

УДК 373.2:053.4
К90

Рекомендовано до друку вченою радою КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». Протокол № 2 від 10.06.2024

УКЛАДАЧ:

Ванько К.І., методист відділу дошкільної освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Андрющенко Т.К., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Поліщук І.П., вихователь-методист дошкільного навчального закладу (ясла-садок) комбінованого типу №41 «Дударик» Черкаської міської ради

К90 Культура демократії в дошкільлі / уклад. К.І.Ванько. Черкаси: КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2024.174 с.

У навчально-методичному посібнику вміщено матеріали інтернет-семінару. Учасники заходу, педагоги закладів дошкільної освіти, висвітлили такі теми як теоретичні аспекти демократичного підходу до організації освітнього процесу, представили дидактичні ігри та вправи для формування соціально-громадянської компетентності старших дошкільників, розробки занять і різноманітні форми роботи з даної теми.

Адресовано педагогам закладів дошкільної освіти, батькам.

© КНЗ «ЧОПООП Черкаської обласної ради», 2024.

ЗМІСТ

I.	ВСТУП	5
II.	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	7
1.	Васіна А.В. Крок за кроком до реальної демократизації ЗДО	7
2.	Коваль В.І., Брежко З.О. З любов'ю і добром до дитини	10
3.	Бицюк О.В. Особливості розвитку соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку	14
4.	Гончар В.В. Вплив дорослих на розвиток самосвідомості дошкільників при формуванні у них соціально-громадянської компетентності	18
5.	Брайко Т.А. Музейна педагогіка як дієвий метод формування соціально-громадянської компетентності дошкільників	20
6.	Бердник І.С. Формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку	25
7.	Олійник В.П., Очеретяна Л.О. Формування національної свідомості маленьких українців у сучасних умовах	28
8.	Вакула Л.В. Основи демократії в дошкільлі	31
9.	Гущик В.С., Макаренко С.М. Участь як основоположний принцип розвитку культури демократії	34
10.	Доценко О.Д. Вплив STEAM-освіти на формування соціально-громадянської компетентності дошкільників та виховання культури демократії	37
11.	Каракуля С.В. Можливості ігрової діяльності в процесі формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку	40
12.	Клименко О.В. Патріотизм як складова соціально-громадянської компетентності сучасних дошкільнят	42
13.	Крайнюк Ю.В., Шовкопляс Т.О. Соціально-громадянська компетентність дошкільника: сучасний освітній вектор	43
14.	Литовка Л.О., Снісаренко Л.Ю. Теоретичні засади з формування та розвитку соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку, як сучасного освітнього вектору	47
15.	Лихошерст С.В. Стратегії та принципи виховання соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку в умовах сьогодення	51
16.	Луценко Л.О. Народні ігри для формування соціально-громадянської компетентності	53
17.	Мельник Т.М. Методичні аспекти застосування ігрових технологій для формування соціально-громадянської компетентності дошкільників	56
18.	Миколенко Л.П., Василюга О.В., Лебеденко Н.І. Дошкільники – частина величної родини під назвою «Україна»	59
19.	Пипко О.В. Середовище для розвитку і формування соціально-громадянської компетентності	64
20.	Побережна Л.В. Формування основ соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності	68
21.	Скляр Н.В. Дидактичні ігри як засіб розвитку соціально-громадянської компетенції у дітей дошкільного віку	71
22.	Ткаченко Н.С., Зелена А.А., Пісарєва Л.В. Соціально – громадянська компетентність – важлива складова особистісного становлення дитини дошкільного віку	74
23.	Ткаченко О.М. Формування соціально-громадянської компетентності – вимога сьогодення	78

24.	Тобілко О.М. Створення атмосфери співпраці та взаєморозуміння з маленькими фантазерами-мрійниками	81
25.	Трифанова К.О. формування соціально – громадянської компетентності у дітей дошкільного віку в умовах сучасної України	84
26.	Трубич Л.В. Художнє слово, як засіб формування соціально-громадянської компетентності старших дошкільників	86
27.	Чепель В.В. Формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти	89
28.	Яцкевич Л.О. Ростимо свідомих громадян України змалку	92
29.	Водяник Л.Ф. Роль дошкільної освіти в системі формування культури демократії підростаючого покоління	96
III.	ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ	98
1.	Маційчук О.А. Формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку через різні форми і методи роботи	98
2.	Безуменко Н.П., Кобиляцька С.В. Соціально-громадянська компетентність старших дошкільників	101
3.	Бродовенко О.А. Значення гри у формуванні соціально-громадянської компетентності дошкільника	104
4.	Лебеденко Н.І., Густі А.Ф. Дидактичні ігри, як засіб розвитку соціально-громадської компетенції старших дошкільників	107
5.	Ободзінська Л.П. Гра ресурс для виховання соціально-компетентного громадянина	113
6.	Паєвська Н.О. Формування соціально-громадянської компетентності дошкільників засобами сюжетно-рольових ігор	116
7.	Погоріла О.В. Україна - рідний край: розвивайся, дій та грай	120
8.	Поліщук Н.М. Значення ігор для формування соціально-громадянської компетентності дошкільників	124
9.	Слинько Л.В., Келеберда С.М. Вчимося бути громадянами своєї країни	127
10.	Стащенко М.М. Гра як засіб формування соціально-громадянської компетентності	131
11.	Чекаленко Т.В., Бирко Т.В. Демократизація дошкільної освіти та формування соціально-громадської компетентності старших дошкільників	133
12.	Чернявська Д.Ф. Досліджуємо та вивчаємо скарби на полотні	137
13.	Ніколенко С.А. Демократичні орієнтири у професійній діяльності вихователя закладу дошкільної освіти	140
IV.	ЦІКАВІ ІГРИ ТА ВПРАВИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	143
1.	Бардакова Л.В. Я зростаю, розвиваюся, пізнаю і в грі навчаюся	143
2.	Дремлюк І.В. Через гру до громадянської компетентності дошкільника	148
3.	Кисленко Н.В. Патріотизм виховуємо змалку	151
4.	Комишан Ю.В. Ігри для розвитку соціально-громадянської компетентності у дітей дошкільного віку	154
5.	Кулеша О.А. Символ обирай та про нього розповідай	157
6.	Стаशिшина Л.П. Гастрономічний тур Україною	159
V.	ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ДІТЬМИ	161
1.	Сивачук М.Л. Виховання патріотичних почуттів у дошкільників	161
VI	ФОРМИ РОБОТИ З ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ	165
1.	Солошенко В.Л. Формуємо соціально-громадянську компетентність спільно	165
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	170

ВСТУП

У даний час, коли Україна знаходиться у стані війни, як ніколи перед вітчизняною системою освіти постає надважливе завдання – формування соціально-громадянської компетентності дітей і молоді. Соціально-громадянська компетентність може бути розкрита через ряд ключових компетентностей, кожна з яких утримується певним набором здібностей, що становлять цю компетентність:

- *компетентність соціального вибору* – здібності, пов'язані з умінням здійснити вибір та прийняти рішення у конкретній соціальній ситуації, при зіткненні з конкретними соціальними проблемами;
- *дослідницька компетентність* – здібності, пов'язані з аналізом та оцінкою поточної соціальної ситуації;
- *комунікативна компетентність* – здатності взаємодії з іншими людьми (включаючи толерантність), насамперед при вирішенні соціальних проблем;
- *навчальна компетентність* – здібності, пов'язані з необхідністю подальшої освіти в соціальних умовах, що постійно змінюються.

Вітчизняний та зарубіжний досвід показує, що формування соціально-громадянської компетентності має початися вже в дошкільному віці, і цей процес повинен здійснюватися насамперед у стінах освітніх закладів і у домашніх умовах. У Конвенції ООН про права дитини зазначено, що для повного гармонійного розвитку дитини необхідно, щоб вона зростала у сімейному оточенні, де панує атмосфера щастя, любові і розуміння. А освіта дитини має бути «...спрямована на розвиток особистості, талантів, здібностей дитини, виховання поваги до прав людини та основних свобод, на підготовку дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі миру, дружби, розуміння, толерантності і рівноправності.....».

Значущість проблеми формування в дошкільників соціально-громадянської компетентності задекларовано в низці державних документів, а саме: у Законах України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001, редакція від 31.03.2023), Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (нова редакція 2021).

Демократизація суспільного життя вимагає від закладів освіти нового змісту, форм та методів соціально-громадянського виховання, адекватних сучасним соціально-педагогічним реаліям. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають дослідження в галузі теорії та практики соціально-громадянської освіти, які б дозволили визначити ефективні засоби формування громадянина України, починаючи з дошкільного віку.

Наголошуючи, що компетентнісний підхід нині є одним із основних для громадянської освіти, відзначають два важливі моменти. По-перше, реалізація компетентнісного підходу не може здійснюватися у відриві від набуття соціальних та громадянських цінностей, у тому числі певних ідеалів, переконань та правильної моральної позиції, які є необхідною умовою для встановлення реальної соціальної та громадянської компетентності. Громадянська компетентність, на відміну від інших повноважень, може бути сформована без підтримки громадянських цінностей і може бути використана поза системою цінностей. По-друге, слід розуміти, що процес розвитку компетентності як "доведеної готовності до діяльності" може здійснюватися і здійснюється лише у спільній діяльності тих, хто навчає та навчається. Саме тому соціально-громадянська компетентність передбачає як наявність певної позиції у житті, і внутрішньої готовності до її здійсненню, і може у повною мірою проявитися лише у реальних життєвих ситуаціях. Оскільки соціально-громадянські компетенції виступають як свого роду синтез компетентності на основі низки ключових компетенцій, то завдання створення умов для його формування не може бути вирішене тільки за допомогою традиційної соціальної та громадянської освіти та дисциплін освітнього циклу. Величезну роль грають інші освітні компоненти у цьому процесі.

На початковому дошкільному етапі передбачається формування уявлень про основні соціально-громадянські цінності та норми поведінки. Має значення формування ідентичності, усвідомлення себе частиною суспільства та громадянином своєї Батьківщини; розвиток

комунікативних здібностей дитини, що дозволяє їй інтегруватися у суспільство. Це є основою формування здатності до вирішення конфлікту шляхом діалогу. А вирішення одного з основних завдань дошкільної освіти – розвиток творчого потенціалу дошкільника – допомагає сформувати особистість, здатну зробити свій внесок у життя країни.

Для успішної соціалізації особистості дошкільника важливо будувати освітній процес у вигляді створення виховного розвивального середовища, у якому дитина може активно діяти, пізнавати світ, спілкуватися з дорослими й однолітками.

Саме у віці 5-6 років відбувається інтенсивний розвиток та збагачення різних видів діяльності, що проявляється у вмінні отримувати опосередковані знання, що виходять за межі досвіду дитини, а також віддалені у часі. Цей період також характеризується подальшим активним засвоєнням дитиною соціального досвіду старшого покоління, тому дитина може засвоювати історію рідного краю, її громадян, особливості культури та мови, символики.

Основним засобом формування соціально-громадянських компетенцій на користь дитини є сюжетно-рольові ігри. Такі ігри завдяки імітації та ролей перетворення можуть створити ситуації, в яких діти зустрінуться з нормами та моделями поведінки, а також особливостями відносин дітей та дорослих, які є моделями для її власної поведінки. У грі дитина набуває основних навичок соціальної компетентності, необхідних для встановлення контактів та розвитку взаємодії із зовнішнім світом. Слід зазначити, що ігрова діяльність, чим більше вона різноманітніша, тим краще відбувається особистісний розвиток дітей. Використання ігрової технології, продумування моделі спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення освітнього процесу забезпечує швидке формування громадянської компетентності. Технологія гри будується як цілісна освіта і включає серію ігор та вправ на підвищення рівня самоконтролю, швидкості словесної реакції, розвиток фонематичного слуху.

Ксенія ВАНЬКО,

методист відділу дошкільної освіти КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

*А.В.Васіна, вихователь
Золотоніського закладу дошкільної
освіти (ясла-садок) «Сонечко»
Золотоніської міської ради
Черкаської області*

КРОК ЗА КРОКОМ ДО РЕАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Проблема, порушена у статті, демонструє важливість етапу формування соціально-громадянської компетентності саме у дітей дошкільного віку. Аналізується середовище яке необхідне для формування в дошкільників соціально-громадянської компетентності, яка пов'язана з ідеями демократії, справедливості, рівності. Визначено, що таке соціально-громадянська компетентність, місце в освітньому процесі, яка роль дошкільного закладу та школи у вихованні громадянина.

Завдання Нової української школи – підготувати громадян з активною позицією, які діють згідно з морально-етичними принципами та здатні приймати відповідальні рішення, поважають гідність і права кожної людини. Навчальна програма дошкільної освіти і шкільна програма, тобто концепція Нової Української Школи, і всі програми, які створені на базі цієї концепції, між собою узгоджені та пов'язані. Нова Українська Школа уживає поняття демократичної культури школи, культури демократії; визначає та уточнює також способи творення культури демократії, вказує на важливість процедур захисту прав людини і запровадження демократичних цінностей.

В стандарті НУШ написано, що школа повинна стати безпечним для дитини місцем, і мова йде не лише про фізичну безпеку. Перш за все тут йдеться про психологічну атмосферу безпеки, взаємної поваги та пошани, атмосферу в якій немає насильства та дискримінації. Думаю, те, що визначає нова програма дошкільної освіти і концепція Нової Української Школи є між собою пов'язане та послідовне. Те, що роблять педагоги в дитячих садках дуже добре поєднується з тим, що потім роблять вчителі у школі. В НУШ визначено соціальну і громадянську компетентність, як і в стандарті дошкільної освіти.

Що ж таке компетентність? В Новій Українській Школі вона визначається як зв'язок знань, вмінь, ставлень, способів мислення, цінностей, але також особистих рис, завдяки яким особа здатна діяти та використовувати знання, якими вона володіє, у конкретній ситуації. Компетентності – це гармонійний зв'язок знань, вмінь, ставлень, цінностей. Цінності мотивують дитину до того, щоби в певній ситуації вона використала знання та вміння, якими вона володіє.

Громадянська компетентність – це здатність людей втілювати діяльність і брати на себе відповідальність за цю діяльність. Це здатність реалізовувати свої громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства.

У 2018 році затверджено новий Державний стандарт початкової освіти. З метою забезпечення наступності з початковою освітою у 2020 році затверджено оновлений Базовий компонент дошкільної освіти – це державний стандарт, який мають впроваджувати всі заклади дошкільної освіти, незалежно від форми власності.

Цінності сучасної дошкільної освіти:

- визнання самоцінності дошкільного дитинства, його потенціалу та особливої ролі в розвитку особистості;
- щасливе проживання дитиною дошкільного дитинства як передумова її повноцінного розвитку та подальшої самореалізації у житті;
- повага до дитини, особливостей її розвитку та індивідуального досвіду;

- зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини;
- поцінування життя і благополуччя як вміння плекати, підтримувати та створювати сприятливі умови для себе та інших у безпечному середовищі в природному, предметному та соціальному оточенні;
- розвиток творчих задатків, здібностей, талантів дітей; збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями.

Принципи реалізації оновленого Базового компонента дошкільної освіти:

- демократичність;
- рівний доступ до якісної дошкільної освіти кожній дитині, освіти без дискримінації за будь-якими ознаками;
- забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору;
- міжвідомча взаємодія;
- державно-громадське та державно-приватне партнерство в організації та управлінні дошкільною освітою.
- соціально-педагогічне партнерство громади та всіх учасників освітнього процесу.

Тож, компетентність – результат освітнього процесу, що охоплює емоційно-ціннісне ставлення, знання та здатність активно, творчо впроваджувати набутий досвід у різних життєвих ситуаціях.

Ключові для дошкільної освіти компетентності дитини (рухова і здоров'язбережувальна, особистісна, предметно-практична та технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична та дослідницька, природничо-екологічна та навички, орієнтовані на сталий розвиток, ігрова, соціально-громадянська, мовленнєва, художньо-мовленнєва, мистецько-творча) мають продовження в освітньому процесі початкової школи та впродовж життя. Це дає всім дітям рівні можливості бути успішними в подальшому шкільному навчанні.

Якщо говоримо про громадянські компетентності, то уявляємо собі громадянина, який володіє цими компетентностями. Що ж він/ вона знає, що робить, що розуміє? Перш за все – визнає цінність та важливість демократичних цінностей і процесів. Думаю, що ми повинні починати це формувати з наймолодшого віку, вже у дошкільному віці. Громадяни та громадянки готові висловлювати власну думку стосовно різних питань, але також готові вислухати думку інших. Вони готові підтримати рішення, прийняті більшістю, але також готові захищати права меншин. Громадяни повинні бути переконані, що якщо виникають якісь конфлікти, то їх необхідно вирішувати конструктивним шляхом. Цьому ми вчимо дітей з наймолодшого віку, у дитячому садку, так що всі компоненти громадянської компетентності можливо формувати вже у дітей дошкільного віку.

Формування соціально-громадянської компетентності відбувається в різних видах діяльності, які організують вихователі в межах реалізації освітнього напрямку «Дитина в соціумі».

У формуванні соціально-громадянської компетентності виділено три важливі складники:

- емоційно-ціннісне ставлення;
- знання;
- навички.

Формування цих трьох складових має вибудувати в дітей основи соціально-громадянської компетентності. Діяльнісний підхід передбачає створення середовища в якому діти відчують себе суб'єктами з правами, власною гідністю та проактивною лідерською позицією. Діти мають створювати правила, дотримуватися їх і бачити, що дорослі також їх постійно дотримуються.

Вихователі та батьки відіграють вирішальну роль у формуванні соціально-громадянської компетентності. Базовий компонент має розділ присвячений участі батьків у формуванні кожної компетентності. Розділ містить рекомендації, які мають виконувати батьки, аби забезпечити поступ в опануванні компетентністю. Батьків потрібно ознайомити з Базовим компонентом.

Для розвитку соціально-громадянської компетентності дитини серед іншого батьки мають:

- дотримуватись демократичних принципів у родині;
- поважати дитину та її права;
- створювати вдома сприятливі умови для взаємодії;
- розмовляти з дітьми про їхні права, про важливі події в житті родини, міста, громади;
- обговорювати складні теми і ситуації, з якими вони стикаються у повсякденному житті;
- заохочувати дітей висловлювати свої погляди і думки;
- враховувати інтереси та побажання дитини у плануванні дозвілля;
- пропонувати дитині брати участь в іграх, прогулянках, екскурсіях, соціальних і благодійних акціях, проєктах.

Демократизація – це тривалий і досить складний процес. Проте, запроваджуючи демократичні практики наскрізно у закладах дошкільної освіти педагоги зможуть сформувати особистість дитини, яка виявлятиме активну громадянську позицію.

Які ж кроки допоможуть демократизувати заклади дошкільної освіти?

1. *Формувати цінності!* Якщо мета закладу дошкільної освіти – забезпечити розвиток кожної дитини, виховати повагу до прав і свобод людини, тоді потрібно працювати над тим, аби діти усвідомили цінності!
2. *За основу взяти цінності демократії!* Діти мають розуміти, що означає кожна цінність, як можна побачити та відчутти її прояви. Педагог має демонструвати приклад і практикувати цінності в повсякденному особистому та професійному житті.
3. *Поважати людську гідність!* Заклади дошкільної освіти мають сприяти утвердженню поваги до людської гідності, розвивати вміння цінувати багатоманітність, запроваджувати інклюзивне навчання, вибудовувати партнерські стосунки з сім'ями, установлювати позитивну комунікацію між дорослими та дітьми. Повага до дітей – це вміння бачити в них неповторних особистостей із різними потребами, здатних міркувати, співчувати та діяти.
4. *Згуртувати команду!* Щоб колектив закладу дошкільної освіти був справжньою командою, а не групою людей, важливо системно над цим працювати: спільне дозвілля, робота над проєктами, вирішення проблемних питань, планування та реалізація справ, домовленості про правила взаємодії, ухвалення рішень.
5. *Аналізувати якість освітнього процесу!* Здійснювати самооцінювання діяльності закладу – збирати та аналізувати інформацію про ключові процеси. Залучати до аналізу всіх: адміністрацію, батьків, вихованців, членів громади. Визначення слабких позицій та сильних аспектів у роботі дасть можливість спланувати необхідні дії для посилення якості освітнього процесу.
6. *Залучати до участі!* Спільне бачення та розуміння стратегії закладу дошкільної освіти важливе для її успішного втілення. Усі зацікавлені сторони повинні мати вплив на її формування. Для цього необхідні ефективна комунікація, вміння домовлятися і конструктивно взаємодіяти. Залучаємо батьків, дітей, педагогів, представників спільноти до всіх процесів, що їх стосуються.
7. *Відкритий доступ!* Доступ до всіх важливих процесів у дитячому садку не має бути привілеєм! Зокрема, й до врядування. Рішення, які ухвалюються в садочку, мають базуватися на консультаціях із якомога ширшим колом учасників освітнього процесу та зацікавлених сторін.
8. *Забезпечення право вибору!* Потрібно створити можливість обирати не тільки форми й методи навчання, гуртки та секції, але й зміст освіти. Зокрема, серед типових освітніх програм садочок може обрати ту, яка відповідає освітнім потребам вихованців, або ж створити свою освітню програму на основі Базового компонента дошкільної освіти. Важливо, щоб рішення про актуальні для закладу справи ухвалювалися колегіально, із залученням батьків та інших зацікавлених осіб.

Дошкільне дитинство – важливий період для формування громадянських компетентностей. Від того, яким буде середовище, у якому зростає дитина, залежатимуть формування її особистості. Середовище закладу дошкільної освіти стає підґрунтям для розвитку громадянських компетентностей дошкільників. Голос дитини важливий, власною повагою до дітей ми навчаємо їх поважати інших, допомагаємо їм бути самостійними та відповідальними.

Наше завдання – допомогти дітям відчувати себе частиною спільноти, в якій поважають одне одного, визнають власну цінність та унікальність. Це – основа для навчання та розвитку дітей дошкільного віку.

В.О Сухомлинський писав: «Дитинство – найважливіший період людського життя... і від того, як минуло дитинство, хто вів за руку в дитячі роки... залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк».

Формування соціально-громадянської компетентності – це великий виклик для дошкільної освіти, а результат можна побачити лише тоді, коли демократичні цінності стануть частиною екосистеми, в якій зростає дитина: садочок, дім та громада.

*В.І. Коваль, керівник;
З.О. Брежко, вихователь-методист,
Золотоніського закладу дошкільної
освіти (ясла-садок) «Сонечко»
Золотоніської міської ради
Черкаської області*

З ЛЮБОВ'Ю І ДОБРОМ ДО ДИТИНИ

***Анотація.** Сьогодні надається велике значення гуманізації педагогічного спілкування, створенню середовища, де кожна дитина відчуватиме повагу та розумітиме власну цінність та унікальність. У статті акцентується увага на важливості створення в закладі дошкільної освіти доброзичливої, емоційної атмосфери, як одного з показників культури демократії. Від того, яким буде середовище, у якому зростає дитина, залежить формування її особистості. Адже коріння кожної особистості лежить у дитинстві.*

Особистісне зростання дошкільника – одне з головних завдань педагогів закладів дошкільної освіти. У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти (2021) зазначено, що «особистісна компетентність виявляється в особистісних якостях дитини – від елементарних уявлень та позитивного ставлення дитини щодо свого внутрішнього світу (думок, почуттів, мотивів, планів, прагнень) до становлення основ світогляду і розвиненості свідомості (пізнавальної активності, емоційної сприйнятливості, позитивної налаштованості дій, думок, реалістичними намірами)».

Дошкільне дитинство – важливий період для формування соціально-громадянської компетентності. Від того, у якому середовищі зростає і виховується дитина, залежить формування її особистості. Роль педагога – створити демократичне середовище, де кожна дитина відчуватиме повагу та розумітиме власну цінність та унікальність. Педагоги мають допомогти дітям відчувати себе частиною спільноти.

Відповідно до Конвенції ООН про права дитини діти мають право бути визнаними соціальними суб'єктами від самого початку життя, кожен зі своїми інтересами, можливостями та чинниками уразливості. Педагоги закладів дошкільної освіти є тими, хто має виявляти ввічливе ставлення до дітей, ставлячись до кожної дитини як до чутливої особистості, яка мислить, є винахідливим та компетентним громадянином, даючи зрозуміти, що вони варті визнання, поваги, захоплення та уваги.

Дослідження розвитку мозку (Центр розвитку дитини, 2007) доводять, що теплі та приязні стосунки між дітьми та дорослими сприяють розвитку дітей. Педагоги мають

демонструвати те, що їм подобається бути з дітьми дошкільного віку, як вербально, так і через мову тіла, наприклад, усмішку.

Педагоги мають відчувати радість від того, що роблять діти. Спільні ігри та веселощі підкреслюють теплі та дружні стосунки між педагогами й дітьми, заохочують співпрацю у групі. Немає нічого кориснішого, ніж ділити радість із дитиною, яка складає розповідь, жартувати з нею, розповідати про захоплення. Вихователі закладів дошкільної освіти, які передають свій ентузіазм дітям, роблять навчання захопливим та життєво важливим. Адже нині дошкільний педагог – не просто вихователь, а радше координатор і стимулятор внутрішніх сил розвитку дитини. Він здійснює її захист як від внутрішніх (особистісних), так і від зовнішніх (соціальних) негативних впливів.

Діти навчаються у дорослих бути дієвими членами спільнот. Важливо усвідомлювати, що метою навчання є не контроль над дітьми, а надання можливості кожній дитині реалізувати власний потенціал. Розподіл контролю між педагогами та дітьми є свідченням того, що діти – це особистості, які беруть активну участь у власному навчанні та житті, діють творчо.

Останнім часом ми все більше зайняті проблемами освіти. Сучасні батьки піклуються здебільшого про те, щоб діти багато знали, мали переваги перед своїми однолітками. Дитячі садки роблять наголос на підготовку до школи. Виховання відходить на другий план. Мало хто піклується про внутрішній світ дитини, його мораль, якості майбутньої особистості. Зайняті дорослі все менше по-справжньому спілкуються з дітьми. Тому дуже важливо облаштувати територію дитинства (це не меблі, і не іграшки, і не книжки). Це насамперед дружелюбне, радісне облаштування, яке ніхто не має права порушити без дозволу дитини.

Малюки спілкуються демонструючи свою поведінку. Багато з них не можуть навіть висловити свої почуття. Інші багатослівні, не соромляться розповідати нам, що відбувається в їх житті. І ми повинні вивчити поведінку і розуміти почуття дітей до того, як вони їх висловлюють. Розуміння норм розвитку дозволить нам точніше дізнатися, чи перебуває дитина у стресовому стані. Поведінка, нормальна в молодшому віці, може бути ознакою стресу, коли дитина стає старшою. Ми повинні також усвідомлювати унікальність характеристики темпераменту кожної окремої дитини. Значні або різкі зміни в структурі поведінки часто є показником наявного стресу. Рівень розуміння і реакції вихователя на поведінку дитини суттєво впливає на її розвиток.

У чому полягає роль вихователя?

У позитивному впливі дорослого на здоров'я дитини (психічне, фізичне), може здійснюватися чотирма важливими шляхами:

1. Спостереження. Підказує нам, що окремі діти потребують підтримки. Про це свідчить обличчя, постань, голос або поведінка дитини. Важливо поділитися своїми спостереженнями із психологом, співробітниками та батьками. Вони можуть допомогти важливою інформацією, з якої стане зрозуміло.

2. Спілкування. Відкриває двері в світ дитини. Присвятіть час і сили для ґрунтовної бесіди. Уважно слухайте, оскільки ви маєте допомогти дитині визначити свої почуття. Покажіть своє ставлення фразою: «Я турбувалася...».

3. Підтримка. Виступаючи в ролі дорослого, який підтримує, розробіть практичні заняття, що сприятимуть розвитку самосвідомості, грі, формуванню здатності до самопомоги, усміхненості, позитивному спілкуванню, вміння приймати правильні рішення та розв'язувати проблеми, розкриттю своїх творчих здібностей і виникненню відчуття успіху. Дитина постійно виробляє в собі стійкість і навички справлятися з труднощами.

4. Моделювання. У ролі зразка/моделі для дітей вам потрібно ретельно стежити за собою, відкрито проявляти свої почуття, енергійно розв'язувати проблеми свого життя і бути життєрадісними. Якщо дитина не пристосувалася до програми протягом двох місяців, потрібно запросити на допомогу інших фахівців.

От деякі поради вихователям:

1. Проведіть обережне спостереження протягом 1-2 тижнів.

➤ Спостерігайте за поведінкою і записуйте свої міркування.

- Проводьте спостереження в різні дні та різні години дня.
 - Доручіть іншим спеціалістам робити нотатки спостережень.
2. Обговоріть ваші справи на нараді з працівниками.
 - Поділіться своїми спостереженнями, особливу увагу звертаючи на ті особливості поведінки, які вас турбують.
 - Визначте, чи існує аналогічна проблема у стосунках цієї дитини з іншими працівниками.
 - Будьте готові змінити формулювання проблеми після одержання додаткової інформації.
 3. Залучайте батьків даної дитини до цього процесу.
 - Поділіться своїми спостереженнями і висновками з батьками.
 - Попросіть у батьків нової інформації, пояснюючи їм важливість цієї проблеми.
 - Будьте готові змінити формулювання проблеми після одержання додаткової інформації.
 4. Пошукайте в разі потреби допомоги ззовні (за згодою батьків).
 - Зверніться до лікаря за медичною оцінкою.
 - Проконсультуйтеся у спеціаліста з розвитку дітей.
 - Отримайте рекомендації, які допоможуть вам скласти план дій.
 5. Разом зі своїми колегами та батьками призначте контрольну дату, приблизно через 6 тижнів, щоб оцінити досягнутий прогрес, і надалі продовжуйте зустрічі з ними для обговорення результатів через певні проміжки часу.

Пам'ятайте: раннє дитинство – це час для розвитку можливостей. Замість того, щоб керувати дитиною в окремих напрямках, важливо надати їй багато можливостей для розвитку в кількох сферах.

Вихователі відповідають за збір поточної інформації, пристосування своїх методів і ретельне планування на користь дітей.

Дошкільнята використовують своє тіло для навчання і спілкування. Те, як діти відчувають себе, – їхнє самосприйняття – тісно пов'язане з їх фізичними можливостями. Зростаючи і вдосконалюючи контроль над своїм тілом, вони розширюють свій життєвий досвід і самосвідомість.

Дошкільники прагнуть до самостійності. Бажання і здатність робити основні речі самим, такі як умивання, прийняття їжі, гра з самим собою, є дуже важливими для розвитку самоусвідомлення.

Те, який тон спілкування і спосіб організації життя ви встановите у своїй групі, може вплинути на психічне здоров'я дітей, стимулюючи розвиток їх самосвідомості і самостійності:

1. Стимулюйте вироблення вміння допомогти самому собі, даючи можливість дітям робити щось для себе. Давайте їм завдання, які вони можуть успішно виконати, або розбивайте завдання на менші частини. Покажіть їм, що ви помічаєте їхнє прагнення до самостійності. Дайте дітям можливість спробувати інші способи досягнення мети.

2. Сприяйте самоконтролю, використовуючи прості групові правила, які дітям допоможуть працювати і вчитися. Плакат з фотокартками або малюнками, що показує ці правила, допомагає дітям пам'ятати їх. Важливим нагадуванням є також послідовне посилення цих правил. Якщо ви «впіймаєте» когось із дітей, коли вони якраз виконують правила групи, позитивно прокоментуйте це.

3. Розвивайте в дітях усвідомлення власної гідності, схвалюючи кожен унікальний фізичний і персональний рису дитини. Розмовляйте з дітьми про те, що ви помічаєте. Говоріть також про себе. Візьміть і обговоріть розвішані фотокартки. Зверніть увагу на те, що діти роблять на цих фотокартках, який у них вигляд? З ким вони сфотографовані?

4. Виховуйте самоповагу, схвалюючи досягнення і зусилля дітей. Коли діти відчують свої можливості, у них з'явиться стимул спробувати щось зробити.

5. Створюйте умови для самовираження, надаючи дітям можливість вільно рухатися у кімнаті та надворі. Стимулюйте їх самовираження через різні види діяльності та схвально оцінюйте їх результати.

Те, який ви установите тон та як облаштуєте групову кімнату, суттєво впливає на створення робочого простору, яв якому діти зможуть розуміти і виражати свої почуття. Тільки тоді, коли в групі тепла, чуйна та незагрозлива атмосфера, діти навчаються новим динамічним способам. Однак створити бажану ситуацію не так вже й просто. У групі повинна поступово зростати взаємодопомога між вихователем і дітьми. Якщо вихователь хоче добитися успіху, йому необхідно все ретельно спланувати та продумати. Створіть атмосферу безпеки, встановлюючи послідовні правила і норми поведінки в групі. Ці правила допоможуть дітям почувати себе зручно і впевнено. Коли вони знають, чого очікувати, їм не потрібно турбуватися або бути весь час насторожі.

Треба навчити дітей повірити у самих себе та відповідати за власні вчинки. Одним із шляхів цього є створення правил групи. Діти починають розуміти, що люди помиляються і вчать на своїх помилках. Це сприяє створенню атмосфери відповідальності. Тоді обов'язок слідкувати за своєю поведінкою та покращувати її лягає на самих дітей. Створіть атмосферу довіри. Ваші дотики, обійми, співчутливе ставлення допоможуть дітям відчути піклування про них і сприйняття. Діти, що довірятимуть вам, краще виражатимуть себе. Поділяйте сміх і радість з дітьми. Важлива складова стійкості – гумор – може виліковувати, заспокоювати або надихати.

Вихователь може активно сприяти співробітництву та виявляти його важливість, плануючи такі види роботи, де дітям необхідно співпрацювати. Діти хочуть навчити співпрацювати, оскільки це їм життєво необхідно та є основною умовою сучасного суспільства. Коли діти працюють разом, вони мають нагоду з'ясувати свої думки, ідеї. Створюйте можливості для спонтанного самовираження. Звертайтеся до почуттів дітей у відповідний час, схоплюючи момент та інтенсивно переживаючи його. Ви не знаєте наперед, які задоволення, конфлікти або втрати принесуть ваші діти у групу. Вони учаться приймати рішення, починають поважати одне одного, краще розуміють погляди іншої людини, стають відповідальнішими, незалежнішими і часто-густо з іще більшим задоволенням ходять до дошкільного закладу.

Вихователі допомагають дітям вчитися, використовуючи власні почуття і плануючи відповідні дії. Ваше вміння спостерігати, спілкуватися, стимулювати і моделювати допоможе створити здорове оточення, в якому малюки зможуть розпізнавати, виявляти і розуміти свої почуття.

Спостерігайте за «мовою тіла», слухаючи слова. Найбільше вам скажуть їх постава, рухи, поведінка і вираз обличчя. Налаштуйтеся на важливе спілкування, обережно роблячи припущення відносно значення окремих факторів. Похмурість може означати багато чого, включаючи втому, напруження зору, сум або сконцентрованість.

Повідомляйте про свої спостереження з розумінням («Я розумію, що ти роздратований. Я б теж розсердилася, але не можу дозволити собі шпурляти іграшку через усю кімнату»). Ваші коментарі допоможуть їм пов'язати свої почуття з відповідними словами.

Стимулюйте сприйняття і розуміння дітьми почуттів інших людей. Вчіть їх стримувати емоції та зберігати рівновагу в різних ситуаціях. Давайте вихід вираженню через мистецтво, гру, музику і фізичні вправи. Використовуйте переваги освітнього моменту, який спонтанно виникає у вашій групі. Коли діти відчувають задоволення, жаль або гнів, порозмовляйте з ними про це. Заохочуйте їх обговорювати це один з одним. Ви допоможете їм навчитися вибирати правильні способи вираження самих себе. Поясніть, що такі емоції притаманні всім.

Головне – давати дитині можливості вільно висловлювати свою оцінку, своє ставлення, розуміння. Не варто поспішати з власними оцінками судженнями з приводу почутого від дитини. Краще спонукати її до самостійних висновків. Свою ж думку слід висловлювати чітко, зрозуміло, пояснюючи її. Важливо навчити дитину замислюватися над власним внутрішнім станом у певні моменти, розуміти причини її виникнення та наслідки, спокійно описувати свої

почуття. Добирати потрібні визначення. Так поступово дитина навчається розуміти емоційний стан інших людей, співвідносити його з певною ситуацією. Цей досвід і має стати основою для вироблення вміння регулювати свою поведінку.

Моделюйте щире і правильне вираження почуттів. Коли ви говорите дітям, що ви розсердилися, чи посилають ваше тіло, обличчя і голос те повідомлення, що і слова? Діти починають розуміти, що їх почуття цілком нормальні, коли вони дізнаються, що ви теж можете їх пережити. Водночас, ви показуєте їм, як ще можна впоратися зі своїми емоціями (« Я була так знервована, що мусила пройтися пішки. Я почувалася краще, повернувшись назад»).

Сьогодні в освіті впроваджуються нові підходи, форми та методи, які базуються на розвитку дитини, як індивідуума, дошкільникам дають більше свободи. Малеча вчиться робити вибір, поважати і розуміти себе, виявляти повагу до інших.

Для розв'язання цих завдань педагоги дедалі частіше використовують ранкові зустрічі. Вони розглядають ранкову зустріч як засіб, метою якого є закріплення взаємної поваги та доброго ставлення одне до одного. Ранкові зустрічі містять чотири основні компоненти: привітання, обмін інформацією, спільна діяльність та щоденні новини. Головне – налаштувати дітей на дружнє і довірливе спілкування, яке вчить із повагою та любов'ю ставитися до однолітків, забезпечує прийняття дитини такою, якою вона є, спонукає позитив, дає можливість для прояву дружби, доброти, співчуття, розуміння, мотивує до різних проявів активності, самостійності, формує почуття приналежності до спільної групи. Слід зазначити, що обов'язковими компонентами є лише формування кола та привітання. Інші активності або їхні варіанти педагоги добирають з урахуванням інтересів кожної групи.

Мета ранкових зустрічей:

- сприяти психічному та особистісному зростанню дітей;
- допомогти їм адаптуватися до умов дитячого садка;
- розвивати навички соціальної поведінки, впевненості в собі, самостійності.

Отже, підсумуємо. Всім дітям із перших днів перебування в закладі дошкільної освіти потрібне демокричне, психологічнокомфортне середовище, позитивна атмосфера. Повноцінне дитинство – це своя особиста територія, місце, обладнане з любов'ю, розуміння віку, душі та прагнень кожного малюка. У подібних умовах під керівництвом дорослих дитина стає дизайнером цього простору. Відчуття власної щасливої території допомагає нашим дітям рости самостійними, веселими, самодостатніми, це одні з складників соціально-громадянської компетентності.

Тільки спокійна, продумана, повсякчасна робота з дитиною розвине найкращі паростки, закладені природою, і зробить її щасливою. Важливо організувати процес виховання, щоб він потім перетворився на процес саморозвитку і виховання, який супроводжуватиме все життя, стане невід'ємною частиною саморозвитку і самовдосконалення.

***О.В.Бицюк**, вихователь
Маньківського закладу дошкільної
освіти (ясла-садок) «Золотий ключик»
Маньківської селищної ради
Черкаської області*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація.** В даному матеріалі розкрито форми та методи формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку. Діти сьогодні живуть в досить складних умовах, у них ще відсутній власний життєвий досвід і вони змушені приймати ті життєві орієнтири, які існують у світі дорослих.*

Саме розвиток у дитини соціально-громадянської компетентності допоможе їй влитися в суспільне життя і зрозуміти систему цінностей та світосприйняття. Всі ми

знаємо, що дошкільний вік дуже важливий у всебічному розвитку і формуванні дитини, як особистості. Саме з дошкільного дитинства слід розвивати в дітей соціально-громадянську компетентність.

Що ж таке соціально-громадянська компетентність? Це здатність до прояву соціальних почуттів, особистісних якостей, любові та поваги до своєї Батьківщини, прагнення дитини до участі в соціальних подіях, що відбуваються в суспільстві, в дошкільному закладі, які спрямовані на покращення життя нації. Слід створювати основу, на якій буде формуватися життєва позиція майбутнього патріота своєї країни саме з дошкільного віку. Адже, без поваги та любові до своєї країни, без бажання продовжувати українські національні традиції, без готовності захищати і оберігати свою Батьківщину, людина не може бути відданим та свідомим громадянином.

Формування соціально-громадянської компетентності дошкільників передбачено у Базовому компоненті дошкільної освіти. Мета освітнього процесу – це формування в дошкільнят соціально-громадянської компетентності, яка є частиною їхнього зростання та формування в період дошкільного віку.

Взаємодія родини і педагогів закладів дошкільної освіти сприяє повноцінному формуванню в дітей соціально-громадянської компетентності. Адже, лише при спільному вирішенні цього питання, можна досягти бажаного результату. Але, не слід забувати, що саме сім'я є першоосновою у формуванні в дитини соціально-громадянської компетентності. В сім'ї дитина стежить за поведінкою батьків, за тим як вони спілкуються, як відносяться один до одного, до старших людей. Саме в родині дитина святкує сімейні та державні свята, дотримуючись її звичаїв. Тому в оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти визначено участь батьків у формуванні соціально-громадянської компетентності своєї дитини.

Це завдання можуть виконувати таким чином:

- під час планування свят та родинного дозвілля, слід враховувати побажання та інтереси малят;
- спонукати дітей до участі в спільних справах та залучати до колективного вирішення проблем у родині, слід враховувати думку дитини;
- дозволити дитини самостійно вибирати вид діяльності, який їй до вподоби і викликає в неї інтерес;
- розкрити, пояснити правила поведінки дітей у суспільстві та вміння спілкуватися з іншими;
- заохочувати дошкільників до вміння висловлювати свою думку та пояснити її;
- ознайомлювати дітей з традиціями, обрядами, святами, які притаманні нашому народу та розвивати бажання продовжувати та удосконалювати їх святкування;
- проговорювати з дитиною її участь в громадській діяльності, в житті родини;
- дати дитини змогу самостійно знайти шляхи вирішення проблем та вміння дорослого доречно запропонувати допомогу, якщо є така необхідність для дитини.

Для досягнення позитивного результату родина має бути активним учасником освітнього процесу. При цьому вихователь має бути обізнаним у цьому питанні дотримуватись правил групи та мати свої особистісні цінності, щоб стати зразком для своїх вихованців. Отже, педагог має:

- пояснити дитині, що вона унікальна і потрібна для суспільства така, яка вона є;
- допомагати дітям поважати дорослих, однолітків, себе і знаходити вміння розв'язувати суперечки та конфліктні ситуації;
- обговорювати з дошкільниками правила та норми під час спілкування з людьми;
- заохочувати батьків до участі в заходах (святах, бесідах, індивідуальних бесідах, батьківських зборах) в закладах дошкільної освіти;
- разом з батьками обговорювати питання про формування у їхніх дітей соціально-громадянської компетентності та її значення для малят;
- підтримувати дітей під час прояву самостійності, під час бажання висловити свою думку та зробити щось самостійно;

- з похвалою сприймати бажання дітей брати участь в будь-яких видах діяльності;
- заохочувати дітей показувати свої лідерські якості та не боятися бути першим;
- в закладах дошкільної освіти слід створювати осередки, розвивальний простір, в якому дошкільник може ознайомитися з традиціями, звичаями свого народу та розуміти свої права та обов'язки в суспільстві.

Як ми бачимо, обов'язки батьків і педагогів у формуванні соціально-громадянської компетентності тісно переплітаються і лише при спільній співпраці, дорослі можуть досягти бажаного результату.

Розвиток соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку здійснюється в різних видах діяльності:

- ігрова;
- комунікативна;
- здоров'язбережувальна;
- художньо-естетична;
- пошуково-дослідницька.

Ігрова діяльність. В процесі різноманітних ігор дошкільники завдяки перевтіленню, ознайомлення з правилами, нормами поведінки, формуються взаємовідносини з дорослими та однолітками. Поведінка дорослих стає для дитини зразком правильного поведіння в суспільстві. Дитина отримує навички соціальної компетентності для того, щоб вміти жити в суспільстві та взаємодіяти з навколишнім світом. Ігри дають змогу об'єднати дітей спільною діяльністю, отримати новий соціальний досвід та сформувати в дитини соціально-громадянську компетентність.

Комунікативна діяльність розвиває в дітей вміння встановлювати доброзичливі відносини з навколишнім, формує етику людських взаємин, вчить поважати людей та їх права. Дитина усвідомлює, що кожна людини це індивідуальність, яка має свої цінності життя. Дошкільник розуміє хто він є в родині, яка його роль і обов'язки та бере активну участь у житті родини та в різних заходах в закладах дошкільної освіти. У дитини старшого дошкільного віку формується вміння слухати співрозмовника, вміння розв'язувати конфлікти шляхом діалогу, вміння відповідати на запитання, вміння допомагати та просити за потреби допомогу самому

Здоров'язбережувальна діяльність полягає в тому, щоб дошкільник шанобливо ставився до власного здоров'я та здоров'я інших; у формується розуміння про здоровий спосіб життя; дотримання навичок безпечної поведінки; залучання до рухової активності; розвивається вміння піклуватися про здоров'я рідних та оточуючих.

Художньо-естетична діяльність полягає у формуванні в дитини поваги до традицій, культури українського народу, до його цінностей. В процесі такої діяльності розвивається вміння дітей створювати різні вироби, як самостійно, так і колективно. Слід вчити поважати працю інших та давати позитивну оцінку цій роботі. Дорослі повинні ознайомлювати малят з різними видами художньо-продуктивної діяльності та надавати дитині право самостійно обирати те, що їй подобається та запропонувати дітям брати участь у благодійній та волонтерській діяльності.

Пошуково-дослідницька діяльність ознайомлює дітей з навколишнім світом, з особливостями природи, формує бажання пізнавати природу, любити її та оберігати. Дитина має зрозуміти, що вона є активним учасником суспільства, в якому живе. Дорослим слід ознайомити дітей з правилами та обов'язками, які вона має дотримуватися та виконувати.

Педагогові слід організувати свою роботу з дошкільниками, використовуючи різні форми та методи, а саме:

- ігри;
- заняття, які слід проводити в ігровій формі;
- колективна діяльність будь-якого характеру.

Колективні ігри. У колективній грі у дошкільника формуються норми суспільної поведінки і перші навички громадянських відносин. Під час такої гри діти спілкуються,

знаходять спільне вирішення проблем, спільно виконують поставлені завдання, формується повага до партнерів гри, ознайомлюється із традиціями українського народу, формуються правила поведінки, які треба дотримуватись, враховуючи інтереси інших дітей. Саме в колективних іграх формується повага до партнерів, взаємодопомога, якості лідера та вміння сприймати побажання товаришів.

Сюжетно-рольові ігри. У процесі такої гри дитина розуміє, що слід слухати один одного, спільно створювати сюжет та дотримуватись правил, які відносяться до певної ролі. Така гра дає можливість малечі створювати свої правила, корегувати їх та дотримуватися надалі, щоб виконати поставлену мету. У такій грі формується колективність, самостійність, уявлення про правила поведінки, відповідальність за надану роль та бажання виконати її досконало.

Народні ігри. Народна гра відіграє дуже важливе значення у формуванні в дошкільника соціально-громадянської компетентності. В процесі таких ігор діти ознайомлюються з обрядами, традиціями та культурою свого народу. Ігри такого характеру формують в дитини патріотичні почуття, виховують допитливість, розвивають емоційний інтелект та ознайомлюють з культурою українців. Народні ігри зберігаються в народі, передаються з покоління в покоління, зберігаючи при цьому всю історичну та народну цінність. В таких іграх в дітей формується любов до України, до традицій та бажання бути вірним патріотом своєї Батьківщини.

Заняття є важливою складовою у формуванні соціально-громадянської компетентності. Педагогові слід правильно визначити завдання та так продумати заняття, щоб воно було цікаве та пізнавальне. Заняття можуть бути комплексні, тематичні та інтегровані. В процесі занять слід використовувати ігрові прийоми, адже це є запорукою успішного засвоєння дітьми поданого матеріалу. Для того щоб дитина старшого дошкільного віку засвоїла краще знання, слід опиратися на її досвід. Вихователь має поєднати поданий матеріал із життєвими знаннями дошкільника. Дитина має можливість порівняти, аналізувати та зробити певні висновки для себе та мати досвід як опору у формуванні нових знань та понять.

Колективна діяльність будь-якого характеру має велике значення у формуванні соціально-громадянської компетентності дошкільників старшого дошкільного віку. Під час такої діяльності у дітей формуються:

- інтерес до активної діяльності;
- самостійність, відповідальність, організованість;
- особистісні якості, вміння висловлювати та відстоювати свою думку;
- етика взаємин між однолітками;
- вміння у своїй вимові використовувати компліменти та ввічливі слова;
- вміння дотримуватись норм і правил поведінки;
- вмінні співпереживати та керувати своїми емоціями;
- вміння ділитися та домовлятися;
- вміння створювати ситуації, обговорювати, пояснювати та вирішувати питання, які при цьому виникають.

Ці та інші завдання у формуванні соціально-громадянської компетентності можна вирішувати такими видами колективної діяльності:

- читання та обговорення творів українських письменників;
- театралізація, ігри-драматизації українських народних казок;
- ігри різного характеру;
- перегляд фото різного історичного змісту;
- використання творів українського народного фольклору (колискові, колядки, щедрівки, легенди, пісні, приказки, прислів'я, скоромовки, перекази, коломийки, загадки);
- ознайомлення з ремеслами українського народу (вишивка, різьбярство, гончарство);
- перегляд відео патріотичного характеру;
- бесіди з людьми, які можуть донести інформацію дітям про культуру та історію українського народу;

- заохочувати дітей брати участь у колективній роботі як в групі, так і на вулиці;
- залучати дошкільнят до активної участі в організації свят та дозвілля в закладах дошкільної освіти.

Методи формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку:

- словесні (формують у дітей вміння свої почуття виражати за допомогою жестів, міміки, слів);
- наочні (завдяки наочності дошкільник краще засвоює поданий матеріал);
- практичні (під час практичних методів дитина діями набуває досвід і свої знання використовує на практиці);
- дослідницькі (дитина в процесі дослідження дізнається щось нове і корисне);
- проблемні (дитина має проблему, розглядає її та шукає шляхи вирішення її різними шляхами);
- інтерактивні (це колективна діяльність, в якій дитина бере активну участь і вчиться взаємодіяти з суспільством та оцінювати свої дії та вчинки).

Отже, саме дошкільний вік є першоосною формування в дитини соціально-громадянської компетентності. Якщо педагоги організують освітній процес і поставлять чіткі завдання у вирішенні цього питання, то дитина буде вміти дотримуватись правил і норм поведінки в соціально-громадянському середовищі, буде цінувати себе як особистість, буде мати знання про культурні надбання українського народу та цінувати їх, буде знати свої права та обов'язки та буде вірним патріотом своєї Батьківщини.

***В.В. Гончар**, вихователь
Центру розвитку дитини «Сонечко»
с/мт Драбів Драбівської селищної ради
Черкаської області*

ВПЛИВ ДОРΟΣЛИХ НА РОЗВИТОК САМОСВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ПРИ ФОРМУВАННІ У НИХ СОЦІАЛЬНО- ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Анотація. В цій статті, розкривається як впливає робота і приклад дорослих на формування соціально-громадянської компетентності в дітей дошкільного віку. Описано, які методи і прийоми повинні використовувати дорослі, щоб формувати соціально-громадянську компетентність дітей дошкільного віку.

У демократичній державі функціонує громадянське суспільство, яке виявляє різні ініціативи та реалізує свої інтереси. Дитячий садок має бути моделлю демократичної держави.

Демократизація дошкільної освіти в Україні необхідна для забезпечення доступності, рівності та якості освіти для всіх дітей, незалежно від їхнього соціального походження, місця проживання або інших факторів. А створене у закладі дошкільної освіти демократичне середовище сприяє формуванню громадянськості, розумінню та прийняттю принципів рівності, толерантності, взаємоповаги.

Завдання і зміст освітнього напряму «Дитина в соціумі» прописані у інваріантній та варіативних складових Базового компоненту та реалізуються з урахуванням системи особистісних цінностей, здібностей, потреб, інтересів, активності дітей дошкільного віку.

У дошкільному віці закладаються основи життєвої компетентності. На досвід дитини впливає особистий приклад дорослих, виховання в сім'ї та у дошкільному закладі. Соціально-громадянська компетентність, одна з ключових компетентностей, які формуються у дошкільному віці. Діти приходять до закладу дошкільної освіти з власними інтересами, потребами і здібностями та розвиваються в індивідуальний спосіб. Демократичний заклад

дошкільної освіти сприяє організації освітнього середовища, яке дає можливість дітям досліджувати матеріали, здійснювати свідомий вибір та відчувати успіх.

Важливою складовою соціально-громадянської компетентності старшого дошкільника є розвиток його самосвідомості. Впродовж дошкільного життя дитина поступово вивчає і пізнає саму себе, а саме:

- особистість;
- стать;
- вік;
- особисті вподобання;
- свої особливості;
- почуття;
- емоції;
- інтереси;
- свою поведінку;
- свій характер;
- самооцінку.

Мета виховання – це формування гармонійно розвиненої особистості підготовленого до самостійного життя в соціумі. Педагоги не тільки навчають дітей, але і вчать використовувати отриманні знання в житті.

В демократичному суспільстві саме з дошкільного віку вчать дітей самостійно приймати рішення, робити свій вибір, аргументувати та відстоювати його. Але разом з тим поважати думку інших. Права на участь один показників соціально-громадянської освіти, охоплюють свободу дітей висловлювати думки, говорити з питань, що стосуються їхнього власного життя, вступати в асоціації та мирно збиратися. Важливо розмовляти з дітьми про їхні права, обов'язки, про важливі події в житті родини, міста, громади, необхідно обговорювати складні теми і ситуації, з якими вони стикаються у повсякденному житті, а також всіляко заохочувати дітей висловлювати свої погляди і думки.

Для дошкільної освіти формування соціально-громадянської компетентності – це великий виклик, адже діти бачать навколо безліч прикладів, коли безвідповідальна поведінка і порушення наявних правил стає ефективним способом досягти добробуту.

І тому саме ми – педагоги і батьки повинні навчити дітей адекватно оцінювати себе, інших, і ситуації. Все це впливає на те, як дитина буде сприймати себе в дорослому житті. І як вона буде сприймати проблеми – як неприємність чи трагедію. А це дуже важливо для її ментального здоров'я. Все життя дитини залежить від її душевного стану. Якщо дитину люблять, поважають як особистість, виховують у благополуччі та захищеності, то дитина розвивається у неї формується соціально-громадянська компетентність.

Формування соціально-громадянської компетентності дасть свій результат, якщо демократичні цінності стануть частиною екосистеми, в якій зростає дитина: садочок, дім та громада. Йдеться про велику місію – розбудову інших стосунків у суспільстві, коли демократичні цінності закладаються вже в дошкільному віці.

Гра провідний вид діяльності дітей дошкільного віку, адже саме в грі діти навчаються спілкуватись, комунікувати, домовлятись, працювати в команді.

В сюжетно-рольових іграх, діти копіюють дорослих: батьків, вихователів, родичів, сусідів, старших дітей. Під час гри йде комунікативне спілкування, взаємодія в команді, діти вчать дотримуватись правил гри.

Саме в дидактичних іграх дошкільники навчаються працювати індивідуально, парами, групами і в команді, ділитися роздатковими матеріалами, розподіляти завдання між собою.

Є рухливі ігри, де діти співпрацюють в команді. Починають розуміти дитини, що успіх залежить від всієї команди. Навчаються сприймати перемогу і поразку.

Під час театралізованої діяльності дошкільники вчать розподіляти ролі (є позитивні і негативні герої), сприймати похвалу, талант інших дітей, щиро радіти успіхам інших.

Формування соціально-громадянської компетентності відбувається під час трудової діяльності (чергування, прибирання, праця на городі, збирання гілок, листя, каштанів, горіхів), дошкільники засвоюють свої права та знайомляться з обов'язками.

Соціально-громадянська компетентність – це також відношення до своєї держави, влади, інших громадян своєї держави і інших держав. В наш важкий час діти відкривають для себе нові соціальні ролі знайомих професій, вчаться розуміти ситуацію в країні, значимість Збройних Сил України, роботу волонтерів.

Вплив дорослих має величезне значення у формуванні соціально-громадянську компетентність дошкільників. Від нас, дорослих залежить, який приклад для наслідування ми подаємо дітям. Ми можемо багато говорити, пояснювати, але діти будуть діяти так, як діють дорослі. Ми маємо це пам'ятати.

Дошкільний вік є важливим періодом у процесі формування соціально-громадянської компетентності. Дитина навчається і застосовує свої знання на практиці, розуміє і формує власне бачення навколишнього світу і використовує в повсякденному житті.

*Т.А. Брайко, вихователь-методист
дошкільного навчального закладу №21 «Оленка»
(ясла-садок комбінованого типу)
Смілянської міської ради
Черкаської області*

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК ДІЄВИЙ МЕТОД ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анотація. У статті узагальнено досвід роботи педагогічного колективу Смілянського дошкільного навчального закладу №21 «Оленка» над впровадженням музейної педагогіки в освітній процес. Наведено опис музейної кімнати «Бабусина світлиця», музею одного предмету та музейного куточку «Дякуємо ЗСУ за кожен новий день». Подано опис форм і методів роботи, які використовують педагоги закладу у процесі впровадження музейної педагогіки.

Як відомо, музейна педагогіка – це такий підхід в організації освітнього процесу, який передбачає передачу культурного досвіду через навчання у музеї. Головна мета цієї діяльності – розвивати знання та розуміння. Музейна педагогіка передбачає, що освіта та виховання дітей повинні здійснюватися на музейному матеріалі, який являє собою загальнолюдські цінності. Музейна педагогіка – це галузь, яка об'єднує музеєзнавство, педагогіку та психологію. Вона розглядає музей як частину освітньої системи, не просто як місце для проведення занять. Музей може формувати особистісне ставлення до експонатів та сприяти розвитку творчих здібностей.

Термін «музейна педагогіка» був запропонований у 1934 році німецьким вченим К. Фрізенем. З тих пір музейна педагогіка широко почала впроваджуватися в освітній процес. На сьогодні багато шкіл і дошкільних закладів в Україні мають свої музейні кімнати або куточки, присвячені історії та культурі рідного краю, його минулому. Таким чином, учасники освітнього процесу, діти, їхні батьки, вчителі та вихователі, – беруть участь у збиранні та оформленні експонатів, у самих музеях проводять уроки, виховні години, заняття, екскурсії, зустрічі з ветеранами тощо.

Педагогічний колектив дошкільного навчального закладу №21 «Оленка» Смілянської міської ради Черкаської області вже не один рік працює над впровадженням музейної педагогіки в освітній процес.

З метою ознайомлення дітей з традиціями українського народу, формуванням у них почуття прекрасного до виробів української давнини, творів ужиткового мистецтва

(вишиванок, кераміки, лозоплетіння...) в закладі створено музейну кімнату «Бабусина світлиця», де діти поринають у світ давнини, вчать шанувати своє, рідне, українське.

Для дошкільних груп розроблено перспективно-календарні плани роботи на навчальний рік, у яких відображено роботу з ознайомлення дітей з українською національною культурою, побутом, традиціями та обрядами.

План проведення занять у музейній кімнаті «Бабусина світлиця» на 2023/2024 н. р.

Вересень
1. Рідна хата моя (знайомство зі світлицею)
2. Що ти, Осінь, нам принесла?
3. Ми варенички ліпили...
4. Національний одяг українців
Жовтень
1. По Покрові, по теплові.
2. Козацькому роду нема переводу.
3. Українські рушники – скарби народні навіки.
4. Український народний фольклор про осінь.
Листопад
1. Роде наш красний.
2. Я українець.
3. Народні промисли і ремесла України (гончарство, різьбярство, вишивка).
4. Народні промисли і ремесла України (лозоплетіння, ткацтво, писанкарство).
Грудень
1. Андріївські вечорниці.
2. Святий Миколай, подаруночки роздай.
3. Український народний фольклор про зиму.
4. Різдвяна зірка.
Січень
1. Народні зимові свята.
2. Символи й обереги українців
Лютий
1. Рідне місто моє.
2. Українська народна пісня.
3. З пошаною до захисників.
4. Маленька Леся (творчість Лесі Українки).
Березень
1. Ознайомлення з рідним краєм.
2. Стежками малого Тараса (творчість Тараса Григоровича Шевченка).
3. Свята й обряди весняного циклу.

4. Українські народні ігри.
Квітень
1. Народний гумор
2. «Що ти, весно, нам принесла?»
3. Праця людей у полі, саду, на городі.
4. Київ – столиця України.
Травень
1. Квіти в українському вінку.
2. Мамина колискова.
3. Українська народна казка.
4. «Добрий день, літечко!»

Діти старших груп є екскурсоводами міні-музею, із задоволенням розповідають відвідувачам про давнє призначення музейних експонатів. Також у музейній кімнаті постійно діють тематичні виставки: «Стежками Тараса Шевченка, «Народна іграшка», «Котилася писаночка», «Українська народна казка», «Ходить гарбуз по городу», «Чобіток для Миколая», «Кінь – вірний друг козака»...

Дошкільнята наочно знайомляться з оберегами та фольклором нашої місцевості. Для цього в музейній кімнаті народознавства проводяться традиційні народно-церковні свята, обряди, а саме: «Символи й обереги українців», «Народні колядки», «Українські вечорниці», «Великдень», «Матусина колискова», «Українські рушники – скарби народні навіки», «Дружно тісто замісили, вареничків наліпили»...

Окремим напрямком впровадження музейної педагогіки в освітній процес дошкільного закладу є використання у роботі з дітьми Музею одного предмету. Так в нашому дошкільному закладі створені виставки про «Гудзики», «Нитки», «Ляльку-мотанку», «Намисто», «Ложку», «Писанку», «Папір», «Пір'я», «Тканину», «Матеріали»...

Метою цих виставок є:

- формування в дітей уявлення про культуру, традиції українського народу, етнографічний світогляд;
- стимулювання інтересу дітей до предметів, що їх оточують;
- породження бажання у дітей експериментувати з цими предметами;
- розвиток творчих здібностей і пізнавальної діяльності дошкільників;
- відродження народних традицій;
- виховання любові до звичаїв та традицій народу, шанобливе ставлення до їх символічного значення.

Завдання міні-музею одного предмета:

- збагатити розвивальне середовище груп;
- формувати у дітей уявлення про справжні музеї;
- розвивати творче мислення та фантазію;
- сприяти проектно-дослідницькій діяльності;
- розвивати в дітей інтерес до колекціонування предметів;
- збагачувати знання про окремі предмети чи явища;
- розвивати мислення;
- залучати батьків до освітнього процесу;
- забезпечувати нові форми роботи з дітьми.

Музей одного предмету

Так, наприклад, під час перегляду експонатів Музею одного предмета «Лялька-мотанка» діти мають змогу ознайомитися з народними ляльками та ляльками промислового виробництва, ляльками, виготовленими з різних матеріалів та з різних регіонів України, дізнатися про їх символічне значення. Так в експозиції музею є Лялька-берегиня, Лялька-Весна, Лялька-Мудрості, Лялька-Долі, лялька-Врожаю, лялька-Багатства тощо. Також дітям цікаво дізнатися про різноманітність паперу, тканини, їх призначення та історія створення. А чарівні пір'їнки птахів нам прислали з різних куточків України, до речі, вже під час воєнний стану.

З педагогами нашого дошкільного навчального закладу постійно проводиться методична робота з питання впровадження в освітній процес музейної педагогіки. Серед форм цієї методичної роботи можна відмітити колективні перегляди, консультації для вихователів, випуски педагогічних бюлетенів на зазначену тематику, навчальні тренінги тощо.

З метою виховання у дошкільників національно-патріотичних почуттів у ДНЗ №21 «Оленка» облаштовано музейний куточок «Дякуємо ЗСУ за кожен новий день». Щоб увічнити пам'ять земляків створено фотоальбом «Полеглі герої Сміли». У музейному куточку наявні атрибути волонтерської діяльності працівників закладу та батьків наших вихованців: маскувальні сітки, в'язані шкарпетки, окопні свічки. Є вражаючі експонати війни з фронту: шеврони, гільзи, патрони (не боєдатні), частини одягу солдата, сухпайок, рюкзак бойовий, протигаз... Дорогими для нас є три українські прапори з підписами захисників – земляків. Інформаційний фотостенд відображає наш зв'язок із воїнами через посилки, обереги... Крають серце вірші молодого хлопчини, нашого земляка Колісника Владислава, які кожен охочий може прочитати на стенді. З дітьми дошкільного віку у музейному куточку проводяться бесіди патріотичного змісту, а саме:

- Хто захищає українців?
- Хто керує ЗСУ? Види ЗСУ. Окремі роди сил та військ ЗСУ.
- Які роди військ є у складі Сухопутних військ ЗСУ?
- Які роди військ є у складі Повітряних сил ЗСУ?
- Які роди військ є у складі Військово-морських сил ЗСУ?
- Що означають слова «військова техніка»?
- Яке озброєння є у піхотинців Сухопутних військ Збройних сил України?
- Які види озброєння належать до ствольної артилерії?
- Яке озброєння відносять до бронетехніки?
- Чим озброєні повітряні сили ЗСУ?
- Навіщо Україні протиповітряна оборона?
- Що таке ударний безпілотник? Хто керує безпілотниками?
- Коли було створено тероборону?
- Хто рятує людей? (про ДСНС)
- Що забезпечує Національна гвардія України?
- Чим займається служба безпеки України?
- Яка служба охороняє державний кордон України?
- Кого називають волонтером?
- Як українці під час війни допомагають захисникам України?
- Хто може стати волонтером?
- Як рятують тварин під час війни в зоо- та екопарках?

- Як тварини допомагають людям на війні?

Музейний куточок «Дякуємо ЗСУ за кожен новий день»

Стенд у музейному куточку «Дякуємо ЗСУ за кожен новий день»

З метою моніторингу результативності музейної педагогіки було проведення опитування з дітьми старшого дошкільного віку на початку навчального року (перед проведенням заходів народознавчої тематики в музейній кімнаті «Бабусина світлиця» та в Музеї одного предмета) і наприкінці навчального року (після реалізації зазначених заходів). Отже, для виявлення рівня моральної вихованості дітям старшого віку було запропоновано відповісти на такі питання:

- Чи знаєш ти у якій країні живеш?
- У якому місті ти живеш? Розкажи, що ти знаєш про нього?
- Назви пам'ятки свого міста.
- Чи подобається тобі спілкуватися українською мовою? Чому?
- Які вірші або пісні українською мовою ти знаєш? Прочитай (заспівай).
- Які прислів'я і приказки ти знаєш? Розкажи.
- Які українські національні свята ти знаєш?
- Які українські обряди і українські страви ти знаєш?
- Які вірші про матір або тата ти знаєш? Розкажи.
- Хто захищає українців?

У результаті порівняння результатів двох опитування (на початку і в кінці навчального року), було встановлено збільшення рівня знань дітей про рідний край, про Батьківщину, про культурні і національні традиції українського народу, його побут, обряди, декоративно-прикладне мистецтво тощо.

Таким чином, можна зробити висновок про ефективність музейної педагогіки для патріотичного виховання дошкільників.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація.** В даній статті висвітлено основи соціально-громадянської компетентності які закладаються в дошкільному віці і є передумовою для подальшого розвитку соціальної та громадської компетентності в дошкільнят.*

Формування соціальних і громадянських навичок поведінки у суспільстві необхідно з перших днів життя дитини.

Згідно Державного стандарту дошкільної освіти, соціально-громадянська компетентність – це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільства.

Сучасні методи і прийоми виховання дошкільників забезпечують оволодіння знаннями про рідний край, Батьківщину, український народ, і на цій основі – розвиток національних рис і якостей підростаючого покоління.

Для забезпечення соціальних навичок поведінки у громадянському суспільстві потрібно систематично і поетапно здійснювати навчання дошкільників. Саме це забезпечить взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу. Тільки спільна діяльність батьків, дітей і педагогів допоможе у формуванні соціально-громадянської компетентності дитини дошкільного віку.

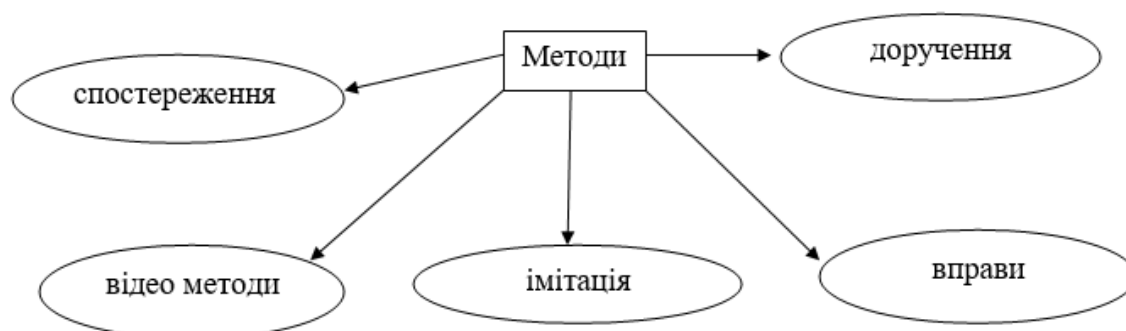
Найкраще сприяє формуванню соціально-громадянської компетентності дошкільників ігрова форма навчання. Під час гри діти навчаються виражати незгоду чи згоду, вірно і в повному обсязі висловлювати свою думку. Окрім того вони навчаються активно діяти, контактувати між собою та іншими, оцінювати погляди інших, приймати пропозиції та поважати права інших.

Складниками соціально-громадянської компетентності є:

- здатність дітей до прояву особистих якостей;
- формування любові до батьківщини;
- розвиток соціальних почуттів;
- посильна участь дітей у соціальному житті (подіях).

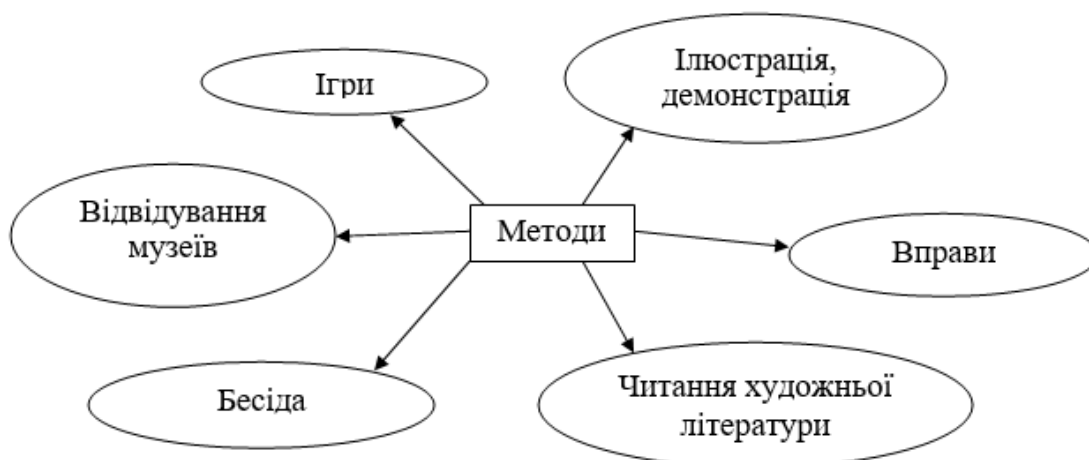
Розглянемо ширше складники соціально-громадянської компетентності.

Здатність дітей до прояву особистих якостей. Оптимальні форми роботи для формування даного складника є бесіди, комунікативна ситуація, колективні справи, квести, концерти, фестивалі. Методи які застосовуються під час формування цього складника соціально-громадянської компетентності, є:

Засоби, які допоможуть в реалізації даного складника це дитячі тематичні телепередачі, інтелектуальні карти, приклади і моделі поведінки, розвивальне соціальне середовище.

Формування любові до батьківщини. Оптимальні форми роботи для формування даного складника це – народні ігри, екскурсії, заняття (комплексні, інтегровані, тематичні), дидактичні ігри та вправи, тематичні проекти. Методи які застосовуються – це:

Засоби які допоможуть у реалізації даного складника – це: фольклор, художні засоби (листівки, репродукції картин, фотокартки, добірка музичних творів), музейні колекції (домашні, групові), декоративно-ужиткове мистецтво, український посуд, вишиванки, народна іграшка, віртуальні подорожі музеями, галереями.

Розвиток соціальних почуттів. Оптимальні форми роботи для формування даного складника – це: ранкові кола, соціальні та волонтерські проекти, благодійні акції, свята, розваги, конкурси, квести, ранкові кола. Методи які доречно застосовувати – це:

- спостереження за об'єктами соціального довкілля в повсякденному житті та в процесі ігор, прогулянок, екскурсій, дозвілля;
- театралізовані ігри з розігруванням діалогів;
- ілюстрація, демонстрація та читання художніх творів.

Посильна участь дітей у соціальному житті (подіях). Оптимальні форми роботи для формування даного складника – це: зустрічі з цікавими людьми, соціальні та волонтерські проекти, благодійні акції, флешмоби, екскурсії.

В освітньому процесі нашого закладу, з метою формування соціально-громадянської компетентності ми використовуємо: ігри, заняття різного типу і виду, колективні розваги.

В період повітряних тривог, коли діти мають високий рівень стурбованості і тривоги в сховищах разом з дітьми проводимо онлайн-екскурсії Україною та іншими країнами. Це допомагає дітям відволіктись від ситуації та збагатити свої знання. Після перегляду педагог проводить з дітьми рефлексію та визначає чи сподобалась екскурсія, чи мають бажання в майбутній період свого життя відвідати саме ці музеї, які емоції виникали в процесі перегляду.

Метою такої діяльності є:

- розвивати вміння погоджувати свої інтереси з інтересами інших;
- формувати знання та навички про власний вибір та його наслідки;
- виховувати повагу, доброзичливе ставлення до однолітків і старших.

Для формування вміння працювати в команді, лідерських якостей, вміння домовлятися, комунікувати, допоможе *гра «Подорож»*

Обладнання: 4 однакові картонні коробки, маленькі кульки або м'ячики по кількості дітей в групі, різноманітні картинки з зображенням транспорту, різноманітних товарів, визначних пам'яток.

Хід.

Педагог, пропонує дітям пограти у гру. Спершу потрібно об'єднати дітей в групи (використовуємо картонні коробки і м'ячики). Кожна дитина самостійно обирає групу, в якій вона бажає знаходитись. Вона бере м'ячик і вкидає його у відповідну коробку. Потім педагог запитує у дітей на якому виді транспорту хоче поїхати дана група у подорож. Дітям потрібно самостійно домовитись про вид транспорту, аргументувати, чому саме цей вид транспорту. Діти обирають картинку. Вихователь обов'язково запитує чи всі діти погоджуються з таким вибором.

Коли всі групи обрали транспорт розпочинається подорож. Під час подорожі робимо кілька «зупинок».

Першою зупинкою є кафе «Мрія»: вихователь показує дітям картинки з зображенням напоїв, десертів. Усі можуть обрати один вид напоїв та десертів. Під час обранням дітьми напоїв звертаємо увагу їхню злагоженість, і не допускаємо непорозумінь або різних сварок між дітьми.

Наступною зупинкою є танцювальна «Дискотека на березі моря». Дітям пропонує декілька фрагментів дитячих пісень, з яких вони обирають. Та пісня, яку обрали більшість, і буде звучати на дискотеці. По завершенні дискотеки, педагог пропонує дітям імпровізований танок з тих пісень, які набрали менше голосів. З першу звучить пісня яку обрали більшість голосів, наступною звучить пісня яка набрала менше голосів і так до останньої пісні.

Остання зупинка музей «Художник». Дітям пропонується обрати один з чотирьох виробів, які вони хочуть привезти до дому як сувенір з подорожі. Діти обирають і оздоблюють виріб.

Вихователь спостерігає за дітьми, при потребі допомагає їм.

Після завершення гри проводить бесіда. На тему що інколи вибір більшості може не збігати з індивідуальним вибором кожної людини. Однак кожен вибір потрібно аргументовано відстоювати, можливо саме ти зможеш змінити думку більшості, і тоді оберуть саме твій варіант. Під час бесіди з дітьми очікуємо отримати такі результати:

- знання і навички, діти усвідомлюють правила поведінки, необхідність домовленості, можливість робити вибір і відповідати за свій вибір, розвивають уміння домовлятися і приймати результати вибору більшості та поступатися за потребами.
- емоційне ставлення до справедливості та відповідальності, здатність керувати власним емоціями, поваги до інтересів інших.

Наступна гра яку ми пропонуємо для використання це **«Ввічливість-мій спосіб життя»**.

Мета: розвивати навички міжособистісного спілкування, виховувати доброзичливе ставлення одне до одного, закріпити знання про слова ввічливості та правила їх уживання.

Обладнання: м'ячик або надувна кулька.

Хід: вихователь пропонує дітям сісти на стільці, або стати у коло і передавати м'ячик по колу. Дитина, яка віддає м'ячик повинна сказати «Тримай, будь ласка» інша дитина, яка отримує даний м'ячик відповідає «Дякую». Якщо раптом дитина не змогла спіймати м'ячика тоді вибачаються обидві дитини.

Результатами даної гри є сформованість норм позитивної комунікації та правил уживання слів ввічливості, розвиток доброзичливості та ввічливості, активності і взаємодії, відповідальності та поваги до партнера по грі.

Існує думка, що будь яка колективна гра сприяє формуванню соціальних навичок дитини. Адже під час даних ігор діти постійно взаємодіють та знаходять компроміси для вирішення тих чи інших питань. Важливо для розвитку соціально-громадянської компетентності дитини використовувати в роботі ігри, які будуть спрямовані на розвиток здатності дітей до прояву особистих якостей, формування любові до батьківщини, розвиток соціальних почуттів, а також спонукатимуть до посильної участі у соціальному житті (подіях) закладу, громади.

*В.П. Олійник, завідувач;
Л.О. Очеретяна, вихователь-методист
дошкільного навчального закладу №19 «Світлячок»
(ясла-садок комбінованого типу)
Смілянської міської ради Черкаської області*

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МАЛЕНЬКИХ УКРАЇНЦІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

***Анотація.** Виховувати патріотів в умовах війни – непроста справа. Це потребує переосмислення світогляду, життєвих цінностей, пошуку цікавих і ефективних форм роботи з дітьми. Пропонуємо матеріали з досвіду роботи педагогів дошкільного навчального закладу №19 «Світлячок» (ясла-садок комбінованого типу) Смілянської міської ради Черкаської області – опорного у місті з національно-патріотичного виховання дітей.*

У Державному стандарті дошкільної освіти зазначено, що в дітей старшого дошкільного віку має бути сформована соціально-громадянська компетентність. Зміст цієї компетентності передбачає, що дитина володіє елементарними знаннями про рідну країну, її символіку, традиції та звичаї.

Соціально-громадянська компетентність формується зокрема і під час патріотичного виховання дошкільників. Педагоги закладу реалізують різнопланові освітні завдання, а саме:

- *формувати у дітей:*
 - уявлення про сім'ю, родину, рід і родовід;
 - знання про історію держави, державні та народні символи;
 - інтерес до історії та традицій рідної країни;
- *ознайомлювати дітей:*
 - із явищами суспільного життя своєї країни;
 - традиціями й культурою свого народу;
- *виховувати у дітей:*
 - національну гідність, гордість за приналежність до українського народу;
 - ціннісне ставлення до національних святинь України;
 - любов і турботливе ставлення до своєї родини,
 - рідного краю.

Виховання патріотизму – завдання непросте й потребує систематизованого підходу. У роботі з дошкільниками ми надаємо перевагу таким засобам, які зацікавлюють дітей традиціями та культурою українського народу, сучасними прикладами соціальних дій, спонукають їх виявляти патріотичні почуття, робити вчинки відповідно до свого віку.

Ми працюємо над збагаченням знань дітей про рідну країну, її історію, традиції, культуру, доводимо інформацію про сьогодення українців. Водночас, максимально насичуємо пізнавальний процес емоційними переживаннями, збагачуємо світлими, простими й приємними для дітей образами. Як результат, спостерігаємо: діти цікавляться життям країни, долучаються до волонтерських акцій, власноруч готуючи сувеніри, листівки, обереги для воїнів.

Щоб «зацепити» душу, важливо впливати на емоційно-почуттєву сферу дошкільників, сприяти засвоєнню ними загальнолюдських цінностей: людяності, доброти, поваги до людей, шанобливого ставлення до мови, національних і народних символів. Формуванню емоційної сфери малюків сприяють ігри-заняття, які проводить психолог закладу. Особливою увагою і опікою оточуємо тих дітей, хто має низьку стресостійкість у неспокійний для усіх нас час, малюків із внутрішньо переміщених родин. З ними організуються арт-терапевтичні ігри, вправи, які сприяють подоланню тривожності.

Педагоги дитсадка допомагають дітям осмислити, що вони, як українці, разом із дорослими захищаючи свою землю, бережуть прекрасну українську природу, її славу історію, традиції та культуру. Це знання про народну й державну символіку, особливості побуту українського народу – житла, одягу, народних іграшок, українські народні ремесла, традиції українських свят. Участь у народних святах, забавах сприяє тому, що малюки глибше відчувають єдність з народом, природою, звичаями. Знайомимо дітей в ігровій формі і з державними святами, пояснюючи їх значення в історії держави.

Діти дошкільного віку люблять наслідувати когось, тому розповідаємо їм про видатних українців – спортсменів, науковців, майстрів, художників, письменників, музикантів: А. Шевченка, М. Приймаченко, Я. Ключкову, Г. Безсонову, С. Вакарчука, Т. Кароль, Л. Костенко. Їх вчинки подають приклад мужності, милосердя, відваги, щедрості, толерантності. Формуємо прагнення бути схожими на них.

Відомо, що не пропущені крізь серце, а формально засвоєні знання, не здатні сформувати почуття людської, національної гідності дошкільників. Натомість емоційно насичені дії батьків чи інших дорослих допомагають дітям формувати власну життєву позицію. Тому, на наше переконання, найдієвіший засіб патріотичного виховання дошкільників – це особистий приклад дорослих: батьків, педагогів, інших членів родини.

За допомогою доступних для дітей засобів (читання книг, розгляд ілюстрацій, моделювання ситуацій, слухання пісень, перегляд фото та відео) показуємо, як важливо для нашого героїчного народу зберегти ознаки державності, яку мужність виявляють дорослі й діти, захищаючи Прапор і Герб, співаючи Гімн України на міських площах, у бомбосховищах, під час бойових дій. Свої переживання й почуття спонукаємо дітей відтворювати у творчості.

Актуальним питанням сьогодні є виховання у дітей не показного (зовнішнього) патріотизму, а свідомого, дієвого. Життя показало: національно-патріотичне виховання – це постійна робота з дітьми, тому головним методом у цьому питанні ми визначили діяльнісний, в основі якого – заохочення до конкретних дій, вчинків у реальному житті. Важливо наочно показати малюкові, які патріотичні вчинки він може здійснити сам (намалювати листівку воїну ЗСУ, виготовити оберіг, прибрати свій двір, нагодувати бездомну тварину, допомогти бабусі), і дати можливість відчути позитивні результати своїх дій (вдячність, радість дитини, схвалення дорослих тощо). З цією метою організуємо волонтерські акції на підтримку воїнів ЗСУ: зустрічі з ними, збір спорядження, виготовлення сувенірів, листівок, ляльок-мотанок.

Дуже важливо разом з малюками аналізувати процес здійснення патріотичних вчинків і досягнутий результат (практична користь для людей, духовна – для себе). У таких випадках ми спонукаємо батьків і самі демонструємо своє задоволення від дій вихованця та викликаємо у нього це почуття, що й слугуватиме емоційним підкріпленням.

Значний досвід роботи з формування соціально-громадянської компетентності у дітей дав змогу нам зрозуміти, що ефективним засобом з цього питання є впровадження практики добродіяння – участь дітей у спільних із дорослими справах, важливих для забезпечення благополуччя своєї родини, міста, країни:

- щиро вітайся зі своїми друзями та старшими;
- усміхайся людям, які тебе оточують, їм буде приємно;
- зроби щось приємне оточуючим;
- намалюй гарне побажання друзям;
- допоможи дорослим у прибиранні;
- візьми участь у зборі макулатури;
- пограйся з меншим братиком, сестричкою;
- допоможи дорослим зібрати урожай на городі, в саду;
- запропонуй прогулятися з домашнім улюбленцем.

Результатом щоденних практик добрих справ мають стати не лише сформовані знання, а й засвоєні практичні вміння. Головне – спонукати дітей діяти відповідно до моральних норм, долучатися до народних традицій та відчувати гордість за приналежність до української нації.

Для дітей найліпший спосіб опанувати нові знання та вміння – це гра. Інтерес до народних ігор не згасає. Тому ми часто використовуємо цю скарбницю народної мудрості в роботі з вихованцями. Створені народом, ігри віддзеркалюють своєрідність культури нації, сприяють духовному розвитку. Вони є важливим засобом різнобічного розвитку дошкільнят, адже характерна особливість народних ігор – комплексний вплив на організм та на особистість дитини. Такі ігри допомагають одночасно здійснювати фізичне, розумове, моральне, естетичне та трудове виховання дитини, розвивати її емоційну сферу, формувати національну свідомість, повагу до звичаїв та традицій рідного народу.

Очевидно, що в українському садочку має панувати національна атмосфера. Тому значну увагу працівники закладу приділяють створенню відповідного розвивального середовища для виховання майбутніх громадян: у кожній групі естетично оформлені куточки народознавства та національної символіки; етнографічний музей «Бабусина світлиця», де проходять екскурсії у світ народознавства та організуються різноманітні виставки народознавчої тематики. Вихованці залюбки відвідують його. Вони одразу потрапляють у світ традицій матеріальної та духовної культури нашого народу.

Правильно організована робота у музейній кімнаті дає можливість закласти у дитячій свідомості розуміння історичного минулого нашого народу, бачення національного, притаманного лише українцям прагнення дотримуватися українських цінностей. Музейна кімната збагачує кожну дитину емоційними враженнями від нових, невідомих предметів, яких вона раніше не бачила, адже їх нині не використовують. Це значно розширює світогляд дітей, поглиблює уявлення про навколишній світ, викликає цікавість до пізнання. Тут до усіх експонатів можна торкатися, досліджувати їх, «приготувати» улюблену українську страву. Побувавши у музейній кімнаті, діти часто самі виступають ініціаторами її відвідування, запрошують туди своїх батьків.

Багато урочистих заходів організуємо у холі закладу, в осередку державної символіки.

Територія дитячого садка також оформлена в національному стилі: на ігрових майданчиках – улюблені герої українських народних казок, на квітниках – чорнобривці, мальви, барвінок; серед кущів – калина.

До багатьох народних свят ми готуємо обрядову національну їжу (гречаники, пампушки, балабушки, коровай). Щороку весну зустрічаємо традиційними жайворонками, у виготовленні яких охоче беруть участь малюки старших груп.

Патріотичне середовище – це не лише предметне оформлення простору в закладі, а й гуманна та патріотична поведінка всіх учасників освітнього процесу в дошкільному закладі, в родині, що базується на взаємоповазі, взаєморозумінні; це готовність стати на захист національних і державних цінностей; шанобливе ставлення до захисників України; вміння сприймати досягнення і поразки країни як свої власні.

Таке середовище створюємо в процесі спільної діяльності та пов'язаного з нею спілкування дітей і дорослих. У освітньому середовищі кожної групи ми забезпечили умови для реалізації права кожної дитини на патріотичне ставлення до оточення, до товаришів, до рідного краю, до Батьківщини. При цьому вкрай важливо, щоб дорослі особистим прикладом демонстрували патріотичне ставлення до оточення, подій.

Наш досвід переконує: робота з патріотичного виховання дітей – вкрай важливе завдання дошкільного закладу, адже відродження країни неможливе без пробудження національної самосвідомості та формування патріотичних почуттів її громадян. Маленька дитина – це частина нації, її складова. І від того, якою ця часточка є на цей час, якою вона стане у подальшому житті, залежить розвиток та сила нашого народу.

Саме патріотичне середовище, патріотичне виховання допомагають формувати соціальн-громадянську компетентність дошкільника.

*Л.В.Вакула, вихователь
Золотоніського закладу дошкільної
освіти (ясла-садок) «Веселка»
Золотоніської міської ради
Черкаської області*

ОСНОВИ ДЕМОКРАТІЇ В ДОШКІЛЛІ

***Анотація.** У статті розкриваються закладення основних принципів демократії в дошкільному віці; роль педагога у формуванні культури демократії. Звертається увага на ігровий підхід та безпечне освітнє середовище під час створення демократичного клімату у закладі дошкільної освіти.*

Демократія – це не лише політичний принцип, але й життєвий стиль, який може бути вихований з самого дитинства. Важливо розуміти, що демократія не обмежується лише сферою влади, але має глибокі корені в соціокультурному середовищі. Особливо актуальним стає питання культури демократії в дошкільному віці, де формуються основи особистості та соціальних навичок майбутніх громадян.

Розглянемо дотримання основних принципів демократії в дошкільному віці. Діти дошкільного віку перебувають на початковому етапі формування свого світогляду та соціальної компетентності. У цьому важливому періоді їхнього життя, виховання в дусі демократії визначається рядом ключових принципів, які сприяють розвитку активної громадянської позиції та взаємодії в колективі:

1. *Рівність – один із основних принципів демократії.* Діти вивчають, що всі члени групи мають однакове право висловлювати свою думку та бути чутливими до думок інших. Виховання на основі рівності створює атмосферу взаємоповаги та допомагає дітям розуміти, що кожен з них унікальний та важливий.
2. *Свобода висловлення.* Принцип важливий для розвитку комунікативних навичок та формування впевненості в собі. У дошкільному віці діти навчаються висловлювати свої думки, інтереси та потреби, що сприяє їхньому емоційному розвитку, розумінню важливості власного голосу в групі.
3. *Взаємодопомога та взаєморозуміння.* Діти навчаються розвивати соціальні навички, співпрацювати в групі та вирішувати конфлікти шляхом спільних зусиль. Це формує в них віру у важливість колективу та розуміння того, як об'єднані зусилля можуть призвести до спільного успіху.
4. *Участь у прийнятті рішень.* Дитина в дошкільному віці повинна мати можливість брати участь у прийнятті простих рішень в межах групи. Це викликає основи самостійності та відповідальності, розвиває критичне мислення і вміння аргументувати свою позицію.
5. *Виховання толерантності та прийняття різноманітності.* Педагог повинен активно впливати на формування у дітей усвідомлення того, що різноманіття думок, ідей та особистих рис є природною частиною групи. Розповіді, ігри та інші педагогічні методи можуть допомогти дітям розуміти та цінувати власність інших, розвивати в них толерантність та повагу до унікальності кожної особистості.

6. *Розвиток критичного мислення.* Демократія сприяє розвитку критичного мислення в дошкільників. Педагог повинен стимулювати дітей висловлювати свої сумніви, задавати питання та шукати власні відповіді. Такий підхід навчає дітей аналізувати інформацію, виражати свої думки та робити вибори на підставі розуміння ситуації, що є важливим для їхнього демократичного розвитку.
7. *Формування громадянської відповідальності.* Демократія у дошкільному віці повинна також виховувати громадянську відповідальність. Педагог може організовувати спільні проєкти чи заходи, де діти вчаться брати участь у громадському житті, розуміють важливість допомоги іншим та виконання своїх обов'язків. Це формує у них усвідомлення відповідальності за загальний добробут та сприяє їхньому власному громадянському розвитку.

Всі ці принципи сприяють формуванню культури демократії в дошкільному віці, роблячи освітній процес не лише ефективним, але і значущим для подальшого соціального життя дітей. Педагог, відповідальний за виховання нового покоління, має ключову роль у розвитку цих принципів та відкритті для дітей світу демократичних цінностей.

Розвиток культури демократії в дошкільному віці залежить від ролі педагога. Він, як лідер і фасилітатор у вихованні, несе важливу відповідальність за створення середовища, в якому діти можуть вільно виражати свої думки, вчаться взаємодіяти та розвивати особистісні якості.

Створення демократичного клімату у групі – одне з головних завдань педагога. Це включає в себе визнання та підтримку різноманітності думок та інтересів, а також пошук способів включення кожної дитини у процес виховання. Ініціюючи діалог та співпрацю, педагог сприяє взаєморозумінню та формуванню у дітей вміння слухати і розуміти інших.

Часто педагог є першочерговим прикладом для дітей. Його власна демократична поведінка, відкритість до ідей та готовність до співпраці стають зразком для маленьких особистостей. Це може включати в себе врахування думок дітей при прийнятті рішень, відкритий діалог та взаємодію, як ґрунтується на повазі до кожного учасника освітнього процесу.

Педагог повинен активно сприяти розвитку комунікативних навичок у дітей. Це включає в себе уміння слухати уважно, сприяти висловленню власних думок, аргументації та прийняттю рішень в групі. Крім того, педагог може організовувати групові вправи, спрямовані на розвиток спільної діяльності та взаємодопомоги.

Конфлікти є невід'ємною частиною взаємодії, педагог повинен вчити дітей конструктивно вирішувати конфлікти, використовуючи демократичні засади. Це може включати в себе обговорення ситуацій, спільний пошук рішень та заохочення взаємоприйняття.

Педагог повинен сприяти розвитку у дітей відповідальності за власні вчинки та виробленню навичок самоврядування. Це може включити в себе надання відповідальних завдань, спільне прийняття правил групи та роботу над розвитком особистої самодисципліни.

Роль педагога у формуванні культури демократії в дошкільному віці полягає в тому, щоб бути не тільки вихователем, але і наставником, який сприяє розвитку громадянської активності та відповідальності у майбутніх членах суспільства.

Особливо ефективним у формуванні культури демократії є ігровий підхід, оскільки гра – потужний інструмент для розвитку соціальних та емоційних навичок дітей. Ігри, орієнтовані на закріплення принципів демократії, сприяють активному вивченню цих принципів та їх практичному застосуванню в житті дитини.

Рольова гра є важливим елементом, що розвиває соціальні навички та сприяє усвідомленню різниці між різними поглядами. Діти можуть виконувати різні ролі в міні-сценаріях, де кожен має власні відповідальності та можливість висловлювати свої ідеї. Це допомагає дітям розуміти, що різні думки та перспективи важливі для успішної комунікації.

Групові вправи сприяють розвитку навичок співпраці та взаємодопомоги. Це може бути колективне розв'язування завдань, спільна побудова чогось або створення ігрових ситуацій,

де діти вирішують проблеми разом. Це розвиває вміння слухати один одного, приймати альтернативні точки зору та домовлятися за допомогою обговорення.

Гра, у якій діти вирішують ситуації та приймають рішення, може використовувати демократичні процеси. Наприклад, діти можуть обирати гру або правила гри шляхом голосування, навчаючись основам демократичного прийняття рішень та повазі до інших думок.

Створення ігор в основі яких лежить розв'язання конфліктів, допомагають дітям розуміти, що конфлікти є природною частиною взаємодії, і важливо знаходити спільні рішення. Це розвиває навички міжособистісної взаємодії та допомагає дітям вчитися приймати рішення на основі взаєморозуміння та конструктивного діалогу.

Важливо включати ігри, які сприяють розвитку критичного мислення у дітей. Це може бути досягнуто через ігри, які ставлять перед дітьми завдання вирішувати проблеми, аналізувати ситуації та робити обґрунтовані вибори. Наприклад, ігри, де діти вирішують конфлікти або розв'язують складні завдання, допомагають розвивати навички оцінки та прийняття рішень.

Педагог може розробляти ігрові сценарії, які імітують демократичні процеси, такі як обговорення правил групи, обрання представників чи голосування за конкретне рішення. Це допомагає дітям відчувати, як працюють демократичні процеси, розвивати у них розуміння важливості громадянської участі.

Ігровий підхід в організації освітнього процесу не лише надає дітям можливість весело проводити час, але і є потужним інструментом для формування культури демократії, розвиваючи ключові соціальні навички, необхідні для успішної взаємодії в суспільстві.

У контексті демократії, дитина повинна відчувати, що її здоров'я є важливим аспектом для всього колективу. Здоров'я дитини – це фундаментальний аспект, на якому ґрунтується її фізичний та емоційний розвиток. Педагог повинен стимулювати в дітях усвідомлення важливості здорового способу життя та сприяти створенню умов, що сприяють фізичному розвитку та гігієні.

Дитина повинна відчувати себе в безпеці, щоб вільно виражати свої думки та діяти в колективі. Педагог має створювати безпечне середовище, де діти можуть висловлювати свої ідеї без страху відвертатися від основних принципів демократії. Розуміння важливості безпеки стимулює взаємодію та взаємопідтримку, що є важливими складовими культури демократії.

Здоров'я та безпека напряму пов'язані з демократією, оскільки вони становлять фундамент для вільного розвитку особистості та активної участі в суспільстві. Демократичне оточення допомагає дітям розуміти важливість збереження свого здоров'я та безпеки інших членів групи. Сприяючи взаєморозумінню, демократія робить акцент на важливості кожного учасника групи і його потреб в здоров'ї та безпеці.

Педагог повинен використовувати ігрові методи, під час яких діти розуміють, що здоров'я та безпека стають предметом спільної турботи всієї групи. Графічні матеріали, інтерактивні вправи та обговорення сприяють усвідомленню важливості цих аспектів та розвивають навички співпраці та взаєморозуміння.

Здоров'я та безпека, в контексті демократії, стають не лише основою для розвитку дитини, але й важливими чинниками формування громадянської культури, що ґрунтується на взаємоповазі, взаєморозумінні та спільній відповідальності.

Демократія в контексті здоров'я та безпеки має вплив на психологічний розвиток дитини. Створюючи демократичне оточення, педагог надає можливість дітям виявляти емоції, спілкуватися та вирішувати конфлікти. Здоровий психосоціальний розвиток є ключовим елементом в розбудові позитивного ставлення до себе та інших, а це, в свою чергу, впливає на загальний стан здоров'я та безпеку.

Демократія в дошкільному віці сприяє розвитку самооцінки та відповідальності. Дитина, яка відчуває свою важливість в прийнятті рішень та збереженні власного здоров'я, розвиває в собі відчуття відповідальності як для себе, так і для інших. Педагогічні методи, що акцентують

на взаємній допомозі та врахуванні інших при прийнятті рішень, сприяють формуванню відповідального підходу до здоров'я та безпеки.

Важливо залучати батьків до процесу формування культури демократії в контексті здоров'я та безпеки. Спільна робота педагогів та батьків дозволяє створювати консолідований підхід до виховання та надає дітям стійку основу для розвитку здорового способу життя.

Загальний підхід, який об'єднує демократію, здоров'я та безпеку в дошкільному віці, формує не лише фізично здорову та безпечну дитину, але й активного учасника громадянського суспільства. Що розуміє важливість взаємодії, взаєморозуміння та відповідальності.

Культура демократії в дошкільному віці визначає майбутню спроможність дитини до конструктивної участі в громадському житті. Вона будується на повазі до особистості кожного малюка, розвитку його власної думки та вмінні співпрацювати з іншими. Педагоги та батьки повинні спільно працювати над формуванням цінностей, які стануть основою для культури демократії в суспільстві в цілому.

*В.С. Гущик, вихователь;
С.М. Макаренко, вихователь
Золотоніського закладу дошкільної
освіти (ясла-садок) «Сонечко»
Золотоніської міської ради
Черкаської області*

УЧАСТЬ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТІЇ

Анотація. У статті розкрито особливості використання участі та активного громадянства. Висвітлено можливості підтримки дошкільників в участі та їх впливі на прийняття рішень. Показано, як право на участь охоплює свободу дітей висловлювати думки, говорити з питань, що стосуються їхнього власного життя, вступати в асоціації та мирно збиратися.

У процесі формування соціально-громадянської компетентності важливо ставитися до дитини як до діючого суб'єкта. Діти не можуть бути об'єктом нашого впливу, ми не можемо ставитися до них як до «маси». Кожна дитина є окремою індивідуальністю, окремою особистістю, і має право діяти самостійно, як суб'єкт. Суб'єктність – це риса людини, яка дозволяє їй самостійно функціонувати у світі. Суб'єктність визначається через індивідуальність, через формування особистості. Це ті погляди, переконання, які виникають у процесі взаємодії з іншими людьми. Наші діти – усі діти в дитячому садку – є суб'єктами. Вони мають право діяти, бути активними, і приймати відповідальність за свою активність та діяльність. Наше завдання – допомогти дітям відчувати себе частиною спільноти, в якій поважають одне одного, визнають власну цінність та унікальність. Це – основа для навчання та розвитку дітей дошкільного віку.

Дуже важливим принципом формування соціально-громадянської компетентності є принцип участі. Участь є також головним принципом Конвенції про права дитини, це головний принцип прав дитини. Участь є реалізацією залученості до суспільного життя. Конвенція містить кілька прав, які забезпечують участь дітей. Діти мають право висловлювати власні погляди, діти мають право виражати власні думки та отримувати об'єктивну інформацію, вони мають свободу совісті та віросповідання, мають право доступу до інформації, а також право брати участь у культурному житті суспільства. Отже, ми бачимо, що принцип участі дітей законодавчо гарантований документом Конвенції. Участь – дуже важлива для формування громадянської компетентності.

Якщо діти пасивні, бездіяльні, якщо ми не створюємо для них можливості участі, то цим ми не даємо їм шансу сформувати громадянські компетентності. Якщо ж ми виходимо з позиції, що діти це діючі суб'єкти, і створюємо їм умови для участі, то виникає партнерство між дорослими та дітьми.

Ми ставимося до дітей як до партнерів у діяльності та прийнятті певних рішень. Звісно, діти не є нашими партнерами у вирішенні справ, які належать до сфери компетентностей дорослих. Але слід розуміти, що в сфері, яку ми їм даємо, ми є партнерами, партнерами у пошуку певних рішень. Діти можуть висловлювати свої думки, виражати свої погляди. Наскільки з цими поглядами будуть рахуватися та використовувати їх – це уже окрема розмова. Але потрібно пам'ятати, що якщо хочемо формувати в дітей громадянські компетентності, то потрібно створювати умови для їх участі.

Діти є громадянами. Ми можемо створювати для них умови для участі у демократичних процедурах. Діти можуть приймати рішення. Можуть обговорювати – звісно, разом із педагогом, різні проблеми, які стосуються їх взаємодії та спільного життя в дитячому садку. Діти це роблять, як і вихователі – тут немає нічого нового. Але ми повинні це робити свідомо.

Підказкою тут можуть послугувати принципи участі дітей, розроблені ЮНІСЕФ – Дитячим фондом ООН. Якщо хочемо, щоби діти брали участь і робили з цього висновки, то діти мають розуміти, в чому саме вони беруть участь. Якщо щось плануємо, якщо організуємо якийсь захід – нехай і звичайний концерт, чи якесь свято – діти повинні знати, яка їх роль у цьому заході, і яка мета цього заходу. Це не може бути таємниця, в яку будуть посвячені лише дорослі. Якщо хочемо створювати умови для участі, то варто спитати дітей, як вони собі це бачать, варто залучати дітей на цьому етапі. Якщо ми хочемо щоби діти брали участь у чомусь, потрібно створити умови для участі для усіх дітей, без огляду на їх матеріальний статус, без огляду на мову, якою вони розмовляють та інші чинники. Ми не можемо розрізняти рівень участі в залежності від того, ким є ця дитина. Участь має бути для усіх. На яких саме принципах діти беруть участь у різних заходах, проєктах, концертах, святах – ми маємо узгодити з ними на самому початку, а потім маємо за цим пильнувати. Найліпше, щоби участь була добровільною, щоби діти могли відмовитися, якщо їх щось не влаштовує. Діти мають право на те, щоби дорослі, які вчать їх участі, з повагою ставилися до поглядів та досвідів дітей.

Американський антрополог Роджер Харт розробив теоретичну модель дитячої участі. Він вважає, що участь є показником демократії, що участь є правом громадянина. Відповідно, якщо ми формуємо громадянські компетентності, то необхідно свідомо забезпечити якомога повнішу участь.

Роджер Харт створив модель, яка називається «драбиною Харта», і вона демонструє, як можна збільшувати та розширювати участь дітей. Перші три рівні це уявна (не участь) участь: маніпуляція, декорування та імітація. Тут діти присутні, але не розуміють, в чому беруть участь. Якщо дітей привезли на якесь свято, на якусь подію, дали їм до рук прапорці, якими вони махають, але вони не розуміють, в чому беруть участь, і для чого тут потрібна їхня присутність, то тоді це ніяка не участь. Ця участь – фальшива і вона деморалізує. Тут ми до дітей ставимося як до об'єктів, як до чогось, що прикрасить дану подію. А самі діти для нас не такі уже й важливі. Коли ми переходимо до четвертого, п'ятого, шостого, сьомого та восьмого рівнів цієї драбини, то бачимо умови повної та свідомої участі. По-перше, інформація: дітей потрібно інформувати, в чому вони беруть участь, яка їх роль, які цілі. Можна з ними проконсультуватися з цього приводу, діти можуть проявити ініціативу. І завжди потрібна співпраця з дорослими. Тож, якщо діти для нас є прикрасою, якоїсь події, то ми не можемо казати, що вони беруть участь у повному значенні цього слова.

Як навчити дітей участі? По-перше, потрібно створити освітнє середовище, яке дає такі можливості. Діти повинні мати можливість висловитися. І мова не про те, щоби вони спонтанно перекрикували вихователя. Педагог може створити такі ситуації, де діти висловлюються, де вихователь задає запитання, а потім слухає і враховує відповіді дітей. Це один із способів, які доступні для дітей. Саме так ми побачимо демократичну процедуру, яка

відбувається в колі дітей. Діти голосують. Голосування це демократична процедура, яка враховує суб'єктність дитини. Головне, щоб були створені умови для дитячої участі, які відповідають рівню розуміння та рівню досвіду дитини. Діти голосують, наприклад, які фрукти вони хотіли би з'їсти на другий сніданок, кидаючи м'ячики до скляних посудин, які стоять поруч із конкретними фруктами. Діти розуміють, в чому беруть участь. Діти знають, що їх рішення вплине на те, що буде потім на їхніх тарілочках.

Слід зазначити, що діти не можуть гратися у вибори, якщо потім їхнє рішення не враховують. Ми повинні їх навчити, що не оплачується віддавати свій голос за щось. А якщо діти побачать, безпосередньо побачать по кількості м'ячиків – навіть якщо вони ще не вмітимуть їх порахувати, але по кількості, за об'ємом – що якийсь варіант виграв, а потім побачать, що це має вплив на їхню дійсність, то цим ми вчимо їх участі. Ми формуємо в них ставлення дієздатності. Вони розуміють, що як громадяни мають вплив на те, що відбувається навколо них.

Якщо ми формуємо такий образ дитини – громадянина, то нам потрібно поважати права дітей. Нам треба вчити їх відповідальності та обов'язку. Ми повинні формувати їх ідентичність і участь у спільноті, в якій вони функціонують. Мусимо їм давати можливості прийняття спільних рішень, спільного вирішення проблеми та відчуття власної ефективності.

Як приклад наводимо приклад проведеного у нашому закладі освіти проєкту «Діти-громадяни», у рамках якого формувалася соціально-громадянська компетентність дітей та досліджувалася ця компетентність. Для нас цей проєкт дав відповідь на запитання, наскільки діти можуть розуміти проблеми навколишнього середовища, наскільки вони є громадянами, які бачать, що відбувається і розуміють, що відбувається навколо.

Педагоги задавали дітям п'яти-шести років різні запитання. Головне питання – одне з питань, яке задавали ми дітям у цьому проєкті – це питання «Що б ти змінив/ змінила у своєму найближчому оточенні?».

Діти відповіли на це питання наступним чином: «Я б хотів / хотіла, щоби в дитсадку було більше тітоньок, бо дітей багато, а тітоньок (так діти називають виховательок) – мало. Щоби в пісочницях, що знаходяться у дитячих парках, не було сміття. Щоби на дитячих майданчиках були драбинки, по яких можна лазити. Щоби в нашій громаді був дім для безхатченків – щоби їм легше жилося. Нашому місту не завадив би притулок для безпритульних тварин, ми б із задоволенням передавали туди корма та ліки» (текст відповіді подано дослівно).

Діти відповіли також, що хотіли би, щоб в місті було більше дерев, щоб будинки були пофарбовані на різні кольори, щоб була нова автобусна зупинка, бо стара неохайна і місцями пошкоджена; щоби було безпечно їздити на велосипеді. Ми бачимо, що це питання та проблеми, якими займаються дорослі громадяни, але діти також їх бачать, вони їх зауважують, для них це важливо.

Діти є громадянами та громадянками, і варто цікавитись їх думками. Підводячи підсумки проєкту, педагоги вирішили, що всі дитячі пропозиції та зауваження викласти в листі до органів місцевого самоврядування, наочно продемонструвавши, що їх думка важлива, що з нею рахуються.

Нам слід пам'ятати, що діти є повноцінними громадянами. Не думаймо про дітей як про потенційних громадян, не думаймо про те, що виховуємо їх для майбутнього. Діти живуть тут і зараз. Діти щоденно є громадянами в тій спільноті, де вони живуть та вчаться. Дійсність, яку вони переживають – це їх реальність, і саме в цій реальності потрібно розвивати їх громадянські компетентності, а не вчити їх для майбутнього. Діти – це наше сьогоднішнє. Вони є громадянами, які можуть висловлювати власну думку. Якщо вони навчаються, що їх думка важлива, то цей безцінний досвід вони візьмуть з собою у доросле життя.

ВПЛИВ STEAM-ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТІЇ

Анотація. В статті розкриваються питання впливу інтеграції STEAM-освіти в навчальну програму закладу дошкільної освіти. Наголошується, як залучення молодших дошкільнят до науки, технологій, інженерії, мистецтва та математики може підготувати їх до викликів сучасного життя, як впливає на формування соціально-громадянської компетентності дошкільників та який вплив має на виховання громадянської свідомості.

Ми живемо у світі швидких змін та технологічного прогресу. В наш час навчання дітей дошкільного віку стає все більше і більше спрямованим на розвиток особливих навичок, які дозволять не лише засвоювати необхідні знання, але й бути справді демократичними громадянами своєї країни, тобто вміти критично мислити, працювати у команді та за необхідності знаходити цікаві, новаторські рішення.

Сучасні дошкільнята – відкриті, розкуті, комунікабельні. Звичні для нас, дорослих, іграшки та ігри вже не викликають у них особливого інтересу. Як же оновити зміст ігрової діяльності? Як створити умови не лише для формування ігрових умінь, а й для розвитку творчих здібностей, винахідливості, уяви, індивідуальності, фантазії та формування соціально-громадянської компетентності?

Дошкільна освіта, використовуючи STEAM, охоплює та вдало поєднує самовираження, креативність та технічні знання. STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) – це підхід, який поєднує освіту спрямовану на розвиток навичок у сферах науки, технології, інженерії, мистецтва та математики. Інтеграція STEAM-освіти в дошкільний заклад значною мірою впливає на формування соціально-громадянської компетентності дошкільнят.

Соціально-громадянська компетентність має важливе значення, оскільки включає в себе навички співпраці, роботи в команді, комунікації, розв'язання та запобігання конфліктів, а також вміння розуміти та поважати різноманітність інших людей та їх права. Ці навички є ключовими для успішної взаємодії в суспільстві та побудови демократичного, освіченого, громадянського суспільства.

Інтеграція STEAM у освітній процес закладу дошкільної освіти, має потрібне для сприяння цілісному розвитку та для підготовки дітей до викликів сучасного світу. Ось кілька ключових причин, які підкреслюють важливість такої інтеграції:

- Сприяє розвитку критичного мислення та навичок вирішення проблем. Заняття за методикою STEAM заохочують дітей критично мислити, аналізувати ситуації та знаходити рішення, а саме ці навички і потрібні в демократичному суспільстві. Завдяки практичним експериментам, інженерним завданням та мистецьким проектам діти вчаться підходити до проблем творчо та системно, закладаючи фундамент для навичок вирішення проблем протягом усього життя.
- Заохочує до творчості та інновацій. Мистецький компонент STEAM дозволяє дітям творчо самовиражатися та розвивати власну уяву. Інтеграція мистецтва в предмети STEM сприяє інноваціям, заохочує дітей мислити по-новому, нестандартно, вільно, демократично, експериментувати з різними ідеями та ризикувати в процесі створення чогось або в процесі навчання.
- Готує до майбутньої життя. У сучасному світі, світі технологій, знання предметів STEAM набувають все більшого значення. Діти мають можливість познайомитись з

концепціями STEAM уже у ранньому, дошкільному віці, це впливає та забезпечує всебічну освіту, яка розвиває творчість поряд з технічними навичками.

- Розвиває навички співпраці та комунікації. Багато видів діяльності STEAM передбачають співпрацю та командну роботу, коли діти працюють разом над вирішенням проблем або виконанням творчих завдань. Завдяки такій взаємодії та спільному досвіду діти вчаться ефективно спілкуватися, прислухатися до ідей інших і працювати задля досягнення спільних цілей, тобто набувають важливих навичок, необхідних для успіху як в академічному, так і в професійному та демократичному середовищі.
- Підвищує інтерес та зацікавленість до навчання. Загалом практичні заняття за методикою STEAM є цікавими, захоплюючими та приємними для дітей. Саме практичні заняття роблять навчання цікавим та інтерактивним, отож інтеграція STEAM у навчальну програму дитячого садка допомагає розпалити дитячу допитливість, підтримувати інтерес до навчання та виховувати позитивне ставлення до освіти та всього нового.
- Розвиває цифрову грамотність та технологічну компетентність. Оскільки технології відіграють дедалі важливішу роль у сучасному демократичному суспільстві, раннє знайомство з ними має принципово важливе, а іноді і вирішальне значення. Інтеграція технологій у навчальну програму дитячого садка допомагає дітям розвивати навички цифрової грамотності, знайомитися з цифровими інструментами та ресурсами, а також вчитися безпечно та відповідально орієнтуватися в цифровому світі навіть у такому юному віці.

Все вищеперераховане дає поштовх для розвитку зацікавленості у дітей, допомагає розширити досвід орієнтування в довкіллі, впливає на сенсорний розвиток, розвиток допитливості та пізнавальної мотивації. Як наслідок у дошкільнят виникає бажання зробити перші кроки в дослідницькій діяльності. Далі, відбувається неначе ланцюжкова реакція, яка впливає на становлення свідомості, розвиток уяви і творчої активності, формування первинних уявлень про об'єкти, властивості й відносини об'єктів довкілля (форму, колір, розмір, матеріал, звучання, ритм, темп, причини і наслідки тощо). Тобто сприяє розвитку сприйняття, уваги, пам'яті, спостережливості, здатності аналізувати, порівнювати, визначати характерні, суттєві ознаки предметів і явищ навколишнього світу, сприяє формуванню вміння встановлювати найпростіші зв'язки між предметами і явищами, робити найпростіші узагальнення, що в подальшому буде сприяти різнобічному розвитку кожної дитини.

Інтеграція STEAM у освітній процес закладу дошкільної освіти, забезпечує дітям всебічну освіту, яка готує їх до успішного навчання в школі та взаємодії в соціумі, формуючи у дошкільників компетентності, які забезпечать процвітання у XXI столітті. Досвід свідчить, що становлення та розвиток особистості дитини відбувається здебільшого не на занятті, а в повсякденному житті, де дитина має змогу отримати значно різнобічніший і багатший емоційний і діяльнісний досвід.

Розглянемо на прикладах, як відбувається інтеграція STEAM-освіти в освітній процес закладу дошкільної освіти:

- Наука (Science) Проведення цікавих експериментів на заняттях, спостереження за природою та природними явищами на прогулянках, спостереження за кімнатними рослинами, вивчення фактів про живу природу – все це сприяє розвитку дитячого допитливого підходу та збагаченню світогляду та всебічного розвитку.
- Технології (Technology) Використання цифрових інструментів та інтерактивних ресурсів, різноманітних ігор для розвитку навичок розуміння та використання сучасних технологій, дозволяє підготувати дітей до майбутнього, оскільки технології є не від'ємною частиною вільного, демократичного суспільства.
- Інженерія (Engineering) Застосування будівельних блоків великих та маленьких розмірів, конструкторів та інших дерев'яних та пластикових матеріалів для створення

конструкцій та вирішення різноманітних завдань. Діти вчаться фантазувати та злагоджено працювати над створенням нових елементів сюжетно-рольової гри.

- Мистецтво (Arts) Розвиток творчості, самовираження, втілення власних ідей та світобачення через різні види малювання, ліплення, музику та театральні постановки. Діти мають можливість проявити себе, продемонструвати, а іноді навіть виявити власні таланти.
- Математика (Mathematics) Використання геометричних форм, логічних головоломок та ігор для розвитку математичних навичок та аналітичного мислення, аналізу та співставлення.

Використання STEAM-освіти у позашкільній практиці – це прекрасна можливість навчити сучасних дітей мислити та знаходити необхідну інформацію, вирішувати складні завдання, приймати рішення, організовувати співпрацю з однолітками та дорослими. Дитина вчиться створювати ідеї та втілювати їх у життя, презентувати результати власних досліджень. Чи не про таке навчання для своїх дітей мріють їхні батьки?

Особисто я, знаходжу для себе лише переваги інтеграції STEAM-освіти для формування соціально-громадянської компетентності:

- Розвиток співпраці та комунікації. Спільна робота над проектами сприяє розвитку навичок співпраці та ефективної комунікації серед дітей.
- Стимулювання критичного мислення. Задачі та завдання, пов'язані з рішенням реальних проблем, розвивають навички критичного мислення та творчого підходу до вирішення завдань.
- Виховання громадянської свідомості. Розуміння важливості соціальних проблем та вирішення їх через колективні дії сприяє формуванню громадянської свідомості та відповідальності.

Інтеграція STEAM-освіти в освітній процес закладу дошкільної освіти є ключовим елементом для формування соціально-громадянської компетентності у дошкільників. Цей підхід надає дітям можливість розвивати різнобічні навички та цінності, які допоможуть їм стати активними, свідомими, реалізованими учасниками суспільства. Розвиваючи в дітях вміння співпрацювати, творчо мислити та розв'язувати проблеми, STEAM-освіта створює основу для подальшого успіху та самореалізації. Важливо, щоб кожен усвідомлював вплив STEAM-освіти на соціально-громадянський розвиток дітей та активно впроваджував цей підхід у свою практику. Саме тому, науковці, вчителі та батьки повинні сприяти цьому процесу, створюючи сприятливі умови для розвитку дітей у всіх аспектах та на всіх етапах життя дошкільнят. Інтеграція STEAM-освіти в дитячий садок є важливим кроком у забезпеченні якісної та всебічної підготовки дошкільників до подальшого навчання та життя у суспільстві.

STEM-освіта формує особливий стиль мислення. Думки дітей стають послідовними, рішення виваженими та з багатьох альтернатив учні обирають правильне рішення. На заняттях школярі самостійно шукають шляхи подолання проблеми. Така самостійність тренує вміння планувати роботу і розділяти задачі на частини. Так дитина вчиться аналізувати інформацію і аргументовано захищати власну думку. За STEM-освітою – майбутнє, вона зробить навчання цікавим, творчим, а дитині допоможе реалізуватися в майбутньому, в соціумі, в подальшому житті.

МОЖЛИВОСТІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація:** Формування соціально-громадянської компетентності дитини є необхідною умовою її загального психічного розвитку. У спілкуванні з однолітками та дорослими під час гри у дитини формуються моделі поведінки, прийняті в її соціальному оточенні. Дошкільний вік це час інтенсивного розвитку відносин із іншими людьми. Ці відносини стають фундаментом подальшого розвитку особистості.*

Ігрова діяльність є провідною в житті дитини дошкільного віку та забезпечує набуття найбільшої частини життєвого досвіду, отримання знань про навколишній світ, розвиток самосвідомості. За допомогою гри дитина отримує уявлення про себе як про індивіда, як про суб'єкт спілкування, про особливості власного характеру. Здобуття дитиною позитивного соціального досвіду сприяє формуванню соціальної впевненості як усвідомленого способу взаємодії дитини з оточуючими людьми.

В. Котирло зазначала, що саме у рольовій грі діти засвоюють соціальні навички та навчаються співпраці. Контакти, що виникають між дітьми з приводу іграшок чи інших предметів стають першою формою соціального спілкування між однолітками. Надалі діти будуть вчитися координувати свої дії та намагатися зрозуміти один одного. Спілкування дітей з однолітками у грі є необхідним контекстом зростання соціально-громадянської свідомості. Групова сюжетно-рольова гра дітей у дошкільному закладі має великий потенціалом розвитку міжособистісного спілкування та формування дитячого колективу. Якщо в домашніх умовах найчастіше єдиним партнером сучасних дошкільників є іграшка, що суттєво обмежує можливості моделювання відносин, то у групі однолітків перед дитиною відкриваються багаті можливості засвоєння різноманітних відносин, які задаються ігровою ситуацією.

Соціально-громадянська компетентність дитини та розвиток сюжетно-рольової гри у дошкільному дитинстві йдуть пліч-о-пліч, збагачуючи один одного. Сюжетно-рольова гра пронизана духом групової взаємодії та бажанням досягнути закони функціонування товариства. Пізнаючи соціальну реальність, дитина переносить свої її у гру, моделюючи взаємини та всебічно досліджуючи зміст та форми спілкування людей один з одним. Розширюючи свій комунікативний простір, дитина підвищує соціально-громадянську компетентність. Дошкільник у грі краще спілкується та вибудовує відносини з дорослими та однолітками. Зростання рівня соціалізації збільшує коло спілкування дитини та ускладнює ігрові взаємини, які стають більш насиченими.

Незважаючи на те, що дитина з народження залучена до соціальних відносин, усвідомлюються вони лише у старшому дошкільному віці. В ранньому віці дитина залучена до предметного контексту діяльності та орієнтується на практичний результат. Зростаючи та відокремлюючи себе від дорослого дитина відкриває для себе новий світ соціальних відносин і починає шукати своє місце в цьому світі. Соціальні відносини стають специфічним предметом. Джерелом соціально-громадянської компетентності є соціальна ситуація розвитку дитини, основними параметрами якої є міжособистісне спілкування з близьким дорослим, соціальним дорослим та однолітком, а також ставлення дитини до взаємодії, переживання змісту та форм спілкування. Рушійною силою процесу формування соціально-громадянської компетентності є провідна діяльність. В дошкільному віці принципові зміни у соціальній позиції особистості відбуваються в ігровій діяльності шляхом схвалення ролі, моделювання

соціальних відносин та розвиток таких здібностей, як вміння входити до суспільства дітей, підкорятися вимогам, організувати спільну діяльність.

У дошкільному віці соціалізація пов'язана переважно з ідентифікацією прийняття до групи однолітків, орієнтацією в групових відносинах і формуванням власної внутрішньої позиції в системі відносин з іншими (дорослими та однолітками). В ігровій діяльності дитина вчиться відокремлювати себе від інших, усвідомлюючи свою індивідуальність, шляхом ототожнення, ідентифікацію та співпереживання. Граючись, дитина не лише моделює соціально-громадянські відносини, а також завдяки емоційним переживанням, ставленню до сюжету привласнює їх, покращуючи здатність діяти в комунікативній ситуації.

Аналізуючи розвиток міжособистісних відносин у дошкільному віці, О. Смирнова, виділяє три основні етапи.

Перший етап. Для дошкільників найхарактернішим є індиферентно-доброчливе ставлення до іншої дитини. Трирічні діти байдужі до дій однолітка. У той же час вони, зазвичай, легко вирішують проблемні ситуації на користь інших: поступаються чергою у грі, віддають свої іграшки тощо. Все це може свідчити про те, що одноліток не відіграє істотної ролі в житті дитини. Однак його присутність підвищує загальну емоційність та активність дитини.

На другому етапі відбувається рішучий перелом у ставленні до однолітка. У 4-5 років картина взаємодії дітей суттєво змінюється. В процесі гри діти уважно спостерігають за діями однолітків та оцінюють їх. Реакції дітей на оцінку дорослого також стають більш гострими та емоційними. Успіхи однолітків можуть викликати засмучення, а невдачі неприховану радість. У цьому віці підвищується кількість дитячих конфліктів.

На третьому етапі (до 6 років) значно зростає кількість просоціальних дій, а також емоційних переживань за однолітка. Найчастіше діти старшого дошкільного віку уважно спостерігають за діями інших дітей. Навіть всупереч правилам гри, вони прагнуть допомогти, підказати правильний хід. Якщо діти 4-5 років охоче засуджують дії однолітка разом з дорослим, то діти 6 років, навпаки, можуть об'єднуватися з друзями у своєму протистоянні дорослому. Все це може свідчити, що просоціальні дії старших дошкільників, спрямовані на іншу дитину.

Розвиток спілкування з однолітками та особливості соціально-громадянської компетенції дитини також впливають на її соціометричний статус. У віці від 3 до 6 років організованість дитячих колективів стрімко підвищується, а статус, який дитина займає в дитячій групі, стає стійкою характеристикою особистості, що впливає як на розвиток самооцінки та уявлень про себе, так і на розвиток діяльності, формування індивідуального стилю. Популярність дошкільника багато в чому залежить від оволодіння ігровими навичками, вміння зацікавити партнера пропозиціями щодо розвитку сюжету гри та здатності спланувати та організувати спільну гру. Низький соціометричний статус дитини призводить до появи тривожності, іноді агресивності та соціальної невпевненості.

У грі зароджується прагнення «бути дорослим», яке стає рушійною силою в подальшому формуванні соціально-громадянської компетентності дитини. Ігрова діяльність не вигадується дитиною, а задається дорослим, який вчить грати, підказує можливість прийняти на себе роль і передає суспільно сформовані способи ігрових дій. Тому позиція, яку займає дорослий у відносинах з дитиною, є винятково важливою. Позиція відповідальності та посередництва в процесі дослідження дитиною соціального світу реалізується в ігровому партнерстві дорослого та дитини. Тільки у грі можлива реалізація по-справжньому рівних, суб'єкт-суб'єктних відносин. Посередництво дорослих, які організують відносини дитини із суспільством спрямовує процес формування соціально-громадянської компетенції дітей старшого дошкільного віку. Сама ігрова ситуація передбачає зміну ролей: дорослий вже не дорослий, а товариш, чи дитина, чи пацієнт. Дорослий змушений грати за правилами дитини, відмовившись від позиції моралі та навчань. Зміна позиції дорослого та одночасне пізнання світу суспільних відносин світу дорослих через гру дозволяє дитині об'єднати власні уявлення з реально існуючими системами дій та відносин. Нарешті, гра є універсальним транслятором

культурних норм, звичаїв та традицій. Навіть якщо не брати до уваги національні ігри та забави, які несуть виражений етнічний колорит, то в межах сюжетно-рольових ігор можна спостерігати чітку тенденцію оволодіння дитиною культурними стандартами.

Таким чином, враховуючи соціальні норми, гра є потужним видом заохочення у формуванні соціально-громадянської компетентності дітей. Перспектива спільної гри з дорослим або можливість взаємодії з однолітком є домінуючими мотивами поведінки, які впливають на формування й інших видів діяльності. Гра ефективний засіб засвоєння цінностей, установок та переконань, запропонованих суспільством, у грі діти вчаться орієнтуватися на очікування суспільства, вбирають стереотипи поведінки.

*О.В.Клименко, вихователь
Лисянського закладу дошкільної
освіти «Ромашка»
Лисянської селищної ради
Черкаської області*

ПАТРІОТИЗМ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНИХ ДОШКІЛЬНЯТ

***Анотація.** Частиною національного виховання є патріотизм, основна мета якого це розбудова справжніх патріотів свідомих до своїх конституційних та громадянських обов'язків.*

Тому дуже важливо розпочинати виховувати патріотизм саме з найменшого віку, адже маля засвоює надану їй інформацію як губка і безпосередній і першочерговий вплив на це мають батьки та вихователі

Державний стандарт дошкільної освіти наголошує, що соціально-громадянська компетентність – це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя.

На формування особистості впливає оточення, діти будуть діяти так, як дорослі, які поряд (батьки, педагоги, родичі, сусіди), тож особистим прикладом ми маємо виховувати справжніх патріотів. «Люби Україну» не просто слова, говоріть їх вдома, на заняттях та промовляйте в повсякденному житті, особистим прикладом демонструйте, що таке любити Україну, діти мають чути і розуміти про що йде мова.

Вагомим важелем для формування соціально-громадянської компетентності є діяльність вихователя направлена на використання сучасних прийомів та методів, а саме:

- Розповіді про природу рідного краю, рідне селище, місто, про Київ, столицю нашої країни, про успіхи та досягнення наших захисників України. Бесіди з використанням народних легенд про обереги.
- Пояснення виникнення патріотичних гасел, з якою метою де і чому вони вживаються. До прикладу: «Слава ЗСУ!», «Слава Україні! Героям слава!», «Україна понад усе!» і так далі.
- Спостереження за навколишнім світом інтегруючи музику, художні твори видатних письменників України: В. Стуса, О. Олесь, Л. Українки, І. Франка, Т. Шевченка, В. Симоненка. Розвивати образне мислення, креативність, творчість створюючи картини з різних матеріалів.
- Перегляд з подальшим обговоренням патріотичних відео та фото матеріалів. (наприклад мультфільми із серії «Україна. Нескорені міста. Правда історія», «Пригоди пса Патрона», та інш.)
- Знайомство з декоративно-прикладним мистецтвом (Петриківський, косівський, опішнянський, яворівський розписи, та інш.)

- Відвідування діючих та віртуальних музеїв, виставок, фестивалів які розповідають про українську культуру, традиції, досягнення.
- Онлайн екскурсії по містам України. Екскурсії до видатних пам'яток рідного населеного пункту.
- Активне використання малих фольклорних жанрів (заклички, прислів'я, приказки, мирилки, дражнилки, та інш.).
- Зустрічі з людьми (або бесіди про них) які внесли вагомий внесок у розбудову нашої країни: захисники, лікарі, спортсмени, письменники, то що.
- Спостереження за явищами природи, рослинами та тваринами, експериментально-дослідницька робота з елементами або об'єктами природи.
- Театралізована діяльність, драматизація українських народних та авторських казок.
- Майстер класи по ознайомленню з різним видами ремесел: гончарство, народна іграшка, писанкарство, витинанки, кулінарія та інш.
- Розваги приурочені до свят таких як. «День захисника – захисниці України», «День української хустки», «День вишиванки», «День Незалежності» то що.
- Сюжетно-рольові, дидактичні, народні ігри які допомагають у формуванні соціально-громадянської компетентності.
- Родинні історії, традиції, створення родинного дерева.
- Традиційним стало написання листів, створення малюнків захисникам, виготовлення оберегів.
- Полілоги, з теми «Що потрібно зробити, щоб нашим захисникам було легше? Як зробити так щоб тривоги більше не лунали? Що треба щоб настав мир на землі?» та інш.
- Створення правил групи, та їх дотримання і дітьми і дорослими. Взаємодія з батьками щодо набуття дитиною соціально-громадянської компетентності.
- Приймання посильну участь у житті громади, населеного пункту, дошкільного закладу.

Перераховані методи і прийоми допомагають у формуванні соціально-громадської компетентності. Діти вчаться співпрацювати в команді, набувають здатність виявляти до оточуючих емпатію, вчаться розуміти почуттів, адаптуватися до різних соціальних викликів, ролі в суспільстві.

Багато філософів, науковців, мислителів працювали над формуванням соціально-громадської компетентності: Сократ, Аристотель, Платон, Я. Коменський, Джон Локк, Т. Поніманська, у всіх було своє бачення становлення проблеми громадянина держави. Проте, на мою думку, саме, В. Сухомлинський найкраще розумів на що нам варто акцентувати свою діяльність. Він був переконаний, що громадянин має бути відданий Батьківщині, інтереси держави ставити в пріоритеті нехтуючи власними при цьому не забуваючи що ті мають відповідати ідеям гуманізму.

Ю.В. Крайнюк, вихователь;

Т.О. Шовкопляс, вихователь

закладу дошкільної освіти «Пізнайко»

Чигиринської міської ради Черкаської області

СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДОШКІЛЬНИКА: СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ВЕКТОР

Анотація. Доступ до якісної освіти в демократичному суспільстві є однією з найважливіших передумов розвитку особистості та досягнення нею успіху в житті. Освіта України перебуває на етапі формування демократичного середовища на всіх її рівнях, починаючи з дошкільної. Демократизацію дошкільної освіти визначено, як систему заходів, спрямованих на впровадження елементів демократії в ЗДО, де кожен учасник/учасниця освітнього процесу має право на справедливе ставлення та рівний доступ для повноцінної

участі у всіх аспектах життя закладу освіти, незалежно від соціального статусу, етнічного походження, місця проживання чи інших факторів.

В умовах глобалізації стосунків між країнами й окремими людьми, коли певною мірою стираються кордони між соціально-економічними, культурними ознаками окремих держав і народів, і це позначається новим терміном «людина світу», є небезпека втрати народами національних рис, обезцінення культурної спадщини, традицій, історичної пам'яті. Ось чому, виховуючи у дітей пізнання й повагу до світової культури, традицій інших народів, ми маємо укріплювати їх національну ідентичність як основу, на якій проростатиме справжній патріотизм, формуватиметься соціально-громадянська компетентність майбутнього громадянина України.

З огляду на те, що Україна сьогодні перебуває в стані освітніх реформ, питання формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку є досить комплексними, має багато напрямків і аспектів. Нині на законодавчому рівні розроблено та прийнято низку документів, а саме: затверджено оновлений Базовий компонент дошкільної освіти, який є Державним стандартом дошкільної освіти, професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти», «Керівник(директор)закладу дошкільної освіти», які регламентують актуальні тенденції в освіті, що базуються на демократичних цінностях.

Пріоритетність формування соціально-громадянської компетентності визначена й у Концепції розвитку громадянської освіти в Україні. Згідно якої, «Метою громадянської освіти є формування і розвиток у громадян України громадянських компетентностей, спрямованих на утвердження і захист державності та демократії, здатності відстоювати свої права, відповідально ставитися до громадянських обов'язків, брати відповідальність за своє власне життя, за налагодження гармонійних стосунків між членами своєї сім'ї, за життя територіальної громади». Документ став дорожньою картою, яка допоможе вирішити питання, котрі постали перед Україною та світом загалом, щодо формування активного та відповідального громадянина держави з високим почуттям власної гідності. Системний підхід до вирішення проблеми формування соціально-громадянської компетентності пропонує Концепція, зокрема на всіх освітніх рівнях, починаючи від дошкільної освіти.

Дошкільний вік – сенситивний для формування соціально-громадянської компетентності. Саме у дошкільному дитинстві відбувається становлення майбутнього громадянина, у цей період закладаються основи майбутньої самосвідомості, характеру, поведінки, моральних цінностей, національної ідентичності, соціальної єдності, демократичності, патріотизму, відповідальності.

В. Сухомлинський зазначав, що «Домогтися того, щоб вихованця вже з дитинства хвилювало теперішнє і майбутнє Вітчизни, – одна з найважливіших передумов запобігання моральним зривам у дитячі роки. Громадянські думки, почуття, тривоги, громадянський обов'язок, громадянська відповідальність – це основа почуття людської гідності. Той, у кому ви сформували ці якості душі, ніколи не виявить себе в чомусь поганому, навпаки – він прагнуче виявити себе тільки в доброму, гідному наших ідей, нашого суспільства».

Продовжуючи думку видатного українського педагога, необхідно зауважити, що громадянами не народжуються, ними стають, а тому й велику увагу необхідно приділяти питанню формування соціально-громадянської компетентності, починаючи з дошкільного дитинства; обираючи для цього, доцільні педагогічні засоби, прийоми, форми та методи.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (Державному стандарті дошкільної освіти), затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України № 33 від 21.01.2021, ключовою для дошкільної освіти компетентністю дитини визначено соціально-громадянську. Основні ознаки її сформованості перелічено в інваріантному складнику освітнього напрямку «Дитина в соціумі». Основи соціально-громадянської компетентності закладаються в дошкільному віці і є передумовою для подальшого розвитку соціальної та громадянської компетентностей в Новій українській школі. Завдання і зміст освітнього напрямку «Дитина в соціумі» реалізуються з урахуванням системи особистісних цінностей, здібностей, потреб, інтересів, активності дітей дошкільного віку.

Соціально-громадянська компетентність – це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя.

Результат сформованості соціально-громадянської компетентності засвідчує ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, наявність уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми та вмінь дотримуватись цих правил в соціально-громадянському просторі, а також ціннісне ставлення та повагу до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур.

Сутність ключових понять соціально-громадянської компетентності:

- особистісні якості дітей (старшого) дошкільного віку;
- соціальні почуття;
- любов до Батьківщини;
- готовність до посильної участі в подіях, що відбуваються у дошкільному закладі, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя.

Соціально-громадянська компетентність дитини дошкільного віку формується у різних видах діяльності:

- ігрова;
- комунікативна;
- здоров'язбережувальна;
- художньо-естетична;
- пошуково-дослідницька.

Формування соціально-громадянської компетентності в умовах закладу дошкільної освіти, відбувається у перебігу різних форм роботи з використанням відповідних методів та засобів. Запропоновані форми, методи та засоби можуть варіюватися й застосовуватися комплексно.

Форми роботи:

- *Гра.* Завдяки імітації та можливості перевтілення можуть проєктуватися ситуації, у яких розкриваються норми і моделі поведінки, особливості відносин між дітьми і дорослими.
- *Заняття.* Початкові уявлення про соціум і життя в ньому закладаються на заняттях (комплексних, інтегрованих, тематичних) з використанням ігрових прийомів.
- *Колективні справи, спільна пошукова діяльність.* Участь у таких формах діяльності сприяє набуттю дітьми: індивідуального досвіду спільної життєдіяльності; уміння співпрацювати; відстоювати власну позицію, домовлятися, узгоджувати особисті потреби з потребами інших; здатності брати участь у розробленні правил/повсякденних практик співжиття; досвіду культури демократії, що є необхідним для встановлення соціальних контактів у майбутньому, взаємодії в суспільстві тощо.

Методи роботи:

- *Наочні (спостереження, ілюстрація, демонстрація, відеометод).* Застосування комплексу наочних методів сприятиме візуалізації соціальних явищ і процесів, у яких старші дошкільники можуть брати посильну участь (демонстрування соціальних правил та норм поведінки, домовленостей у щоденній життєдіяльності, засвоєння зразків демонстрації відкритості до спілкування та взаємодії з представниками різних національностей і культур).
- *Словесні (бесіда, розповідь, читання (слухання дітьми) художньої літератури).* Словесні методи спрямовані на формування в дітей умінь виражати почуття за допомогою слів, міміки, жестів; пояснювати причини своїх емоцій; звертатися по допомогу до однолітків та знайомих; використовувати під час спілкування ввічливі слова; висловлювати власну думку та приймати думку іншого, розв'язувати конфлікти шляхом діалогу.

- *Практичні (вправи, прості дослід, дидактичні ігри, моделювання).* Під час виконання практичних дій діти набувають досвід дотримання норм моралі, виявляють повагу до прав і свобод людини; вчаться поводитись відповідно до соціальної ролі (донька/син, брат/сестра, онука/онук, друг/подруга); долучаються до різних видів діяльності, беруть участь у прийнятті рішень з особистих питань та щодо життя колективу тощо.
- *Проблемні* – постановка і розв’язання завдань. Проблемні методи дають можливість зробити пізнавальне завдання актуальним для кожної дитини в групі. Розв’язання завдань, пов’язаних із необхідністю дати оцінку подіям і персонажам, соціальним явищам і фактам, сприятиме формуванню емоційно-ціннісного ставлення до них.
- *Дослідницькі* – організація пошукової, творчої діяльності дітей. Дослідницькі методи задовольняють потребу малят у набутті досвіду соціальної поведінки під час діяльності та творчому його використанні в повсякденні.
- *Інтерактивні соціальне проєктування, різні форми обговорення соціальних проблем, рольові та ділові ігри в розв’язанні конфліктних ситуацій тощо.* Інтерактивні методи передбачають взаємодію і співпрацю всіх учасників освітнього процесу під час розв’язання практичних завдань. Вони створюють необхідні умови як для становлення та вдосконалення компетентності через залучення учасників освітнього процесу в осмислене проживання індивідуальної й колективної діяльності, так і для усвідомлення і прийняття ними громадянських цінностей, для накопичення досвіду соціально-громадянської діяльності.

Окрім того, організація освітнього простору передбачає активну участь дітей, педагогів та батьків, що характеризується єдністю виховних впливів на підростаюче покоління.

Особливого значення набуває розвивальне соціальне середовище, яке повинно сприяти демократії та бути інклюзивним, де кожному дозволено висловити свою думку, бути почутим та брати участь у різних видах діяльності.

Формуванню активної громадянської позиції сприяє демократичний устрій життя в групі. Основними компонентами демократичного устрою життя у закладі дошкільної освіти є:

- організація освітнього процесу на демократичних засадах;
- участь всіх учасників освітнього процесу у створенні норм, правил, рутин спільного життя;
- відкритість прийнятих рішень;
- наявність різноманітних колективних творчих справ і проєктів, які створюють умови для самовираження, самореалізації, прояву індивідуальності кожної дитини.

Зупинимось детальніше на позиції вихователя, який забезпечує досягнення результату з формування соціально-громадянської компетентності дітей.

Досягнення результату у формуванні соціально-громадянській компетентності дитини дошкільного віку забезпечується з урахуванням особистісно-орієнтованої взаємодії, між всіма учасниками освітнього процесу.

Особистісні цінності вихователя, його життєвий досвід є значущими у забезпеченні умов, щодо формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку, серед яких пріоритетними є:

- знати, поважати і захищати права дітей;
- сприяти повазі людської гідності, різноманітності та взаємоповазі;
- організувати розвивальний простір для ознайомлення дітей із правами та обов’язками, що застосовуються в демократичному суспільстві;
- створювати умови для набуття дитиною соціального досвіду;
- підтримувати ініціативність дитини, щодо участі у різних видах діяльності;
- надавати можливість вибору власної участі у вирішенні питань, що стосуються життя групи;
- забезпечення відчуття дитиною власної індивідуальності, унікальності та цінності для колективу;

- підтримувати дітей, коли вони ініціюють взаємодію, висловлюють свої думки, демонструють товариські стосунки;
- говорити про норми (правила, рутини) взаємодії та пропонувати дітям розробляти такі норми разом;
- допомагати дітям встановлювати власні межі, поважати межі інших, знаходити шляхи вирішення конфліктних ситуацій;
- запобігати, зупиняти прояви булінгу у освітньому середовищі;
- сприяти формуванню лідерських якостей у дітей;
- взаємодіяти з батьками, щодо набуття дитиною соціально-громадянської компетентності;
- стимулювати батьків до спільного прийняття рішень, що стосуються функціонування ЗДО, групи, наприклад, спільної організації заходів, у яких беруть участь діти тощо.

Соціально-громадянська компетентність, має стати стрижнем майбутнього громадянина України. Заклади дошкільної освіти мають стати осередками формування демократії, де всі мають можливість висловлювати свою думку, бути почутими, беруть активну участь, мають можливість проживати демократію. Безумовно в таких умовах діти отримують ціннісний досвід, приймають активну участь, стають активними учасниками, суб'єктами діяльності, а не тільки виконавцями доручень дорослих.

Формування соціально-громадянської компетентності у дітей дошкільного віку сприяє тому, що діти вчаться бути ініціативними, приймати рішення, брати на себе відповідальність. Саме демократичне середовище створене у родині, закладі дошкільної освіти дозволяє дитині розвиватися цілісно, не відчуваючи труднощів в особистісному становленні.

Саме у такому демократичному освітньому середовищі формується ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, наявність уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми та вмінь дотримуватись цих правил в соціально-громадянському просторі, а також ціннісне ставлення та повага до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур.

*Я.О.Литовка, вихователь;
Л.Ю. Снісаренко, практичний психолог
Золотоніського закладу дошкільної
освіти (ясла-садок) «Калинка»
Золотоніської міської ради
Черкаської області*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ З ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЯК СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ВЕКТОРУ

***Анотація.** У статті розкрито та охарактеризовано форми та методи, які може використовувати вихователь під час роботи з дітьми з розвитку соціально-громадянської компетентності дошкільників. Підкреслено взаємозв'язок виховання даної компетентності з родинним вихованням та з тяжкими умовами сьогодення пов'язаними з ситуацією в країні.*

Сьогодення вимагає від суспільства грамотних, всебічно розвинених, вмотивованих людей. Дошкільна освіта активно впроваджує нові підходи до особистості дитини. Цим пояснюється необхідність педагогічного взаємозв'язку, взаємодовіри сім'ї та дошкільного закладу на основі об'єднання їх виховних та освітніх завдань.

Актуальність проблеми сформованості соціально-громадянської компетентності в дошкільному віці обумовлена нашим тривожним сьогоденням, вона диктується необхідністю створення особистості, що виявляє почуття власної гідності, як представника українського народу та громадянина.

У сфері соціокультурної практики у незалежній демократичній державі, ця проблема набула національного значення і спрямовується на формування нової ідентичності громадян, які готові нести відповідальність за власне і суспільне благополуччя.

Соціально-громадянська компетентність – це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя (БКДО).

Питанням розвитку громадянської позиції вивчали вітчизняні класики (В. Сухомлинський, Г. Сковорода, Б. Грінченко) та сучасні науковці (О. Горбань, О. Стаєнна, С. Курінна та інші).

Вчені мають думку, що саме гуманізм, толерантність є основою формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку. У віці 5-6 років відбувається інтенсивний розвиток та збагачення різних видів діяльності, що проявляється у вмінні отримувати опосередковані знання, що виходять за межі досвіду дитини, а також віддалені у часі. Цей період також характеризується подальшим активним засвоєнням дитиною соціального досвіду старшого покоління, тому дитина може засвоювати історію рідного краю, її громадян, особливості культури та мови, символіки.

Василь Сухомлинський наголошував, що: «Україна, як демократична держава, входження її в єдиний європейський простір зумовлюють прогресивні зміни у стратегії розвитку національної системи дошкільної освіти. Ми знаємо, що в ранньому дитинстві залежно від умов життя дитини виховується довірливе ставлення до світу або ж постійне очікування на прикромі від усього, що її оточує. Але почуття сформованості в дитинстві, нерідко супроводжують людину протягом усього життя, надаючи їй стосункам з іншими особливого стилю та емоційного забарвлення, спрямованість на спілкування або бажання його уникнути, прагнення до співпраці, взаємодопомоги або конфліктність, довірливість або замкненість, агресивність.

Т. Поніманська визначила, що громадянські почуття дитини формуються через інтерес дітей до свого оточення та через приклад дорослого, адже діти спочатку переймають емоції, а згодом засвоюють знання. Основними напрямками розвитку патріотизму у дітей дошкільного віку Т. Поніманська виділила: формування уявлень про родину, сім'ю, рід; рідний край; формування знань про державу, державні символи; ознайомлення із культурою та традиціями свого народу.

У старшому дошкільному віці відбувається форсований розвиток та примноження різних видів діяльності тобто дитина набуває знання, які поки що виходять за межі її досвіду, але дитина вже здатна їх набувати. Саме у віці 5-6 років вона засвоює соціальний досвід старшого покоління, тому може вивчати культуру свого народу, історію свого краю та ін..

У Базовому компоненті дошкільної освіти, автор-розробник освітнього напрямку «Дитина в соціумі» Косенчук О. окреслила такі складники соціально-громадянської компетентності:

1. Посильна участь дітей в соціальних подіях (у дитячих осередках, громаді, суспільстві)
2. Формування любові до Батьківщини.
3. Здатність до прояву особистісних якостей.
4. Розвиток соціальних почуттів.

Розвиток особистості дитини розпочинається з найпершого інституту її соціалізації – сім'ї. Вплив родинного виховання справлятиме першочергове значення на світогляд дитини, тому реалізовувати освітній процес у закладі дошкільної освіти, зокрема формувати соціально-громадську компетентність, варто з урахуванням цієї особливості. Родина дитини має бути включеною в систему розвитку дитини і відчувати свою відповідальність. Разом з цим ця відповідальність має бути вмотивованою та морально-сприйнятною. Уся робота яка

проводиться безпосередньо з батьківським колективом або ж робота з дітьми, яка вимагає участі в її реалізації батьків, має бути зважена відповідно до тих життєвих обставин, у яких перебуває родина. Нажаль, воєнний стан в країні не лишає жодної родини без свого деструктивного впливу. Саме тому обізнаність педагогів про ситуації в родині, психологічний мікроклімат в сім'ях в яких виховуються діти, має виступати першочерговою, на що звертатиметься увага при використанні різних форм соціально-громадського виховання.

Отже до форм роботи з сім'ями, з формування у дітей соціально-громадської компетентності можна віднести:

- участь у благодійних акціях ЗДО, міста, посилення волонтерської діяльності;
- організація та проведення родинних вечорів в стінах дошкільного закладу;
- організація та проведення екскурсій вулицями міста, відвідувань меморіалів, алей та ін.;
- зустрічі з представниками організацій, волонтерських діячів, цікавими людьми чи людьми якими ми пишаємося;
- організація виставок, лотерей, флешмобів, фотоколажів та ін.

Тільки в тандемі з сімейним вихованням можна спрогнозувати найбажаніші результати освітньої діяльності.

Існує безліч методів виховання дошкільнят, які забезпечують оволодіння індикаторами сформованості соціально-громадянської компетентності:

- знайомство з патріотичними гаслами сучасності, розучування їх та застосування в змодельованих ігрових ситуаціях чи реальних обставинах; «Україна понад усе!», «Україна переможе!» «Слава Україні! Героям слава!», «Слава ЗСУ», «ЗСУ перемагай!», «Ми за мир!»
- тематичні розповіді, бесіди про рідне місто, столицю, країну;
- ознайомлення з минулим України, її традиціями, культурною спадщиною;
- прищеплення поваги до державних символів України, їх значенням, розвитком розуміння того, що з давніх давен нашому народу доводилося захищати свої землі і саме тому до державної атрибутики потрібно ставитися з особливою повагою;
- розвивати любов до прекрасного розглядом картин відомих художників місту, України, вивчення народних пісень та сучасних патріотично-спрямованих пісень;
- перегляд відео, фільмів, навчальних відео з висвітленням любові до Батьківщини, поваги до людей які виборювали незалежність та свободу в минулому та сьогодні, акцентуючи увагу на загальнолюдських рисах патріотизму, сміливості, героїзму, сили волі, героїзму ЗСУ, волонтерів;
- створення патріотично-спрямованих малюнків, колажів, листівок, листів-подяки людям, які примножують нашу перемогу, акцентуючи увагу на вираженні власних почуттів вдячності, підкресленні особистого вкладу дитини в розвиток країни та причетності до творення майбутнього;
- організація екскурсій вулицями міста, віртуальних екскурсій, відвідування музеїв та віртуальних музеїв для наочного ознайомлення з історичним минулим, побутом українців з подальшим обговоренням побаченого;
- облаштування та відвідування на базі закладу світлиць українського побуту створених з сімейних реліквій родин вихованців ЗДО (одяг, прикраси, посуд, знаряддя праці);
- залучення дітей до вивчення та використання фольклору (казок, легенд, приказок, закличок, веснянок та ін.), відтворення українських народних пісень та віршів переспіваних на сучасний лад («Ой, у лузі червона калина!», «Думи мої, думи мої», та ін.);
- залучення дітей до трудової діяльності згідно віку (наприклад облаштування укриттів, бомбосховищ);
- виховувати у дітей бажання працювати на користь природного довкілля шляхом озеленення території дошкільного закладу та прибирання майданчиків (посильного за віком дітей);

- впроваджувати в роботу з дітьми інтерактивні вправи, електронні ресурси направлені на розвиток соціально-громадянської компетентності;
- використання дослідницької діяльності за для пізнання життєдіяльності рослинного і тваринного світу свого краю;
- групові вправи та ігри, які сприяють розвитку співпраці, комунікації та взаєморозуміння між дітьми. Наприклад, рольові ігри, ігри на взаємодію тощо;
- спільні проєкти: діти можуть працювати разом над проєктами, які сприяють вирішенню соціальних проблем або стосуються громадянських цінностей. Наприклад, створення постільних покривал для безпритульних тварин або участь у благодійних заходах;
- обговорення ситуацій з життя: використання ситуацій з реального життя допомагає дітям розуміти соціальні норми, розвивати емпатію та розуміння важливості взаємодії з іншими;
- моделювання поведінки: педагог може виступати як модель для дітей, демонструючи приклади соціально відповідальної поведінки та активного громадянства;
- виховні бесіди: бесіди на теми моралі, етики, толерантності та взаємоповаги сприяють формуванню соціальних і громадянських цінностей;
- формування партнерських відносин: створення можливостей для співпраці та взаємодії з батьками, іншими дітьми, вихователями та іншими членами громади сприяє розвитку соціальної компетентності та виховує в дітей повагу до різноманітності інших;
- використання позитивного підкріплення: підкріплення позитивної поведінки (хвала, заохочення) сприяє формуванню соціальних навичок та мотивації до подальшого самовдосконалення;
- розвиток самооцінки та саморегуляції: проведення різноманітних вправ та завдань, які допомагають дітям розуміти свої почуття, емоції та реакції у різних ситуаціях, сприяє розвитку їхньої самооцінки та вміння контролювати свої дії;
- постійна зворотна зв'язок: педагог може надавати конструктивний зворотній зв'язок щодо поведінки та взаємодії дітей, сприяючи їхньому поступовому розвитку соціально-громадянської компетентності.

Ці методи допомагають створити сприятливі умови для формування соціально-громадянської компетентності у дошкільників та сприяють їхньому гармонійному розвитку, підготовлюють їх до активної участі у суспільному житті. Їх можна комбінувати за для підвищення ефективності та посилення виховного впливу на дошкільників.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні наголошує, що заклад дошкільної освіти є відповідальним за процес соціального та громадянського розвитку особистості та передбачено набір елементарних знань, уявлень, практичних умінь і навичок, які гарантують дитині адаптацію до життя, здатність орієнтуватися у ньому, адекватно реагувати на явища, події, людей, сприяють організації наступності дошкільної і початкової освіти.

Отже, можемо зробити висновок: використовуючи в педагогічній діяльності вищезгадані форми та методи роботи, вихователь буде ефективно сприяти формуванню соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку та виховувати справжнього громадянина вільної України.

*С.В. Лихошерст, вихователь
Кліщинської гімназії ім. М.П. Старицького
Іркліївської сільської ради
Золотоніського району
Черкаської області*

СТРАТЕГІЇ ТА ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМАХ СЬОГОДЕННЯ

***Анотація.** В статті проведений аналіз різноманітних стратегій, спрямованих на підвищення рівня соціальної взаємодії, толерантності, взаємо підтримки та громадянської свідомості у дітей дошкільного віку. Надано практичні поради, щодо ефективного впровадження цих стратегій у освітній процес закладу дошкільної освіти. Завдяки даним матеріалам, педагоги та батьки отримують рекомендації щодо формування соціально-громадянської компетентності у дітей дошкільного віку.*

Метою освітнього напряму «Дитина в соціумі» є формування соціально-громадянської компетентності дошкільника, яка є основою для успішної адаптації в суспільстві та побудови гармонійних відносин з іншими людьми. Через комплексний підхід до виховання та навчання можна забезпечити повноцінний розвиток кожної дитини і підготувати її до життя в сучасному світі.

Важливим аспектом у вихованні дошкільників, зокрема враховуючи вир сучасних історичних подій, є формування к соціально-громадської компетентності. Соціально-громадянська компетентність – це здатність дитини виявляти особистісні якості, соціальні почуття, любов до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на поліпшення спільного життя (БКДО).

У своїй роботі з дошкільниками, застосовую правило «на часі», тобто актуалізую події, що відбуваються поряд з дитиною в даному часовому відрізку, а також наступні форми, методи взаємодії:

- ігри;
- медіаресурси;
- сенсорика та конструювання;
- художня та театралізована взаємодія;
- фольклор, звичаї, традиції, побут;
- тематичні заходи;
- звернення до природи;
- соціально-громадська ініціатива на власному прикладі;
- спільна робота з батьками.

Розглянемо детально, кожен із наведених аспектів.

Гра. Гра є однією з найбільш успішних форм взаємодії, тут головне звернути увагу на тривалість процесу та актуалізувати головний меседж. Під час гри дошкільнята виражають згоду та незгоду, висловлюють власну думку, оцінюють погляди інших та поважають їх права, приймають пропозиції. Навчаються контактувати, перепрошувати та пробачати, випрацьовують емоційну реакцію та активну дію, вчаться дотримуватись правил. Неодмінно гра допомагає опановувати нові соціальні ролі, ознайомлює з морально-етичними нормами поведінки та налагодити взаємодію з однолітками.

Медіаресурси. Останнім часом у освітньому процесі закладів дошкільної освіти активно використовуються медіаресурси. Розроблено навчальні-методичні матеріали та програми, які дають змогу знайомити дітей з медіасередовищем з урахуванням їхніх індивідуальних та вікових можливостей. В контексті формування соціально-громадянської компетентності

практикую перегляд короткометражних патріотичних мультиплікаційних фільмів. Обговорення яких допоможе сформувати любов до Батьківщини, розвинути соціальні почуття, навчить розуміти емоції (свої та тих хто поряд). В сучасному дошкільній медіаграмотність це не предмет, а спосіб життя, що орієнтує дитину на екологічний взаємозв'язок з сучасними технологіями в майбутньому.

Сенсорика, конструювання. Цікавим та не менш дієвим методом є сенсорика та конструювання, під час яких ми використовуємо різноманітні текстурні матеріали, в тому числі природні. Діти охоче будують укриття, дороги, викладають тризуб, державний прапор та інше. Предметно-практична технологічна компетентність допомагає дошкільнику у творчому самовираженні та навчає спільній діяльності.

Мистецька. Завдяки художній та театралізованій взаємодії діти виражають свої думки та почуття через мистецтво, сприяючи розвитку самовираження та творчості. Участь у спільних проєктах зумовлює розвиток співпраці, комунікації та вирішення спільних завдань. Ця форма роботи допомагає створити ситуації, в яких діти можуть відчувати себе в різних ролях, розвиваючи емпатію та розуміння інших людей. Організація групових занять дозволяє дітям навчатися спільно працювати, взаємодіяти один з одним, вирішувати завдання в колективі та долати труднощі разом. Наразі діти малюють тематичні малюнки для захисників рідного краю, дані заняття підкріплюються розмовами про наших воїнів та волонтерів, рідний край, Перемогу.

Фольклор та народні традиції. Вивчення фольклору та традицій допомагає дітям зрозуміти та оцінити свою національну та культурну спадщину. Це сприяє формуванню їхньої ідентичності та почуття гордості за своє походження. В атмосфері, насиченій фольклором, діти активно використовують свої мовні навички, вивчаючи нові слова, вирази та образи. Це сприяє розвитку мовлення та мовної культури. Фольклор та традиції передають цінності суспільства, такі як справедливість, доброта, взаємодопомога. Це сприяє формуванню моральних принципів та поняття про правильну поведінку в колективі. Діти охоче вчать народних пісень та танців, займаються традиційним рукоділлям, слухають народні легенди та казки. Все це на практиці закріплюємо під час проведення різноманітних заходів з активним залученням дітей. Участь у традиційних обрядах та святкуваннях допомагає дітям розуміти важливість співпраці та взаємодії з іншими людьми.

Тематичні заходи. Важливим і невід'ємним аспектом в моїй практиці є проведення тематичних заходів чітко спираючись на сьогоднішній день. До прикладу Святий Миколай цього річ завітав на свято до дітей в образі воїна ЗСУ, подарунки малеча отримала з військового наплічника. Діти мають чітке розуміння контексту патріотичних гасел, гімну України та патріотичних пісень. Систематично організовую зустрічі з захисниками. Крім бесіди діти отримують візуальне підкріплення військового одягу та амуніції. Важливо надавати можливість дітям висловлювати свої думки та почуття, обговорювати соціальні ситуації та вчитися розуміти інші погляди.

Звернення до природи. Звернення до природи є невід'ємною частиною процесу розвитку дитини. Навчання дітей здоровому способу життя, ощадливому ставленню до природи та екологічній свідомості допомагає формувати у них відповідальне ставлення до свого здоров'я та навколишнього середовища. Взаємодія з природою надає дітям можливість відчувати себе частиною більшого світу. Вони вчать поважати природу, турбуватися про неї та взаємодіяти з іншими дітьми під час спільних природних ігор та активностей.

Систематично проводимо розминку та гімнастику на свіжому повітрі. Займаємось спостереженням за природою, вивчаємо рослини та тварин рідного краю, виготовляємо вироби з природних матеріалів, таких як листя, квіти, гілки тощо.

Суспільно-громадські взаємодії. На власному прикладі за підтримки батьків організовую благодійні ярмарки та збори для потреб ЗСУ. Важливо залучати батьків до процесу формування соціально-громадянської компетентності дітей. Організація сімейних заходів, батьківських зборів та консультацій сприяє створенню єдиної стратегії виховання та підтримує взаємодію між домашнім та дошкільним середовищами.

Велику частину уваги віддаю психологічно-емоційній підтримці своїх вихованців. Проводжу бесіди та тренінги, щодо ситуацій під час повітряної тривоги, перебування в укритті. Акцентую на особистісний аспект розвитку кожної дитини. Забезпечую відчуття другої родини в межах дошкільного закладу, де кожен зможе знайти розуміння та підтримку, залишатись в фізичній та психологічно-емоційній безпеці.

Розвиток соціально-громадянської компетентності не обмежується лише заняттями. Важливо створювати сприятливу атмосферу для взаємодії між дітьми під час їх повсякденних активностей. Під час обідів, перерв, прогулянок та ігор, діти мають можливість взаємодіяти, спілкуватися, ділитися та вирішувати конфлікти.

Важливо надавати дітям можливість брати на себе обов'язки та відповідальність в колективі. Наприклад, допомагати в утриманні порядку в групі, допомагати товаришам, розв'язувати проблеми самостійно тощо.

У світлі зростаючого значення соціальних вмінь та громадянської свідомості надзвичайно актуальною стає необхідність вивчення та впровадження стратегій виховання у дітей старшого дошкільного віку. Дослідження підтверджують, що компетентність у цих сферах має значний вплив на успішність адаптації дітей до суспільства, їхню здатність до співпраці та взаємодії з оточуючими. Урахування сучасних реалій та особливостей соціального середовища, а також залучення батьків, педагогів та інших зацікавлених сторін у процес виховання виявляється критично важливим. Тому подальше дослідження та практичне застосування оптимальних стратегій є важливим завданням для забезпечення формування соціально-громадянської компетентності, гармонійного розвитку та успішної соціалізації дітей старшого дошкільного віку в реаліях сучасного світу.

*Л.О. Луценко, вихователь
структурного дошкільного підрозділу «Колосочок»
Кліщинської гімназії імені М.П. Старицького
Іркліївської сільської ради Золотоніського району
Черкаської області*

НАРОДНІ ІГРИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

***Анотація.** Як навчити дитину розуміти, хто вона є, свою історію, національну ідею та самобутність? З чого починати формування соціально-громадянської компетентності? На чому слід сконцентруватися? Розібратися допоможе матеріал, який розкриває шляхи формування соціально-громадянської компетентності (виховання у малюків почуття приналежності до свого народу, причетності до його історії, любові до рідної культури).*

*«Любіть Україну у сні й наяву, вишневу свою Україну,
Красу її, вічно живу і нову, і мову її солов'їну.»*

Володимир Сосюра

Сьогодні як ніколи ми гостро відчуваємо необхідність дбайливого плекання в душі кожного маленького громадянина нашої країни початків любові до своєї батьківщини, що згодом переросте в глибоке патріотичне почуття, зміцнення національної ідентичності. Ліна Костенко дуже влучно сказала про це: «У дитинстві відкриваєш материк, котрий назветься потім – Батьківщина». Тому усвідомлюючи, що «відкрити» цей неосяжний «материк», сформувати цілісне уявлення про Україну, як рідний дім, джерело духовного і національного збагачення, ми повинні знайти такі методи і форми роботи, щоб за цей короткий проміжок часу дошкільного життя достукатися до серця дитини, посіяти в ньому зерна патріотизму, які проростуть плодами відповідальних, розсудливих, активних й ініціативних, толерантних і порядних, справедливих громадян.

У Державному стандарті дошкільної освіти зазначено, що в дітей старшого дошкільного віку має бути сформована соціально-громадянська компетентність. Зміст цієї компетентності передбачає, що дитина володіє елементарними знаннями про рідну країну, її символіку, традиції, звичаї.

Сьогодення багате на яскраві факти, страшні події, які залишають свій слід на психіці наших дітей. Жахливе слово «війна» увірвалося у свідомість кожного українця і віддзеркалилось на побудові освітнього процесу в дошкільних закладах, на формах і методах роботи. Варто віддати перевагу методам і засобам, які дають змогу зацікавити дітей традиціями та культурою українського народу, спонукають їх проявляти патріотизм і соціально-громадянську компетентність відповідно до вікових особливостей. На чому слід сконцентруватися?

Щоб допомогти дітям накопичити й осмислити знання про конкретні факти, традиції, культуру України у своїй роботі звертаємося до сучасних методів: проектування, квести, перегляд презентацій, відеороликів, мультфільмів, онлайн екскурсії, флешмоби, акції («Оберіг для воїна», «Допоможи Захиснику України», «Небайдужі серця») ранкові зустрічі, рутини (виконуємо Гімн України, хвилина мовчання), виготовлення лепбуків, зустрічі з військовими.

Формування громадянської позиції у дошкільному віці В. Сухомлинський радив починати з того, що близьке, а саме: з рідної домівки, з долі діда, прадіда. Варто наситити пізнавальний процес емоційними переживаннями, тому під час освітнього процесу потрібно використовувати прислів'я, приказки, казки, народні пісні та ігри.

Особливу увагу хочу звернути на такий метод роботи як гра. Адже гра є основним видом діяльності дітей дошкільного віку. Тому у формуванні соціально-громадянської компетентності старших дошкільників неабияка роль відводиться народній грі. Народні ігри – це історія народу, оскільки вони відображають соціальне життя кожної епохи. Вони передавалися з покоління в покоління, набирали розважального змісту, наслідувалися дітьми і ставали для них не лише забавкою, а й школою життя. Дуже влучно про народну гру висловився у вступі до збірки ігор «Літала сорока по зеленім гаю» український письменник Василь Довжик. Він називає ігри народним мистецтвом: «Та й хитра ж штука, оця народна гра! Ви думали – такі собі пустощі, коли робити нема чого, то в креймахи грають, аби збавити час, а вона, ота забавка, – мистецтво. А вона має свій погляд на людину, батьківщину, добро, уявлення про тебе і світ. Бо мистецтво – це метод пізнання себе і світу, а гра записала в собі і закодувала в генах дії не лише народні знання, а нас із вами, наш національний характер».

Народні ігри супроводжують свята та національні обряди, відображаються сезонні явища, звичаї пов'язані з хліборобською та землеробською працею, несуть в собі народознавчий, мовленнєвий, математичний, природничий, пізнавальний, розважальний, оздоровчий зміст. Які ж бувають народні ігри?

Дидактичні. Це ігри, які спрямовані на активізацію розумової діяльності, потребують раніше набутих знань, кмітливості, вчать дитину ненав'язливо, легко, захоплюють змістом так, що вона навіть не помічає того навчання. Особливої уваги заслуговують народні ігри з елементами математики. Вони вкотре нам засвідчують про творчу енергію, живу ініціативу, потужну допитливість людської думки наших предків. Промовляння лічилок сприяє формуванню елементарних математичних уявлень та вмій: у дітей розвивається логічне мислення, кмітливість; закріплюють назви числівників, формуються часові орієнтири, вправляються в порядковій лічбі. Різноманітні математичні поняття добре засвоюються у рухливих народних іграх:

- *кількість:* «Вовк і лисичка», «Піжмурки», «Літала сорока по зеленім гаю», «Равлик-Павлик», «Квочка», «Сімейка»;
- *простір:* «Дощику-дощику», «Іде, іде дід», «Ой де ж ти була?», «А ми росо сіяли», «Коли це буває?»;
- *форма:* «Фарби», «Подоляночка», «Ворота»;
- *величина:* «На чім стоїш?» «Коровай», «Галя по садочку ходила», «Шевчик».

Ігри мовленнєвої спрямованості. Володіння рідною українською мовою є однією з найважливіших національних цінностей. Як не може існувати людина без серця, так і Україна не може існувати без своєї співучої, мелодійної мови, яку українці чують і відчують серцем. Гра дає величезний спектр для засвоєння та збагачення рідної мови через пісні, вірші, примовки, перегукування, що супроводжують її. Під час промовляння малих фольклорних форм спонукаємо дітей говорити виразно та правильно, звертаємо увагу на мелодійність української мови. Необхідно, щоб мова проросла крізь серце, розум дитини. Тоді найтонші струни душі зачепить українська пісня, поезія, дотепний гумор. Науковцями і практиками доведено, що не можна навчити мовлення в ситуації лише пасивного сприймання, слухання мови. Дитина засвоює мову під час активних пізнавальних дій, у взаємодії з іншими, набуваючи власного мовленнєвого досвіду. Ця група ігор досить численна: «Панас», «Їду, їду», «Звідки ти?», «Піжмурки», «Горюдуб», «Котилася бочка...», «На чім стоїш?», «Іваночку, покинь схованочку», «Зайчик і Бурчик», «Бочечка», «Квочка», «Горішки» та ін.

Обрядові та звичаєві ігри. У дошкільному віці діти залюбки беруть участь у народних святах і обрядах, що обов'язково супроводжуються народною грою. Обрядові та звичаєві ігри передають характерні події з життя українського народу: початок жнив, косовицю, великодні та купальські ігри, калиту, веснянки. Серед ігор цієї групи «Кривий танець», «Горішок», «Подоланочка» та ін.

Ігри історичної спрямованості. У таких іграх відображається характер того часу, епохи, коли вони створювалися. У їх змісті трапляються архаїзми. Гравцями виступають «пан», «король», «цар», «царівна». Це ігри: «Король», «У короля», «Воротарчик», «Пускайте нас», «Нема пана дома», «У відьми», «Дзвін», «Прослужив я в пана рік», «Кружок» тощо. Старших дошкільників ознайомлюємо з традиціями й особливостями побуту українських козаків. Так у грі «Фортеця» діти міряються силою, вправністю та спритністю. Це не просто забава, у ній мудрість народу.

Ігри з відображенням трудових процесів та побуту народу. Ці ігри відображають у своєму змісті буденне життя людей. Основна функція ігор цієї групи – виховання національної самосвідомості. У таких іграх знайшли своє відображення землеробська праця. Відтак у словах і в пластиці рухів відтворюється сівба, зростання, збирання, обробка різних рослин. Саме такими є ігри «Жили у бабусі...», «Ой сусіди, сусідоньки», «Здрастуй, сусіде», «Куй-куй, ковалі...», «Як було у баби...». Чимало серед них ігор із сюжетами про сімейне життя: «Батько», «Батько й діти», «Горщечки», «Гладушики», «Сімейка» тощо.

Ігри з обмеженим мовленням. Значну групу становлять народні рухливі ігри з обмеженим мовленнєвим текстом. Вони спрямовані на активізацію фізичних якостей дітей, зміцненню їхнього здоров'я. Зауважу, що в народних іграх навчальні завдання ніби приховані в підтексті й спрямовані на те, щоб радувати дітей і тим самим спонукати їх до активності, творчості. У них текст подається як лічилка, примовка, перегукування. Це ігри «Панас», «Їду, їду», «Звідки ти?», «Жмурки», «Горю-дуб», «Котилася бочка...», «На чім стоїш?», «Іваночку, покинь схованочку», «Зайчик і Бурчик», «Бочечка», «Квочка», «І рву, і рву горішечки» та ін.

Рухливі хороводні ігри. Рухливі хороводні ігри супроводжуються пісенним текстом. Пісні у хороводних іграх прості, легкі для запам'ятовування. Виконуються вони як правило, усіма учасниками, які стають колом, а зміст пісні передає відповідними рухами той, хто перебуває в середині кола. Спільні дії маленьких дітей створюють умови для загальних радісних переживань, загальної активної діяльності. Українські народні хороводні ігри допомагають дітям подолати сором'язливість. Серед таких ігор найвідоміші: «Огірочки», «Галя по садочку ходила», «Подоланочка», «Перепілочка», «Ой ягід, ягілочка», «Іде, іде дід», «А ми просо сіяли», «Сонечко», «Дощик» та ін.

Аналізуючи вище сказане хочу наголосити на тому, що нерідко в дитячих садках перевага саме надається зовнішнім атрибутам – як розучування та виконання Гімну України, прикрашання національними кольорами особистих речей, парканів тощо – без пізнання морально-ціннісної основи. Тому потрібна цілеспрямована системна робота педагогів та

родини, щоб допомогти дітям засвоїти патріотичні ідеї як частину власного світогляду, соціально-громадянської компетентності.

Будь-яка країна має шанс на благополучне майбутнє, якщо її громадяни від найменших до найстарших виявляють повагу до історії свого народу, шанують традиції, піклуються про природу, зміцнюють своє фізичне і моральне здоров'я для щасливого життя і готові, за потреби, захистити свою рідну землю, дати відсіч ворожим силам.

Ми свідомі того, що лише той, хто має в серці любов до рідного краю й сповідує високі загальнолюдські моральні цінності, може прищепити найкращі людські якості дитині. Тож варто пам'ятати, що виховання патріотів зумовлена насамперед громадянською позицією самого педагога та активним залученням дітей до пізнання нашої країни і діяльності на її благо.

*Т.М. Мельник, вихователь
дошкільного навчального закладу
(ясла-садок) №65 «Котигорошко»
Черкаської міської ради*

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

***Анотація.** У статті висвітлюються теоретичні проблеми формування соціальної компетентності дошкільників. Охарактеризовані значення організаційно-педагогічних умов набуття соціальної компетентності дітьми дошкільного віку в розвивальному середовищі ЗДО, визначенні форми і методи застосування соціо-ігрових технологій в розвитку дітей дошкільного віку, організація власної діяльності дітей в атмосфері взаєморозуміння.*

Впровадження в практику роботи дошкільних навчальних закладів особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти є одним із основних завдань педагогічних працівників. Однією з ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині, є соціально-громадянська компетентність (БКДО). Вона розкриває ідеї демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомлення рівних прав і можливостей.

Дитина зі своїми уподобаннями, інтересами, здібностями, особливостями має стати головним учасником освітнього процесу. Для реалізації особистісно орієнтованої моделі педагоги дошкільного закладу мають створити необхідні умови для розвитку дитини, тобто створити сприятливий розвивальний простір, у якому кожна дитина активно діє, спілкується, отримує знання, розвиває свої уміння, навички.

Мета освітнього напрямку «Дитина в соціумі» – формування у дітей дошкільного віку соціально-громадянської компетентності, яка є складовою їхнього особистісного зростання в період дошкільного дитинства.».

Провідний вид діяльності у дошкільному віці є гра, а саме: практичні цілеспрямовані дії, ігрова діяльність, під час якої малюк сприймає предмети і явища навколишньої дійсності, усвідомлює зв'язки між ними. Предметно-ігрове середовище, має бути сучасним, інтерактивним, безбар'єрним, невичерпним, інформативним, здатним задовольняти потреби в новизні, допитливості. Тому не випадково грамотне педагогічне керівництво ігровою діяльністю є однією з умов повноцінного розвитку дошкільника.

Соціальна компетентність як складова життєвої компетентності, як базисна, інтегральна характеристика особистості, яка відображає її досягнення у розвитку взаємин з іншими людьми і забезпечує повноцінне засвоєння соціальної реальності. Відмінне в поняттях «соціальна компетентність», «соціальний досвід», «обізнаність» щодо спрямування особистості на досягнення життєвого успіху, свідоме накопичення знань та соціального

досвіду за умов застосування їх у реальному житті. Умови становлення соціальної компетентності в дошкільному віці:

- відокремленість, віддільність дитини від дорослого, її здатність діяти не лише за вказівками та приписами авторитетних людей, а й за власними спонуками, що базується на особистому досвіді, задоволенні своїх індивідуальних і соціальних потреб;
- активний характер соціальної поведінки юної особистості, її намагання проявити себе як суб'єкта предметно-практичної діяльності, пізнання та спілкування.

Компоненти соціальної компетентності: здатністю дітей адекватно оцінювати та реагувати на емоційно-почуттєві прояви інших, сприймати себе у контексті відносин з однолітками та дорослими; виявляє емоційні реакції дитини, її ставлення до людей, прагнення робити добрі вчинки, надавати емоційну підтримку та реалізується в емпатії; здатності до співпереживання, співчуття, увазі до переживань і почуттів інших людей.

У системі формування соціально-громадянської компетентності серед інших завдань на мою думку виділяються головні:

- виховання громадянської й соціальної відповідальності;
- вивчення і пропаганда культурних надбань свого й інших народів;
- озброєння знаннями про пріоритети загальнолюдських цінностей, ознайомлення з проблемами, які набувають життєвого значення для долі цивілізації (охорона навколишнього середовища), готовність жити і діяти за принципами гуманізму.

Робота з педагогами щодо формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку здійснюється шляхом:

- проведення бесід, консультацій;
- розробка, анкет;
- підготовка до занять, свят, розваг та інших навчально – виховних заходів;
- удосконалення самоосвіти;
- практична робота з дітьми;
- виготовлення дидактичного матеріалу.

Робота з дітьми по формуванню соціально-громадянської компетентності має такі структурні основи:

- бесіди, розповіді;
- розв'язання ситуацій;
- ігрова діяльність;
- практичний показ;
- проведення занять;
- тематичні вечори, розваги,
- свята, виставки.

В роботі з батьками використовується такі методи:

- консультації, бесіди, батьківські збори;
- практичний показ роботи з дітьми;
- анкетування;
- «Дні відкритих дверей»;
- семінари, ділові ігри.

Формування соціально-громадянської компетентності дошкільників здійснюють у таких формах:

- *Гра* (завдяки мотивації та можливості перевтілення можуть проектуватися ситуації, у яких розкриваються норми і моделі поведінки, особливості відносин між дітьми і дорослими).
- *Заняття*. Початкові уявлення про соціум і життя в ньому закладаються на заняттях (комплексних, інтегрованих, тематичних) з використанням ігрових прийомів.

Важливою умовою для формування соціально-громадянської компетентності є наявність розвивального освітнього середовища. Освітнє середовище можна кваліфікувати як розвивальне, якщо воно розширює, поглиблює та систематизує елементарні уявлення

дошкільника про знайоме – незнайоме, схоже – несхоже, безпечне – небезпечне, своє – чуже; про особливості людського житла та найважливіші для людського буття споруди соціального призначення і транспорт; вдосконалює вміння дитини використовувати за призначенням предмети та знаряддя, виготовляти найпростіші вироби; вправляє в умінні самостійно визначати ігровий сюжет, робити його змістовним, розподіляти ігрові ролі, дотримуватися правил рольової поведінки, налагоджувати ігрову взаємодію, використовувати й розподіляти іграшки та ігрові атрибути, реалізовувати ігровий задум, перетворювати ігровий простір, орієнтує в творах мистецтва (образотворчого, музичного, театрального, літературного), допомагає опанувати мову цих видів мистецтва, передавати художній образ різними мистецькими засобами, стимулювати до творчості.

Під педагогічними умовами формування компетентності, розуміємо необхідні обставини, які сприяють здійсненню ознайомлення дітей із соціальним довкіллям на високому рівні: програмно-методичне і дидактичне забезпечення освітнього процесу дошкільного закладу; створення розвивального середовища (природного, предметного, соціо-культурного, ігрового, мовленнєвого), як у груповій кімнаті, так і у приміщенні, і на подвір'ї закладу дошкільної освіти.

Формування соціально-громадянської компетентності протягом дошкільного дитинства відбувається у різних видах діяльності. Проте, кожному етапу розвитку притаманна провідна діяльність – гра. Дидактична гра, як один з видів гри, має широкі можливості для формування соціально-громадянської компетентності дошкільника.

Дидактичні ігри знайомлять дитину з реальними життєвими явищами та стосунками між людьми, вправляють у дотриманні правил і норм поведінки. Під час дидактичної гри дитина пізнає себе, свої можливості, усвідомлює свої зв'язки з іншими. Цілеспрямований, усвідомлений характер ігор дає їй змогу добирати потрібні засоби, іграшки, товаришів по грі, здійснювати ігровий задум, вступати в різноманітні стосунки з гравцями. Дидактичні ігри, сформовані педагогікою (в тому числі й народною), спеціально плануються і пристосовуються для навчальних цілей.

Проведення дидактичних ігор, завданням яких є ознайомлення дітей із соціальним оточенням – один із методів формування соціально-громадянської компетентності. Дидактичні ігри – це дитячі імпровізації. Однак у кожній навчальній грі, як ми пересвідчилися на власному досвіді, виокремлюється тема, ігровий задум, зміст і ролі.

Принципи формування соціально-громадянської компетентності засобами дидактичної гри:

- для того, щоб процес формування соціально-громадянської компетентності дітей протікав ефективніше, дорослими слід грати разом з ними;
- починаючи з раннього віку і далі на кожному етапі дошкільного дитинства формуючи соціально-громадянську компетентність дітей необхідно орієнтувати їх на можливу взаємодію з «партнерами однолітками», навчати способам узгодження дій з партнерами;
- дорослий, граючись разом з дітьми, протягом всього дошкільного дитинства, має на кожному його етапі розгортати гру таким чином, щоб діти «відкривали» й засвоювали специфічні, поступово ускладнені способи побудови гри.

Як дидактичний ресурс, у роботі з дошкільниками, широко використовують дидактичні картини. Дидактичні картини об'єднуються за такими темами: суспільно-політичні, життя дітей у грі та праці, ігри та іграшки, дошкільний заклад, дитячі розваги, праця дорослих, будівництво, життя людей, побут, транспорт, відпочинок, свята.

Організуючи освітню діяльність у форматі соціально-ігрових технологій, використовуємо наступні форми роботи: ігри з правилами, ігри-змагання, режисерські ігри, сюжетно-рольові ігри, казкотерапію, метод створення проблемних ситуацій з елементами самооцінки, прийоми спрямовані на створення ситуації успіху та комфортності, тренінги, самопрезентацію тощо.

Створення в дошкільному закладі повноцінного сучасного, розвивального предметно-ігрового середовища та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей – провідний засіб який забезпечить формування соціально-громадянської компетентності.

Соціально-громадянська компетентність є важливим елементом успішного існування людини в соціумі. Вона дозволяє оперувати своїм життєвим досвідом, висловлювати свої думки, наміри та побажання, вільно виражати свої думки, емоції.

Правила, що регулюють ігрову діяльність, дозволяють усвідомити дошкільникам, що у соціумі, є правила, яких дотримуються всі громадяни. Регулярне проведення спільних ігор збагатить дошкільнят новими враженнями, буде сприяти формуванню навичок соціальної компетентності, дасть їм новий соціальний досвід, який так важливий для розвитку їх особистості.

Для дітей старшого дошкільного віку необхідно створювати такий ігровий простір, в якому б дитина могла не просто вступати у взаємини з однолітками та близькими дорослими, але й активно засвоювати знання, норми, правила суспільства, іншими словами – формуватися як соціально-громадянська компетентна особистість.

*Л.П. Миколенко, вихователь;
О.В. Васи́лига, вихователь;
Н.І. Лебеденко, вихователь
закладу дошкільної освіти «Пізнайко»
Чигиринської міської ради
Черкаської області*

ДОШКІЛЬНИКИ – ЧАСТИНА ВЕЛИЧНОЇ РОДИНИ ПІД НАЗВОЮ «УКРАЇНА»

***Анотація.** Матеріал містить опис форм і методів формування соціально-громадянської компетенції старших дошкільників на основі практичного досвіду роботи з дітьми та прикладів використання народознавчої інформації, яка сприяє формуванню зачатків національної самоідентифікації вихованців.*

Що може бути дорожче від рідної землі? Батьківщина – це місце, яке дає силу жити, куди завжди хочеться повернутися з будь яких доріг. Адже тут і повітря має інший запах. Воно наповнене світлом і енергією життя. Тут і квіти пахнуть по-іншому, а яблука з бабусиною саду мають геть інший смак. Україну не любити не можна. Хоч історія кожного народу знає епохи національного розквіту і підйому, занепаду та забуття. Українство проходило шлях свого становлення в особливо тяжких умовах, крізь століття гноблення, штучного поневолення та знецінення людей і постійно піднімалось із колін. Нині, в ці важкі реалії сьогодення, коли ненависть північного сусіда переросла у фізичне знищення нашого народу, тільки за його національну самоідентифікацію та громадянську гідність – ми, як ніколи гостро, відчуваємо себе українцями. І в сотий раз гостріше і свідоміше чуємося громадянами своєї країни, пишаємося причетністю до її історії і культури, поспішаємо передати це все у спадок своїм нащадкам. Адже любов до свого народу, його величній історії, його багатій культурі, його неперевершених традицій і солов'їної мови потрібно прищеплювати змалку. Наші дошкільнята повинні відчувати себе частиною величній родини під назвою «Україна» і пишатися в своїх маленьких серденьках тим, що саме Україна з її неповторною красою, мальовничими просторами, працьовитими та добрими людьми є їхньою Батьківщиною. Потрібно прагнути кожному, щоб Україна розвивалася і завжди, в усі часи, залишалася гідною пам'яті своїх предків.

Завдання педагогів-дошкільників виховувати і навчати малят, ростити їх справжніми українцями. В наш час це є один з наріжних каменів, на яких побудована вся система сучасного дошкільця. Як використати кожна мить буремного сьогодення, поставити

дороговказним малюнком кожен знакову подію та залучити до цього процесу найближчих для дитини людей – це виклики і можливості роботи педагогів-дошкільників. Про це і мова в нашому описі досвіду впровадження системи практичної роботи, яку ми вам пропонуємо.

Під час щоденного перебування дитини в закладі ми постійно створюємо умови для набуття нею соціального досвіду та підтримуємо ініціативність малюків щодо участі, спільно з дорослими в різних видах діяльності. У ці важкі часи вихованню у дітей почуття вдячності кожному воїну, що їх захищає справило залучення до збору спільного гостинця-передачі разом з батьками та колективом закладу дошкільної освіти. Малюки докладали тепла своїх рук та щирості маленьких сердечок, малюючи листівки та картинки-обереги для бійців, які захищають нас на фронтах Великої війни. З порухами душі вони ретельно вкладали в кожен посилок свої малюнки та прикрашали її «долоньками добра», виготовленими методом аплікації, з побажаннями швидкого повернення додому і Перемоги. Надзвичайно гордилися, що їхні роботи разом із іншими передачами та гостинцями із Гетьманського краю вже прямують туди, де точаться бої за мирну та вільну Україну. До тих, хто закриває нас своїми серцями від війни. Саме це допомагає нам у формуванні соціально-громадянської компетентності.

В роботі з дітьми дошкільного віку застосовуємо методи та прийоми, які сприяють розширенню уявлень дітей про державні символи країни: Прапор, Герб, Гімн. Діти засвоюють правила поведінки стосовно них, їх назви та символічне значення. Для цієї роботи використовуються бесіди, перегляд відеоматеріалів та розгляд ілюстративних, розповіді та використання художньої літератури. І відповідні тематичні дні проводимо у День Незалежності, День Соборності, День Прапора, День захисника України.

Як результат проведеної роботи наші малюки навіть не мають сумніву, що ми єдиний український народ. Об'єднуючою ланкою для українців завжди була і є рідна мова. На противагу цьому стала недавня тенденція «говорити російською», яка сьогодні вилилась в одну з вигаданих ворогом причин військового конфлікту. Але, як кажуть, «не буває добра без лиха». Саме патріотичний сплеск, викликаний національним опором російській агресії підштовхнув до повернення свого мовного коріння. Сьогодні спілкуватися українською модно, патріотично, популярно. Говоримо і дихаємо українською солов'їною мовою, наповнюємо нею своє єство з молоком матері. Не ділимо на географічні Схід і Захід і безмежно любимо та чекаємо украдений Крим, зраний Донбас і Луганщину. Ми розповідаємо дітям на заняттях та в бесідах про те, що в основі традиційного українського мовлення та правопису лягла саме мова Наддніпрянщини – Чигиринсько-Полтавська говірка. Вона, попри різні твердження, не є суржиком. Це мова якою говорив і писав свої вірші наш земляк, великий поет Тарас Шевченко. Прививаючи любов до рідної мови багато читаємо дітям українською – казок, оповідань. Вчимо спілкуватися нею в театралізованій діяльності, драматизації, розучуємо віршики, прислів'я і скоромовки.

Серед негативних явищ сьогодення в дитячому мовленні є мовна експансія російської через комп'ютерні ігри та мультфільми. Спостерігаємо як діти з україномовних сімей говорять фразами ігрових героїв на мові нашого ворога і агресора. Працюємо над виправленням цього, демонструючи дітям власний приклад, організовуючи перегляди мультків, казок на рідній мові, граємо в дидактичні ігри «Скажи українською», «Виправ помилку», «Козацькі слова». В цьому напрямі тісно співпрацюємо з родиною, спонукаючи батьків до створення українського мовного середовища. Ми душею цінуємо патріотичні слова та вислови: «Слава Україні», «Україна понад усе», «Гідність», «Свобода», «Єдність», «Соборність». От і нещодавно, 22 січня ми вітали єдину Україну з Днем Соборності. Цей день почали саме з цього глибоко символічного слова. Під час ранкового кола діти вітали один одного та свою Батьківщину із Днем Соборності. На заняттях разом із вихователями поглиблювали та розширювали свої знання про історію свята, як втілення в життя віковічного прагнення українців до єдності своєї держави. Заняття, під час якого із емоційним порухом дитячих сердець, діти переглядали інформаційне відео «Соборність – єднання Незламного народу», з порухом душі малюки розповідали патріотичні вірші, в яких славили свою країну. Склали творчі розповіді про

красу рідної землі, про жаданий мир та Перемогу. А далі, свої щирі почуття любові до України, гордість за свою державу і її єдність у боротьбі за процвітання та свободу діти відобразили у патріотичному флешмобі «Єдина вишиванкова країна – Соборна й незалежна Україна». Протягом цього тематичного дня з дітьми використовувались різні форми роботи: дидактичні ігри «Назви міста України», «Гори, ріки і моря» та інші. Настільно-друковані ігри «Географічне лото», «Склади український віночок», «Рослини – символи України». А вся рухова діяльність протягом дня мала тематичне спрямування: «Козацькі спортивні розваги», «Національна ігротека» та інші ігри, естафети, спортивні змагання.

Однією із цікавих форм роботи, до військового стану в країні, були екскурсії по рідному місту та за його межі, які сприяли вихованню ціннісного ставлення, цікавості та поваги до історичного минулого нашого народу. Гетьманський край Чигиринщини багатий на історичні місця, в яких кувалася воля українців. В нашому закладі розроблена система роботи по ознайомленню з Чигиринщиною «Стежками рідного краю». Діти полюбляють піші екскурсії на Богданову гору, резиденцію Богдана Хмельницького та інші історичні місця Чигирини. Вже стало доброю традицією з дітьми старшої групи проводити автобусні екскурсії, в яких вони залюбки беруть участь. Діти подорожують до Козацького Хутора села Стецівки, Замчища Богдана Хмельницького та родової Іллінської церкви-усипальниці в селі Суботів, до тисячолітнього Дуба Максима Залізняка в Холодному Яру. Як цікаво їм дізнаватися про козацьке життя та як же вони гордяться тим, що вони маленькі козацата – нащадки славних козаків.

Знайомлячи дітей з історичним минулим нашого краю, звертаємося і до давніх місцевих традицій, які знаходять місце в сучасному житті. Одна з них українська толока – спільна колективна праця, в ході якої наші предки будували будинки, допомагали вдовам, сиротам, самотнім стареньким збирати вирощений урожай. Цей звичай зберігся в нашій місцевості надовго і старше покоління в родині наших вихованців пам'ятають його, зберігають світліни відбудови населених пунктів після Другої світової війни та під час переселення Подніпровських сіл із затопленого русла Дніпра. Принагідно використовуємо ці фото, записи розповідей на заняттях, під час різних видів діяльності в другу половину дня зі старшими дошкільниками. А вміння працювати разом у формі толоки використовуємо в ході конструктивно-будівельних ігор та під час колективної праці, прибирання виховуємо працьовитість, колективізм, взаємопідтримку.

Пишаємося українською народною творчістю. На заняттях з художньо-продуктивного образотворення знайомимо дітей з українською писанкою, витинанкою, вишивкою, гончарним мистецтвом. Проводимо майстер класи, вчимо робити стилізацію цих виробів. Виховуємо любов до творчих занять і гордість за таланти народних майстрів. При можливості відвідуємо виставки та творчі вернісажі в музеї Богдана Хмельницького.

Ефективними є всі форми роботи з участю дітей у різних святах: національних, державних, традиційних, побутових, обрядових та календарних. Циклічність всіх народних свят обов'язково пов'язані з порами року, в залежності від їх наповнюваності та змісту. Наприклад свята весняного циклу: зустріч весни (хороводи, веселки, гаївки, прислів'я, заклички, промовлянки, пісні), Великдень (розповіді, театральна діяльність, вірші, пісні), Свято Матері (вірші, інсценівки, пісні, таночки та ін.). Участь у цих святах дає дітям національний культурологічний досвід та змогу пізнавати обряди, традиції та звичаї українського народу.

Багато уваги приділяємо ознайомленню дітей з народними традиціями. Адже глибина духовності українського народу сягає в сиву давнину. І його традиції – це частина життя українців. Чимало традицій та багатьох свят протягом року пов'язані із хлібом. Вони відображаються під час проведення дозвіль та розваг із дітьми: «Великодні пасочки», «Андріївські вечорниці», «Стрітенські Жайворонки» та інші. У виховній роботі завжди присутній акцент на повагу українців до хліба. Розповідаємо дітям про те, що наші предки вважали його основою життя, жили за звичаєвим правилом де «хліб всьому голова»: ділились останньою скибкою хліба між друзями та близькими; вчили дітей додати хлібчик, бо «буде

вночі ганятися»; цілували крайчик, що впав додолу і просили в нього пробачення за необережність; не викидали хліб, а згодовували крихти пташкам.

Циклічність ознайомлення дошкільнят з традиціями, пов'язаними з хлібом триває протягом року: піріжки на різдвяні свята, журавлі-веселики на веснянки, паска на Великдень, коровай на обжинки, калита на Андрія, хліб на сватання і т.д. Вихованню цікавості до цих традицій сприяють екскурсії в Міні-музей хліба дошкільного закладу. Результативною формою роботи є тематичні розваги до календарних свят. Зокрема, 16 жовтня – у Всесвітній день хліба проводимо тематичну розвагу – в цей день малюки збираються в чудовій залі з «вишиванковою мапою» України та хлібними символами достатку нашої держави. Готують до свята чудові пісеньки, руханки, флешмоби, танці, присвятивши їх найдорожчій цінності українського народу – хлібові. Відгадують загадки, промовляють приказки, прислів'я та забавлянки, поглиблюють знання про звичаї своїх предків. Цьогоріч родзинкою розваги стала лялькова вистава «Колосок», герої якої потішили малюків ще раз підкресливши, що без праці не буває хліба на столі. Недаремно ж у працьовитого українського народу його завжди вдосталь. А на закінчення дітей частували запашним короваєм, котрий дбайливі батьки приготували для своїх діток. Бо маємо гарний український звичай – зустрічати гостей з хлібом-сіллю та в особливих, урочистих випадках – частувати короваєм. Усі форми та методи роботи з дітьми сприяють формуванню в них національних цінностей, таких як чесність, доброзичливість, щедрість, гумор тощо.

Якщо ми називаємо нашою великою родиною Україну, то в житті кожної людини є її близька родина – рай для душі, спільнота, де тебе безумовно люблять, завжди зрозуміють і допоможуть. Стосунки в українській родині побудовані на величезній повазі до старших та турботі про дітей. Розповідаємо дітям про це в тематичних бесідах «Скільки баби – стільки й ради, скільки діда – стільки й хліба», «Родина у мене як казка: татова сила – мамина ласка», «А в нашого Омелечка невеличка сімечка». Закріплюємо це в сюжетно-рольових іграх.

Приналежність людини до свого народу, етносу визначається не лише внутрішньою самоідентифікацією, а й зовнішніми рисами, які ми успадковуємо не лише генетично, в антропологічних особливостях тіла будови, кольору шкіри чи волосся. Національність – це самовираження громадянина й країни в національному костюмі, традиціях носіння прикрас, головних уборів тощо. Одним з виразників цього є перлина української матеріальної культури – вишиванка. Її назвали генетичним кодом нації, бо у візерунках закодована сакральна інформація про кращі риси українства, символи-обереги, що захищають від земного зла. Візерунки, гаптовані на вишиванці можна читати як книгу: вони розповідають про регіон, де її виготовили, про стать і вік того, хто її носить, хто для кого вишив чи подарував. Коли розповідаємо це дітям, вони захоплено слухають про те, що жіноча символіка – в квітах і калині, чоловіча – в суворій геометрії та дубовому листі. Повідомляємо, що біла сорочка з яскравим гаптуванням – святкова, сіра чи бежева – робоча, а коричневий візерунок на ній – то злиняле від поту червоне шиття. а чорну вишиванку одягали в часи великого смутку, війн, поразок, на Чорну раду. Нині до цього ряду додалися і вишиванки кольору хакі, які наші захисники носять як оберіг під камуфляжем на пульсуючій лінії фронту.

Збагачуємо знання дітей і про віночок – дівочу прикрасу, яку носили як символ і оберіг незаміжні дівчата. В дівуванні – скромний і ніжний, а на весіллі – пишний, прикрашений барвистими стрічками, який в Чигиринщині звали «цвітком». Заміжні жінки носили на голові очіпок – шапочку, що прикривала волосся та особливим способом пов'язували зверху білу хустку – намітку. Схоже покривали голови ще древні римлянки, що свідчить про глибину наших традицій та зв'язку з іншими культурами. Щоб діти вивчили і закріпили ці знання граємо з ними в ігри «Одягни ляльку», «Обновки з ярмарку», «Підбери головний убір» та інші. Створюємо тематичні виставки в національному куточку, одягаємось в національний одяг в тематичні дні та державні свята.

Українська хата – невід'ємна частка нашої давньої культури, вона втілювала у собі уявлення та вірування наших пращурів, уклад всього їхнього життя та побуту. Хата назавжди стала взірцем естетичних вподобань українців. Велике значення мав і кожен елемент хатнього

побуту. За допомогою різних форм та методів роботи ми даємо дошкільнятам унікальну можливість познайомитися з хатнім начинням. Національна кухня невіддільна складова української культури. Вона створювалась протягом багатьох століть. Тому відображає не тільки історичний розвиток українського народу, його звичаї і смаки, а й соціальні умови, природні та кліматичні особливості в яких перебували українці в процесі свого історичного розвитку. Діти щоденно розширюють та уточнюють свої знання про те, з чого українці готували та готують нині свою смакоту. Для цього ми раціонально використовуємо весь час перебування дитини в закладі. Зокрема, перед прийманням їжі, діти дізнаються з розповіді вихователя про складові страви, її корисність. Використовуємо читання художньої літератури, приказки, прислів'я, вірші, загадки, потішки. Закріплюється ця робота в ігровій діяльності: настільно-друкованих, дидактичних, сюжетно-рольових іграх. Дошкільнята складають творчі та розповіді з власного досвіду на цю тематику.

Особливе значення має рівень організації освітнього простору. Він облаштований так, щоб сприяти активній участі дітей та педагогів у всіх формах роботи та характеризується єдністю виховних впливів на підростаюче покоління. Розвивально-соціальне середовище сприяє демократії та залученню дітей з особливими освітніми потребами до всіх видів роботи. Отже, воно є, водночас, і інклюзивним.

В кожній групі облаштований національний осередок. Матеріали в ньому постійно змінюються, в залежності від запланованої роботи. Наприклад, під час тематичного тижня «Символи рідної України», в куточку розміщується букет з верби та кетягів калини, ілюстрації із зображенням державних символів, макет української хати та криниці з «журавлем» і таке інше. У відповідності до запланованої роботи змінюється наповнюваність і книжкових осередків. В них розміщуються дитячі книжки відповідної тематики, ілюстративний матеріал, настільно-друковані ігри.

Все перераховане є складовими соціально-громадянської компетентності. Саме тому, вся робота в дошкільному закладі ретельно спланована, послідовно проводиться та направлена на формування у дітей дошкільного віку соціально-громадянської компетентності.

Пріоритетними формами роботи з формування соціально-громадянської компетентності для дошкільнят є гра, колективні справи, дозвілля та розваги, бесіди, екскурсії, заняття та спільну пошукову діяльність. Під час різних форм проведення роботи підбираємо методи, які найбільш доцільні для досягнення поставленої мети:

- словесні (бесіди, читання та слухання творів художньої літератури, розповіді, вікторини та інше);
- наочні (демонстрація відеоматеріалів, розгляд ілюстративних матеріалів, спостереження та інше);
- дослідницькі (організація пошуково-дослідницької діяльності);
- практичні (дидактичні ігри і вправи, виготовлення народознавчих атрибутів, дозвілля, розваги та інше);
- моделювання та вирішення проблемних ситуацій (постановка завдань та знаходження шляхів їх вирішення);
- інтерактивні (обговорення соціальних проблем, участь малюків у спільних проектах, ділові ігри та інше).

Робота по формуванню у дітей соціально-громадянської компетентності, частково носить епізодичний характер, а планова робота переплітається з роботою по інших напрямках, або об'єднана в тематичні дні, тематичні тижні та проєктну діяльність. Продуктивна організація освітнього простору забезпечує активну участь дітей та педагогів та характеризується єдністю виховних впливів на підростаюче покоління.

Як результат використання всіх форм, методів і прийомів роботи ми досягаємо поставлених цілей. Наші дошкільники готові до посиленої участі у соціальних подіях, які відбуваються як в закладі освіти, так і в громаді в цілому. Вони показують прояв особистісних якостей та соціальних почуттів, любові до свого краю та України, емоційного ставлення до

загальнолюдських цінностей. Комплексне використання всіх доцільних форм та методів роботи є передумовою для подальшого розвитку громадянської компетентності та соціалізації.

Ми віримо, що наші вихованці виростуть гідними представниками українського народу та громадянина.

*О.В.Пупко, вихователь-методист
Золотоніського закладу дошкільної освіти
(ясла-садок) комбінованого типу «Ромашка»
Золотоніської міської ради
Черкаської області*

СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ РОЗВИТКУ І ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

***Анотація.** В даній статті автор розкриває важливий етап для формування соціально-громадянської компетентності, а саме дошкільне дитинство. Велику роль відіграє у цьому процесі створене середовище, в якому кожна дитина відчуватиме повагу та власну цінність та унікальність.*

Формування особистості залежить від того в якому середовищі виховується і зростає дитина. Якщо педагог створює середовище, в якому кожна дитина відчуває свою приналежність до колективу і відчувається комфортно, то діти:

- відчувають себе компетентними і захищеними;
- відчувають, що педагог і однолітки цінують їх;
- можуть ставити запитання і просити про допомогу;
- навчаються співпрацювати з іншими;
- отримують задоволення і позитивно сприймають своє перебування у дитячому садку;
- відчувають себе впевненими, коли перебувають у групі;
- спокійні та зосереджені на процесі навчання;
- навчаються працювати у команді.

Як це відбувається на практиці?

Педагог використовує особистісно-орієнтований підхід, а саме

- індивідуально вітається з кожною дитиною;
- розмовляє з дітьми індивідуально про їхні інтереси та життя;
- використовує елементи з домашнього середовища дітей в організації середовища дошкільної групи, під час проведення навчальних занять і виконання завдань (наприклад, фотографії, музику, історії, слова, книги та інше);
- показує не лише завершені роботи дітей, а й ті, над якими вони ще працюють;
- ставить за мету розвиток співпраці, а не змагання;
- створює можливості для того, щоб діти допомагали одне одному
- забезпечує визнання компетентності, зусиль і успіхів кожної дитини;
- пристосовує середовище дошкільної групи до потреб окремих дітей/груп дітей;
- створює традиції, щоб допомогти дітям установити емоційні зв'язки з групою, викликати позитивні емоції і розвинути в них почуття приналежності до групи (створений символ дошкільної групи, виготовлені книги про дитячий садок, групу).

Якщо педагог виявляє повагу до дітей, цікавлячись їхніми почуттями, ідеями та життям, то діти:

- навчаються виявляти повагу до інших;
- розвивають уявлення про себе, у них зростає позитивна самооцінка;
- розвивають мовленнєві вміння, розмовляючи про свої почуття, ідеї і досвід;
- покращують комунікативні вміння і навички, розвивають здатність до емпатії.

Як це відбувається на практиці? Педагог:

- спонукає всіх дітей висловлювати свої почуття та ідеї, ділитися життєвим досвідом і допомагає їм у цьому;
- допомагає дітям зрозуміти, що всі емоції є прийнятними, а також навчає дітей виражати свої емоції та почуття через слова, жести, рухи;
- використовує навички активного слухання, поширює ідеї дітей і залучає їх до процесу навчання;
- розвиває в дітей різні типи інтелекту і стилі навчання/сприймання інформації.

Якщо педагог дбає про те, щоб навколишній простір був привабливим для дітей і їм було зручно виконувати різні дії чи завдання, то діти:

- почуваються комфортно і відкриті для навчання;
- відчують, що їх цінують;
- позитивно сприймають навчання та спілкування з педагогом і однолітками;
- мають позитивну самооцінку;
- можуть самостійно робити вибір і займатися в різних осередках діяльності;
- працюючи в осередках діяльності, творчо використовують матеріали;
- розвивають соціальні навички, більше навчаються в інших дітей;
- умотивовані досягати успіху.

Як це відбувається на практиці? Педагог:

- організує середовище і повсякденні практики так, щоб діти могли самостійно вибирати матеріали і приборати їх;
- підтримує чистоту і порядок у приміщенні групи, але при цьому спонукає дітей займатися мистецькою і дослідницькою діяльністю, під час яких може створюватися певний безлад;
- розміщує фотографії дітей та їхніх родин, малюнки дітей, їхні художні роботи на рівні очей дітей;
- оновлює середовище, щоб воно відображало поточні інтереси і проекти дітей;
- використовує в середовищі дитячого садка/групи знайомі дітям предмети домашнього вжитку (іграшки, подушки для підлоги, рослини, м'які меблі та інше);
- організує у приміщенні групи місця для різних видів діяльності;
- забезпечує наявність у осередках достатньої кількості матеріалів «відкритого типу», які діти можуть досліджувати;
- розробляє разом із дітьми правила і порядок дій для використання матеріалів;
- допомагає дітям зрозуміти, для чого існують певні правила,
- обговорює з дітьми необхідність створення додаткових або зміни встановлених правил. Правила групи повинні бути написані й мати ілюстрації, щоб усі (включно з відвідувачами) могли звертатися до них. Діти можуть підписати правила, щоб показати, що вони брали участь у їх створенні.

Якщо педагог використовує багато різноманітних, доступних і відповідних розвитку дітей матеріалів, які спонукають дітей досліджувати, гратися і вчитися, то діти:

- мають можливість робити самостійний вибір, вирішуючи, які матеріали вони хочуть використовувати;
- досліджують різноманітні матеріали й обладнання, що відповідають їхньому рівню розвитку і пов'язані з навчальною програмою;
- отримують задоволення від процесу навчання;
- покращують свої знання, вміння і навички;
- підвищують рівень залученості.

Як це відбувається на практиці? Педагог:

- організує матеріали так, щоб вони були доступні для дітей (діти можуть легко дістати те, що їм потрібно для гри чи роботи, а потім приборати на місце);
- забезпечує в усіх осередках діяльності різноманітні матеріали (структуровані й неструктуровані), що відповідають інтересам, досвіду, стилям навчання/сприймання інформації і рівню розвитку кожної дитини;

- оновлює пропоновані дітям матеріали, щоб підтримувати навчання і стимулювати пізнавальні інтереси, розвивати навички;
- створює матеріали разом із дітьми на основі спостережень та їхніх інтересів;
- у кожному осередку діяльності пропонує матеріали, які можна пов'язати з кількома різними «типами інтелекту» і стилями навчання/сприймання інформації (наприклад, у куточку творчості розміщує портрети видатних художників);
- диференціює матеріали й організацію приміщення групи так, щоб задовольнити всі потреби дітей і створити середовище, де поважають їхню культуру;
- адаптує фізичне середовище, ураховуючи потреби окремих дітей і запитує поради у фахівців і батьків;
- ураховує, яким чином слід адаптувати середовище залежно від стилів навчання/сприймання інформації, зросту дітей, культурних переваг та інше.

Структура, ясність і повсякденні практики важливі для всіх дітей. Передбачуваний порядок і послідовність дій надають дітям відчуття стабільності й безпеки. Для маленьких дітей це має ще більше значення, тому що їхнє повсякденне життя може бути дуже хаотичним через високий рівень невпевненості та відсутність розуміння того, що трапиться з ними. Тому важливо дотримуватися розпорядку дня, структурні компоненти якого сприятимуть відновленню «відчуття місця» і поліпшуватимуть психосоціальний стан дітей.

Організація дня:

Початок дня – повсякденні практики, спрямовані на створення спільноти (ранкове коло – привітання та спілкування, груповий спів або гра).

Основна частина дня – заняття різного типу (залежно від інтересів дітей). Заняття з ініціативи дітей: гра у великій групі, гра в різних осередках діяльності, вільна гра у приміщенні або гра на свіжому повітрі (гра на свіжому повітрі тільки в тому разі, якщо вона є безпечною). Групові заняття з ініціативи педагога: заняття у складі всієї групи, коли дорослий читає книгу або розповідає історію. Заняття в малих групах, діти грають із різними матеріалами, можуть вільно обирати матеріали. Організуючи освітню діяльність педагог вчить дітей робити вибір, а саме: коли сісти в коло, з ким гратися на ігровому майданчику, кидати велику чи маленьку кулю, що зробити з глини, та ін.

Розробка активності/діяльності для формування соціально-громадянської компетентності у дошкільників

Вік вихованців (група)	6-й рік життя, старша група
Тема	Правове виховання (освітня програма для дітей «Дитина»).
Мета	Формувати елементарні уявлення про власні права і обов'язки, вміння поважати права інших людей.
Тривалість	25хв
Громадянська компетентність	Повага до людської гідності та прав людини.
Дескриптори компетентності для культури демократії	1. Стверджує, що права людини завжди слід поважати та захищати. 2. Стверджує, що суспільство має поважати і захищати специфічні права дітей.
Опис активності/діяльності	<i>Хід проведення.</i> <i>Крок 1.</i> Проведіть зустріч у колі. Попросіть дітей стати у коло та зачитайте вислови, якщо це стосується когось із дітей, то попросіть їх зайти всередину кола. <i>Наприклад:</i> <ul style="list-style-type: none"> ➤ -Зробіть крок усередину, якщо у вас є брат, або сестра. ➤ -Зайдіть у коло ті, хто любить бавитися конструкторами. ➤ -Зробіть крок у середину, якщо ви любите піцу. ➤ -Зайдіть у коло ті, хто має чорняве волосся.

	<p>(Після кожного запитання попросити дітей озирнутися та поглянути, хто ще в середині кола. Запропонувати дітям відповісти на запитання «Ви помітили схожість між собою та ще кимось? Чим ви схожі?» Ці запитання дуже важливі, оскільки вони підштовхують дітей до розуміння спільності та відмінності між людьми)</p> <p><i>Крок 2. Розгляд картинок (Додаток)</i></p> <p>Діти розглядають зображення на картинках та обговорюють їх разом з вихователем. (Можна поставити дітям такі запитання: «Що спільного (відмінного) між тобою та хлопчиком (дівчинкою), що на картинці? Чи зустрічали ви десь таких діток? Чи хотіли б з ними товаришувати?</p> <p><i>Крок 3. Розкажіть дітям про те, що кожна дитина в суспільстві має власні права та обов'язки, незалежно від кольору шкіри, національності, фізичних можливостей, і ми повинні поважати права інших людей.</i></p> <p><i>Крок 4. Порушення права на рівність, незалежно від походження можна продемонструвати на прикладі казки «Гидке каченя». Прочитавши, поставте дітям запитання та обговоріть їх разом. Питання по змісту казки:</i></p> <p>Чому ображали каченятко ? Чому воно покинуло домівку? Що відчувало каченятко, коли від нього всі відвернулися? Питання про бажані зміни у поведінці героїв казки: Чи пішло б каченятко з домівки, якби його не ображали?</p> <p><i>Крок 4. Проведіть підсумкове обговорення – рефлексію:</i></p> <p>Чи були у вашому житті схожі ситуації, коли з вами не хотіли товаришувати? Як ви себе почували? Чи подобається вам, коли люди до вас ставляться добре? Вам подобається робити добро? Наведіть добру справу, яка вам найбільше запам'яталася.</p>
Підсумок за результатами проведення активності /діяльності	<p>Діти усвідомлюють, що всі члени суспільства мають рівні права і можливості.</p> <p>Діти проявляють свою індивідуальність, разом з тим стверджують про схожість і рівність кожної дитини.</p>
Як цю діяльність можна провести онлайн	<p>Перегляд мультсеріалу «Гидке каченя» (можна запропонувати вдома, разом з батьками)</p>
Необхідне обладнання /матеріали	<p>Картки із зображенням дітей інших національностей та дітей з ООП, ілюстрації до казки «Гидке каченя»</p>
Додатки	<p>Додаток (Картки із зображенням дітей інших національностей та дітей з ООП)</p>

Завершення дня – повсякденні практики, які доцільно використати, коли дитина залишає садок. Коло завершення – заспокоєння, підведення підсумків дня (запитати у дітей, яким для них був цей день, та, що вони хотіли б робити завтра, можна на дошці емоцій відмітити свій настрій).

Початок і завершення дня є дуже важливими, тому що в цей час діти можуть висловити свої думки, їх бачать і чують, вони відчувають свою приналежність до групи і те, що вони мають право голосу.

Діти в групах, де вибір убудований у середовище розвитку, оцінюватимуть виклики та переваги зробленого вибору та прийматимуть відповідні рішення у дорослому віці. Формування соціально-громадської компетентності дасть свій результат, якщо демократичні цінності стануть частиною екосистеми, в якій зростає дитина: садочок, дім та громада.

Додаток

*Л.В. Побережна, вихователь
дошкільного навчального закладу ясла-садок
комбінованого типу № 33 м. Умань
Уманської сільської ради
Черкаської області*

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** У статті розглянуто проблему формування основ соціально-громадської компетентності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. Виявлено необхідні педагогічні умови: застосування комплексу ігор, що зумовлює збагачення соціального досвіду старших дошкільників; реалізація взаємодії педагогів та батьків, що сприяє активній участі батьків у формуванні досліджуваного феномена; конструювання парціальної освітньої програми, спрямованої на подолання вихованцями типових труднощів у спілкуванні.*

Сучасні умови реалізації державного освітнього стандарту дошкільної освіти вказують на необхідність позитивної соціалізації дітей дошкільного віку лише за умови високого рівня сформованості основ соціально-громадської компетентності. Проте, сучасні випускники закладів дошкільної освіти, маючи відносно високий рівень інтелектуальної готовності до навчання в школі, відрізняються недостатньо сформованими вміннями спілкуватися, конструктивно взаємодіяти з дорослими та однолітками, що, безумовно, є ймовірними причинами їх майбутньої дезадаптації в соціумі.

Формування основ соціально-громадської компетентності дітей задля сенситивності засвоєння ними соціальних норм; розвитку готовності до взаємодії; комунікативних умінь, необхідних для успішної адаптації в соціумі, вибудовування ефективної взаємодії з оточуючими людьми доцільно розпочинати у старшому дошкільному віці.

Дослідження соціально-громадської компетентності дітей старшого дошкільного віку реалізуються в різних аспектах: особливості формування соціально-громадської компетентності загалом (М. Михайленко, О. Кононко); усвідомлення дитиною власної

особистості, визначення нового змісту та завдань приналежності до соціального світу (Т. Піроженко, С. Ладивір, К. Карасьова,); формування «картини світу» як системи знань дитини про найближче оточення, про себе та власну діяльність (Т. Байбара, Н. Бібік, І. Зверев, З. Плохій, О. Савченко); значення ігрової діяльності у формуванні особистості дитини, у налагодженні соціальних зв'язків із навколишнім світом (А. Запорожець, Д. Ельконін).

Аналіз досліджень різних авторів дозволив нам визначити зміст поняття «соціально-громадянська компетентність дитини старшого дошкільного віку»:

- інтегративна якість особистості, що відображає єдність знань про себе та інших, норми поведінки в громадянському суспільстві (соціальні знання);
- співпереживання, співчуття, сприйняття (соціальні емоції); спілкування, надання допомоги (соціальні мотиви);
- уміння взаємодіяти, вирішувати конфліктні ситуації, здійснювати саморегуляцію (соціальні вміння) все, що дозволяє дитині адаптуватися в соціумі.

Аналіз теоретичних досліджень також дозволив нам з'ясувати педагогічні умови формування засад соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності в умовах дошкільного закладу:

- застосування комплексу ігор, задля збагачення соціального досвіду дітей старшого дошкільного віку;
- реалізація взаємодії педагогів та батьків, що сприяє активній участі батьків в процесі формування соціально-громадянської компетентності дітей;
- проектування та реалізація парціальної освітньої програми, спрямованої на подолання дітьми типових труднощів у спілкуванні.

Розроблений нами комплекс ігор, спрямований на формування основ соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку складається з таких блоків: «Пізнаю себе і навколишній світ», «Вчуся розуміти інших», «Прагну до спілкування», «Вмію спілкуватися». В процесі реалізації даного комплексу ігор діти вчаться спільно керувати грою, самостійно розподіляти ролі, розігрувати сюжет задуманої гри. Під час опосередкованого керівництва ігровою діяльністю дітей ми намагаємось виявити особливості виконання дитиною ігрової ролі з метою її коригування. Втручання у спільну ігрову діяльність дітей здійснюється нами лише за необхідності: виникненні питань або виявленні передумов конфліктної ситуації.

Зазвичай, активні діти претендують на головні ролі у грі, тому між ними можуть виникати конфлікти, що вимагає допомоги дорослого. В такому разі ми спільно з дітьми визначаємо сюжетні лінії гри та певні ігрові процеси за допомогою таких запитань: «Яку роль ти б хотів грати?», «Як саме ти гратимеш її?», «Що тобі необхідно зробити для гарного виконання ролі?» та інші. Особлива увага завжди приділяється аналізу процесу та підсумків ігрової діяльності: що вийшло або не вийшло; які виникали труднощі і як вони долалися. Таким чином оцінюються власні успіхи та успіхи інших дітей, з'ясовуються причини та наслідки тих або інших подій, пропонуються шляхи вирішення проблем.

Розглянемо виконання наступної педагогічної умови – реалізацію взаємодії педагогів та батьків дітей старшого дошкільного віку. На початковому етапі роботи нами завжди проводиться опитування батьків щодо їх думки стосовно рівня сформованості соціально-громадянської компетентності власних дітей і групи загалом. Таким чином нами з'ясовуються проблемні зони, дані опитування зіставляються з результатами опитування педагогів. Просвітницька робота з батьками реалізовується в інтерактивних формах: групові консультації та дискусії, спільні ігри з дітьми, спільні сімейні заходи. Наприклад, під час проведення заходів, присвячених особливостям сімейних та національних традицій, батьки знайомлять дітей з традиціями своєї сім'ї, зі специфікою побуту та різноманітністю культури нашого народу. Приймаючи участь у подібних заходах, батьки набувають досвіду взаємодії не лише зі своєю, а й з іншими дітьми, а також з педагогами, що зумовлює успішність спільної діяльності щодо формування основ соціально-громадянської компетентності.

Ефективною формою роботи з формування основ соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку спільно з батьками є також соціальні акції, орієнтовані на допомогу іншим: «Розділи радість з другом», «Подарунки для притулку», «Щастям ділюся з іншими», «Добре серце» і багато інших. В процесі участі в подібних заходах діти не запам'ятовують механічно загальноприйняті норми поведінки, а осмислено набувають необхідних знань, які в майбутньому перетворюються на відносини. Залучення батьків до проведення соціальних акцій є обов'язковою умовою їх проведення. Готуючись до участі, ми спільно з батьками продумуємо спрямованість соціально-педагогічної проблеми, мету та форми реалізації заходів, їх тривалість, здійснення та аналіз підсумків, визначення подальших перспектив.

Робота з батьками здійснюється як у груповій так і індивідуальній формі. Проводяться індивідуальні педагогічні консультації для батьків старших дошкільників, які відчують труднощі в процесі засвоєння соціальних умінь.

Розглянемо особливості реалізації ще однієї педагогічної умови: проектування та реалізація парціальної освітньої програми, спрямованої на подолання вихованцями типових труднощів у спілкуванні. Наявність дітей із найбільш типовими труднощами у спілкуванні актуалізувала розробку та реалізацію нами парціальної освітньої програми «Разом!». Мета даної програми: формування основ соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку з типовими труднощами у спілкуванні. В процесі її реалізації формуються адекватні способи вираження гніву, уміння володіти собою, формуються емпатія, дефіцитарні функції, адекватна самооцінка.

Психолого-педагогічна діагностика дозволяє виділити такі групи дітей старшого дошкільного віку, з характерними для них труднощами у спілкуванні:

- *агресивний тип*, виявляють егоцентризм, низький рівень емпатії, агресію по відношенню до дорослих та дітей;
- *тривожний тип*, характеризуються тривожністю, «млявістю» в процесі комунікації, неготовністю та невмінням співпрацювати;
- *гіперактивний тип*, рухова розгальмованість, імпульсивність спілкування.

Основа реалізації програми «Разом!» – спільна діяльність дорослого та дитини, що здійснюється під час ігрового тренінгу. Так, під час роботи з дітьми «агресивного типу» використовуються ігри, психогімнастичні вправи, малювання на певну та вільну теми. Досить цікавою є гра «Обізви та не образь». Передаючи один одному м'яч, діти придумують різні необразливі слова, пов'язані з назвою дерев, квітів, птахів тощо. Наприкінці дитина обов'язково говорить своєму сусідові приємне, наприклад: «А ти добрий!». Граючи в подібні ігри, діти старшого дошкільного віку отримують можливість зняти напругу, почути комплімент, зменшити прагнення до прояву агресії.

В роботі зі старшими дошкільниками «гіперактивного типу» важливим є формування уважності, здатність до налагодження контактів з оточуючими людьми. Інструкції при проведенні ігор відрізняються стислістю та чіткістю. Враховується те, що діти швидко втомлюються, не вміють уважно слухати, не в змозі дочекатися своєї черги у грі, не зважають на інтереси однолітків. У зв'язку з такими особливостями, гіперактивні діти долучаються до спільної ігрової діяльності у кілька етапів: індивідуальна робота, робота в підгрупах, колективні ігри.

Працюючи з дітьми «тривожного типу», ми враховуємо наявність у них надмірного занепокоєння, а іноді конкретних страхів. Також особлива увага звертається на необхідність підвищення дитячої самооцінки, формування умінь знімати напругу м'язів та відпрацьовувати впевнену поведінку. Задля цього проводяться ігри, що дозволяють відчувати дитині свою значущість, здійснити релаксацію, створюють в групі довірчі відносини.

Дані, отримані нами за підсумками проведеної роботи за умови здійснення педагогічних умов дозволяють відзначити позитивну динаміку у формуванні основ соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності. Більшість дітей старшого дошкільного віку володіють системними та глибокими знаннями про

себе та інших людей, про норми взаємовідносин у громадянському суспільстві; виявляють виражені здібності до співчуття, співпереживання, сприяння; виявляють активність в процесі взаємодії, вносять пропозиції, вміють розподіляти обов'язки, виявляють уміння слухати, співвідносити власні ідеї з ідеями інших дітей.

*Н.В.Скляр, вихователь
центру розвитку дитини
«Сонечко» с. Драбів
Драбівської селищної ради
Черкаської області*

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті описана важливість формування соціально-громадянської компетентності у дітей дошкільного віку в умовах сучасності. А також наведені дидактичні ігри, які можна використовувати для формування вищезгаданої компетентності дошкільників.

Загальновідомо, що період дошкільного віку є надзвичайно важливим. Адже саме в цей час закладається фундамент для розвитку всіх важливих сфер життя. В умовах сьогодення гостро постало питання національної ідентичності кожного українця, тому саме в цей період дошкільного віку важливо формувати соціально-громадянську компетентність.

Що таке соціально-громадянська компетентність? Згідно із визначеними поняттями у Базовому компоненті дошкільної освіти, соціально-громадянська компетентність – це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любов до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя. Результат сформованості соціально-громадянської компетентності засвідчує ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, наявність уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми та вмінь дотримуватись цих правил в соціально-громадянському просторі, а також ціннісне ставлення та повагу до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур.

Насамперед, важливо розвивати в дітей почуття гордості за власну країну, бажання бути щирим патріотом власної держави.

На думку українських науковців І. Бега та К. Чорної, патріотизм – це любов до Батьківщини, українського народу, турбота про її та своє благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити, захищати її, розділити свою долю з її долею.

Щоб успішно формувати соціально-громадянську компетентність, можна також використовувати парціальну програму національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку – «Україна – моя Батьківщина». Метою програми являється виховання національно-патріотичної особистості дитини в дошкільному віці; забезпечення освітнього процесу відповідними інформацією, змістом, методичними складниками, практичними порадами.

Якщо звернутись до освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина», в розділі «Соціальний світ: хто поряд зі мною» можна знайти рекомендації, щодо поглиблення, розширення, узагальнення уявлень дітей про рідний край. Формування первинних уявлень про історію, географію країни, її природні багатства, промисловість, культуру, мистецтво, народні символи, національні цінності. Розширювати уявлення про державні символи країни: Прапор, Герб, Гімн. Сприяти вихованню любові до Батьківщини.

Слід зазначити, що першим прикладом для дитини є родина. Адже саме сім'я – це маленька «держава», де дитина вчиться встановлювати родинні зв'язки, так само, як в подальшому будуть вчитися налагоджувати соціальні стосунки з іншими людьми.

Зокрема, буде доцільно провести міні-дослідження на тему «Сім маленьких Я» або «Я і моя сім'я» разом з дітьми та батьками. Найкращим варіантом досліду стане створення «Сімейного дерева». Завдяки цьому дитина знатиме власне «коріння», пишатиметься своїми родичами. Це навчить шанувати й берегти духовну спадщину родини, а в подальшому своєї країни.

Хочеться зазначити, що не тільки сім'я відіграє значну роль у формуванні соціально-громадянської компетентності. Адже заклад дошкільної освіти являється першою соціальною сходинкою, де діти навчаються встановлювати соціальні зв'язки поза межами власної родини. Якщо в сім'ї дитина проходить соціалізацію спираючись на знайомі моделі взаємин членів родини, то в садочку вона набуває необхідний соціальний досвід, який потрібен для подальшого життя серед інших незнайомих людей.

Формуючи соціально-громадянську компетентність, доречно проводити екскурсії власним містом, селищем чи селом. Завдяки сучасним технологіям, екскурсію також можна проводити віртуально, а також з використанням презентацій чи відео. Хоча варто зазначити, що фізична присутність в історичному місці запам'ятовується набагато краще, ніж віртуальна. В такому випадку треба дивитись на можливість проведення екскурсії в реальному часі, зважаючи на умови сучасності. Незважаючи ні на що, екскурсія допомагає закріпити і уточнити знання про рідне місто, селище чи село. А саме про головні вулиці, історичні події пов'язані з різними місцями малої Батьківщини, огляд пам'ятників видатних людей чи земляків, розповідь про їх досягнення та працю, яка прославляє рідне місто, селище чи село. Обов'язково потрібно знайомити дітей із Гербом рідного міста, селища чи села. Знайомити з історією його виникнення, розгляд та обговорення зовнішнього вигляду. А в подальшому вивчення державних символів власної держави – Прапор, Герб, Гімн.

Формування вищезгаданої компетентності загалом відбувається у різних видах діяльності. Але потрібно також враховувати, що кожен вік має свою провідну діяльність. Для дітей дошкільного віку такою діяльністю являється гра.

Необхідно уточнити, що ж означає поняття «гра». Гра – це діяльність людини з моделювання іншого виду діяльності з розважальною чи навчальною метою. Зокрема, для виконання навчальної мети, використовують дидактичну гру.

Тому що дидактична гра – це активна навчальна діяльність з імітаційного моделювання досліджуваних систем, явищ, процесів. Простими словами, дидактична гра – це гра, де навчаються граючись. Зокрема, закріплюють вміння та навички, уточнюють раніше засвоєні знання.

Для формування соціально-громадянської компетенції, доцільно використовувати **дидактичну гру «Державні символи України»**.

Мета: познайомити дітей з державними символами України, зокрема Прапор, Герб, Гімн; виховувати патріотизм і любов до своєї держави.

Матеріал: зображення Прапору та Гербу (або в мініатюрі); запис Гімну; фотографії П. Чубинського і М. Вербицького.

Хід.

Розглянути з дітьми зображення Прапору України. Звернути увагу на кольори – синій і жовтий. Пояснити значення кольорів. Важливо зазначити, що колір Прапору «читається», як – синьо-жовтий. Порівняти його з картинкою синього неба і жовтої пшениці на полі. На закріплення отриманої інформації, пропоную такі завдання для дітей різного віку:

Зокрема, для закріплення знань про Прапор України, молодшим дошкільникам можна дати по дві смужки – одна синього кольору, а друга – жовтого. Запропонувати скласти зі смужок Прапор з урахуванням правильної позиції кольорів. Також ця вправа закріпить назви кольорів – жовтий та синій. Розвиватиме увагу в процесі розміщення смужок. Даватиме уявлення про геометричну фігуру – прямокутник.

З дітьми середнього дошкільного віку можна зробити аплікацію на закріплення знань про Прапор. Важливо не забувати про правильне розміщення кольорів. Вчити охайно працювати з клеєм, обережно використовувати ножиці та вчитися правильно тримати їх. Розвивати дрібну моторику рук.

Діти старшого дошкільного віку можна знайомити з прапорами інших країн. А потім запропонувати порівняти декілька прапорів інших країн з прапором України. Знайти спільні чи відмінні ознаки. Наприклад, прапор Швеції теж має спільні кольори з нашим прапором, але там є Скандинавський хрест. Коли діти матимуть певний запас знань про прапори інших країн, можна запропонувати знайти серед декількох прапорів саме український. Особливо цікаво для дошкільників шукати його між схожими прапорами по кольору. І дуже радіють, коли знаходять саме свій Прапор. До того ж це розширює та уточнює знання дітей про наш Прапор, розвиває увагу, вміння знаходити вказаний прапор.

Розглянути зображення Герба України. Доцільно запитати дітей, що він їм нагадує або на що схожий. Розповісти, що Державний Герб України – це офіційний символ у вигляді золотого Тризуба на синьому щиті. Повідомити, що йому більше 1000 років. Він нагадує знаряддя праці українців, яким вони обробляли землю або ловили рибу. Доречно буде показати ілюстрації таких знарядь праці, які можна знайти у вільному доступі в мережі Інтернет. Також люди порівнювали Тризуб із соколом, що летить. Спрадавна Тризуб наділяли чарівною силою. Його вважали оберегом і навіть вишивали на сорочках своїх дітей, щоб захистити їх від злого ока. Також є думка, що в Тризубі зашифровано слово «ВОЛЯ». На закріплення отриманої інформації, пропоную такі завдання для дітей різного віку:

Для молодших дошкільників можна розпечатати чорно-білий варіанта Герба і запропонувати розмалювати його в синьо-жовті кольори. Це також даватиме змогу навчати правильно тримати олівець в руці; закріплювати назви кольорів; вчити не виходити за лінії; розвивати дрібну моторику рук.

Дітям середнього дошкільного віку можна запропонувати створити листівку-оберіг. Зокрема, на синьому кольоровому папері намалювати простим олівцем силует Тризубу, не зафарбовуючи його. Взяти жовті серветки, розрізати їх і скатати в кульки. А потім приклеїти їх в середину силуету Тризуба. Таким чином вийде Герб України на синьому щиті. Це закріпить знання дітей про Тризуб, як оберіг в розумінні українського народу; розвиватиме дрібну моторику рук; вчитиме обережно працювати з клеєм; орієнтуватися в аркуші паперу.

Старші дошкільники можуть скласти Тризуб з паперу в техніці оригамі. Для цього потрібно взяти два однакових квадрати жовтого та блакитного кольорів. Зокрема техніку складання можна знайти на YouTube на каналі Ольги Сухаревської. Посилання на відео майстер-клас залишаю у списку використаних джерел. Оригамі чудово розвиває дрібну моторику рук, пам'ять, увагу, уяву, логічне мислення.

Ознайомлення з третім державним символом – Гімн України. Розповісти, що Гімн – це головна, урочиста пісня країни. Поет Павло Чубинський почув пісню гостей з іншої країни і надихнувся написати вірш про рідну Україну. Згодом його вірш опублікували в журналі, який називався «Мета». Вірш прочитав композитор Михайло Вербицький і виявив бажання написати музику до нього. Вперше Гімн було виконано на вечорницях в пам'ять про Т.Г.Шевченка. Ця пісня ставала все популярнішою серед людей і в результаті отримала звання державний Гімн України. Розповідь потрібно супроводжувати фотографіями людей, про яких йде мова. Запропонувати послухати Гімн України, обговорити і уточнити значення незрозумілих слів.

Закріплення отриманої інформації:

- Показати декілька варіантів відео, де виконується Гімн дітьми, на спортивних конкурсах, військовими і т.д.
- Запропонувати вивчити перший куплет і приспів Гімну України. В умовах сучасності і піднятому дусі патріотизму, діти залюбки вивчають Гімн і пишуться, що вони українці. Потрібно підтримувати цю тенденцію.

- Заспівати Гімн України стоячи і тримаючи руку на серці, виражаючи таким чином любов та повагу до рідної країни.

В підсумку хочеться відмітити, що формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку залежить від правильної організації освітнього процесу. Саме дидактичні ігри дають дітям можливість закріпити і уточнити набуті знання на практиці. Всі ігри потрібно підбирати за змістом та програмовими завданнями. Вони повинні давати необхідну інформацію для розвитку любові до Батьківщини; правильний приклад від дорослих; почуття гордості, що вони українці; поваги до державних символів та оберегів. А це в свою чергу призведе до розвитку патріотизму і бажання пишатися власною рідною країною – Україною!

*Н.С. Ткаченко, вихователь-методист;
А.А. Зелена, вихователь;
Л.В. Пісарєва, вихователь
дошкільного навчального закладу (ясла-
садок) комбінованого типу №81 «Незабудка»
Черкаської міської ради*

СОЦІАЛЬНО – ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація:** «В дитинстві відкриваєш материк, котрий назветься потім – Батьківщина» (Л. Костенко). В статті наведені приклади досвіду роботи, форми і методи, які використовуються для ознайомлення та формування у дітей дошкільного віку морально-етичних якостей, любові, поваги та почуття патріотизму до своєї Батьківщини, як складових соціально-громадянської компетентності.*

С реаліях сьогодення освіта України не тільки працює, а й виконує свої основні завдання в умовах воєнного стану та всіляко підтримує учасників освітнього процесу. В оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти приділяють особливу увагу компоненту освітнього напрямку «Дитина в соціумі», адже формування соціально-громадянської компетентності дошкільника є основною метою цього освітнього напрямку. Нова парціальна програма для старшого дошкільного віку «Моя країна -Україна», дає можливість реалізувати завдання Державного стандарту.

Ще з давніх часів над проблемою становлення громадянина держави працювали ще Платон та Аристотель. Сухомлинський В.О. вважав, що громадянин повинен бути відданий своїй державі, а інтереси держави повинні бути вище за власні та відповідати ідеям гуманізму.

Т. Поніманська визначала, що громадянські почуття у дитини формуються через приклад дорослого, основними напрямками розвитку патріотизму у дітей дошкільного віку – формування уявлення про свою сім'ю, родину, знання про державні символи, ознайомлення з традиціями свого народу та культурою.

У 2022 році перед українським суспільством, як ніколи, постали виклики, пов'язані з формуванням не просто всебічно розвиненої особистості, а саме відповідального громадянина із стійкою активною життєвою позицією, високими почуттями власної совісті, гідності та патріотизму.

Дошкільний вік – це перша ланка освіти в житті дитини. Із перших днів свого життя дитина вступає у сильні відносини в соціальній сфері, згодом формується усвідомлення приналежності до певної родини, спільноти, громади, держави. Розуміння власного «Я», побудова відносин між однолітками, дорослими на принципах добра, підтримки, допомоги,

розуміння, спілкування рідною мовою, вміння комунікувати без крику, тиску, страху – всі ці компоненти є основою громадянської компетентності, які формуються в дитині змалку.

Дитина не просто має знати, що таке добре, а що погано, як потрібно було вчинити та інше. Її уміння та навички мають відповідати поведінковим зразкам на основі правил і норм закладених у суспільстві й які є загальнокультурними. Дитина має розуміти, чому спілкуватися рідною мовою – це правильно, що допомагати товаришеві, поділитись іграшкою – це норма; у неї мають розвиватися емпатійні почуття, адже це важлива частина ціннісного ставлення до інших.

Розвиток соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку є одним з важливих завдань в роботі нашого закладу.

Громадянське виховання починається із знань дитини – що таке сім'я, рідний край, рідний дім, Батьківщина; що таке мова, чому вона важлива в житті людини. В зв'язку з подіями, які відбуваються в країні, наш заклад відвідають багато дітей внутрішньо переміщених осіб. Тому, як ніколи повстало мовне питання: хтось розуміє її, але не говорить, хтось трохи володіє. Для того, щоб полегшити адаптацію та комунікацію цих дітей, вихователь з'ясовує, якою мовою говорять рідні й близькі дитини вдома, на роботі, громадських місцях. Усе це допомагає здійснити диференційований підхід у навчанні дошкільників української мови, сформувати правильне соціальне ставлення до її засвоєння, визначити напрямки роботи з батьками, щоб зробити їх своїми помічниками.

Саме для цього і використовується народний фольклор, народні ігри та казки, бесіди за змістом прослуханих художніх творів, побутові розмови. Інтерес до української культури повинен не насаджуватись, а виховуватися за допомогою усної народної творчості, ознайомлення з національними традиціями.

Серед різноманітних засобів, за допомогою яких можна навчати й розвивати дітей дошкільного віку, використання казок є одним із універсальних та найдієвіших. У цих фантастичних творах закладені всі необхідні складові, які дуже важливі для дитячого сприйняття. Вони мають чи не найбагатший арсенал героїв, серед яких позитивні завжди перемагають; колоритну чарівну мову; різні сюжети, які переносять дитину із сучасного світу в уявний, казковий.

Казка, як гра, де в дитини формується найважливіше уміння міркувати, співставляти, порівнювати, часом фантазуючи; вона вчиться аналізувати та розмежовувати. Граючись дитина навчається і це є, напевне, найважливіша місія цього твору, адже кожна казка повчальна і несе свій «мудрий урок».

Казка – це своєрідна історія життя, яка у доступній формі несе дітям історичну правду, інформацію про історію життя українського народу. Це оспівані у казках українські богатирі Котигорошко, Іван Побиван, Козак Мамалига, Кирило Кожум'яка, Ілля Муромець. Зміст таких казок є національно-героїчним, громадянським та патріотичним.

Існує багато варіантів казок про одну і ту саму подію, але суть їх залишається незмінною. У казках збирається все варте уваги нащадків, це і життєвий досвід, і мрія, реальність, вимисел, адже все це навчає дітей і є справжнім скарбом народної дидактики.

Народна казка потрібна кожній дитині, адже вона зачаровує образністю рідного слова, красою співучої української мови. Саме про це писав відомий український казкар І. Франко «Оті простенькі сільські байки, як дрібні, тонкі корінчики, вкорінюють у нашій душі любов до рідного слова, його краси, простоти, і чарівної милозвучності. Тисячі речей ви забудете, а тих хвиль, коли вам любя мама чи бабуся оповідала байки не забудете до смерті».

У своїй роботі з дітьми ми розповідаємо їм про українське казкознавство, яке було започатковане письменниками; серед збирачів минулого: І. Рудченко, П. Чубинський, Б. Гринченко («Два морози», «Сірко», «Дурак думкою багатіє»). Із золотої криниці рідних казок діти черпають не тільки скарби народної мудрості, благородства, а й запам'ятовують дотепні та влучні вислови, милуються красою живого народного слова. В нашому садочку ми традиційно влаштовуємо конкурси казкарів, в яких приймають участь не тільки діти, але й батьки, дідуся й бабусі; майстер-класи: «Малюємо українську казку»; бесіди - знайомства з

художниками – ілюстраторами до українських казок (В. Мельниченко, І. Вишинського, В. Голозубова та Ю. Криги); виготовляємо книжки з паперу до будь-якої казки, іграшки-саморобки за мотивами української казки.

Для всебічного розвитку дітей дошкільного віку дуже важливими є народні ігри, адже вони забезпечують комплексний вплив на організм та особистість дитини. Використовуючи в своїй роботі народні ігри, наші педагоги знайомлять дітей з історією народу, оскільки вони відображають соціальне життя кожної епохи. Народні ігри створені народом так само, як казки і передаються з покоління в покоління. Кожна гра спонукає дітей до ігрових дій та спілкуванні з дорослими, адже народні ігри несуть навчальний зміст, який подається в ігровій формі. Народні ігри образні, в кожній з них відбувається якась подія, випадок близький за своїм змістом дитині, вони спонукають дитину до активності; як практичного наслідування дій так і до виконання дій за текстом гри, розвитку мови, збагачення словника образними словами.

Серед практичних методів для формування соціально-громадянської компетентності для дошкільників дуже цікавими є розмальовки. В нашому закладі ми успішно застосовуємо в роботі розмальовки із краєвидами Черкас, які розробив департамент освіти та гуманітарної політики разом з волонтерами.

Альбоми з контурними зображеннями подарували діткам, які разом зі своїми батьками вимушені були покинути рідні домівки та приїхати до Черкас. Осередки, які спеціально були облаштовані волонтерами і освітянами нашого міста для переселенців, відвідали діти нашого садочка. А книга – розмальовка «Рідне місто Черкаси» стала дуже цікавою всім дітям нашого садочка, адже з її допомогою діти знайомляться з містом Черкаси, його краєвидами і визначними місцями.

Спільними зусиллями педагогів ДНЗ «Незабудка» була випущена книга «Визначні пам'ятники Черкас», яку успішно використовують вихователі в своїй роботі в якості наочного матеріалу. В книзі в яскравій формі, незвичному виконанні діти можуть ознайомитися з видатними пам'ятками нашого рідного міста: пам'ятник Богдану Хмельницькому, Тарасу Шевченку, Василю Симоненку.

Перегляд альбомів зі світлинами нашого міста, відвідини цікавих місць доповнюються розповідями дітей про свої враження і відчуття під час реальних і онлайн-екскурсій місцями країни або рідного міста.

Одним з провідних символів української культури є вишивка. Основою українського одягу завжди була вишита сорочка. Вишивка – це джерело закодованої інформації: наші предки могли «читати» вишивку, як книгу, адже кожен символ в орнаменті має своє значення. Кольори на вишитих сорочках і рушниках також мають своє значення – червоний означає любов, чорний символізує журбу та важку жіночу долю, зелений символізує життя, жовтий – колір сонця та відродження. Вихователі нашого закладу допомагають дітям оволодіти цими знаннями на заняттях з доквілля, ліплення, аплікації, малювання.

В тісній співпраці вихователів груп і батьків в садочку періодично проводяться виставки вишитих рушників як сучасних так і старовинних, які передаються з покоління в покоління в українських сім'ях.

Сучасний конструктор LEGO в нашому закладі цікавим чином поєднався з вишивкою і українським національним одягом. Як саме? Щороку в третій четвер травня відзначається день вишиванки. Вишиванка прикрашена орнаментованою вишивкою. Орнамент – це візерунок або узор, який повторюється. Найпоширеніші кольори – це червоний і чорний, проте використовувалися й інші. Саме цеглинками LEGO діти можуть «вишити» фарбами готові шаблони сорочок, на практиці закріплюють поняття «орнамент», значення кольорів і візерунків. До Дня вишиванки в закладі проходять тематичні заняття, бесіди та розваги, які дають змогу дітям глибше поринути у світ історії та традицій нашого народу.

Серед інтерактивних методів для формування соціально-громадянської компетентності широко в нашому закладі проводяться музичні розваги пов'язані з традиціями українського народу. «Свято осені», «Стрітення», «Андріївські вечорниці», «Різдво», «Великдень» – свята, які тісно пов'язані зі зміною пір року і, відповідно, з різними видами діяльності людей.

Державні свята також активно відзначаються в садочку – День Конституції, День Незалежності, День Прапора, День захисника Вітчизни та ін.. Такий вид діяльності дітей привчає до культури нашого українського народу, його побуту, пісень, обрядів. Готує до посильної участі в соціальних подіях, які відбуваються в дитячому закладі, сім'ї, громаді. Як наслідок, у дитини дошкільного віку формується свідомо особистість, яка вміє керувати своєю поведінкою, відповідати за свою вчинки, любить і поважає культуру свого народу, усвідомлює себе важливою і значущою частиною суспільства.

Не може дитячий заклад стояти осторонь подій, які зумовлені агресивною війною Росії проти України. Тому на постійній основі вихователі, батьки і діти залучені у волонтерську діяльність. Якщо дорослі збирають для військових ліки, предмети гігієни, продукти для наших захисників, то діти малюють, виготовляють сувеніри, які стають приємною психологічно-емоційною складовою підтримкою і стимулом для наших солдат.

В кожній груповій кімнаті нашого дошкільного закладу є телевізор і діти мають можливість переглядати підготовлені вихователями відео і фотоматеріали про нашу Україну, подвиги нашого героїчного народу, якому, як ніколи, важливо наразі зберегти ознаки державності. Для дітей створені мультфільми, відеоролики, мультимедійні презентації патріотичного спрямування, за змістом яких вихователі проводять бесіди.

Вивчаємо на заняттях патріотичні гасла, пояснюючи поняття та вживання їх у повсякденному житті («Слава Україні! Героям слава!», «Слава ЗСУ!», «Ми – діти твої, Україно!», «Ми хочемо миру!», «Україна – єдина країна!» та ін.).

В старшій групі було проведено «Тиждень дитячого роззброєння», адже події, які відбуваються в нашій країні призвели до того, що військова тематика стала домінувати в дитячих іграх. Танки, кулемети, рушниці не сходять з прилавків магазинів, а також і з рук дошкільників. Мало хто з батьків замислюється, що іграшка не просто забавка, не звичайний атрибут дитячих розваг – вона по-своєму «програмує» психіку дитини, яка у грі приміряє на себе ролі майбутнього дорослого життя. Цим заходом ми хотіли повернути дитинству його первородну доброту, лагідність, гуманність, втілені символічно в іграшках. Найпам'ятнішим став заключний день тематичного тижня, коли на повітряних кульках старші дошкільники робили малюнки зброї (міни, танки, ракети тощо) і символічно запустили їх в небо, щоб ті ніколи не поверталися. Сподіваємося, що нове покоління вибере світ без воєн, берегтиме мир – спочатку в іграшці, потім у реальному житті.

Збереження народу без збереження природи й місцевості, в якій він проживає, має відбуватися невід'ємно одне від одного, тому в садочку організовується посильна праця дітей з благоустрою і прибирання території садочка, ігрових майданчиків. Разом з вихователями діти сортують сміття, вчать визначати матеріал зібраного сміття, дізнаються способи утилізації останнього і можливої шкоди навколишньому середовищу в разі безвідповідального засмічування нашої планети людьми.

Основою сучасного виховання дитини є громадянськість, яка є невід'ємною частиною освіченості та загального рівня культури особистості. Закладаючи основи громадянства та виховання дітей ми будуюмо міцний фундамент патріотизму та національної приналежності до рідної землі, розуміння, що Україна є домівкою для тих, хто тут живе й працює. Ми маємо велику скарбницю українського фольклору, який може бути використаний для навчання дітей громадянським цінностям, проте потрібно враховувати, що розуміння жити в мирі та братерстві - означає вміння шанувати своє та поважати інше.

*О.М.Ткаченко, вихователь
Золотоніського закладу дошкільної
освіти (ясла – садок) «Веселка»
Золотоніської міської
ради Черкаської області*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ – ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У статті розкриті загальні демократичні принципи суспільного життя, дидактичні принципи, окреслені результативні методи формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку.

У наш час гостро стоїть питання вивчення культурно-історичної ідентичності українського народу, його віри, сили духу, відваги, миролюбності та справедливості.

Дошкільний вік закладає фундамент для розвитку культурно-ціннісних та морально-патріотичних основ особистості, емоційного сприйняття. Відбувається соціальна адаптація до вимог суспільства, розпочинається усвідомлення себе, як частини навколишнього світу.

Базовий компонент дошкільної освіти окреслює вимоги до обов'язкових компетентностей дошкільників та умов їх досягнення, а також розкриває загальні демократичні принципи суспільного життя такі як:

- демократичність (кожна людина має право на власну думку, самовираження);
- рівність (всі діти мають право на якісну дошкільну освіту) ;
- партнерство (співпраця між учасниками освітнього процесу, що направлена на всебічний розвиток дошкільників);
- сталий розвиток особистості (орієнтування на соціальну, економічну та екологічну модель поведінки підростаючого покоління);
- співпраця освітнього закладу з психологічною, медичною та соціальною службою.

Пріоритетом сучасної освіти є формування в молодого покоління демократичних цінностей, виховання громадянина демократичної держави. Що ж передбачає демократія у дошкільлі? У дошкільному закладі вона має три складові. Перш за все – це демократичне середовище, яке передбачає вільний вибір дитини освітніх осередків для задоволення її інтересів, нахилів та здібностей. Друга складова – це демократія освітнього процесу, яка являє собою модель особистісно-орієнтованого навчання. Цей напрям розкриває індивідуальні особливості, рівень розвитку кожного вихованця. Педагог активізує дітей до пошуку рішень, самореалізації. Третя складова – педагогіка партнерства. Активними учасниками освітнього процесу виступають педагоги, батьки, або особи які їх замінюють та діти. У педагогіці партнерства принцип демократії ґрунтується на повазі до особистості дитини та її прав.

Відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти у старших дошкільників має бути сформована соціально-громадянська компетентність.

Вона розкриває відношення дитини до себе, своїх прав та обов'язків, відношення до оточуючих людей, уміння комунікувати у соціально-громадянському просторі, здатність до прояву любові до Батьківщини.

Високої результативності можна досягти використовуючи на практиці актуальні методи і прийоми формування соціально-громадянської компетентності дошкільників. Їх умовно можна поділити на дві групи. Перша – наочно-словесні методи, спрямовані на формування у дітей моральних, суспільних уявлень, оцінок. До цієї групи належать:

1. Розповіді про рідне місто, мальовничу природу, міста України, їх культурно-історичні пам'ятки та визначні особистості, про роль Збройних сили України у захисті нашої держави та її суверенітету.
2. Ознайомлення з патріотичними гаслами, пояснення їх значення з метою піднесення національної єдності та суспільної свідомості. (Наприклад: «Україна – моя рідна

- країна», «Україна - понад усе!» «Моя Батьківщина – слава й щедрі Україна», «Слава Україні! Героям слава!», «Все буде Україна», «У рідному краї – душа співає» та ін.).
3. Використання малих фольклорних жанрів, народної пісенної творчості.
 4. Ознайомлення дітей з побутом українців та ремеслами народної творчості.
 5. Спостереження за сучасною дійсністю, вмiло поєднане з пізнавальною та творчою діяльністю.
 6. Перегляд презентацій, відеороликів про героїзм українського народу сміливість у стримуванні ворога, виборюванні суверенітету нашої держави, шанобливе ставлення до національних святинь, народних символів та проведення бесід за їх змістом.
 7. Розгляд музейних експонатів, їх опис, віртуальна подорож до музею.
 8. Розгляд фотоальбомів, ілюстративних матеріалів культурно-історичної спадщини та бесіда за їх змістом.
 9. Екскурсії до визначних місць, історичних пам'яток рідного міста; онлайн-екскурсії місцями країни.
 10. Зустрічі та бесіди з видатними людьми нашого краю (письменники, військові, волонтери, лікарі).
 11. Пізнавальні розмови з дітьми про внесок видатних українців (воїнів-героїв, волонтерів, спортсменів, спортсменів-параолімпійців, науковців, письменників, музикантів, художників) у представленні України на світовій арені.
 12. Читання та інсценування творів художньої літератури національно-патріотичного змісту.

Друга група педагогічних методів формування соціально-громадянської компетенції спрямована на оволодіння дітьми практичними навичками. Вони здобуваються в процесі взаємодії дорослих та дітей у різних видах освітньої діяльності, зокрема:

1. Відтворення власних поглядів, переконань у творчій діяльності (малюванні, конструюванні, паперопластиці, ліпленні); організація тематичних виставок.
2. Використання дидактичних та сюжетно-рольових ігор національно-патріотичного спрямування.
3. Створення проблемних ситуацій, у яких діти мають довести свою думку щодо правильності судження. (Наприклад: – Назва нашого міста походить від назви річки, яка ним протікає). Аналіз конфліктних ситуацій. (Наприклад: – Що було б, якби...?) Вирішення проблемних запитань. (Наприклад: – Чому Європейські країни допомагають Україні під час повномасштабного вторгнення російських військ?)
4. Використання інтелектуальних карт. (Наприклад: «Моя Батьківщина – Україна», «Державні і національні символи України», «Українські звичаї»).
5. Проведення нескладних дослідів з пізнання властивостей об'єктів природи рідного краю.
6. Участь дошкільників у майстер-класах, творчих зустрічах, розвагах, народних та державних святах.
7. Безпосередня участь малят у облаштуванні квітників та городу на ігровому майданчику дитячого садочку, залучення до акцій, які спрямовані на благоустрій території та збереження довкілля у місті.
8. Посильна трудова діяльність дошкільників в облаштуванні куточків національно – патріотичного виховання.
9. Написання колективних листів та зображення малюнків для захисників.
10. Створення родинного дерева та складання родинних історій разом з батьками.
11. Залучення дітей до благодійних акцій та проєктів. (Наприклад: «Подаруй частинку домашнього тепла воїну», «З турботою до людей літнього віку», «Щаслива лапа»).

Формування патріотичного світогляду потребує систематизованого та цілеспрямованого підходу. Для маленької дитини роль першого педагога відіграє природне та суспільне оточення. Вихователь, вчить бачити та любити красу рідного краю, оберігати її, а коли знайомить дітей з подіями в Україні, історичними фактами, спирається на досвід близьких для

малят людей та їх власний досвід. Без допомоги дорослих, дітям складно усвідомлювати те, що всі дорослі працюють на користь своєї країни, а світ, що їх оточує це і є Батьківщина.

Нині важливо, щоб дошкільнята знали, що українці є дружними до інших народів, гостинні до тих, хто приходить на нашу землю з миром, вміють і цінують міжнародні правила співіснування. Вони разом із дорослими захищають не лише свою землю, прекрасну українську природу, а і її славу історію, традиції та культуру.

Відомо, що знання не підкріплені практичними діями, особистим прикладом не формують почуття громадянської національної свідомості дошкільника. Емоційне сприйняття вчинків дорослих допомагають малюкам вибудувати власну життєву позицію.

Діти в умовах війни дорослішають швидше. Цьому сприяють емоційні враження, особливо у час військових дій, життєвий досвід, почуття тривоги і віри.

Поряд із формуванням соціально-громадянської позиції розвивається пізнавальна, чуттєва, особистісна сфери дошкільника.

Активно впроваджуючи та пропагуючи патріотичне виховання, у закладі дошкільної освіти, педагоги сприяють гармонійному розвитку дитини, підготовці до шкільного життя і що саме важливе до усвідомлення особистої значимості, як громадянина своєї країни, який має не лише права, а й обов'язки з захисту прав та інтересів Батьківщини.

У процесі формування соціально-громадянської компетентності необхідно дотримуватися дидактичних принципів:

- цілісності (поєднання навчання, виховання і розвитку особистості);
- системності (знання набуваються за певною системою від простого до складного);
- гуманізації (у центрі уваги дитина, її індивідуальні і вікові особливості, доброзичливе, толерантне ставлення до вихованців);
- діяльнісного підходу (знання, підкріплені ігровими, практичними діями та вчинками);
- культуровідповідності (в основі регіональні, національні культурні надбання);
- інтеграції (поєднання знань з різних напрямів освітньої діяльності, які сприяють розвитку світогляду та критичного мислення дітей);
- раціональності (доцільне поєднання різних видів діяльності та дотримання балансу фізичних, інтелектуальних та емоційних навантажень).

Щоб сформувати у дітей соціально-громадянську компетентність, потрібно педагогу задіяти весь спектр дидактичних засобів і впливів, ключовий з них – це гра. Як правило, найчастіше малюки відображають життя суспільства, наслідують дорослих у сюжетних іграх, взаємодії, спілкуванні один з одним. Під час гри вони навчаються: висловлювати свою та поважати думку однолітків, оцінювати ігрові ситуації, вчинки інших, приймати їхні пропозиції, дотримуватись правил, виражати згоду та незгоду щодо певних ігрових ролей та поважати права учасників гри. Гра не тільки допомагає дітям опанувати нові соціальні ролі, а й ознайомлюватися з морально-етичними нормами поведінки, культурно- національними особливостями та налагоджувати взаємодію з однолітками.

Сьогодні важливо направити зусилля, як педагогів так і батьків, на формування у дітей позитивного образу своєї країни, бажання жити у вільній, незалежній, демократичній Європейській країні, де передусім цінують принципи рівності та культури добросусідства.

*О.М. Тобілко, вихователь
Золотоніського закладу дошкільної
освіти (ясла-садок) «Струмочок»
Золотоніської міської ради
Черкаської області*

СТВОРЕННЯ АТМОСФЕРИ СПІВПРАЦІ ТА ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ З МАЛЕНЬКИМИ ФАНТАЗЕРАМИ-МРІЙНИКАМИ

Анотація. Стаття присвячена характеристиці основних демократичних аспектів в закладі дошкільної освіти, підкреслюючи значення розвитку соціальних навичок у дітей та формування відповідального ставлення до власних дій. Висвітлено роль вихователя у створенні демократичного середовища, яке сприяє вільному вираженню ідей, розвитку індивідуальних потенціалів дошкільників та формуванню соціально-громадянської компетентності.

*«Дитинство – це світ з іншими життєвими нормами,
з іншими поглядами, навіть з іншою мовою»*

Василь Сухомлинський

У демократичному суспільстві кожна дитина має право на освіту й виховання. Заклад дошкільної освіти має створювати умови й надавати можливості для найкращого розвитку кожної дитини.

Термін «демократія в дошкільлі» вказує на підходи та методи, які сприяють розвитку демократичних цінностей та навичок серед дітей в закладі дошкільної освіти. Для цього потрібно створити таке середовище, де діти мають можливість висловлювати свої думки, брати участь у прийнятті рішень, взаємодіяти одне з одним на рівних засадах, де пріоритетом є повага, довіра, де цінують свободу вибору та здатні до критичного мислення.

Дошкільний вік – є ключовим періодом для виховання у дітей культури демократії. Одним із базових принципів реалізації стандарту дошкільної освіти є демократичність (формування засад демократичного суспільства, де кожен/кожна можуть бути почутими, мають право на самовираження та активну участь). Зміст розділів освітньої Програми для дітей віком від 2 до 7 років «Дитина», містить освітні завдання та освітні результати, спрямовані на формування в дитини ключових навичок та цінностей, які визначальні для демократичного виховання.

Демократичний підхід до організації освітнього процесу враховує індивідуальні інтереси, довірчі форми спілкування з дитиною, надання їй права на вільний вибір. І малі і дорослі потребують підтримки. Рослині, аби рости потрібні повітря, сонячне тепло і вода. А малюку, аби розвиватися, потрібна увага тих, хто поруч.

Дитина потребує любові, розуміння, поваги, щоб вона комусь була потрібна і близька, щоб у неї був успіх у своїх справах, щоб вона могла реалізувати, розвивати свої здібності і головне – поважала себе та інших, вірила в свої сили та внутрішній потенціал.

Культура демократії в нашому закладі включає такі аспекти:

Створення демократичного середовища, де діти почувають себе впевнено та можуть вільно висловлювати свої думки.

1. Формування громадянської свідомості, а саме розуміння своєї ролі в групі, повага до прав інших та бажання брати активну участь в суспільстві.
2. Особистість вихователя, який виступає як партнер для дітей, підтримуючи їхні ідеї, сприяє розвитку навичок взаємодії та допомагає вирішувати конфліктні ситуації. Він є прикладом демократичної поведінки та спілкування, що стимулює відповідне виховання дітей.

Розуміння та впровадження цих аспектів допомагає створити позитивне та демократичне освітнє середовище для дошкільників, де кожна дитина може відчувати свою важливість.

Для нас важлива рівність усіх учасників освітнього процесу, доброзичливе сприйняття один одного дітьми і дорослими формує у дошкільнят впевненість у своїй неповторності і значимості, цікавості, як особистості. Діти позбавляються комплексів, страхів, а набувають досвіду, успіхів і вчать довіряти одноліткам та дорослим. Кожна дитина має можливість висловлювати свої думки та долучатися до прийняття рішень.

Довіра є головною умовою гармонійної взаємодії дитини з іншими людьми. Вона має бути впевнена у щирості, надійності, правдивості дорослих та однолітків; розраховувати на те, що вони не заподіють їй шкоди. Дошкільник, який довіряє людям, вирізняється оптимізмом, вірою у справедливість, відсутністю побоювань, готовністю прислухатися до думки інших, довіряти їм свої таємниці, звернутися до них по допомогу та підтримку. Недовірлива дитина страждає песимізмом, підозрілістю, невпевненістю. Малюк має з довірою ставитися не лише до інших людей, а й до самого себе, своїх можливостей, досвіду, прийнятих рішень.

Демократія має великий вплив на розвиток критичного мислення у дітей. Ми створюємо атмосферу, в якій діти вчать висловлювати власні ідеї, переконання, вміння самостійно приймати рішення. Їм надається можливість відповідати на запитання, не просто згадуючи щось, а самостійно розмірковувати та говорити те, що думають, не озираючись на стереотипи, не боятись неправильних відповідей. Для нас важливо, щоб діти самостійно намагалися вирішувати свої маленькі проблеми. Такий підхід до дітей допомагає вихователям виробляти в них вміння вирішувати виниклі протиріччя, долати труднощі, спираючись на набуті знання та інтуїцію, використовуючи нестандартні, оригінальні та незалежні рішення, знаходити обміркований вихід із будь-якої життєвої ситуації.

Запорукою розвитку особистості дошкільника є нерозривний зв'язок з різними аспектами його життя та навколишнього середовища. Забезпечення гармонійного розвитку в усіх цих напрямках сприяє формуванню здорової, розвиненої та адаптивної особистості дошкільника.

Запорукою розвитку дитини є постійна співпраця між педагогами закладу та батьками вихованців. Адже тільки разом можна допомогти розкрити маленькій людині таємниці навколишнього світу і надати йому емоційного забарвлення. Для цього дотримуємося декількох важливих правил:

1. Спілкування з дітьми дошкільного віку будуємо на показі поваги до дитини, умінні уважно і тактовно її слухати, протягом спілкування проявляємо відвертість та розуміння її проблем.
2. Особливо важливим є реагування на вчинки дітей. Постійно намагаємося обговорювати разом ситуації, переконувати, наводити приклади. Адже покарання негативно впливає на формування довіри до дорослого і ставить під сумнів його справедливість.
3. Батьки та вихователі мають дотримуватися своїх обіцянок або не давати їх взагалі.
4. Підтримуємо прагнення дошкільника до самостійності, адже це підвищує у нього рівень самооцінки, сприяє виникненню довіри до власних сил і життєвого досвіду дорослих.

Саме за такої організації роботи в закладі та створеного сприятливого середовища, у наших дітей є можливість діяти за бажаннями, нахилами та інтересами.

Період дошкільного дитинства є важливим у становленні морально-етичних норм поведінки. Становлення цієї складової відіграє велику роль у формуванні життєвої компетенції дошкільника і полягає в опануванні моральними нормами та принципами. Дитина поступово усвідомлює необхідністю керуватися загальнолюдським цінностями у власній поведінці та спілкуванні, стає здатною до гуманної поведінки у суспільстві.

Багато уваги приділяємо вихованню толерантності у взаємовідносинах – умінню співчувати та співпереживати. Особливо, в час коли в країні триває війна, адже в кожній групі є діти з числа внутрішньо переміщених осіб, які зазнали емоційних переживань та зіткнулися з проблемою соціальної адаптації, перебуваючи в нових умовах. Вчимо дошкільнят радіти спільним результатам, допомагати у скрутних ситуаціях, доброзичливо спілкуватися.

Розвиваємо вміння помічати настрій, ставлення дітей одне до одного, наслідувати вживання ввічливих слів.

Нам хочеться бачити дітей, які не проходять спокійно повз чуже горе, які завжди можуть запропонувати свою допомогу, які б ніколи не викликали в людей ні осуду, ні неприязні, а тому ми працюємо над питанням взаємовідносин між дошкільнятами та дорослими.

Вихователі формують у дітей культуру спілкування та моральні почуття під час ігрової діяльності. Чеський письменник Юліус Фучик влучно зазначав, що гра дітей – дзеркало суспільства. Гра для дошкільнят є не лише засобом розваги, але і потужним інструментом для розвитку. Вона сприяє комунікації, взаєморозумінню та вмінню працювати в групі, що є важливими для демократичного суспільства.

А яка ж гра без її обов'язкових атрибутів – іграшок? Іграшки приходять до дітей в гості, розповідають, як правильно гратися, як піклуватися про тварин, як можна підняти настрій товаришу, як скласти одяг тощо. Дітям подобається прийом «паралелізму», який дає можливість робити разом з улюбленою іграшкою саме те і так, як вона робить. Іграшки шанобливо вітаються до дітей, підбадьорюють сором'язливих, допомагають виконувати цікаві пізнавальні завдання.

Чим менша дитина, тим менше вона здатна контролювати свою поведінку. У дітей молодшого віку особливо помітний «розрив» між теоретичними знаннями та їх поведінкою. Ось тому, вихователі постійно нагадують про додержання правил, повторюють дітям: «Давайте йти по східцях обережно, не штовхати один одного, вводимо в активний словник дітей забавлянку «Хто тихесенько іде, той ніколи не впаде, а хто швидко пробіжить – може носика розбити». Коли вихователі нагадують дітям про те, що і як їм слід робити, вони ніби програмують їхні дії, запобігаючи негативним правилам.

Неможливо уявити життя дітей без казки. У казці йдеться про зло і добро, про погане і красиве. Вона допомагає розвивати здатність аналізувати і приймати обґрунтовані рішення, надихає вчитися вирішувати труднощі та проблеми. Багато казок підкреслюють цінності справедливості та рівності, що є основними принципами демократії. Казкові проблеми та способи їх вирішення сприяють вихованню певних рис дитини: чесність, працьовитість, відданість, дружелюбність. Діти дуже люблять слухати казки, вірші, розглядати книжки, картинки, після цього в них виникає бажання наслідувати персонажів твору, або по-своєму відображати їхні дії в іграх.

Тому, казка завжди була і залишається цікавою та органічною і дуже потрібною у вихованні дошкільнят. Саме вона найкраще сприймається дітьми, розкриває їхні душі, і дозволяє вчитися вірити в дива, наповнювати особистість тією багатогранною веселкою емоцій, що забезпечить творчий розвиток особистості, дозволить дитині адаптуватися в сучасному світі, що стрімко змінюється.

Ігри-драматизації, ігри-імпровазації дають змогу залучати багатьох дітей і допомагають в майбутньому самим об'єднуватися для гри. Такі ігри впроваджують принципи взаємодії, рівності та співпраці, що важливі для формування демократичного ставлення до спільної діяльності та взаємовідносин.

А ось рухливі ігри, дидактичні та музичні, формують у дітей певні норми поведінки, визначають, що треба, а чого не можна робити. Це формує організованість дітей. Проводячи рухливі ігри, вихователі дуже уважні до дітей, тому що жваві діти часто наштовхуються на тих, хто повільніший. Добре, якщо наштовхувшись, дитина вибачається, а якщо ні, не можна цього пропускати. Граємо в гру, шукаючи чарівні слова та згадуємо вірш про невихованого ведмедя.

Дітям набагато легше розповісти про хороші вчинки, ніж про негативні сторони поведінки деяких героїв. Пригадуємо аналогічні ситуації з життя групи і тоді дошкільнята розуміють, і порівнюють себе з неввічливими героями. Такі бесіди, без зайвого моралізму, дають великий виховний ефект. Заохочення і похвала створюють у дітей впевненість у тому, що вони діють правильно, спонукають до дій, які заслуговують цієї похвали.

В той час, коли діти працюють в куточку природи чи в інших ігрових осередках, звертається увага на те, що одночасно, одна і та ж робота, не може виконуватися всіма дітьми, а тому: слід поступитися один одному, або визначити це лічилкою (хто буде робити). Дітям легше знаходити недоліки чи виконувати трудові доручення в якомусь конкретному місці, а от помічати розкидані іграшки чомусь досить важко, тому пропонуємо подивитись, чи все в порядку. Тоді всі активно приймаються до роботи. Така діяльність заохочується і всі діти в групі знають просте правило «Кожній речі своє місце».

Турботою та піклуванням дошкільнят оточують талановиті, творчі, люблячі працівники. Діти ростуть, дорослішають і в вихователях бачать ту людину, яка про них піклується, навчає, допомагає, надає поради. Діти «мислять» більше серцем, ніж розумом, тому вони шукають емоційних контактів з людьми, що їх оточують. Вихователі в своїй роботі замість «сухого» зауваження використовують жарт, замість художнього моралізування – потішку, дотепне прислів'я чи приказку.

Вихователь є прикладом для дітей, а його поведінка, ставлення для навколишнього світу, комунікація та взаємодія з іншими стають моделлю для наслідування.

Добррозичливість, чуйність, вміння співпереживати і радіти – це та емоційна основа взаємин між дітьми, до встановлення якої прагнуть вихователі в своїй роботі. Адже, перший досвід позитивних емоцій, контактів, набутих дитиною в дошкільні роки, буде основою її культури в майбутньому. Діти підростають і їхні спілкування з вихователями набувають іншого характеру, інші завдання і доручення ставимо перед дітьми.

Дуже важливо, щоб вихователь був відданий своєму покликанню та дбав про всебічний розвиток кожної дитини, створюючи умови для її фізичного, емоційного, соціального та пізнавального розвитку.

Отже, виховання культури демократії в дошкільному віці не тільки формує основи громадянськості, але й сприяє розвитку ключових соціальних та емоційних навичок, які будуть корисними в майбутньому.

Наш колектив, виховуючи дошкільнят, творить світ Дитинства-прекрасний, таємничий і безмежний. Дає можливість вихованцям гратися, жити своїм життям і радіти. Адже щасливим є дитинство, коли дитина відчуває безпеку, любов, підтримку. Це час, коли вона може вільно досліджувати світ, розвивати соціальні навички і формувати свою особистість. Тому наше професійне кредо: «Вірити в талант і творчі сили кожного вихованці!».

*К.О. Трифанова, вихователь
дошкільного навчального закладу (ясла
-садок комбінованого типу) №19 «Світлячок»
Смілянської міської ради
Черкаської області*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО – ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Анотація. Виховувати маленького соціально компетентного громадянина складно. Про це говорять як науковці, так і практики. Проте автори Державного стандарту дошкільної освіти зазначають, що у старших дошкільників має бути сформована соціально-громадянська компетентність. А будь-які складнощі в дошкільному віці найліпше долати у грі.

Розвиток соціальної та громадянської компетентності у дітей дошкільного віку є важливим елементом розвитку їхньої особистості. Набуття соціально-громадянської компетентності включає в себе виховання любові до людей, Батьківщини та нації, культивування української мови та традицій, готовність до наполегливої праці в дитячих

осередках задля розвитку суспільного життя, знання прав людини та соціальних правил. Знання, вміння та навички, набуті дітьми дошкільного віку, супроводжують їх майже все життя.

У дошкільних закладах слід докладати зусиль, щоб діти усвідомлювали свою національну приналежність і розуміли, що вони розмовляють українською мовою, тому що це державна мова, вони українці, і що країна, в якій вони живуть, – Україна.

На сучасному етапі, коли існує загроза втрати суверенітету держави, існує гостра потреба в посиленні патріотичного виховання в дошкільних навчальних закладах та в сім'ї. Видатні педагоги, такі як О. Докунович, В. Сухомлинський, Г. Ващенко, С. Русова, Б. Грінченко, К. Ушинський та ін., у своїх дослідженнях відводили важливу роль патріотичному вихованню, як складнику соціально-громадянської компетентності.

У дошкільних навчальних закладах дітей дошкільного віку знайомлять з гербом України, державним гімном, прапором, картою України, столицею та областями. Ці складові заслуговують на найбільшу повагу і серйозність, оскільки вони нерозривно пов'язані з поняттям Батьківщини. У наш час повсюдної кризи цінностей все частіше звучить потреба у створенні культури позитивних зразків для наслідування. Немає сумніву, що вихователі роблять свій внесок у розвиток цієї компетентності.

Вони вчать добру, правді, красі, справедливості та чесності, патріотизму тощо. Це дає можливість дітям стати самостійними, вільними, здатними робити моральний вибір і приймати важливі життєві рішення. Завдання вихователя у забезпеченні цілісного розвитку дитини – виховати мудру і добру людину. Вихователі знайомлять дитину з системою бажаних цінностей і створюють атмосферу любові до Батьківщини.

Завдання закладу дошкільної освіти – озброїти дитину механізмами формування патріотичних позицій. Виховання соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку має ґрунтуватися, зокрема, на власному прикладі. Однак це завдання вимагає дуже високого рівня педагогічної майстерності з боку вихователя. Тому роль вихователя можна порівняти з роллю педагога, який власним прикладом встановлює стандарти поведінки в усіх життєвих і навчальних ситуаціях. Однак для того, щоб виконувати цю роботу належним чином і ефективно, педагог, безсумнівно, повинен бути авторитетом для своїх вихованців. Вихователь – це особлива професія, яку не можна порівняти з жодною іншою.

У педагогічній праці людина має справу з найскладнішим, незамінним і найціннішим у людському житті. Освіта є одним із фундаментальних елементів розвитку будь-якого суспільства.

Слід підкреслити, що патріотичне виховання має бути пов'язане зі змістом і завданнями інших напрямів виховання, враховуючи гармонійний розвиток різних сфер особистості дитини. Першочерговим завданням патріотичного виховання дітей дошкільного віку є, насамперед, турбота про благополуччя, здоров'я та щастя дитини. Щоб патріотичне виховання було успішним, необхідно створити емоційний зв'язок між дошкільним закладом та родиною дитини. Необхідно залучати батьків до співпраці, партнерської взаємодії з даного питання. При виконанні практичних завдань при формуванні соціально-громадянської компетентності, слід будувати взаємодію, спираючись на наявний соціальний досвід дошкільників.

Формування патріотизму, як складника соціально-громадянської компетентності, є складним напрямом освітньої діяльності, що потребує систематичного поглиблення та розширення знань як у дорослих так і дітей. За останні роки на державному рівні прийнято низку важливих документів, які окреслюють принципи формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку.

У Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді зазначено: «В Україні національно-патріотичне виховання дітей та молоді має бути одним із пріоритетних напрямів діяльності держави і суспільства щодо формування громадян, які цінують українські традиції, духовні цінності, володіють відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатні реалізувати свій потенціал у сучасному суспільстві, сповідують європейські цінності та готові до виконання обов'язку із захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності

України. Воно має бути одним із пріоритетних напрямів діяльності держави і суспільства щодо розвитку громадян як високоморальних особистостей, готових до виконання обов'язку із захисту цінностей».

Аналізуючи Базовий компонент дошкільної освіти, програму «Зернятка любові», було визначено основні освітні завдання з формування соціально-громадянської компетентностей дошкільників, а саме:

- навчання та заохочення до спілкування державною мовою;
- формування знань про українську державу та національні символи, основ поваги до захисників України;
- розширювати кругозір дітей через екскурсії, ознайомити з особливостями українського побуту, з традиційною кухнею, народними промислами, з традиціями та звичаями;
- інформувати дітей про основні цінності нашої країни;
- створити умови для розвитку пізнавальної активності дітей;
- підвищити інтерес до своєї сім'ї та Батьківщини, формувати повагу та гордість за свої етнічні групи;
- формувати позитивне ставлення до інших етнічних груп, які проживають у нашій країні
- виховувати почуття емпатії до своїх земляків;
- розвивати самостійність, творчість, безпосередність;
- ознайомити з українським народним одягом, українською вишивкою.

Виконуючи вищезазначені завдання, ми сподіваємося, що діти старшого дошкільного віку навчатимуться:

- усвідомлювати свою українську ідентичність і пишається нею;
- люблять свій рідний край, Батьківщину та націю;
- брати посильну участь у громадському житті свого дошкільного закладу, міста, громади та країни;
- дотримуватись правил поведінки в суспільстві відповідно до встановленого в державі кодексу поведінки;
- поважати та проявляти любов до своєї родини та роду;
- розмовляти українською мовою та намагається дотримуватися традицій і звичаїв українського народу;
- розповідати легенди про свою батьківщину, столицю та народні символи;
- мати власну думку, аргументувати та відстоювати її щодо конкретних ситуацій і подій у країні;
- долати труднощі заради досягнення своєї мети;
- проявляти фантазію та здійснювати дослідницьку діяльність.

Отже, як показує практика, соціально-громадянська компетентність формується, якщо в закладі дошкільної освіти забезпечено систематичність і послідовність набуття знань, відбувається активна взаємодія сім'ї та освітнього закладу, вихователі є позитивними прикладами для наслідування та патріотами держави, а методи і форми відповідають віку та потребам дітей.

***Л.В. Трубич**, вихователь
Благодатнівського закладу дошкільної
освіти я\с «Берізка»
Золотоніської міської ради
Черкаської області*

ХУДОЖНЄ СЛОВО, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

***Анотація.** У статті висвітлено тему, що стосується формування соціально-громадянської компетентності старших дошкільників засобом художнього слова та створення умов, для успішного виконання поставлених завдань.*

З чого починається життя?

Звичайно, що з народження маленької дитини, що появилася на світ, яку ніжно тримає мама на своїх руках, пригортаючи до себе. І радіє родина, весь світ відкриває обійми появи маленької людини на цій землі.

І ось починається життєвий шлях маленької крихітки, пізнання самої себе, людей, що поруч з нею і самого світу. А яким же він буде?

«Як зауважував український педагог Василь Сухомлинський (1918-1970), дитинство – це не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. Від того, яким воно було, хто супроводжував дитину в дитячі роки, що увібрали її розум і серце з навколишнього світу, залежать якості її як особистості. Бо кожен людський рис природа закладає, а не відшліфовує. Відшліфовувати їх належить батькам, педагогам, суспільству».

«Кожна конкретна людина, за спостереженнями психологів вчиться бути людиною. Для життя в суспільстві їй недостатньо того, що дає природа. Вона повинна оволодіти ще й досвідом, здобутим людством у процесі свого історичного розвитку. У зв'язку з цим період «фізичного» дитинства загалом залишається незмінним, а тривалість «соціального» дитинства зростає залежно від зрілості суспільства: чим вищий рівень суспільного розвитку, тим повноцінніше дитинство людини. Дитині, щоб стати людиною, необхідно жити серед людей, виховуватися дорослими, засвоювати набуті за багато років знання».

Для дитини відкривається світ і на мою думку, в перші роки її життя для неї важливим є взаємини в родині, адже діти володіють здатністю наслідувати, запам'ятовувати та відтворювати, кожна людина на землі живе спогадами про дитинство. Батьки, родина є прикладом для своєї дитини. І якщо в сім'ї панує взаєморозуміння, повага одне до одного, збереження українських традицій, любов до рідного краю, то вона пронесе це все через своє життя та стане справжнім громадянином своєї країни, проявлятиме цікавість до найближчого оточення, до своїх батьків, батьківської хати, рідного міста чи села, буде готова примножувати багатства своєї Батьківщини, оберігати честь та незалежність і за необхідності стати на захист за її свободу.

«Кожна людина, людство в цілому – це багатий досвід минулого, нинішнього і майбутнього. Вона збагачується соціально – духовними цінностями попередніх поколінь, примножує їх своєю діяльністю і передає ці багатства наступним поколінням».

Велика відповідальність покладається також і на педагога, світ для дитини відкривається не лише реальними взаєминами її найближчих родичів, а також педагогами. «Формування особистості не проходить стихійно за якимись внутрішніми законами саморозвитку. Помітну роль у цьому процесі відіграють конкретні люди, які займаються вихованням професійно».

«В умовах становлення української державності, відродження національної духовності, формування національної гідності громадян роль учителя у суспільстві зростає. Учитель, як уповноважений суспільства нарівні з батьками несе відповідальність за соціальну зрілість кожного вихованця. Від учителя - вихователя у суспільстві залежить розв'язання ще одного важливого завдання: забезпечення сприятливих умов для створення найбільшого багатства суспільства – інтелектуальних цінностей кожної людини зокрема і людської спільноти взагалі.

Таким чином, учитель – вихователь – творець духовної сутності людини».

«Дошкільна освіта є невід'ємним складником та першим рівнем у системі освіти (нульовий рівень Національної рамки кваліфікацій), стартовою платформою особистісного розвитку дитини».

На сучасному етапі наша країна потребує відповідальних, свідомих, націоналістично вихованих громадян для відбудови та розвитку України.

Відповідно Базового компонента, зміст освітньої лінії «Дитина в соціумі» передбачає формування у дітей соціально-громадянської компетентності.

«Соціально – громадянська компетентність – це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямованні на покращення, спільного життя».

Якщо проаналізувати вище описане, то можна виділити такі освітні завдання формування соціально-громадянської компетентності старших дошкільників:

1. Вчити дотримуватись правил в соціально – громадському просторі (ставлення до себе, до своїх прав та прав інших, дати уявлення про способи взаєморозуміння з людьми, що оточують).
2. Учити та заохочувати дітей спілкуватись державною мовою.
3. Виховувати ціннісне ставлення та повагу до народних українських традицій і звичаїв, любов до близьких, до батьків, до свого роду, до Батьківщини; працелюбність, відповідальність за себе та за людей, що поруч.
4. Формувати знання про історію держави, державні та народні символи України.
5. Розширювати уявлення дітей про історію культури, професії, ремесла рідного краю.
6. Підвести до розуміння того, що кожна людина в соціальному середовищі є членом громади, суспільства.

Різні форми, методи та засоби у роботі з дітьми старшого дошкільного віку забезпечують виконання поставлених завдань:

1. Інтегровані заняття з різних освітніх ліній.
2. Бесіди, розгляд ілюстрацій, фотоальбомів про рідну Батьківщину.
3. Розповіді про рідний край, його історію, традиції.
4. Екскурсії до видатних місць.
5. Дослідницька діяльність.
6. Спостереження за навколишнім з використанням художнього слова (вірші, прислів'я, приказки).
7. Читання художніх творів (казки, легенди, оповідання).
8. Створення родинного дерева (робота з батьками).
9. Розваги та свята.
10. Конкурси, виставки робіт.
11. Цікаві зустрічі з ветеранами, захисниками рідної Батьківщини.
12. Трудова діяльність (облаштування територій, посильна допомога у підтриманні чистоти та порядку).

Одним з найголовніших завдань, визначених Законом України «Про освіту», «Про Дошкільну освіту» є виховання не лише любові до України, шанобливого ставлення до неї, а й знання державної мови.

«Рідна мова – це найособистіша і найглибша сфера обстоювання свого «я», коли воно є, своєї особистої і національної гідності. Та річ не тільки в цьому. Річ і в об'єктивній природності, доцільності рідних мов та мовного розмаїття в багатонаціональному світі, річ в об'єктивній цінності їх для картини світу. Річ у тому, що з умиранням усякої, а особливо розвиненої національної мови, людство назавжди втрачає одну зі сторінок своєї духовної історії, стає біднішим і несправедливішим» (І. Дзюба).

«До найкоштовніших надбань кожного народу належить мова. Тому й називаємо це надбання рідна мова. Рідна, як мати, як Батьківщина, як усе найдорожче серцю. Мова – найбільший духовний скарб, у якому народ виявляє себе творцем, передає нащадкам свій досвід і мудрість, перемоги і славу, культуру і традиції, думи і сподівання. Рідним словом народ збагачує також світову культуру. Слова – наше повнокровне життя, невмируще джерело поступу. З цього невичерпного джерела мовець здобуває не тільки знання про навколишній світ, а й моральні естетичні оцінки та уподобання народу» (І. Вихованець).

«Той, хто не знає рідної материнської мови або цурається, засуджує себе на злиденність душі... Людина, яка не любить мови рідної матері, якій нічого не промовляє рідне слово, – це людина без роду й племені. Мова – то цілюще народне джерело, і хто не припаде до нього вустами, той сам всихає від спраги. Без поваги, без любові до рідного слова не може бути ні всебічної людської вихованості, ні духовної культури» (В. Сухомлинський).

На мою думку одним із дієвих засобів формування соціально – громадянської компетентності старших дошкільників є художнє слово.

«Слово в певному розумінні є єдиним засобом виховання і розвитку особистості». (В. Сухомлинський).

Цінність художнього слова та його вплив на виховання дитини, висвітлено автором багатьох педагогічних праць, видатним педагогом В. Сухомлинським, його погляди на виховання молодого покоління, підхід, я вважаю є актуальними і на сьогодні.

«Відомо, що в основі підходу В. Сухомлинського до формування особистості лежать любов, доброта, щирість і водночас вимогливість (у тому числі і вимогливість самої дитини до себе). Саме їх поєднання і формує в дитині найголовніше – людяність. Десятки, сотні оповідань та казок педагога, притч і невеличких нарисів, врешті-решт, мають на меті лише одне – зробити маленьку людину людяною. На простих, зрозумілих і цікавих прикладах діти вчаться відчувати різницю між гарними й поганими вчинками та їх наслідками – вчаться бути Людиною.

Його твори для дітей, то є джерело знань про правила і способи міжособистісної взаємодії і в родині і в суспільстві, про історію свого рідного краю, культуру та традиції. Слухаючи їх діти вчаться шанувати своїх батьків, людську працю, з добротою та повагою відноситись до людей, що поруч. Вони відіграють важливу роль у дошкільний період та сприяють формуванню соціально-громадянської компетентності у дітей. А саме в старшому дошкільному віці діти поглиблено цікавляться історією рідного краю, культурою, побутом, життям громади та засвоюють набуті знання. Дошкільники цього віку усвідомлено слухають художню літературу (оповідання, казки, легенди, вірші).

Згідно Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина», перед вихователями постають такі завданнями:

1. Знайомити дітей з різними книгами, їх значенням у житті людини.
2. Вчити дітей уважно слухати та емоційно сприймати літературні твори та розуміти їх (відповідати на запитання за змістом прочитаного, висловлювати свою думку про героїв, оцінювати їхні вчинки).
3. Знайомити дітей з творами В. Сухомлинського Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, О. Пчілки, О. Олесея, Б. Грінченка.
4. Учити розрізняти особливості певних літературних жанрів (оповідання, казка, легенда, вірш, загадка, прислів'я).
5. Виховувати цікавість до художнього слова.
6. Спонукаати до бережливого ставлення до книги.

Наш дошкільний заклад постійно працює над створенням літературно-розвивального простору (осередок книги, осередок книжок-саморобок, атрибути до сюжетно-рольових ігор, таких, як «Книгарня», «Бібліотека», атрибути для театралізованої діяльності).

Дітей необхідно знайомити з літературними творами, які відповідають віку, доступні, цікаві, тоді вони спонукатимуть поглибленню знань про свій рід, рідний край, права та права інших людей, а це і є складові соціально-громадянської компетентності.

*В.В. Чепель, вихователь
дошкільного навчального закладу №19
«Світлячок» (ясла-садок комбінованого типу)
Смілянської міської ради
Черкаської області*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. В статті аналізуються проблеми, які виникають в процесі формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти, та пропонуються шляхи вирішення. Виявлено основні протиріччя в

соціально-громадянського розвитку дітей у закладах дошкільної освіти; проаналізовано зміст процесу розвитку соціально-громадянської компетентності; сформовано групи форм та методів формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку; проаналізовано вимоги успішної реалізації форм розвитку соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО.

У сучасній освіті ключова роль відводиться формуванню ключових компетенцій підростаючого покоління.

Проблема формування соціально-громадянської компетентності дошкільників – важлива соціальна та психолого-педагогічна проблема, вирішення якої торкається нагальних питань суспільства та освіти. В умовах соціально-економічних змін перед освітою поставлене завдання не просто дати вихованцям певний рівень знань, умінь та навичок за основними напрямками розвитку, а й забезпечити здатність і готовність жити в сучасному надскладному суспільстві, досягати соціально-значимих цілей, ефективно взаємодіяти та вирішувати життєві проблеми.

Соціальна стратегія держави, спрямована на створення умов для сталого розвитку нашого суспільства на основі більш ефективного використання та вдосконалення людського потенціалу, передбачає перехід на компетентну освіту. Рекомендації Ради Європи, орієнтовані на оновлення освіти, її наближення до замовлення соціуму, безпосередньо стосувалися розробки компетентнісного підходу щодо оцінки якості готовності до життя та конструктивної практичної діяльності випускників освітніх закладів.

На науково-методичному рівні актуальність зумовлена тим, що розвиток соціально-громадянської компетентності дітей потребує нових підходів та форм роботи, які відповідають вимогам гуманізації освіти.

Педагоги закладів дошкільної освіти важко переходять на гуманістичні принципи побудови відносин із дітьми та організації освітнього процесу, які є основними чинниками формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку. Заняття щодо формування соціально-громадянської компетентності продовжують носити характер настанов, теоретичних обговорень, і, незважаючи на те, що діти отримують певні знання про норми соціально-громадянської поведінки, переведення їх на рівень практичних умінь не відбувається через відсутність умов для постійної практики, відпрацювання моделей поведінки. Недостатньо розуміється значення спеціально підготовленого предметно-просторового середовища, яке за правильної його організації надає можливість розвитку самостійності, відповідальності, вміння самостійно працювати, розвивати комунікативні навички та інші соціально-громадянські вміння.

В даний час існують протиріччя між:

- зростаючою потребою суспільства у позитивній соціалізації дітей та існуючими традиційними підходами до соціально-громадянського розвитку дітей у закладах дошкільної освіти, що не дозволяють повною мірою формувати соціально-громадянську компетентність дітей;
- необхідністю формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку та нерозробленістю теоретичних аспектів та практичних шляхів та засобів розвитку соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку;
- вимогою практики до науково-методичного забезпечення досліджуваного процесу та недостатньою методичною та змістовною розробленістю вирішення даної проблеми.

Закон України «Про дошкільну освіту» одним із процесів дошкільної освіти (освіта в даному випадку розуміється широко і включає виховання) називає «формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду».

Освітній напрям «Дитина в соціумі» Базового компонента дошкільної освіти передбачає, що соціально-громадянська компетентність – це здатність дитини виявляти особистісні якості, соціальні почуття, любов до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях,

що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на поліпшення спільного життя.

Неодмінною умовою виховання громадянськості є довіра громадянина до держави та усвідомлення відповідальності за збереження та процвітання держави. Кожна людина має відчувати нерозривний зв'язок із долею своєї держави.

Громадянськість тісно пов'язана з патріотизмом, оскільки держава, де кожен реалізує свої громадянські права та обов'язки, є здебільшого для людини та її батьківщиною.

В основі формування соціально-громадянської компетентності має лежати національна ідея, яка дасть розуміння самобутнього шляху розвитку держави, забезпечити духовну спорідненість кожної людини зі своєю державою. На даному етапі позначені базові цінності, які пов'язують із вихованням особистості громадянина України: патріотизм, соціальна солідарність, громадянськість, сім'я, праця та творчість, природа, людство.

Зміст процесу формування соціально-громадянської компетентності має відображати ланцюжки взаємодії дитини старшого дошкільного віку з однолітками, дорослими, використовуючи форми, що сприяють розвитку компонентів соціально-громадянської компетентності.

Педагоги використовують різноманітні форми та методи формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку, які можна поділити на такі групи: словесно-логічні; образно-мистецькі; трудові; ігрові; психологічні.

Основним засобом впливу *словесно-логічних форм* є слово (переконання словом), що викликає емоції у дітей. До цього типу форм можна зарахувати бесіди на різні теми.

Образно-художні форми поєднують у собі діяльність дітей, де головним засобом впливу є сильні, глибокі колективні емоції, подібні до тих, які люди отримують у театрі, на святах, в інших подібних ситуаціях.

Трудові форми включають спільну роботу, що розвиває трудові навички.

Ігрові форми можуть бути: спортивні, пізнавальні, змагальні, конкурсні, що допомагають згуртувати дитячий колектив, включити в активну діяльність, привчати до дотримання правил, справедливості, вмінню контролювати свої вчинки, правильно та об'єктивно оцінювати вчинки інших.

У психологічних формах роботи основними засобами впливу є елементи психологічного тренінгу, методи практичної психології, індивідуальної та групової психотерапії (бесіди, психологічні вправи).

Екскурсія – форма організації роботи із всебічного розвитку дітей, морально-патріотичного, естетичного виховання. Екскурсії є найбільш ефективним засобом комплексного впливу на формування особистості дитини. Пізнавальний інтерес, потреба отримувати нові знання формуються, якщо постійно дбати про розширення кругозору дитини через прогулянки, знайомства з пам'ятними місцями. Екскурсія як жива, безпосередня форма спілкування розвиває емоційну чуйність, закладає основи морального світогляду.

Проектна діяльність – одна з основних навчальних та виховних форм, які застосовуються в практиці освіти в якості методу навчання та розвитку дитини. Проектна діяльність спрямована на досягнення певних цілей через здійснення змін за умов обмеженості у часі.

Для успішної реалізації яка направлена на формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО необхідно дотримуватись таких вимог:

- конкретно формулювати мету діяльності;
- створювати сприятливий соціально-психологічний клімат;
- активно залучати педагогів ЗДО до обговорення планів роботи та проблем життєдіяльності дитячого садочка;
- вводити в освітній процес форми, що відповідають віковим особливостям вихованців.

Умови формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку можна поділити на педагогічні та організаційні. До педагогічних умов належать: диференціація та індивідуалізація процесу формування соціально-громадянських

компетентностей, кооперація, організація суб'єкт-суб'єктних відносин, створення ситуації успіху, створення комунікативних ситуацій. До організаційних умов відноситься: облік концептуальних засад формування соціально-громадянських компетентностей; навчальна кооперація; розвиваюче середовище; забезпечення ролі педагога як помічника, а не основного джерела здобуття знання.

Величезне значення у створенні умов для розвитку соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку відіграють сформовані потреби та цінності, установки дітей на позитивну взаємодію з однолітками та дорослими.

Формування соціально-громадянської компетентності дитини старшого дошкільного віку стає можливим як у процесі спеціально організованої навчально-виховної діяльності, так і у спільній із соціумом розширеної та поглибленої діяльності щодо створення єдиного освітнього середовища.

*Л.О. Яцкевич, вихователь
Золотоніського закладу дошкільної освіти
(ясла-садок) «Ялинка»
Золотоніської міської ради
Черкаської області*

РОСТИМО СВІДОМИХ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗМАЛКУ

***Анотація.** В матеріалах статті визначено мету і завдання формування соціально – громадянської компетентності дошкільнят. Також розкриваються форми і методи роботи з дітьми з метою формування у них соціально – громадянської компетентності.*

Діти дошкільного віку живуть в соціумі, і так чи інакше вони завжди здобували якийсь рівень знань з організації та законів соціально-громадянського життя та набували якихось компетенцій. Цьому сприяла сім'я, навколишнє середовище і, звичайно, заклади освіти. Але знання ці були епізодичними не систематизованими, спрямовані більше на адаптацію дитини в соціумі. Тільки зовсім недавно в Базовому компоненті дошкільної освіти, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України №33 від 21.01.2021, новою ключовою компетенцією у галузі дошкільної освіти визначено соціально-громадянську компетенцію, де чітко окреслені завдання виховання саме юного свідомого майбутнього громадянина України.

У складнику освітнього напрямку «Дитина в соціумі» визначено ознаки сформованості даної компетентності. Адже педагогіці давно відомо, що основи громадянсько-соціальної компетентності у дітей формуються саме в дошкільному віці і вони є тим базовим фундаментом на якому закладаються і будується соціальна та громадянська компетентність у сучасних школярів. Адже Нова українська школа вимагає наступності дошкільної та початкової освіти.

За Державним стандартом дошкільної освіти, соціально-громадянська компетентність – це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посиленої участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя.

Підготовлені у цій сфері дітки швидше та краще адаптуються в шкільному середовищі, зможуть брати повноцінну участь у громадському житті класу, школи, краще зрозуміють соціальні, економічні та політичні поняття, зростатимуть свідомими громадянами.

Сформованість соціально-громадянської компетенції має виражатися в ціннісному ставленні до самого себе, до своїх прав та прав інших у дитячому колективі, у сім'ї, в родині, в соціумі. А ще у ціннісному ставленні та повазі до культурних надбань українців та представників інших народів і культур.

Сьогодні диктує нам нові і нові завдання у щоденній роботі з дітьми, адже ми живемо у надзвичайно складних соціально-політичних умовах і особливо старші дошкільники чудово ознайомлені з ними.

Діти щоденно відчують негаразди у нашому житті, вони так, як і ми, дорослі, переживають страх, сум. Радіють, коли чують про перемоги ЗСУ. Щоденні тривоги, уривки новин та розмов дорослих про війну звичайно ж не додають нашим дітям яскравих фарб у життя. Та, незважаючи на усі випробування і виклики, ми, працівники дошкільних закладів і я особисто працюємо над тим, щоб дитинство наших вихованців було наповнене радістю, дивом, очікуванням перемоги і подальшого щасливого життя у наших домівках у рідній Україні.

Нині усім нам хочеться якнайкраще підготувати кожну дитину до самостійного життя, виростити її доброю, широю, чуйною, здатною творити і розвиватися, бути відкритою, сміливою, розкутою. Тож намагаємося організувати свою щоденну роботу з дітьми так, щоб кожна дитина могла здобути такі знання, уміння і навички, з якими їй було б комфортно у новому шкільному колективі, а перехід до навчання у Новій українській школі відбувся легко та без стресів.

Ми, вихователі, маємо розуміти, як важливо побудувати для дитини той високий поріг соціально-громадянської компетентності, з якого вона легко переступить у своє більш самостійне життя у школі.

Соціально-громадянська компетентність формується абсолютно у всіх видах діяльності, які мають місце в дошкільному закладі: в ігровій, комунікативній, здоров'язбережувальній, художньо-естетичній, пошуково-дослідницькій тощо.

Педагоги розуміють важливість саме цього аспекту цілеспрямованої роботи з вихованцями, адже мусимо виховати свідомих, розумних, талановитих українців, здатних розбудовувати нашу країну, відновлювати міста, екосистеми і творити нову історію країни і світу. Тому сучасним вихователям слід озброюватись новими знаннями, шукати нові цікаві та захоплюючі підходи, методи і прийоми, щоб діти із задоволенням вбирали в себе нові знання, вчилися оперувати ними в повсякденному житті, комунікуючи із дітьми і дорослими. Ми, вихователі, маємо пам'ятати, що саме дошкільний вік є надзвичайно важливим періодом у процесі формування соціальної компетентності. За цей час дитина починає активно поглинати всі етичні установки і правила суспільства, набувати нових знань, необхідних у повсякденному житті, набуває нових навичок і здібностей, формує власне бачення навколишнього світу. Дитина починає розуміти важливість своїх знань і намагається надбати нові. Основною характеристикою соціально компетентної дитини старшого шкільного віку є здатність застосовувати свої навички, знання та навички у повсякденному житті.

Звичайно ж, в першу чергу ми беремо на озброєння ігрову діяльність. Адже дитина живе грою, і найлегше вдається прищепити їй свідомі знання та уміння саме під час ігор. В іграх дитина невимушено взаємодіє з іншими дітьми, вчиться самостійно і колективно приймати рішення, враховувати пропозиції інших дітей. Навіть якщо під час гри виникають якісь протиріччя між дітьми, то вихователь або й інші діти спонукають дитину до правильного рішення, яке б не порушувало правил гри та прав самої дитини, як учасника ігрового процесу і прав інших дітей.

У сучасному світі, коли стає таким важливим і доцільним емоційний інтелект, гра якнайкраще сприяє розвитку емпатії, здатності відчувати те, що відчуває інша дитина, доросла людина, чи навіть іграшка. Здатність співчувати, виражати свої почуття, керувати власними емоціями, – це дуже важливі надбання, які знадобляться дітям у школі та й в дорослому житті.

Під час ігор діти проявляють свою індивідуальність, самостійність, здатність мислити креативно, творчо. Добре організована гра завжди має готові спроектовані ситуації, і діти в грі відтворюють і обіграють норми і моделі суспільно-громадянських відносин. Гра повинна постійно супроводжувати дитину, тому ми повсякчас вигадуємо цікавих героїв, ігрові ситуації, дидактичні ігри, заохочуємо дітей до сюжетних ігор, разом з дітьми виготовляємо атрибути для них.

У звичайні, предметні, інтегровані, тематичні та комплексних заняття я також у своїй роботі обов'язково включаю ігрові прийоми, або й ціле заняття планую як гру-подорож чи квест.

Дитина максимально включається в процес відкриття і засвоєння знань тоді, коли йде мова про щось близьке та рідне. Тож над засвоєнням звичаїв та традицій українського народу я починаю працювати після того, як вивчаю традиції родин, обговорюю їх з дітьми. Разом з дітьми і батьками ми виготовляли «Дерево роду» і кожна дитина з радістю та гордістю розповідала про свою нинішню родину і про те, ким були старші члени родини. Адже підтримка свого роду – це дуже важливо для кожної людини.

Ознайомили ми дітлахів із історією традиційного народного одягу, з народними промислами, адже наші предки були досить майстровитими, і вони сформували ту культуру, якою ми і нині пишаємось та користуємось.

Діти із захопленням заглиблюються у нашу колоритну красиву давнину. Збагатившись знаннями, їм зрозумілішими стають і народна гра і народна казка. Під час читання, обговорення та обігрування народних казок діти легко засвоюють моделі поведінки, вибирають самостійно стиль своєї власної поведінки, вчаться співчувати, ділитися, допомагати, робити вибір, приймати рішення і нести відповідальність за нього.

Під час занять та режимних моментів теж часто пропоную дітям вирішити, чим ми будемо займатись, яку казку прочитаємо, як привітаємо іменника, та інше. Вчу дітей висловлювати власну думку, голосувати під час прийняття рішень, аргументувати свої бажання. Паралельно у дітей формується повага до вибору більшості, діти усвідомлюють, що вибір – це серйозно і відповідально. Вони вчаться іти на поступки, поважати свої і чужі права та правила співіснування в соціумі, а також виражати свою громадянську позицію на суспільні явища.

Важливо формувати у кожної дитини своє, вагоме і неповторне Я, для того, щоб дитина розуміла свою важливість не тільки в родині, а й в дитячому колективі, щоб в подальшому дитина була успішною, мала людську гідність, цінувала себе і своїх однолітків у дитсадку, а згодом своїх однокласників. Тож дитина змалку мусить навчитися висловлювати свою думку, мати власну позицію, погляди, думки.

Здоров'я дитини складається із фізичної, психічної та соціальної сфер, і про це не варто забувати у щоденній роботі. Тому я особливо стежу за щоденним настроєм своїх вихованців, часто проводжу ігри психологічного спрямування, вчу допомагати дітям з особливими освітніми потребами та дружити з ними. Щоранку ми проводимо гру-тренінг «Коло». Тематика цих ігор різна, але діти під час таких довірливих бесід вчаться оцінювати та розуміти свій емоційний стан та розуміти, як почувають себе товариші, вчаться довіряти один одному і вихователям.

У наш непростий час діти тонко відчувають настрої суспільства, вони хочуть і можуть включатися в волонтерський рух. Ми знаємо багато прикладів, коли дошкільнята заробляють кошти, допомагають рідним щось робити чи виготовляти для воїні ЗСУ. Їхні н, хоч і невеликі, але щирі внески, сповнюють їх радості, самоповаги, підкреслюють їх значимість саме у соціально-громадянському плані. Разом з батьками діти із задоволенням готувались до благодійного ярмарку, вони із захопленням виготовляли сувеніри-обереги для воїнів, малювали малюнки та робили аплікації. Цей дитячий внесок є неоціненним, адже малята вкладають у свої витвори свої думки і бажання, вчаться шанувати воїнів-захисників, вболівати за свою країну.

До речі, дітей дуже цікавлять знання про Збройні сили України та їх успіхи на фронтах, тому нам, вихователям, потрібно володіти знанням у цій сфері. Доводиться пояснювати та розповідати дітям і про зброю, і про бої. Доводиться готуватись серйозно до таких розмов. Разом із дітьми ми вивчили патріотичні гасла і діти швидко відгукуються на патріотичне привітання «Слава Україні!», знають і розуміють, чому «Україна єдина!», «Ми – діти козацького роду!», «Україна понад усе!», натхненно співають Гімн України та «Червону калину». Можна сказати, у дітей є запит на знання про Україну.

Щоб діти певною мірою оволоділи знаннями про рідний народ, про свою Батьківщину, починала цю роботу з молодшої групи. Про свою родину, про свій дитсадок, про місто діти дізнавались під час спостережень, екскурсій, відео екскурсій, відвідування «міні музеїв»

організованих прямо в групі, або в іншому затишному куточку дитсадка. Так діти набираються знань, вражень, і дуже радіють святам та розвагам за народними традиціями, або розвагам із батьками або дідусями та бабусями. У пошані у нашій групі «Куточок майстрів». Ми там часто виготовляємо колективні роботи на подарунки дітям, дорослим та воїнам ЗСУ. Тут ми малюємо, створюємо аплікації, виготовляємо лялечки-мотанки, ангелів, робимо вироби з природного матеріалу. Діти були у захваті, коли на ярмарку миттю розкупили наші вироби і дуже були горді з того, що вони змогли заробити на донат.

Вже в старшій групі діти можуть багато розповісти про крану, в якій вони живуть, знають про столицю, ріки, міста та про те, чим славиться той чи інший край. Широко використовую в роботі з дітьми інтелектуальні карти: «Найкраща земля», «Моя Батьківщина – Україна», «Народні обереги», «Народна іграшка», «Україна – єдина країна», «Природа рідного краю», «Професії батьків», «Державні і національні символи України», «Українська кухня», «Моя безпека» та ін.

Працюючи зі старшими дошкільниками я часто використовую у своїй роботі такі інтерактивні методи, як «Вільний мікрофон», «Якби я був директором дитсадка, школи, президентом...» «Що буде, якщо...» «Що корисно, що шкідливо», «Добре-погано», «Навпаки». Використовую такі прийоми як найрізноманітніші квести, мандрівки, походи до музею, на виставки, вікторини, інтелектуальні розминки та інше.

Україна має співочу мову і найбільше у світі народних пісень, тож діти повинні знати і про кобзарів і про бандуристів. Тож наші діти люблять слухати музику. Зокрема ми познайомили їх з народними інструментами, вивчили багато народних пісень і серед них колискові, потішки, заклички. До зустрічі весни вже вивчили веснянки, гаївки. Залюбки святкуємо усією дитсадівською родиною такі свята, як Різдво, Великдень, День Конституції, День захисника Вітчизни, День вишиванки та інші патріотичні свята. Багато уваги приділяємо ознайомленню з природою рідного краю, вчимо любити все живе, що є довкола. Дітей захоплюють нескладні досліди із об'єктами природи, довготривалі спостереження, догляд за рослинами. Разом з дітьми ми створили правила поведіння з природою на майданчику, виготовили застережні та ознайомлювальні знаки, влітку оберігаємо родину шпаків у шпаківні, а взимку підготовуємо синичок.

Коли до дитини дорослі ставляться як до рівноцінного члена родини, колективу, радяться з нею, обговорюють сімейні чи групові події та заходи, то діти жваво відгукуються на довіру дорослих, вони набагато швидше опановують необхідні знання та навички співжиття в соціумі, намагаються бути корисними і активно втручати в соціально-громадянські процеси. Вони здатні аналізувати конфліктні ситуації, стилі поведінки дітей та дорослих. Можуть відповісти на такі складні питання, як «Що б сталося, якби...?», «Слід вчинити так...», «тому що...». Я залучаю їх до складання «Правил групи» та бесід про права та обов'язки дитини.

Гадаю, що наші вихованці виростуть гідними українцями, швидко адаптуються у суспільстві і будуть активними, креативними, здатними і до успішного навчання і до розвитку своїх власних умінь та талантів.

Соціально-громадянська компетентність дошкільника сформована у дошкільному віці стане передумовою для подальшого розвитку соціальної та громадянської компетентностей. Ми працюємо над цим, адже наші діти – майбутнє України.

*Л.Ф. Водяник, вихователь
закладу дошкільної освіти (ясла-садок)
«Сонечко» села Геронимівка
Руськополянської сільської ради
Черкаської області*

РОЛЬ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТІЇ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Анотація. Для успішного формування соціально-громадянської компетентності дошкільника, важливо будувати освітній процес у вигляді створення виховного розвивального середовища, у якому дитина може активно діяти, пізнавати світ, спілкуватися з дорослими й однолітками.

Дитячий садок – це перша інституція, де діти набувають досвіду суспільного життя і взаємодіють з однолітками та дорослими. Важливо, щоб дитина зростала в демократії вже з наймолодшого віку.

Значущість проблеми формування в дошкільників соціально-громадянської компетентності задекларовано в низці державних документів, а саме: у Законах України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001, редакція від 31.03.2023), Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (нова редакція 2021).

Демократизація суспільного життя вимагає від закладів освіти нового змісту, форм та методів соціально-громадянського виховання, адекватних сучасним соціально-педагогічним реаліям. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають дослідження в галузі теорії та практики соціально-громадянської освіти, які б дозволили визначити ефективні засоби формування громадянина України, починаючи з дошкільного віку.

Проблему розвитку громадянської позиції дітей і молоді вивчали вітчизняні класики (В. Сухомлинський, Г. Сковорода, Б. Грінченко) та сучасні науковці (Бех І.Д., О. Горбань, О. Стаєнна, С. Курінна, Л. Козак та інші).

У працях В. Сухомлинського висвітлено гуманістичні засади громадянського виховання. Він вважав першочерговою умовою формування громадянина організацію емоційно насиченого діяльного трудового життя дитячого колективу, яка ефективно впливає на становлення громадянської позиції кожного індивіда.

Педагогічні основи морального та правового виховання, принципи, методи, шляхи й засоби формування громадянських якостей особистості в сучасних умовах розроблені в дослідженнях І. Беґа, який розглядає громадянське виховання як таке, що поєднує в собі кілька різновидів виховання й «спрямоване перш за все на патріотичне...», хоча при цьому не виключає моральне та правове.

Доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри дошкільної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка Людмила Василівна Козак акцентує увагу фахівців на тому, що «... розвиток дитини відбувається не шляхом одностороннього впливу середовища на особистість, а є результатом її постійної взаємодії...». Така думка червоною ниткою проходить у Базовому компоненті дошкільної освіти, де соціально-громадянська компетентність визначена як здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини, готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя. Це одна із тих компетенцій, які закладаються в період дошкільного віку в процесі активної діяльності дитини та її взаємодії з іншими людьми через повторення та обробку різноманітних моделей поведінки. У ході цього процесу, дитина набуває певних здібностей, навичок і способів діяльності, що дозволяє їй стати предметом соціальної культури.

Наголошуючи, що компетентнісний підхід нині є одним із основних для громадянської освіти, ми вважаємо за необхідне відзначити два важливі моменти. По-перше, реалізація компетентнісного підходу не може здійснюватися у відриві від набуття соціальних та

громадянських цінностей, у тому числі певних ідеалів, переконань та правильної моральної позиції, які є необхідною умовою для встановлення реальної соціальної та громадянської компетентності. Громадянська компетентність, на відміну від інших повноважень, може бути сформована без підтримки громадянських цінностей і може бути використана поза системою цінностей. По-друге, слід розуміти, що процес розвитку компетентності як «доведеної готовності до діяльності» може здійснюватися і здійснюється лише у спільній діяльності тих, хто навчає та навчається. Саме тому соціально-громадянська компетентність передбачає як наявність певної позиції у житті, і внутрішньої готовності до її здійсненню, і може у повною мірою проявитися лише у реальних життєвих ситуаціях. Оскільки соціально-громадянські компетенції виступають як свого роду синтез компетентності на основі низки ключових компетенцій, то завдання створення умов для його формування не може бути вирішене тільки за допомогою традиційної соціальної та громадянської освіти та дисциплін освітнього циклу. Величезну роль грають інші освітні компоненти у цьому процесі.

На початковому дошкільному етапі передбачається формування уявлень про основні соціально-громадянські цінності та норми поведінки. Має значення формування ідентичності, усвідомлення себе частиною суспільства та громадянином своєї Батьківщини; розвиток комунікативних здібностей дитини, що дозволяє їй інтегруватися у суспільство. Це є основою формування здатності до вирішення конфлікту шляхом діалогу. А вирішення одного з основних завдань дошкільної освіти – розвиток творчого потенціалу дошкільника – допомагає сформувати особистість, здатну зробити свій внесок у життя країни.

Тому організацію освітнього процесу у закладі дошкільної освіти потрібно проводити відповідно до освітньої лінії «Дитина в соціумі» і дотримуватися таких принципів:

- поєднувати формування у дошкільнят уявлень про соціальну дійсність як частину довкілля, що відображає діяльність і взаємини людей, із вихованням усвідомленого бажання брати участь у житті людей, що їх оточують;
- створення сприятливого емоціогенного середовища як основної умови засвоєння дітьми соціального досвіду;
- достовірність даних у доборі знань про людину, суспільство, мораль та їх педагогічна доцільність;
- формування гуманного ставлення до людей через різні види діяльності.

Для успішної соціалізації особистості дошкільника важливо будувати освітній процес у вигляді створення виховного розвивального середовища, у якому дитина може активно діяти, пізнавати світ, спілкуватися з дорослими й однолітками.

ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

*О.А. Маційчук, вихователь
Золотоніського закладу дошкільної
освіти (ясла-садок) «Веселка»
Золотоніської міської ради
Черкаської області*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ РІЗНІ ФОРМИ І МЕТОДИ РОБОТИ

Анотація. У статті висвітлюється розкриття сутності соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку та описана роль педагогів у формуванні цієї компетентності вихованців. Акцентовується увага педагогів на формах і методах роботи в дошкільному закладі для виховання особистісної, соціально-громадянської компетентності дітей.

Соціально-громадянська компетентність – це здатність людини ефективно взаємодіяти з іншими у соціальному оточенні, розуміти та поважати різноманітність індивідуальних поглядів, культурних та соціальних різниць. У дітей дошкільного віку ця компетентність включає розуміння основних правил спілкування, взаємодії з оточуючими людьми, розвиток емпатії, толерантності, вміння вирішувати конфлікти та брати участь у громадському житті. Це може бути сформовано через різноманітні вправи, сюжетно-рольові ігри, дискусії про почуття та емоції, а також вивчення правил безпеки та допомоги один одному.

Соціальна компетентність є важливою складовою соціально-громадянської компетентності. Вона включає в себе адаптацію дошкільника до різноманітних соціальних ситуацій та взаємодію з навколишнім середовищем. Такі навички допомагають дітям будувати стабільні відносини з іншими людьми і відчувати себе зручно у суспільстві.

Дослідження показують, що найбільш важливі навички, яких слід навчати дітей старшого дошкільного віку – це вміння вести бесіду, дотримуватися правил спілкування; здатність працювати у команді, ділитися іграшками та ресурсами з іншими, допомагати товаришам; вміння вирішувати суперечки мирним шляхом, шукати компроміси, вибачатися та проявляти толерантність; вміння виражати співчуття; підтримувати рівні можливості для всіх.

У новій редакції Державного стандарту дошкільної освіти зазначено, що в дітей старшого дошкільного віку має бути сформовано ряд навичок, знань, цінностей необхідних для ефективної участі в суспільному житті.

Сучасні концепції дошкільного виховання орієнтовані на розвиток всебічної особистості з урахуванням її індивідуальних особливостей і потреб. Звернемо увагу на концепцію ігрового виховання: визначається важливість гри як основного засобу розвитку, навчання та виховання дитини. Концепція інтерактивного виховання: наголошує на взаємодії між дітьми та вихователями, сприяє розвитку комунікативних навичок, співпраці та толерантності.

Ми використовуємо під час освітнього процесу прислів'я, приказки, казки, народні пісні та ігри, ознайомлюємо дітей з народними ремеслами (гончарство, розпис, вишивка, народна іграшка).

Приділяємо увагу активним формам та методам взаємодії з дітьми, зокрема:

- **Групова робота.** Вона дозволяє дітям взаємодіяти, співпрацювати та вирішувати проблеми разом, розвиваючи навички спілкування та співпраці.
- **Рольові ігри.** Вони дозволяють дітям використовувати емпатію до інших, розуміти різні погляди та перспективи, вирішувати конфлікти.

- **Дискусії.** Обговорення різних тем сприяє розвитку критичного мислення, а також вміння слухати інших.
- **Проектна діяльність.** Дозволяє дітям працювати над конкретними завданнями, шукати та реалізовувати рішення.
- **Методи взаємодії з громадою.** Події, які включають взаємодію з різними членами громади, такі як екскурсії до місцевих організацій або проведення благодійних акцій, можуть сприяти розвитку соціальної відповідальності та усвідомлення громадянських цінностей.

Особливе місце в роботі з дітьми відводимо образотворчій діяльності. Під час практичної діяльності з дітьми старшого дошкільного віку виготовляємо іграшки-забавлянки для молодших вихованців, наприклад: іграшка-забавлянка «Зайчик на пальчик».

Практична діяльність з дітьми. Виготовлення іграшка-забавлянка «Зайчик на пальчик».

Мета: розвивати в дитини дрібну моторику рук; концентрувати увагу на виготовленні виробу; створити атмосферу співпраці та творчості; виховувати бажання робити меншим друзям подарунки.

Завдання: навчити виготовляти зайчика з тканини; надати можливість додавати додаткові деталі: очі з гудзиків, хвостики; запропонувати придумати гру із готовою іграшкою.

Хід: вирізати із тканини прямокутник 8 x 20 см. Скласти вдвоє повздовж. Закласти верхній кінець всередину під прямим кутом, утворюючи два гострих вушка. Стягнути біля вушок довгою стрічкою. Сформувати з вати кульку, підкласти її під вушка – це голова зайчика. Закрити тканиною і зафіксувати голову тою самою стрічкою, формуючи шийку. Нижній вільний кінець тканини скрутити приблизно на третину довжини й закласти до голови зайчика. Провести стрічку вздовж ший і зав'язати під скрученою тканиною, утворюючи лапки та пояс. Іграшка готова.

Практична діяльність з дітьми «Писанка котилася Україною»

Мета: поглибити знання про рідну країну, про національний феномен – писанку; розширити кругозір дітей; виховувати у дітей громадянські почуття та гордість за таку багату культурну спадщину України.

Завдання: повторити значення символів, якими прикрашають писанки (сонце, квіти, птахи тощо); надати можливість створити власні писанки; обговорити кожну писанку, поділитися думками про те, як використовували символіку у своїх роботах.

Хід: вирізати з картону основу у вигляді кільця. Щільно обмотати кільце по всій окружності яскравими нитками. У такий самий спосіб виготовити багато кільць різного кольору і розміру. На аркуші А4 створити ескіз мапи України. Перенести ескіз у збільшеному масштабі на ватман. У середині мапи наклеїти готові кільця. У кожне кільце розмістити писанку.

А також ми розробили **тематичний проєкт «Життя у рідному місті»**. Розглянемо деякі форми та методи роботи під час яких закладаємо початкові уявлення про соціум і життя в ньому з використанням ігрових прийомів.

Заняття «Гуртом веселіше»

Мета: показати дітям перевагу дружньої взаємодії, наголосити на цінності людських стосунків у процесі виконання певної діяльності.

Завдання: спрямувати діяльність дітей на взаємодію в колективі; вчити складати певний алгоритм дій, висловлювати свої міркування; спонукати до пошуку шляхів вирішення ситуації; запропонувати створити колективну аплікацію.

Хід: Проблемна розповідь про нестачу альбомних аркушів для кожної дитини. Пропонуємо вирішити проблемну ситуацію. Обговорення варіантів відповідей. Залучаємо до спільної діяльності. Створення колективної аплікації на тему «Осінній парк нашого міста». Діти діляться враженнями.

Щоб підсумувати роботу за тематичним проєктом, ми використали квест-технологію та провели **квест-мандрівку «Подорож рідним містом»**.

Квест – це гра, яка стимулює дітей логічно мислити, розмірковувати над завданнями, аналізувати нову інформацію та використовувати вже відому, а також оцінювати ситуацію та діяти відповідно до неї.

Мета: розширювати та поглиблювати знання про історію рідного міста і його сьогодення; формувати почуття любові та гордості за своє місто, бажання берегти та примножувати його красу; розвивати мовленнєву культуру, вміння аналізувати, розмірковувати, висловлювати свою думку, враження, припущення; підтримувати цікавість до завдань пошукового характеру; сприяти розвитку творчих здібностей дітей.

Завдання: навчати розв'язувати проблемні ситуації, діяти за інструкцією; розвивати рухову активність.

Хід: коротка бесіда про рідне місто. Проблемне завдання – зібрати частини втраченої мапи міста. Об'єднання дітей у дві команди. Для кожної команди є свій маршрут по локаціях. На кожній з них учасники команд повинні знайти шматочок карти, виконавши певне завдання, пов'язане з історією або подіями сьогодення міста. Потім команди збираються на першій локації, складають частини мапи. Обговорюють позначки на ній.

Організуємо *сюжетно-рольові ігри*. Наприклад: гра «*Ярмарок*».

Мета: розширювати знання дітей про національну традицію ярмаркування; формувати уявлення про особливості українського менталітету: емоційність, миролюбність; розвивати увагу та спостережливість, виховувати ввічливість.

Завдання: спонукати самостійно складати розповіді; вправляти у промовлянні закличок до товару, звертанні до продавця.

Хід: діти об'єднуються у групи, кожна з яких має власне завдання або роль на ярмарку. Одна група може бути продавцями, інша покупцями, третя – ремісниками. Діти обирають або створюють своїх персонажів для гри. Діти готують свої товари, а потім виконують ролі на ярмарку, взаємодіючи між собою та з іншими групами. Після закінчення гри проводиться коротке обговорення, де діти діляться своїми враженнями.

Отже, реалізація сюжетно-рольової гри спрямована на успішне формування соціального розвитку: діти вчаться спілкуватися, співпрацювати, взаємодіяти з іншими учасниками гри; емоційного розвитку: гра допомагає дітям виражати свої почуття та емоції; розвиток мовлення: діти активно використовують мовлення під час гри, виконуючи ролі своїх персонажів; творчий розвиток: діти розвивають навички розв'язання проблем; пізнавальний розвиток: діти пізнають світ через ігровий досвід.

Закріплюємо знання про соціум, розкриваємо норми і моделі поведінки, особливості відносин між дітьми і дорослими під час *дидактичних ігор*. Наприклад: «*Моя країна – Україна. Свята*»

Мета: розвивати мислення, мовлення; продовжувати ознайомлювати з символами України, історією та традиціями відзначання українських свят.

Завдання: навчати обирати із ряду слів зайве, пояснювати свою думку.

Хід: педагог промовляє слова, а дитина повинна визначити зайве та пояснити свій вибір.

➤ Вогнище, вінок, річка, вертеп.

➤ Великдень, весна, крашанки, кутя і т. д.

Використовуємо у своїй роботі асоціативні карти, в основу створення яких покладено принцип інтелектуальних карт.

Асоціативна карта «Допоможи Оленці обрати квіти та іграшки»

Завдання: розглянути зображення й обрати Оленці квіти для її віночка; зафарбувати кружечки поряд із українськими народними іграшками червоним кольором; назвати українські народні іграшки та визначити, із чого вони виготовлені.

Асоціативна карта «Розкажи про свята та багатства України»

Завдання: розглянути карту, визначити що вона розповідає про Україну? Чим багата наша земля? Назвати найулюбленіші свята українського народу. Розглянути зображення й з'єднати ті, що позначають свята. Пояснити свій вибір.

Добираючи форми та методи роботи з формування соціально-громадянської компетентності, важливо передбачити використання методів просвіти (бесіди громадянського спрямування, зустрічі із світками історичних подій тощо), методи інтерактивної взаємодії (сюжетно-рольові, дидактичні ігри, проєкт, вікторини та ін.).

Дитина-громадянин – це маленька особистість, яка має права, обов'язки та відповідальність у суспільстві. Дорослі повинні показувати приклади громадянської поведінки, вчити малюка відповідальності та етичним цінностям через свої дії та вчинки. Важливо слухати думки та погляди дитини і вміти пояснювати складні поняття простими словами. Дозвольте малюкам відтворювати різні ситуації з життя та вибирати власні рольові моделі. Сприяйте участі дитини у громадських заходах або активностях спільноти, які відповідають її віковим можливостям. Проводьте імпровізовані ситуації, де малюк може вирішувати проблеми та приймати важливі рішення, а потім обговорюйте їх разом. Це допоможе створити сприятливе середовище для формування соціально-громадянської компетентності.

Н.П. Безуменко, вихователь,

С.В. Кобиляцька, вихователь

закладу дошкільної освіти «Пізнайко»

Чигиринської міської ради Черкаської області

СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анотація. У базовому компоненті дошкільної освіти значну увагу приділено змістовному компоненту освітнього напрямку «Дитина в соціумі». Мета освітнього напрямку – формування в дітей дошкільного віку соціально-громадянської компетентності, яка є складовою їхнього особистісного зростання в період дошкільного дитинства. Онови соціально – громадянської компетентності закладаються в дошкільному віці і є передумовою для подальшого розвитку соціальної та громадянської компетентності в Новій українській школі. Державний стандарт дошкільної освіти зазначає, що у старших дошкільників має бути сформована соціально – громадянська компетентність.

Проблемам формування соціальної компетентності в дітей дошкільного віку, присвячені дослідження І. Беха, А. Богуш, Л. Божович, М. Гончарової Горянської, О. Запорожця, О. Кононко, С. Ладивір, Т. Поніманської та ін. В практиці роботи сучасних ЗДО вихователі шукають нові форми та методи роботи, які сприяють формуванню соціальної компетентності дітей. Однак як теоретичні так і практичні аспекти означеної проблеми потребують подальшого вивчення та узагальнення.

Старший дошкільний вік – це оптимальний період для розвитку соціальних стосунків і поведінки. Такі властивості психіки старших дошкільників, як піддатливість, пластичність, чутливість нервової системи сприятливі для формування соціальної компетентності. Соціальна компетентність тісно пов'язана з особливостями досвіду поведінки, ціннісних орієнтацій, норм і зразків взаємодії дитини з навколишнім світом, є одним з показників особистісної зрілості та потребує цілеспрямованого розвитку в дошкільному віці. Саме в цьому віці відбувається становлення системи міжособистісних стосунків дитини. Їх зміст та форма значною мірою залежать від участі дитини в спільній діяльності, власного досвіду спілкування з ровесниками й дорослими.

Як сприяти формуванню в дітей національної ідентичності й активної громадської позиції? Результатом нашого виховання дошкільнят мають стати не лише сформовані первинні уявлення і знання, а засвоєні практичні вміння і навички, і головне – бажання діяти згідно з нормами соціальної моралі, прийнятими нашим народом, намір слідувати традиціям, відповідати позитивному образу українця.

Соціально-громадянська компетентність – це здатність дитини виявляти особистісні якості, соціальні почуття, любов до Батьківщини, готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на поліпшення спільного життя. Для того щоб сформувати таку компетентність, потрібний увесь спектр педагогічних впливів і засобів. Розгляньмо найдієвіший із них – ігри соціально-громадянського змісту. Пропонуємо розглянути, які завдання мають розв’язувати ігри, щоб сприяти соціально-громадянському розвитку дошкільників:

- формувати особистісні якості – самостійність, відповідальність, працелюбність, лідерство, людяність, спостережливість, справедливість, ініціативність, креативність тощо;
- розвивати емпатію – здатність співпереживати та співчувати, керувати власними емоціями та виражати почуття;
- заохочувати взаємодіяти з однолітками, брати активну участь у колективних іграх, поважати партнерів, їхні права та бажання усамітнитися;
- збагачувати уявлення дітей про себе, свою сім’ю, дитячий садок, Батьківщину, соціальні ролі та взаємини;
- ознайомлювати зі звичаями і традиціями сім’ї, українського народу, українськими народними іграшками й іграми, культурними традиціями інших народів;
- відтворювати сюжети народних казок, мультфільмів, емоції персонажів, приклад і поведінку позитивних героїв;
- формувати уявлення про правила поведінки, необхідність домовлятися й ділитися іграшками, можливість робити вибір і бути за нього відповідальним;
- формувати культуру поведінки, повагу до партнерів у творчих іграх;
- навчати відстоювати свою думку незалежно від думки інших, домовлятися, узгоджувати особисті потреби з потребами інших;
- вправляти в умінні робити власний вибір, аргументувати його та усвідомлювати наслідки; приймати рішення, поважати і приймати результати вибору більшості та поступатися за потреби;
- спонукати відтворювати в ігровій діяльності засвоєні уявлення про систему соціальних взаємин з оточенням.

Методи і прийоми формування соціально-громадянської компетентності дошкільників для вихователя, забезпечують дошкільнят оволодіння ними знаннями про рідний народ, його Батьківщину. Серед актуальних методів і прийомів формування соціально-громадянської компетентності дошкільників є:

- Розповідь про природу, рідне місто, про Батьківщину.
- Перегляд фото та відео про нашу Україну, подвиги нашого героїчного народу, про те, яку мужність проявляють дорослі й діти захищаючи свої цінності.
- Розповідь про свої враження від екскурсій вулицями рідного міста, історичних пам’яток, музеїв, визначних місць.
- Ознайомлення дітей з народним мистецтвом, побутом, одягом, посудом, народною іграшкою.
- Читання та інсценування творів художньої літератури, легенд, вивчення віршів.
- Ігри-драматизації за змістом українських народних казок.
- Експериментування та нескладні досліди з пізнаннями властивостей об’єктів природи рідного краю, спостереження за тваринним та рослинним світом, явищами природи.
- Створення родинного дерева разом з батькам.
- Використання інтелектуальних карт («Моя Батьківщина», «Народні обереги», «Державні і національні символи України», «Моя безпека», «Професії батьків», «Природа рідного краю» та ін.
- Дидактичні, сюжетно-рольові ігри національно-патріотичного змісту.
- Участь дошкільнят у народних та державних святах (День захисника, День вишиванки, День української хустки та ін.).

- Аналіз конфліктних ситуацій та бесіди про права та обов'язки дитини.
- Написання колективних листів та малюнків для захисників.
- Пізнавальна розмова про видатних українців, їх внесок у становлення й розвиток своєї країни.
- Широке використання фольклору в усіх його жанрах та народної пісенної творчості.

Формувати соціальні навички у громадянському суспільстві необхідно з перших днів життя дитини. Цей процес тривалий і потребує систематичної роботи. У кожному віковому періоді вона має особливості, пов'язані з досвідом і можливостями дітей. Організуйте таку роботу поетапно:

- ознайомте дітей із прийомами виконання дій, організуйте багаторазові вправлення, щоб автоматизувати елементи дії;
- допоможіть зрозуміти способи виконання дій, проаналізуйте їх. Щоб закріпити навички, використовуйте чітку інструкцію та показ.
- спонукайте довільно регулювати характер дії, пристосуватися до ситуації. Заохочуйте аналізувати власну діяльність (рефлексія).

Виховувати маленького соціально-компетентного громадянина складно. Про це говорять, як науковці, так і практики. Тому, середовище, в якому формується соціально-громадянська компетентність має бути розвивальним, сучасним, ігровим. Під час гри процес навчання стає приємним, безболісним, якісним. Під час гри дошкільнята вчаться:

- виражати згоду та незгоду;
- висловлювати свою думку;
- емоційно реагувати, активно діяти;
- вибачатись та пробачати;
- толерантно спілкуватися;
- розробляти правила, їх дотримуватися.

І. Рогальська підкреслює, що «розвиток дитини та її успішна соціалізація, безумовно, залежить від того, наскільки дитина визнається дорослим суб'єктом взаємодії з навколишнім середовищем, наскільки дозволяє дитині проявляти цю суб'єктивність, створюючи умови для створення образу світу. До кінця дошкільного дитинства кожна дитина створює картину світу, засновану на найрізноманітніших фантастичних 18 уявленнях про Світ Природи, Світу Культури, Соціальний Світ Людей, Світу власного «Я»».

Щодо компонента соціальної компетентності дітей дошкільного віку, Т. Поніманська визначила:

- когнітивний компонент – рівень і зміст знань про людину (проінформованість);
- ціннісний компонент – відносини з особистістю як найвища цінність, повага до життя і діяльності, гідність кожної людини (гуманність).

Чеський письменник Юліус Фучик влучно зазначив, що «гра дітей – дзеркало суспільства».

Дитина старшого дошкільного віку розуміє сімейні відносини, ставлення членів сім'ї один до одного. Знає свою родину, знає, що ставлення членів родини один від одного. Він розділяє участь вшанування пам'яті предків, стосунки з родиною, близьких. Виявляє інтерес до сімейних реліквій, бере участь у збереженні сімейних традицій, має сформовані уявлення про добро, гуманність, щирість, як важливі якості людських відносин, справедливість, здатність точно оцінювати поведінку людини, про чесність як вимогу відповідати власною поведінкою тим критеріям, які використовуються для оцінки дій інших; самооцінка, заснована на почутті індивідуальності людини, право на самовираження, емоції та самостійну поведінку, що не створює проблем для інших людей. Розуміє стан і почуття іншої людини за рахунок аналізу її зовнішнього вигляду, інтонації, дії, виявляє повагу до своїх почуттів, усвідомлює своє право бути таким, як він є, чимно ставиться до інших людей незалежно від віку та їх статі.

Таким чином, дошкільний вік є важливим періодом у процесі формування соціальної компетентності. За цей час дитина починає активно поглинати всі етичні установки і правила суспільства, набувати нових знань, необхідних у повсякденному житті, набуває нових навичок

і здібностей, формує власне бачення навколишнього світу. Вона починає розуміти важливість своїх знань і намагається надбати нові. Основною характеристикою соціально компетентної дитини старшого шкільного віку є здатність застосовувати свої навички, знання та навички у повсякденному житті. Пропонуємо вашій увазі гру, яка допоможе при формуванні соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Слова ввічливості

Мета: закріпити знання про слова ввічливості та правила їх уживання; розвивати навички міжособистісного спілкування; виховувати доброзичливе ставлення одне до одного.

Обладнання: м'яч.

Хід.

Вихователь пропонує дітям сісти в коло й по черзі котити одне одному м'яч. Дитина, яка котить, промовляє: «Тримай будь ласка!» А та, яка зловила, промовляє: «Дякую!» Якщо дитина не зловила м'яч, вибачаються обидві. Вихователь стежить, щоб діти чемно вибачались і при цьому не дратувалися.

Інший варіант: діти промовляють одне одному компліменти.

Очікувальні результати: розвиток доброзичливості та ввічливості, активності й інтересу до взаємодії, відповідальності та поваги до партнерів; сформованість норм позитивної комунікації та правил уживання слів ввічливості; сформованість навичок культури поведінки, ввічливого спілкування та доброзичливого ставлення одне до одного.

Важливо в сьогоднішній час направити зусилля педагогів та батьків для зміцнення національної ідентичності дітей як основи, яка виховує справжній патріотизм, ціннісне ставлення до своєї родини як частини свого народу, його історії, традиції, культури.

О.А. Бродовенко, вихователь
дошкільного навчального закладу (ясла-садок) комбінованого типу №41 «Дударик»
Черкаської міської ради

ЗНАЧЕННЯ ГРИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Анотація: Щоб сформувати соціально-громадянську компетентність у дошкільнят потрібно докласти зусиль. Одним із дієвих засобів є гра. В статті висвітлено необхідність і важливість гри в процесі формування соціально-громадянської компетентності дошкільника, а також наведені приклади ігор, які допоможуть у практичній діяльності.

В оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено соціально-громадянську компетентність, як складову особистісного зростання дошкільника. Розвиваючи її ще в дошкільному віці, ми, педагоги, закладаємо фундамент для подальшого розвитку громадянської і соціальної компетенції, яка формується в школі. Саме з гра може стати дієвим інструментом при формуванні даної компетентності, адже гра є провідним видом діяльності дошкільників.

Соціально-громадянська компетентність – це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя (*Базовий компонент дошкільної освіти*).

Соціально-громадянська компетентність дошкільника формується в різних видах діяльності, але на мою думку найкраще прослідковується саме в ігровій, незалежно від того, який вид гри ми обрали.

Народні ігри. Народні ігри та іграшки відтворюють особливість життя і побуту українців, їх традиції та звичаї, багату історію. Українські народні ігри та іграшки надзвичайно різноманітні. Саме в них показана душа нашого народу, вони пробуджують повагу і любов до Батьківщини. На весь світ відомі наші ляльки-мотанки, опішнянські, косівські, гримівські

керамічні іграшки, яворівські дерев'яні іграшки, брустурські сирні коники, та інш. Граючи в дошкільному закладі в народні ігри малюки знайомляться із звичаями і традиціями свого народу, віруваннями, обрядами. І таким чином, ми виховуємо українця, патріота своєї країни. В народних іграх дітей навчали любити народних героїв і протистояти кривдникам.

Рухливі ігри. Рухливі ігри передавалися з покоління в покоління, це була весела школа життя, які розважали і одночасно навчали. О.П. Усова писала: «У народних іграх немає навіть тіні педагогічної настирливості й разом з тим усі вони цілком педагогічні».

Рухлива гра «Зозуля», розвиває фонематичний слух, орієнтацію в просторі, формує патріотичні почуття.

Завдання: розвивати у дітей слухову увагу, слухову пам'ять.

Хід. Дитина сидить на стільчику (високому кубіку) спиною до інших дітей, вона – «зозуля». Діти на слова вихователя «По гайочку погуляємо, зозулю пошукаємо» розходяться по всьому приміщенні. Дитина – «зозуля» кує: «Ку-ку, ку-ку!». Діти зупиняються. За сигналом вихователя одна дитина кує: «Ку-ку, ку-ку!». «Зозуля» знову повторює: «Ку-ку, ку-ку!» Та сама дитина відповідає зозулі: «Ку-ку, ку-ку!». «Зозуля» повертається і відгадує. Якщо відгадає, ця дитина стає «зозулею». Гра повторюється.

Ідея формування соціально-громадянської компетентності далеко не нова. Ще Ян Амос Коменський сказав свого часу: «Складовою громадянського виховання є ідея виховання патріотизму».

Дидактичні ігри. У своїй роботі з дітьми мені дуже подобається використовувати коректурні таблиці Наталії Гавриш, як різновиду дидактичної гри.

Таблиці являють собою матрицю, що складається з предметних картинок, дібраних за тематичним принципом. Кожна картинка має свій номер (крім засвоєння цифр, діти отримують ще один орієнтир для швидкого розумового й зорового руху по таблиці), найменування зображення (що дає змогу мимовільно запам'ятовувати образи слів); це збільшує можливості для урізноманітнення завдань, допоможе краще орієнтуватись на аркуші.

Практична діяльність з дітьми з використанням коректурної таблиці «Моя рідна Україна».

Тема: «Моя рідна Україна»

Мета: збагатити знання дітей про рідну державу, рідний край, її державну й національну символіку. Розвивати зв'язне мовлення, логічне мислення, пам'ять. Працювати за словесною інструкцією. Виховувати патріотичні почуття, повагу до українського народу, шанобливе ставлення до символів та оберегів України.

Обладнання та матеріали: коректурні таблиці та завдання до них, фішки.

Завдання: знайти правильну відповідь, висловити свою думку, знайти правильні слова/слово, пояснити свої дії.

Хід. Вихователь роздає дітям коректурні таблиці та фішки (сині прямокутники, червоні кружечки, зелені квадрати, жовті квадрати), таблиця на кожну дитину (на коректурних таблицях зображені державні та народні символи України, рослинні обереги, народні ремесла та ін.).

Під час роботи з коректурними таблицями вихователь ставить такі завдання:

- знайти правильну відповідь;

- назвати потрібне слово\слова;
- висловити власну думку;
- закрити фішками правильну відповідь;
- пояснити свої дії.

Під час гри діти навчаються поважати думку інших, приймати їхні пропозиції. Активно діяти, адекватно реагувати, перепрошувати та пробачати, висловлювати власну думку, дотримуватися правил і бути відповідальним.

Сюжетно-рольова гра. Допомагає моделювати взаємини між людьми, чудово соціалізує. Саме в сюжетній грі діти вчаться дослухатися один до одного та спільно діяти, грати, в ній є правила та сюжет.

Сюжетно-рольова гра «Сім'я».

Мета: збагачувати ігровий досвід дітей, розширювати сюжет гри, підводити малюків до створення власних ігрових задумів.

Завдання. Вчити дітей готувати обстановку до гри, підбирати предмети-замінники, атрибути. Спонукаючи дітей творчо відтворювати в іграх побут сім'ї. Формувати позитивні взаємини між уявними членами родини.

Сюжет: «День народження Оксанки».

Мета: формувати діалогічне та монологічне мовлення дітей, культуру спілкування з однолітками, вміння виконувати відповідні ігрові дії та брати на себе відповідну роль. Закріплювати знання дітей про сімейні традиції, звичаї, правила поведінки за столом. Розвивати зв'язне мовлення, мислення, вміння орієнтуватись в ситуації спілкування. Виховувати ввічливе ставлення до оточуючих та один до одного, повагу до думки іншого.

Хід. Вихователь повідомляє, що сьогодні в Оксанки День народження, пропонує піти до неї в гості та привітати її. Діти виготовляють подпункти та йдуть вітати Оксанку. Іменинниця пропонує всім чай з тортом і просить допомогти їй накрити стіл. Діти беруть активну участь в цьому, за допомогою вихователя сервірують стіл. Необхідно звертати увагу на взаємини між дітьми в процесі гри.

Словесні ігри. Для формування соціально-громадянської компетентності також я використовую словесні ігри. Для цих ігор не потрібна наочність, що дає змогу використовувати їх в будь-який зручний час.

Словесна гра «Моя люба Україна»

Мета: виявити у дітей знання про народні та державні символи України, українські страви, свята, традиції, впізнавати та розрізняти народні ремесла, виховувати патріотичні почуття, розвивати асоціативне та логічне мислення, увагу та пам'ять, вчити задавати запитання.

Обладнання та матеріали: м'яч, клубок...

Завдання: дати відповідь і аргументувати її.

Хід. Діти стоять у колі, а всередині стоїть ведучий (спочатку вихователь). Ведучий ставить запитання (згідно запропонованої теми), дитина, яка знає правильну відповідь плескає в долоні. Ведучий кидає їй м'яч і отримує відповідь. Дитина, яка відповіла, стає ведучим. *Якщо дитині складно придумати запитання, вихователь допомагає.* Гра продовжується далі.

Потрібно пропонувати дітям такі ігри, які вчать працювати в команді, де потрібно домовлятися, планувати спільні дії, щоб досягти поставленої мети, формують лідерські якості, вчать виконувати правила; гра допомагає дітям опанувати нові соціальні ролі, ознайомлюватися з морально-етичними нормами поведінки та налагоджувати взаємини з однолітками.

Чеський письменник Юліус Фучик влучно зазначив, що гра дітей - дзеркало суспільства. Діти відображають життя суспільства в сюжеті та правилах, у взаєминах одне з одним, в ігрових діях, діалогах і репліках. У такий спосіб вони усвідомлюють систему складних взаємин між людьми в суспільстві. Саме в ігровій діяльності найповніше активізується суспільне життя дітей, адже провідна роль належить їм, а не дорослим. Під час гри вони навчаються:

- виражати згоду та незгоду, висловлювати свою думку;
- оцінювати погляди інших, приймати їхні пропозиції та поважати права;
- контактувати, емоційно реагувати, активно діяти;
- просити вибачення та пробачати;
- розробляти правила, дотримуватися їх, бути відповідальними.

Кожна з запропонованих ігор допомагає формувати у дітей соціально-громадську компетентність.

Як зазначає М. Михайленко, «у грі формуються відносини між дорослими та дітьми: дитина набуває позитивний досвід спільних дій. Граючи, дитина поетапно освоює нові способи поведінки в проблемних ситуаціях, засвоює їх. Позитивний процес зміни дитини в грі не відбувається автоматично. Він можливий, якщо дорослий створює атмосферу взаєморозуміння».

На важливість гри у навчанні і вихованні наголошував і В. Сухомлинський «Дитина за своєю природою – допитливий дослідник, відкривач світу. Так нехай перед нею відкривається чудовий світ у живих фарбах, яскравих і тремтливих звуках, у казці та грі, у власній творчості, в красі, що надихає її серце, в прагненні робити добро людям».

Таким чином, формування соціально-громадянської компетентності дошкільників є однією із найважливіших у системі дошкільної освіти. І досягнути найкращих результатів допоможе саме гра. Гра виховує, навчає, соціалізує, формує головні цінності. У грі дошкільники розвиваються як особистості та формується соціально-громадянська компетентність.

*Н.І. Лебеденко, вихователь;
А.Ф. Густі, вихователь
закладу дошкільної освіти «Пізнайко»
Чигиринської міської ради
Черкаської області*

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ, ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

***Анотація.** Матеріал має особливу актуальність для виховання дошкільників у період війни в Україні, завдяки вивченню й популяризації педагогами-практиками методології формування соціально-громадянської компетенції старших дошкільників, як покоління українців, яким жити в оновленій нашою незаперечною Перемогою вільній Європейській Україні, відбудувати її та демонструвати світу справжнє обличчя українського народу.*

В роботі використано класичні дидактичні ігри соціального спрямування, підготовка до яких ведеться на багатому історико-культурному місцевому матеріалі Чигиринщини (історичні події, традиції, звичаї тощо). Також в роботі з дітьми під час ігор та підготовки до них застосовуються авторські вірші, підготовлені авторами цього матеріалу.

Рекомендуємо для використання в роботі зі старшими дошкільниками, як в ході занять, так і дозвілля, зокрема в ході наскрізних тематичних тижнів, календарних розваг тощо.

Два роки Україна в вогні. Два роки її наймолодші громадяни - живуть від однієї повітряної тривоги до іншої. В інформаційному полі, стомленому від війни, сповненому переживань і хейту. В цьому хаосі важко розібратися навіть нам, дорослим. Але на те ми й українці, щоб, попри все, вірити в Перемогу, серед половин брехні й прихованого ворожого впливу знаходити зерна правди, про те, що ми - сильний вільний народ з глибокими джерелами історії та традицій.

В надскладних умовах сьогодення, як ніколи раніше, викристалізовується наша національна гордість, патріотизм, повага до древніх традицій та побудова нових.

А таке підґрунтя життєдайне для виховання покоління, яке підхопить і понесе в майбуття національно-духовне відродження України. Нинішні дошкільнята зростають і живуть в

умовах загострених життєвих потреб і яскравих людських цінностей, які старше покоління може й прагне їм передати. Це:

- національна ідентичність;
- вміння діяти, згідно з правилами національної моралі;
- активна громадська позиція;
- бажання діяти в рамках складених віками національних традицій;
- бажання відповідати позивному образу українця/українки.

Сьогодні діти з гордістю кажуть: «Я українець», одягають вишиванку, шанують синьо-жовтий стяг і пишаються золотим тризубом.

Одне із завдань дошкільної освіти – сформувати громадянсько-соціальну компетентність дитини, як життєдайну ниву, на якій плекається патріотизм та національна ідентичність особистості громадянина.

Цим дітям жити в Європейській Україні, до якої вся планета вже сьогодні ставиться, як до Батьківщини незламного і сильного народу.

Старші дошкільники починають асоціювати себе з суспільством, шукати місце і роль в ньому, розуміти свій статус. Наше завдання на цьому етапі сформувати етичні, моральні, психологічні, фізичні й духовні аспекти, правила поведінки і головне – соціально-громадянську компетентність.

Сформувати її – складне завдання, але сензитивний період старшого дошкільця, помножений на сплеск патріотизму в країні, дає життєдайний ґрунт для цього.

Провідниками вихователя в цьому нелегкому процесі є оновлений Базовий компонент дошкільної освіти та його освітній напрям «Дитина в соціумі», який наголошує на тому, що до завершення дошкільного дитинства дитина мала сформовану соціально-громадянську компетенцію:

- мала знання про соціальні явища, визнавала і цінувала їх роль у суспільстві;
- проявляла гідну соціальну поведінку в різних сферах життя суспільства, відповідно правил і традицій українства;
- мала знання про державу, народ, його національні особливості, символи, пам'ятки і святині;
- вміла вербалізувати ці знання та висловлювати свою думку і демонструвати активну громадську позицію.

Дієвою формою формування цих чеснот в дошкільному дитинстві є гра, зокрема дидактична. Дидактичні ігри соціального змісту, зазвичай колективні. А це запорука формування саме соціально-громадянської компетентності: взаємодії, дотримується правил гри і поведінки, тобто крім засвоєння теоретичних знань про свою країну, дитина вчиться бути громадянином і частиною соціуму.

Чигиринщина багата на культурно-історичну спадщину, тому при описі дидактичних ігор, направлених на розвиток соціально-громадянської компетенції ми описали попередню підготовку до них: використання місцевого матеріалу, що сприяє розвитку патріотизму, поглиблює знання про історію і культуру; використання музейного простору для отримання цих знань, організація відповідного ігрового простору в ЗДО, зустрічі з майстрами декоративного мистецтва. Наші ігри передбачають використання широкого спектру дидактичного, роздаткового матеріалу, використовуючи який, дитина вчиться виражати свою думку, емоційно реагувати на події та ситуації, приміряє на себе соціальні ролі.

Педагоги нашого закладу активно використовують в своїй діяльності ігрові проекти, які є складовими тематичних тижнів, інтегруються в різні види освітньої діяльності («Складаємо Великоднього кошика нашим захисникам», «За що я люблю Україну». «Писанковий сонцеграй», «Козацькому роду – нема переводу»). Отже, пропонуємо добірку дидактичних ігор на формування соціально-громадянської компетентності дошкільника:

Дидактична гра «Українська хата на добро багата» (минуле та сучасність)

Завдання: закріпити з дітьми знання про традиційне житло українців, українську хату, її інтер'єр в минулому та сьогоденні. Вчити розрізняти та правильно називати обов'язкові

внутрішні атрибути української хати: скриня, комин, мисник, покутя тощо, й розуміти їх побутове призначення. Розвивати правильне українське мовлення. Активізувати мислення та уяву. Виховувати любов до наших національних традицій.

Підготовча робота: Розгляд разом з дітьми ілюстрацій із зображенням сучасних та старовинних українських хат. Перегляд листівок із старовинними будівлями різних регіонів в етнографічних комплексах «Пирогів», «Мамаєва слобода» тощо, екскурсія до музею Б. Хмельницького м. Чигирин (зали «Світлиця гетьмана» та «Українська хата»).

Прослухати або вивчити з дітьми вірші про частини стародавнього інтер'єру та екстер'єру хати:

Призьба хату обіймає,
Від негоди захищає,
В мокру сніжну погоду
Не пуска до хати воду,
А в тепленькій деньки
Наче жваві мурашки
На ній діточки гуляють,
Дід із бабою сідають,
Мама пісеньку співає
І татусь відпочиває
У вечірній тихий час...
Отака то призьба в нас!

Вікна в хаті – її очі;
Вечір прийде – спати хочуть.
Віконниці закривають –
Хай всі в хаті спочивають.

Наче чубчик у людини -
Гарна стріха на хатині,
З очерету чи соломи
Дах колись робили в домі.
Попід стріхою вздовж хати -
У гніздечках ластів'ята ,
Горобці на перелеті,
Дикі бджілки в очереті.
Й нам казки шепоче стиха
На старій хатинці стріха.

Сволок різьблений світлицю тримає-
Сторони світу у стінах збирає.
Він оберіг в українській оселі -
Шляхом Чумацьким проліг через стелю.
Хочеш торкнутись – від стелі він низько,
Всіх у родині гойдав у колисці.
Й хочеться всім час від часу вертати
В дім, там, де сволок проліг через хату.

Комин взяв на плечі стелю,
Щоб тепло було в оселі,
Білий дим в димар виводить,
Той що людям в хаті шкодить.
Тріскотять дрівця в печі,
Де печуться калачі.
І радіє теплий комин:
Буде всім хороший спомин,
Як ми з піччю всіх вас гріли,

Щоб ви взимку не хворіли.

Покуть – красний кут у хаті!
На добро й любов багаті
Там ікони у божниці –
Всі святі і яснолиці.
Щедрий стіл в Різдво чи Паску,
Щоб була в нас Божа ласка.
Ставлять Дідух тут з кутею,
Паску ділять між сім'єю.
Покуть – світлий кут для господи
Оберіг усьому роду.

Мисник в хаті - не полиця!
В кожному домі будь годиться:
В нім тарілі круглолиці,
І полумиски, й миски
Блюдця, чашки, тарілки...
Мисник всіх збира до себе
Тільки гарно вимить треба,
Щоб як сонечко блищали
Й нас смачненьким пригощали.

Хід

Варіант 1. Роздаємо групі дітей картки із зображенням сучасного та стародавнього інтер'єру та екстер'єру.

Діти по черзі розповідають про «свою» частину хати чи сучасного будинку, за що отримують фішку. Ті діти, які вказували на приналежність до старовини чи сучасності, вживали назви старовинних хатніх атрибутів, частин та предметів побуту – отримують додаткову фішку іншого кольору. Виграє той, у кого їх буде найбільше.

Варіант 2. Даємо дітям ігрове поле із зображенням старовинної української хати. Діти по черзі кидають кубик: куди він впаде, про ту частину хати і розповідають (вікна, стіни, покуть, піч, поріг) тощо. І набирають кількість очків, підраховують їх за тими, що випали на кубіку.

Варіант 3. Діти складають із різних частин старовинну українську хату; по черзі прикладаючи свій фрагмент коментують його розповіддю про речі побуту, їх прикладне та символічне значення для українців.

Дидактична гра «Одягни українку та українця»

Завдання: поглибити і розширити знання дітей про український національний одяг; дати розуміння його різноманітності та краси, гендерних відмінностей у оздобленні чоловічого та жіночого національного строю; закріпити розуміння узагальнюючих назв його частин: одяг, взуття, головні убори та старовинних назв частин одягу вишиванка – сорочка, кирсетка – жилет, юпка – демісезонна куртка, жакет, плахта – верхня спідниця, жупан – кожух, постолі – літнє взуття; чоботи, валянці – зимове; вінок – жіночий головний убір прикраса; очіпок – спідня шапочка для приховування волосся; намітка - верхня хустка заміжньої жінки, зав'язана особливим способом, тощо. Розвивати інтерес до традицій українства, національної «моди». Відводити тенденцію сприйняття цього багатства від «шароварщини». Розвивати вміння порівнювати, знаходити схожість і відмінності. Виховувати любов до народних традицій, гордість за свою країну та її культурну спадщину.

Попередня робота: Бесіди про народний (національний) костюм українців. Розгляд фрагментів українських вишивок на жіночому, чоловічому одязі, демонстрування в національному куточку раритетних сорочок з «бабусиною скрині» фотоілюстрацій із зразками національного костюму різних регіонів України, чоловічого і жіночого одягу, міського та сільського, показ варіантів старовинного і сучасного національного костюму, згенерованого

Ш. Демонстрація в національному куточку ляльок, одягнутих в національний одяг, притаманний жителям Черкащини/Чигиринщини.

Хід.

Варіант 1. Встановлюємо на магнітній дошці чи фланелеграфі зображення жіночого та чоловічого силуету. Діти, по чергово беруть із символічної «скрині» предмети одягу, прикладаючи його, відповідно, до жіночої та чоловічої фігури; розповідаючи що про нього знають.

Варіант 2. Можна ускладнювати гру підбиранням святкового та буденного одягу, літнього і зимового, добиранням жіночих прикрас та чоловічих атрибутів.

Варіант 3. «На ярмарку»: розкладаємо на столах («ятках») предмети одягу, даємо дітям уявні старовинні монети і вони купують собі «обновки». Продавці повинні гарно рекламувати свій товар, розповідаючи з чого він зроблений, для чого призначений, не називаючи предмет одягу, а покупці відгадати його за описом і купити.

Дидактична гра «Вплети квіти у віночок»

Мета: поглиблювати знання дітей про український вінок, його призначення та символіку. Закріпити поняття про те, що це дівочий головний убір-прикраса, що одночасно є оберегом і предметом, в якому закодована інформація про людину яка його носить. Розширювати знання дошкільнят про квіти та інші рослини, які використовувались у плетінні вінка, їх символічне значення, поєднання; приділити увагу іншій складовій вінка стрічкам – для чого вони призначалися, якого кольору мали бути. Збагачувати словник дітей словами: віночок, стрічки, оберіг, «цвіток» (місцева назва вінка) та назвами квітів й інших рослин. Сприяти розвитку дрібної моторики рук. Розвивати естетичні смаки, орієнтування в колористиці та флористиці. Виховувати любов до традицій та інтерес до їх вивчення.

Попередня робота. Провести з дітьми цикл бесід, в яких розповісти, що віночок – обов'язків атрибут прикрашання дівочої голови в українських традиціях. Повідомити цікаві факти:

- Перший віночок дівчинці одягали в 3 роки; його плела мама, 7 днів купаючи в росі – з чорнобривців (щоб голова не боліла), незабудок та барвінку (на гарну пам'ять і зір), ромашку(щоб серце заспокоїть).
- У 4 роки в інший віночок доплітали безсмертник, листя яблуні.
- 6 річній доні додавали мак (для сну та збереження думок) і волошку; одягав віночок тато, примовляючи «Мати яблуню, дякино моя, не жалій здоров'я й долі моїй дитині».
- В 13 років юнки плели віночок кохання (ромашка, цвіт яблуні й вишні, над чолом – грону калини, вплітали вусики хмелю).
- Засватана дівчина носила пишніший віночок з барвінку, м'яти, шавлії.
- Коли козак ішов на війну, дівчина дарувала йому віночок-оберіг у волошках і любистку, який він носив у шовковій хустці біля серця, знаючи, що його чекають.
- Весільний віночок (на Чигиринщині «цвіток») сплітали з хрещатого барвінку, листочки якого змочували медом і часником, щоб ніхто не зурочив шлюб; додавали м'яту руту, шавлію, ружу, калину, волошки.
- Одна прикраса (віночок) могла містити 12 різних квіток, кожна зі своєю символікою. Мак – символ мрій, троянда – символ кохання, лілея – «квітка черниць» – цноту, вірність Богу, мальва – красу, безсмертник – здоров'я, волошка – чекання, людяність, півонія – довголіття, віру, надію, любов, калина – дівочу вроду, ромашка – вірність, ніжність, мир і любов, хміль – розум, гнучкість.
- Обов'язковими для вінка були стрічки; особливе значення мав їх колір – коричневий символізував матір-землю, жовтий – сонце, синій – воду і небо, червоний печаль та магичність, жовтогарячий – хліб, фіолетовий – розум, малиновий – щирість, рожевий – багатство, білий – чистоту і невинність (обов'язково з шиттям золотими нитками сонця – ліворуч, срібними місяця- праворуч).
- Не вишиті білі стрічки не вплітались, бо означали смуток за померлими. З цього приводу сирітки носили світло-блакитну стрічку.

- По довжині стрічки добиралися довгими за косу, бо мали її приховати від злого ока.

Хід.

Варіант 1. Роздаємо діткам шаблони на які вони добирають квіти, відповідно витягнутої картки (для маленької дівчинки, для юної дівчинки-підлітка, для нареченої тощо).

Варіант 2. Пропонуємо вибрати по черзі 12 рослин (із підготовлених зображень чи влітку із живих квітів) і пояснити їх символіку і навпаки – вихователь розповідає про рослину не називаючи її, діти відгадують назву та розказують символіку.

Варіант 3 «Подаруй стрічку до віночка». Діти обирають стрічку, кріплять до вікна з побажанням земних щедрот, що означає її символіка (здоров'я, довголіття, щастя, мудрості тощо).

Дидактична гра «Гостинці з ярмарку» (народна іграшка)

Завдання: формувати у дітей уявлення про народні українські іграшки, процес їх виготовлення, матеріали (глина, дерево, тканина, папір, природничий матеріал). Дати дітям розуміння того, що виготовлення народної іграшки – це галузь декоративно-прикладного мистецтва. Іграшки, виготовлені народними майстрами на потреби дітей в іграх, в народі називали цяцька, цяцянка, виграшка, забавка. Збагати словник дітей назвами народних іграшок. Викликати інтерес до них та використання в своїх іграх. Виховувати любов до національного декоративно-прикладного мистецтва, гордість за його красу і неповторність.

Попередня робота: провести з дітьми бесіди про українські народні іграшки. Виставити в національному куточку зразки керамічних свистунців та елементу їх розпису, ляльки-мотанки, дерев'яні та солом'яні іграшки. Прочитати казку «Солом'яний бичок» і розповісти, що він може бути одним з видів солом'яних іграшок. Провести чи подивитись в запису майстер-класи відомих місцевих лялькарів, що виготовляють «ляльки-мотанки» Лідії Солодар та Олени Черноус.

В другу половину дня розглянути ляльку-мотанку; розповісти, що вона виготовлялась, мамою не лише, як забавка, а як оберіг (забирала від дитини хворобу чи зурочення), тому її робили без обличчя з хрестом на личку, щоб через нього до ляльки не вселився злий дух. Відвідати Чигиринський музей ім. Б. Хмельницького, який тривалий час був організатором Всеукраїнських гончарних симпозіумів, де переглянути екскурсії з керамічними іграшками, виготовлені майстрами-черкашанами Яковом Брюховецьким, Євгеном Поступайлом (Головківська кераміка – дрібний «ляльковий посуд, який в давнину давали на «здачу» – монетки, копійчки), свистунці, козлики, баранчики Анжели Драч, Ігоря Нечая, Сергія Радька. Розповісти про гуцульську сирну іграшку, різьблену дерев'яну з Косова, опішнянські свищики.

Хід.

Розіграти ігровий сюжет приїзду батьків з ярмарку: мама-вихователь дістає іграшку з чарівної торбинки, а діти – відгадують що це. Можна відгадувати навпомацки і коли дитина вгадає, дати їй погратися. Також доречно щоб діти брали з полицки іграшки і розкладали їх на мапі (де вони зроблені – на Полтавщині, Черкащині, Гуцульщині і т.д.

Дидактична гра «Священні символи «Українська держава та її честь і слава»»

Завдання: закріпити знання дітей про державні символи країни – Герб, Прапор, Гімн. Поглибити знання дітей інформацією про Герб нашого міста Чигирин та родовий герб сім'ї Гетьмана Богдана Хмельницького – так званий «абданк». Вчити дітей розрізняти державні, козацькі та народні символи України. Збагатити словник дітей словами-назвами державних символів та деякими іншими словоформами: Гімн в Україні називають «славень», Прапор – стяг, знамено, символи козацтва-клейноди, бунчуки тощо. Закріпити правила вираження пошани Гімну, Гербу, Прапору.

Попередня робота: Переглянути патріотичні відеоролики («Дітям про Україну» та інші) із зображенням Герба та Прапора України, розповісти дітям про їх символіку (зокрема закодоване в українському Гербі слово «Воля», що синьо-жовтий колір прапора, що означає небо над хлібним полем), прослухати запис та проспівати з дітьми Гімн України та пісню «Червона калина», що стала гімном сучасного спротиву ворогу у Великій війні. Розповісти

дітям про правила офіційного Протоколу і Церемоніалу при звучанні Гімну та піднятті Прапора України (стояти струнко з рукою на серці, військовим – віддавати честь головним символам держави. Відвідати музей Б. Хмельницького, де побачити воотчу герб роду Хмельницьких – «абданк».

Хід.

Варіант 1. Виставляємо на магнітній дошці картки із зображенням державних, народних та козацьких символів. Запропонувати вказати на символи держави серед інших, наприклад калина – народний, Гімн – державний, бунчуки – козацький. Якщо дитина правильно вказує – отримує фішку, якщо ще й розповідає – додатково ще одну. Перемагає той, хто набрав найбільше. Наприкінці гри діти, стоячи з долонею на серці, слухають і співають гімн України.

Варіант 2. Дітям пропонується відсортувати картки, які належать до державних символів, та які – до народних.

Варіант 3. «Прибери зайве»

Ніколи зайвим не буває,
Те, що Вкраїну прославляє!
Та ти, дитино: раз, два, три
Все по порядку прибери.
Якщо символіка народу –
То славить і красу і вроду,
Якщо символіка держави –
Це її сила, воля, слава.

Для дітей на магнітній дошці виставляють картки в логічному рядку, де серед державних символів, знаходяться народні і навпаки. Завдання дітей: прибрати зайву картку.

Такі та подібні дидактичні ігри проводяться протягом навчального року на заняттях, розвагах, під час ранкового кола, прогулянок і вечірніх годин. Дидактичний роздатковий матеріал розміщений у вільному доступі в національному осередку, відповідно до теми тижня. Використовуючи дошки вибору, діти самі обирають свою діяльність.

Отже, з огляду на те, що дитяча гра у будь якому її прояві є відображенням життя суспільства, завдяки використанню дидактичних ігор на соціальну тематику в період дошкільного дитинства, наша малеча не просто буде готовою до навчання в Новій українській школі, а й виросте поколінням свідомих та активних громадян, здатних творити щасливу вишиванкову долю майбутньої України. Їм писати мирну післявоєнну історію гордого, гідного, сильного і волелюбного народу. А завдяки закладеним у дошкільному дитинстві підмуркам україно орієнтованої свідомої волелюбної і громадсько- активної особистості ми виховаємо справді нове покоління громадян, у яких сформована соціально-громадянська компетентність, які здатні будувати майбутнє України.

*Л.П. Ободзінська, вихователь
дошкільного навчального закладу ясла-садок
комбінованого типу №33 м. Умань
Уманської міської ради Черкаської області*

ГРА РЕСУРС ДЛЯ ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНО - КОМПЕТЕНТНОГО ГРОМАДЯНИНА

Анотація: В даній статті розглянуто аспекти формування соціально – громадянської компетентності старшого дошкільника засобами гри. Саме ігри допомагають засвоїти соціальні норми та правила, орієнтуватися у своїх обов'язках та правах, навчатися емпатії тощо.

Надто складно в наш час виховати маленького соціально – компетентного громадянина. Про це говорять не тільки науковці, а й практики. У державному стандарті дошкільної освіти

зазначається, що соціально-громадянська компетентність має бути сформована саме у старшому дошкільному віці. Саме гра відіграє ключову роль у цьому питанні.

Соціально - громадянська компетентність – це соціальні почуття, любов до Батьківщини, це здатність виявляти дитиною особистісні якості; це готовність приймати посильну участь у житті громади, населеного пункту, освітнього закладу, сім'ї.

Юліус Фучик – чеський письменник зазначив, що «гра дітей – це дзеркало суспільства». Саме під час спільної взаємодії, діти відображають суспільне життя. Таким способом усвідомлюють систему складних взаємин в суспільстві між людьми. Під час гри дошкільники навчаються:

- висловлювати свою думку, виражати незгоду та згоду;
- приймати інших позиції, поважати права, та оцінювати їх погляди;
- емоційно реагувати, активно діяти та контактувати;
- пробачати та вибачатись;
- дотримуватись розроблені правила, та бути відповідальним.

Гра допомагає опанувати нові соціальні ролі, налагоджувати взаємини з однолітками, та закріплюють морально – етичні нормами поведінки.

Будь – яка колективна гра сприяє розвитку соціальних навичок, адже під час таких ігор діти взаємодіяти та знаходять компроміс, вчаться працювати в колективі. Щоб виховати майбутнього громадянина, потрібні ретельно підбирати ігри за змістом. Запропоновані дітям ігри повинні бути спрямовані на розвиток всіх складових соціально – громадської компетентності, це насамперед здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя. Отже, пропонуємо завдання які допоможуть при формуванні соціально – громадянської компетентності дошкільників:

- формування особистісних якостей – відповідальність, самостійність, лідерство, працелюбність, справедливість, спостережливість, креативність, ініціативність тощо;
- розвиток емпатії – здатність співчувати та співпереживати, виражати почуття та керувати власними емоціями;
- заохочення взаємодії з однолітками, поважати у партнерів їхні права та бажання усамітнитись беручи участь у колективних іграх.

Основні показники сформованості соціально-громадянської компетентності, знання:

- збагачення уявлень про свою сім'ю, про себе, дитячий садок, Батьківщину, соціальні взаємини та ролі;
- ознайомлення з традиціями та звичаями сім'ї, українськими народними іграми та іграшками, українським народом та культурними традиціями інших народів;
- відтворення сюжетів народних казок, мультфільмів, приклади і поведінки позитивних персонажів та їх емоції;
- формування уявлення про правила поведінки, можливості робити вибір та бути за нього відповідальним, необхідність ділитися іграшками та домовлятися.

Навички:

- формування поваги до партнерів у творчих іграх , культуру поведінки;
- навчання відстоювати власну, незалежну від інших думку, узгоджувати особисті потреби з потребами інших, вміння домовлятися;
- вправляння аргументувати, усвідомлювати наслідки при власному виборі;
- приймати рішення, приймати і поважати результати вибору інших та за потреби поступатися;
- сприяння в ігровій діяльності відтворювати засвоєні уявлення про систему соціальних взаємин з оточенням.

Етапи формування соціально – громадської компетентності:

1. Ознайомлення дітей з правилами виконання дій за зразком вихователя.

2. Допомога у зрозуміння способів виконання дій, та їх аналіз. Використання чітких інструкцій та їх показ.
3. Організація багаторазових вправлянь, та автоматизація елементів дій.
4. Спонування до регулювання характеру дій, пристосування до відповідних ситуацій. Заохочення до оцінювання власної діяльності.

В старшому дошкільному віці окрім сюжету, важливими стають правила, які перш за все потрібно виконувати згідно з певними ролями. Дошкільники прискіпливо ставляться до того як партнери їх дотримується. Саме правила в іграх допомагають регулювати ці взаємини. Тому саме в цей період потрібно заохочувати дітей до створення правил, дотримання їх, та відповідати за їх порушення. Пропонуйте ігри в яких потрібно домовлятися, планувати спільні дії та досягати поставленої мети. Ігри допомагають засвоїти соціальні норми та правила, орієнтуватися у своїх обов'язках та правах, навчатися емпатії тощо. Діти навчаються приймати вимоги соціальної групи та домовлятися відстоюючи власну думку. Пропонуємо підбірку ігор для формування соціально – громадянської компетентності.

Дидактична гра «Слова ввічливості»

Мета: закріпити знання дітей про слова ввічливості та правила вживання; розвивати навички міжособистісного спілкування; виховувати доброзичливе ставлення одне до одного.

Обладнання: м'яч.

Хід Вихователь пропонує сісти кружечком і по черзі котити одне одному м'яч. Дитина, яка котить, промовляє: «Тримай, будь ласка!» А та дитина, яка зловила, промовляє «Дякую!». Якщо дитина не зловила м'яч, то вибачаються обоє дітей. Потрібно стежити за тим, щоб дітки чемно вибачалися і не дратувалися. Є і інший варіант: діти промовляють компліменти один одному.

Очікувані результати:

- розвиток ввічливості та доброзичливості, інтересу та активності до взаємодії, повага та відповідальність до партнерів;
- сформованість норм до позитивної комунікації, та правил уживання слів ввічливості;
- сформованість культури поведінки, навичок доброзичливого ставлення одне до одного та ввічливе спілкування.

Дидактична гра «Приємні подарунки»

Мета: формувати знання, уміння та навички соціальної взаємодії; розвивати чуйність, спостережливість, емпатію, виховувати любов та повагу до батьків та членів родини.

Обладнання: картка з зображенням членів родини, розрізні картинки з зображенням різних предметів.

Хід: Вихователь обговорює з дитиною, які члени родини зображені на картинці. Пропонує обрати кожному подарунок – картинку з зображенням предмета і розмістити напроти відповідного члена родини. Пропонується пояснити дитині свій вибір: «Чому ти вважаєш, що саме цей подарунок повинен сподобатись бабусі? Як ти вважаєш, що тобі повинен сказати дідусь, отримавши такий подарунок? Чи захоче сестричка гратися твоїм подарунком? А який би подарунок ти обрала б собі? Чому?»

Очікувані результати:

- розвиток спостережливості, чуйності, людяності, ініціативності, здатності виражати почуття любові до рідних та розуміти їх емоції;
- збагачення уявлень житини про свою сім'ю та взаємини в родині, про себе самого, усвідомлення необхідності дарувати позитивні відносини та виявляти любов та повагу;
- уміння робити та аргументувати власний вибір; сформованість уважного ставлення до членів родини; засвоєні системи соціальних взаємин з оточенням.

Дидактична гра «Цікава подорож»

Мета: формувати знання про власний вибір та його наслідки; розвивати вміння узгоджувати власні інтереси з інтересами інших; виховувати повагу та доброзичливе ставлення до однолітків.

Обладнання: чотири однакові за розміром ємкості – коробки, пластикові колби, прозорі великі пакети; тенісні м'ячики за кількістю дітей; розрізні картинки з зображенням різних предметів.

Хід: Вихователь пропонує дітям відправитись у цікаву подорож. Запитує, куди б вони хотіли поїхати і на чому подорожувати. Узагальнює результати розмови і каже, що у всіх бажання різне, тож пропонує обрати транспорт і розв'язати різні питання за допомогою голосування. Вибір відповідатиме більшості голосів. Обов'язково запитати потрібно дітей, чи всі погоджуються на такі умови.

Вихователь демонструє картинки літака, автобуса, пароплава, потяга і пропонує проголосувати за транспорт, на якому вони будуть подорожувати. Дитина робить власний вибір, кидаючи м'ячик у ємкість, розміщену біля відповідної картинки. Який вид транспорту набрав саме найбільше голосів, той транспорт обирають для спільної подорожі. Під час подорожі робиться кілька «зупинок»:

- Кафе «Дитяча мрія» – вихователь пропонує дітям на вибір різні напої: лимонад, компот, сік. Який напій набрав найбільше голосів, той отримують у вигляді смаколика;
- «Танцювальна» – діти слухають кілька фрагментів пісень. Імпровізований танок виконують під ту пісню, яку обрали за допомогою голосування;
- «Художня» – діти обирають один із чотирьох виробів, який виготовлятимуть, щоб привести в подарунок з подорожі: сувенір, листівку, колаж. За результатами вибору всі виготовляють однаковий подарунок, обираючи самостійно матеріали для оздоблення.

Після завершення гри проводиться бесіда вихователем з поясненням, що іноді вибір більшості не співпадає з індивідуальним уподобанням. Однак він може бути цікавим для всіх.

Очікувані результати:

- розвиток відповідальності та справедливості, поваги до інтересів інших, здатності керувати власними емоціями;
- усвідомлення правил поведінки у групових іграх, можливості робити свій вибір і бути відповідальним за нього, та необхідності домовлятися;
- уміння узгоджувати особисті потреби з потребами інших, домовлятися між собою; приймати рішення та робити власний вибір, приймати та поважати результати вибору більшості та поступатися за потреби.

Отже, саме ігрова діяльність дітей дошкільного віку відіграє ключову роль у формуванні соціально-громадянської компетентності.

*Н.О. Пасвська, вихователь
Золотоніського закладу дошкільної
освіти (ясла-садок) «Берізка»
Золотоніської міської ради
Черкаської області*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР

Анотація. У статті розглядається важливість формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку, використовуючи сюжетно-рольові ігри. Завдяки сюжетно-рольовим іграм діти вчаться дослуховуватися один до одного та спільно планувати свою діяльність.

Ключовим поняттям у критеріях оцінки ефективності та якості освіти виступає категорія сформованих у дитини компетентностей. Соціально-громадянської компетентність є однією із компетентностей, які формуються у дошкільному віці і є передумовою для подальшого розвитку соціальної та громадянської компетентностей. В. Сухомлинський, говорив, що «Домогтися того, щоб виховання вже з дитинства хвилювало теперішнє і майбутнє Вітчизни, – одна з найважливіших передумов запобігання моральним зривам у дитячі роки. Думки,

почуття, тривоги, громадянський обов'язок, громадянська відповідальність – це основа почуття людської гідності. Той, у кому ви сформуvalи ці якості душі, ніколи не виявить себе в чомусь поганому, навпаки – він буде прагнути виявити себе тільки в доброму, гідному наших ідей, нашого суспільства».

Підтримуючи думку педагога, можемо зазначити, що громадянами не народжуються, ними стають! Тому, педагоги та батьки, мають велику увагу приділяти питанню формування соціально-громадянської компетентності, розпочинаючи з дошкільного віку. А для цього необхідно обрати методи, форми та педагогічні засоби.

Соціально-громадянська компетентність – це здатність дитини виявляти соціальні почуття, особистісні якості, любов до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячому середовищі та спрямовані на поліпшення спільного життя. Вона вміщує в собі розуміння соціальних норм, співпрацю з іншими, уміння вирішувати конфлікти, усвідомлення власних прав і обов'язків, а також готовність до участі у громадському житті. Залежно від вікових характеристик та контексту, вона може містити різноманітні елементи, такі як емпатія, толерантність, культурна компетентність, критичне мислення, уміння спілкуватися та взаємодіяти з іншими.

Формування соціально-громадянської компетентності у дошкільників має величезне значення, а саме: сприяє соціальному розвитку, який важливий для успішної взаємодії дитини з оточенням та адаптації до суспільства. У дошкільному віці формування соціально-громадянської компетентності допомагає збудувати міцний фундамент для розвитку моральних цінностей та етичних стандартів.

Діти зі зростанням відчують більшу потребу у взаємодії з навколишнім середовищем та участі у спільних видах діяльності. Соціально-громадянська компетентність допомагає дитині успішно адаптуватися у дошкільному закладі та активно взаємодіяти з однолітками та дорослими. Навички спілкування, емпатії та взаєморозуміння, які формуються через розвиток соціально-громадянської компетентності, сприяють побудові позитивних відносин з оточенням та розвитку сприятливого середовища для дитини.

Для формування соціально-громадянської компетентності у дошкільників, вихователю необхідно:

- створити сприятливу атмосферу (вихователь може створити у дитячому колективі атмосферу поваги, тепла та взаєморозуміння);
- моделювати позитивну взаємодію (вихователь може активно демонструвати доброзичливість, толерантність та емпатію під час взаємодії з дітьми та іншими дорослими, показуючи дітям приклад для наслідування);
- розвивати співпрацю та участь в колективних проектах (вихователь може організувати групові завдання та проекти, що сприяють розвитку навичок співпраці та взаєморозуміння);
- використовувати конфлікти як навчальну можливість (вихователь може навчати дітей вирішувати конфлікти мирними способами);
- впроваджувати групові обговорення (вихователь може проводити групові обговорення та розмови на різні теми, що сприяють розвитку критичного мислення, емпатії та усвідомлення соціальних норм та цінностей);
- підтримувати індивідуальний розвиток (вихователь може враховувати індивідуальні потреби та інтереси кожної дитини).
- спонукати доволіно регулювати характер дії, пристосовуватися до ситуації, заохочувати дітей оцінювати власну діяльність.

Методи виховання дошкільнят забезпечують оволодіння знаннями про рідний народ та його Батьківщину і на цій основі – розвиток національних рис і якостей підростаючого покоління. Серед актуальних методів і прийомів формування соціально-громадянської компетентності дошкільників є:

1. Розповіді про природу, рідне місто\село, столицю України, про Збройні сили України та їхні успіхи, про Батьківщину тощо. Написання листів з малюнками для захисників у зону бойових дій.
2. Вивчення патріотичних гасел, пояснення їх значень та вживання у повсякденному житті (Наприклад: «Слава Україні! Героям слава!», «Україна – єдина країна», «Слава ЗСУ!», «Україна понад усе!» та ін.).
3. Спостереження за навколишньою дійсністю, поєднане з читанням художніх творів, малюванням, слуханням музики, розгляданням репродукцій картин.
4. Перегляд фотографій та відео про Україну, подвиги наших героїв та народу, якому важливо зберегти ознаки державності.
5. Перегляд мультфільмів та відеороликів патріотичного спрямування та бесіда за їх змістом.
6. Відтворення почуттів дітей та переживань у власній творчості (малюванні, ліпленні, аплікації, художній праці тощо); створення тематичних виставок.
7. Екскурсії вулицями рідного міста/селища, до історичних пам'яток, визначних місць; онлайн-екскурсії місцями країни.
8. Безпосередня участь дітей у благоустрою довкілля та природоохоронній діяльності; акціях, спрямованих на благоустрій території та збереження довкілля у власній громаді чи місцевості (висаджування дерев та інших рослин; звільнення території від засмічення; підтримання чистоти вулиць, парку майданчика тощо).
9. Використання фольклору та народної пісенної творчості (пісеньки-забавлянки, загадки, прислів'я, приказки, казки, колискові, колядки та щедрівки, народні пісні і танці, веснянки тощо).
10. Ознайомлення дітей з народним декоративно-ужитковим мистецтвом, побутом, одягом, посудом, народною іграшкою тощо.
11. Зустрічі та бесіди з цікавими людьми.
12. Посильна участь дітей у творчих, кулінарних майстер-класах; залучення дітей до рукоділля з різними матеріалами.
13. Складання родинного дерева та родинних історій разом з батьками.
14. Вирішення проблемних запитань. (Наприклад: – Чому наше селище/місто має таку назву? Чому різні народи світу мають дружити? Для чого людям потрібен мир? Як ви можете допомогти нашим ЗСУ наблизити перемогу? та ін.).
15. Дидактичні, сюжетно-рольові ігри національно-патріотичного змісту.
16. Участь дошкільників у народних та державних святах.
17. Посильна допомога дітей вихователям групи та батькам у їхній волонтерській діяльності.

Зупинимося більш детально на формуванні соціально-громадянської компетентності через засобами сюжетно-рольової гри. Психологи стверджують, що саме завдяки сюжетно-рольовим іграм діти вчаться дослуховуватися один до одного та спільно планувати діяльність, працювати в команді.

В ігровій діяльності дошкільники копіюють соціальне життя, де ключова роль відводиться саме їм. Під час гри вони навчаються виражати згоду та незгоду, висловлювати свою думку; оцінювати погляди інших, приймати їхні пропозиції та поважати права; контактувати, емоційно реагувати, активно діяти; вибачатися та пробачати; розробляти правила, дотримуватися їх, бути відповідальними. Гра допомагає дітям опановувати нові соціальні ролі, ознайомлюватися з морально-етичними нормами поведінки та налагоджувати взаємодію з однолітками.

Для старших дошкільників, крім сюжету, важливими стають правила, які необхідно виконувати згідно з певною роллю. Саме правила гри допомагають їм регулювати взаємини. Тож у цей віковий період необхідно заохочувати дітей самостійно розробляти правила гри, дотримуватися їх та відповідати за їх порушення. Можна запропонувати дітям ігри, у яких треба домовлятися, планувати спільні дії та досягати поставленої мети.

Наведемо для прикладу кілька ігор для формування соціально-громадянської компетентності дошкільників.

Дидактична гра «Слова ввічливості»

Мета: закріплювати знання про слова ввічливості та правила їх уживання; розвивати навички міжособистісного спілкування; виховувати доброзичливе ставлення один до одного.

Обладнання: м'яч, клубок.

Хід Вихователь пропонує дітям сісти у коло та по черзі котити одне одному м'яча. Дитина, яка котить, промовляє: «Тримай, будь ласка!». А та, яка спіймала, промовляє: «Дякую!». Якщо дитина не спіймала м'яч, вибачаються обидві. Вихователь стежить, щоб діти чемно вибачались і при цьому не дратувалися. Інший варіант: Діти промовляють один одному компліменти.

Дидактична гра «Шукачі скарбів»

Мета: досліджувати та пізнавати навколишнє середовище; розвивати комунікативні навички, спостережливість та співпрацю; виховувати доброзичливе ставлення один до одного.

Обладнання: мапа для пошуку скарбів.

Завдання та хід

1. **Підготовка до пригоди.** Дітям розповідають про те, що вони відправляються у захоплюючу подорож по території дитячого садка, де вони зможуть дослідити різні цікаві місця та знайти скарби.
2. **Розподіл на групи.** Діти розділяються на невеликі групи, кожна з яких отримує мапу скарбів та завдання для виконання.
3. **Пошук скарбів.** Групи вирушають у подорож, під час якої вони досліджують територію садка – гойдалки, пісочниця, кущі, квітник тощо. У кожному місці діти шукають іграшкові або символічні скарби, завчасно заховані вихователями.
4. **Виконання завдань.** Під час пошуку скарбів діти виконують різні завдання, пов'язані з кожним місцем. Наприклад, вони можуть позбирати папірці, відгадати загадки, заспівати пісню або зіграти в якусь рухливу гру.
5. **Збір скарбів.** Групи збирають усі знайдені скарби та повертаються на стартову позицію.
6. **Підведення підсумків.** Ведучий гри допомагає дітям підрахувати їхні скарби та обговорити їхні враження від подорожі по садку.

Дидактична гра «Пригоди з домовичком Кузею»

Мета: формувати соціально-емоційні навички; розвивати навички співпраці, емпатії та взаєморозуміння; виховувати відповідальність.

Завдання та хід

1. **Пошук втрачених предметів:** Кузя та діти вирушають на пошук загублених предметів різних персонажів. Діти повинні допомогти Кузі знайти втрачені речі, такі як іграшки, книги чи інші предмети.
2. **Вирішення конфліктів:** під час пригод Кузя та діти можуть зустріти персонажів, які мають розбіжності. Діти повинні допомогти їм знайти способи вирішення конфліктів та домовитися мирно.
3. **Допомога іншим:** Кузя та діти можуть вирушити на допомогу іншим персонажам, які потребують підтримки або допомоги. Наприклад, вони можуть допомогти персонажам виконати завдання, здолати перешкоди або знайти шлях додому.
4. **Спільне розв'язання завдань:** Кузя та діти працюють разом, щоб вирішити різні завдання та перешкоди, що зустрічаються на їхньому шляху. Це сприяє розвитку навичок співпраці та командної роботи.

*О.В. Погоріла, вихователь
Маньківського закладу дошкільної освіти
(ясла-садок) «Золотий ключик»
Маньківської селищної ради
Черкаської області*

УКРАЇНА - РІДНИЙ КРАЙ: РОЗВИВАЙСЯ, ДІЙ ТА ГРАЙ

***Анотація.** Соціально-громадянська компетентність, одна з компетентностей, яку потрібно сформувати у дітей дошкільного віку. Для успішної реалізації цього завдання та соціалізації особистості дошкільника важливо будувати освітній процес у вигляді створення виховного розвивального середовища, у якому дитина може активно діяти, пізнавати світ, спілкуватися з дорослими й однолітками.*

Соціально-громадянська компетентність включає в себе розуміння соціальних норм, уміння співпрацювати з іншими, сприяє розвитку комунікативних навичок, а також усвідомлення основ громадянської культури. Наразі дитина перебуває у середовищі, яке постійно спонукає її порівнювати добро та зло, радість і сум, красиве й спотворене. Під час роботи над морально-етичним вихованням мета кожного педагога полягає в тому, щоб допомагати малюкам розібратися у призначенні життєво-важливих понять, утвердити в соціумі власне «Я», формувати в дітей соціальну відповідальність та вміння відчувати гуманістичні риси особистості такі як: чуйність, доброту, вдячність, дбайливість, чесність, ввічливість.

Соціально-громадянська компетентність – це ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, до міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми, однолітками в соціально-громадянському просторі, до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур; здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини.

Діти відображають життя суспільства в сюжеті та правилах, у взаєминах одне з одним, в ігрових діях, діалогах і репліках. У такий спосіб вони потроху усвідомлюють систему складних взаємин між людьми в суспільстві. Саме в ігровій діяльності найповніше активізується суспільне життя дітей, адже провідна роль належить їм, а не дорослим. Під час гри вони навчаються виражати згоду та незгоду, висловлювати свою думку, оцінювати погляди інших, приймати їхні пропозиції та поважати права, контактувати, емоційно реагувати, активно діяти, вибачатися та пробачати, розробляти правила, дотримуватися їх, бути відповідальними.

Будь-яка колективна гра сприяє розвитку соціальних навичок дитини. А також гра допомагає дітям опанувати нові соціальні ролі, ознайомлюватися з морально-етичними нормами поведінки та налагоджувати взаємодію з однолітками. Гра це не лише засіб розваги, але і потужний інструмент для навчання. Вона сприяє розвитку фантазії, соціальних навичок, а також допомагає дітям засвоювати основи математики та мовлення в легкий та захопливий спосіб.

Формувати соціальні навички поведінки у громадянському суспільстві необхідно з перших днів життя дитини. Цей процес тривалий і потребує систематичної роботи. У кожному віковому періоді вона має особливості, пов'язані з досвідом і можливостями дітей. У грі дитина взаємодіє з однолітками.

Соціально-громадянська компетентність відіграє важливу роль в житті дошкільника, вона сприяє розвитку різних навичок та якостей, які необхідні для ефективного спілкування.

У закладі дошкільної освіти дитина активно розвиває навички комунікації під час занять, під час прогулянки, інших освітніх процесів, спілкуючись з дорослими і дітьми. Культура спілкування формується під впливом осіб які оточують дитину, родини або ж друзів. Саме родина для малюка відіграє важливу роль у сприйнятті світу, яким він є. Адже першим етапом соціалізації дитини є виховання в сім'ї. Тут дитина встановлює свої перші зв'язки зі своїми

рідними. На всіх етапах життя людини, сім'я є найважливішим компонентом мікросередовища. У житті дитини протягом перших років домінують соціалізуючі впливи сімейного оточення. Зокрема, саме у сім'ї складаються емоційно насичені відносини між батьками й дітьми, які мають особистісний характер, набувається необхідний соціальний досвід. Хоча деякі важливі аспекти навичок комунікації нерідко залишаються поза увагою. Це вміння слухати і чути, розуміти інших, уникати непорозумінь, долати невпевненість у спілкуванні, знайомитися з новими людьми, просити про послугу чи по допомогу.

Дошкільний вік насичений та особливий. Він визначає початок дитячого навчання та формує основу для подальшого розвитку. У дошкільному віці діти демонструють великий інтерес до навчання, виявляють допитливість та різнобічність у своїх інтересах. Їхні вражаючі здібності до сприйняття інформації роблять кожен день насиченим та унікальним. Вони формують елементарні уявлення про доброту, чуйність і взаємодопомогу.

Саме сюжетно-рольові ігри допомагають відтворити взаємини між дітьми та спонукає об'єднуватися в ігрові підгрупи. В сюжетно-рольових іграх у дітей формується довільна поведінка, вони навчаються дослухатись одне до одного та спільно планувати діяльність.

Тож мета педагога полягає в тому, щоб захопити дітей, він пропонує ігри у яких потрібно домовлятися, спланувати спільні дії та досягати поставленої мети.

Також важливу роль у формуванні соціально-громадянської компетентності відіграє гра-драматизація, яка включає в себе розуміння інших, керування емоціями, вміння домовлятися, співпрацю та розвиток дій, які відбуваються між дошкільниками.

Гра-драматизація сприяє розвитку емпатії дошкільників, вони вчаться розуміти почуття і потреби інших. Діти вчаться слухати одне одного, взаємодіяти, домовлятися і розв'язувати конфлікти. Також важливу роль у грі-драматизації приділяється розвитку креативності та уяви, оскільки діти вигадують ролі, ситуації та дії. Це сприяє їхньому когнітивному розвитку та здатності думати творчо. Це допомагає краще розуміти світ дорослих і розвивати навички, які необхідні для соціальної адаптації.

Слухання музики, розучування та виконання українських народних пісень, таночків, хороводів та участь у народних іграх також сприяє формуванню соціально-громадянської компетентності у дошкільників. Це допомагає дітям зрозуміти та цінувати свою культурну спадщину.

Виконання народних пісень та танців часто вимагає спільної діяльності. Діти вчаться співпрацювати, взаємодіяти та розвивати навички комунікації в групі.

Танці, рухання та участь у народних іграх сприяють розвитку моторики та координації рухів дітей. Виконання народних танців може сприяти розвитку соціальних навичок: взаєморозуміння, толерантності та повага до інших. Виконання та вивчення народних пісень і танців впливає на формування патріотичних почуттів та любові до рідної країни, Батьківщини.

Не менш важливу роль у формуванні соціально-громадянської компетентності, відіграє участь дітей у народних та державних святах. Це допомагає розуміти та цінувати свою країну, її традиції та історію, сприяє формуванню патріотичних почуттів, толерантності, поваги до інших. Участь у проведенні свята сприяє розвитку творчих здібностей дитини. Вони розвивають свою креативність, виготовляють різні речі для вистави, малюють малюнки, створюють аплікацію. Це розвиває у дітей відчуття відповідальності за власні дії та внесок у спільний процес. Участь у народних та національних святах допомагає дітям осмислити важливі загальнолюдські цінності такі як: справедливість, рівність, добротність.

Широке використання українського фольклору має позитивний вплив, він знайомить з багатством культурної спадщини. Знайомство з народними казками, легендами, баладами, обрядами та іншими жанрами дозволяє дітям розуміти та цінувати свою національну ідентичність. Багато народних казок містять моральні настанови та вчать дітей етичним принципам. Казки можуть відзеркалювати соціальні відносини, допоможуть усвідомити соціальні правила. Фольклор один із засобів передачі патріотичних цінностей та почуття гордості за власну державу. Фольклор відомий своєю креативністю та багатством образів.

Занурення в світ народної творчості розвиває уяву у дітей, що важливо для їхнього розвитку. Вони вчаться слухати, розуміти та виражати свої думки через різні мовленнєві засоби.

Формування соціально-громадянської компетентності у дошкільників включає ознайомлення з державними та народними символами України. Герб, гімн України, український прапор, український одяг, мамина колискова пісня, батьківська хата, дідусева казка, бабусина вишиванка, рушник, калина, барвінок, верба, чорнобривці та інші. Символи пов'язані з історією та традиціями країни. Вони асоціюються з основними громадянськими цінностями: свобода, терпимість, незалежність, воля. Вони допомагають дітям зрозуміти та відчувати зв'язок між сучасністю та минулим, а також оцінювати значення традицій у становленні держави. Вивчення державної та національної символіки сприяє розвитку української ідентичності, естетичного смаку та ознайомлення з художньою культурою. Діти вчаться розрізняти та оцінювати соціум через різні форми вираження, величину, кольори та відтінки, стилі мистецтва. Вони вчаться задавати запитання, знаходити відповіді, досліджувати українську історію та культуру. Це сприяє активному навчанню та розвитку допитливості.

В активному словнику дітей з'явилися патріотичні гасла: «Все буде Україна», «Доброго вечора, ми з України», «Слава Україні! Героям слава!», «Україна понад усе!», «Слава нації – Смерть ворогам!» . Наразі вони підтримують, згуртовують українців, відзеркалюючись в своєрідному символі єдності, шани до людей, які захищають території, неньки України та миру. Вивчення таких гасел може викликати позитивні емоції та створювати відчуття приналежності до великої спільноти. Вивчення гасел сприяє розвитку мовленнєвих навичок дітей, та сприяє розвитку відчуття відповідальності за свою країну та формує у дітей усвідомлення їхньої ролі в суспільстві.

Важливу роль відіграють розповіді дітям про різні аспекти природи, міста, селища, історії столиці України, Збройних сил України, Батьківщини. Вони дозволяють розвивати унікальність, ідентичність та красу природи. Ці розповіді можуть викликати цікавість та бажання дітей дізнатися більше про свій рідний край та країну загалом. Діти вчаться розповідати, сприймати інформацію та виражати свої думки. Це сприяє вихованню гордості за Україну, її народ, та поваги до прав і свобод інших національностей.

У роботі з дошкільнятами доречно використовувати розповіді про життя та творчість видатних особистостей таких як: Тарас Шевченко, Леся Українка, Ліна Костенко. Корисними будуть розповіді про захисників нашої країни, таких як військовослужбовець Максим Кривцов та інші. Такі розповіді впливають на розвиток внутрішнього усвідомлення та мотивації. Діти можуть вивчати, які виклики стояли перед цими людьми та як вони внесли свій внесок у розбудову країни. Це допоможе їм зрозуміти, як етапи історії та культури впливають на формування сучасного суспільства. Бесіди з дітьми розширюють їх кругозір, збагачують словниковий запас, розвивають комунікативні навички.

Формувати соціально-громадянську компетентність дошкільників, допомагають дидактичні ігри та вправи. Пропоную дидактичні ігри, які допоможуть у вихованні любові до Батьківщини.

Дидактична гра «Я маленький українець». Формування соціально-громадської компетентності дошкільнят у контексті патріотизму та національної гордості.

Мета: Сприяти формуванню національної самосвідомості та патріотизму, розвивати соціальні навички та навички спільної діяльності, виховувати любов та повагу до рідної країни.

Завдання: ознайомити дітей з основними символами та традиціями України. Розповісти про історію країни, важливі події та про видатних героїв України. Здійснення країнознавчого пошуку та відкриття «країни знань». Розвивати навички через групові та інтерактивні завдання.

Хід: Педагог розповідає про традиції та свята. Діти ознайомлюються з державними та народними символами України.

Дошкільники слухають короткі розповіді про історію України та видатних героїв. Педагог використовує наочні матеріали, ілюстрації, перегляд мультфільмів, відеороликів, мультимедійних презентацій патріотичного спрямування. Діти діляться на групи та виконують різноманітні завдання, такі як створення колажу із символами України, рольові ігри, спільне виготовлення національних ремесел та інше.

Дидактична гра «Закінчи прислів'я»

Мета: формувати елементарні знання про традиції українського народу, побуду, культури через українські прислів'я.

Завдання: ознайомити, закріпити українські прислів'ями на краєзнавчу тематику, розвивати комунікативні навички.

Хід: Педагог розпочинає розповідати прислів'я, а діти мають його закінчити.

- Наша слава –(Українська держава).
- Без верби та калини....(немає України).
- Вкраїна – мати,(за неї треба головою стояти).
- Всюди на світі добре,(а вдома найкраще).
- Та земля мила,...(де мати родила).
- За народ і волю....(віддамо життя і долю).
- За морем тепліше,...(та вдома миліше).

Дидактична гра «Селище, де я живу»

Мета: формувати у дітей уяву про життя в суспільстві та важливість взаємодії з іншими людьми. Розвивати соціально-громадянські навички, вчити співпрацювати та взаємодіяти.

Завдання: вчити дітей користуватися графічними планами своєї місцевості та картками з позначками на них.

Хід. Педагог знайомить дітей з картками місць у селищі, розкладає картки з ілюстраціями на столі. Потім запитує у дітей, чи вони впізнають ці місця та чи коли-небудь їх відвідували. Далі знайомить з професіями, показує картки де вони зображені. Педагог веде бесіду з дітьми, які професії можуть працювати в різних місцях у селищі, розподіляє професії по місцях. Потім він просить дітей обрати картку професії та приєднати її до відповідного місця на столі (наприклад, вчитель до школи, лікар до лікарні, вихователь до садочку, продавець до магазину, поліцейський до поліції та інші). Далі педагог показує графічний план селища та просить дітей розмістити на ньому карти місць та професій, використовуючи позначки. В кінці проводимо сюжетно-рольову гру за бажанням дітей з метою закріплення знань про різні професії які є у нашому селищі. Обговорюємо та підсумовуємо, та як важливо взаємодіяти в суспільстві, як різні професії важливі для нашого життя, та як діти можуть вносити свій посильний внесок у життя громади.

Таким чином, різні ігри в дошкільному віці відіграють важливу роль у формуванні соціально-громадянської компетентності, розвиваючи різні аспекти дитячої особистості і підготовляючи їх до ефективної участі в соціумі.

Важливим компонентом у формуванні соціально-громадянської компетентності є взаємодія педагогів з батьками. Співпраця, партнерство допомагають забезпечити підтримку та позитивний приклад з боку оточуючих дорослих та допомагає дитині краще розуміти соціальні норми та розвивати свою особистість в оточенні спільної діяльності.

Отже, формування соціально-громадянської компетентності у дошкільників вимагає комплексного підходу та співпраці між сім'єю та дошкільною установою. Цей процес є важливою передумовою для подальшого позитивного інтегрування дитини в суспільство та визначає її здатність до саморегуляції, співпраці та взаєморозуміння з оточуючими.

*Н.М. Поліщук, вихователь
Маньківського закладу дошкільної освіти
(ясла-садок) «Золотий ключик»
Маньківської селищної ради
Черкаської області*

ЗНАЧЕННЯ ІГОР ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

***Анотація.** У наш складний час, формування соціально-громадянської компетенції має важливе значення. Цей процес тривалий і потребує систематичної роботи. Найдієвішим засобом формування такої компетенції є гра.*

Формування соціально-громадянської компетентності у дітей дошкільного віку є важливим елементом становлення особистості дитини. Оволодіння соціально-громадянською компетентністю передбачає виховання любові до свого народу, Батьківщини, держави, а також культивування української мови, традицій, звичаїв, знання прав та правил взаємодії людини у суспільстві. Це сприяє формуванню навичок співпраці, розуміння важливості взаєморозуміння та взаємодії в колективі. У цьому колективі діти вчать основні навички спілкування, вирішення конфліктів, за допомогою різних спільних ігор, проєктів, заходів. Це стане основою для громадянської адаптації та взаємодії у майбутньому суспільстві.

Заклад дошкільної освіти відіграє визначальну роль у формуванні соціально-громадянської компетентності у дошкільників, надає їм можливість взаємодіяти з іншими дітьми і дорослими, закладає ефективне підґрунтя для формування даної компетентності за межами закладу.

Педагоги закладу дошкільної освіти ознайомлюють дошкільників з українським гербом, гімном та національними кольорами, з картою України, регіонами. Формують первинні уявлення про історію, географію країни, її природні багатства, промисловість, культуру, національні цінності (чесність, доброзичливість, щедрість, щирість, гумор тощо), первинні уявлення про основні повноваження президента України. Виховання соціально-громадянської компетентності у дітей дошкільного віку має базуватися, зокрема, на особистому прикладі дорослих. Саме тому педагоги безумовно, повинні бути авторитетом для своїх вихованців. Суспільство висуває певні вимоги, до тих, хто вирішив обрати професію вихователя, а саме:

- досконало володіти знаннями необхідними для реалізації завдань Базового компонента дошкільної освіти;
- орієнтуватися на вікові та індивідуальні особливості дошкільників;
- вміло поєднувати репродуктивну й продуктивну діяльність, спонукати дітей до творчої;
- використовувати в роботі з дітьми сучасні форми роботи ІКТ-технології;
- активно залучати батьків до участі в освітньому процесі.

Педагоги закладів дошкільної освіти для формування соціально-громадянської компетентності у дошкільників широко використовують різноманітні методи, прийоми, активності:

- Розповіді про природу, рідне місто/село. Про Батьківщину.
- Вивчення патріотичних гасел, їх пояснення та вживання (Наприклад: «Ми діти твої, Україно!»)
- Організоване спостереження за навколишньою дійсністю, вміло поєднане із читанням художніх творів, слухання музики, малювання, розглядання картин.
- Перегляд фото- й відеоряду про Україну, подвиги нашого героїчного народу тощо.
- Перегляд мультфільмів, відеороликів, мультимедійних презентацій патріотичного спрямування та бесіда за їх змістом.
- Перенесення власних емоцій, переживань і почуттів у творчість (малювання, ліплення, аплікація).

- Розповіді про свої враження від екскурсій.
- Безпосередня участь дітей у благоустрою довкілля та природоохоронної діяльності, акціях спрямованих на благоустрій територій та збереження довкілля.
- Широке використання українського фольклору.
- Ознайомлення дітей з народними ремеслами (вишивання, лозоплетіння та ін.).
- Ознайомлення дітей з народним декоративно-ужитковим мистецтвом, побутом, одягом, посудом, тощо
- Пізнавальна розмова з дітьми про внесок видатних українців (воїнів, волонтерів, спортсменів, письменників, музикантів) у встановлення та розвиток своєї країни.
- Читання та інсценування творів художньої літератури, легенд, вивчення віршів національно-патріотичного змісту.
- Розгляд ілюстрацій, дитячих енциклопедій, фотоальбомів про конкретні факти історії, традиції, культури України.
- Створення родинного дерева та складання родинних історій разом з батьками.
- Полілоги на проблемні теми. («Для чого людям потрібен мир?» «Чому всім потрібна дружба?», та ін.)
- Аналіз конфліктних ситуацій («Слід вчинити так тому що...»)
- Участь дошкільників у житті громади.
- Слухання музики, розучування та виконання українських пісень, таночків, хороводів, народних ігор.

Але найефективнішим засобом формування соціально-громадянської компетентності у дітей дошкільного віку – є гра. Гра сприяє розвитку колективних навичок, розумінню важливості співпраці та усвідомленню основних цінностей свого народу через ігрові сценарії та взаємодію з іншими дітьми. У процесі гри формується особистість дитини, її соціальна компетентність, гуманістичний світогляд. З особливою яскравістю проявляються індивідуальні особливості дошкільника, розвиваються його творчі здібності, цілеспрямована уява, рух від думок до дій. У грі діти з власної ініціативи обігрують між собою різні ситуації, які виникають в соціумі. Якщо ігрова діяльність дитини є вільною і невимушеною, тоді вона засвоює морально-етичні норми поведінки на власному досвіді.

Під час гри діти навчаються:

- виражати згоду і незгоду, висловлювати свою думку, аргументовано відстоювати її;
- оцінювати погляди інших, приймати їхні пропозиції та поважати права і свободи інших;
- контактувати, емоційно реагувати, активно діяти;
- вибачатись та пробачати;
- розробляти правила та дотримуватись їх, бути відповідальними.

Але щоб гра була цікава та невимушена, педагогу варто дотримуватись правил її організації:

- тривалість гри залежить від її виду;
- не починати гру перед сном чи вживанням їжі;
- враховувати рівень розвитку та вікові особливості дітей;
- в ході гри привчати до охайності;
- ігри мають відповідати Базовому компоненту дошкільної освіти;
- дотримуватись правил гри, інструкцій гри.

Під час формування соціально-громадянської компетентності дошкільників доцільно використовувати:

- *Сюжетно-рольові ігри.* В ході гри діти обігрують ситуації з життя. Вчаться домовлятись, відстоювати власну думку, допомагати один-одному, виконувати правила, поважати товаришів.
- *Дидактичні ігри.* Ігрова діяльність, у якій діти діють за певними правилами і використовують набуті знання. В залежності від виду діяльності ігри бувають: діалогові (елементи бесіди, діалог на певну тему), стимулювальні (ігрові методики,

позитивна оцінка, співпереживання, співчуття, розуміння тощо), коригувальні (передбачення наслідків власних дій, поведінки, спілкування, оцінка вчинку, правильного способу виходу із конфліктних ситуацій тощо), емпатійні (розуміння та відтворення емоцій, почуттів; керування власними емоціями).

- *Народні ігри.* Такі ігри сприяють розвитку соціальної взаємодії, комунікативних навичок, співпраці та розвитку креативності та фантазії дітей. Народні ігри закріплюють знання дітей про українську культуру, історію, традиції, звичаї та обряди.
- *Спортивно-патріотичні ігри.* Підготовка до проведення таких ігор суттєво змінює дошкільника, робить його дорослішим, більш самодостатнім, дисциплінованим, значно розширюють його знання про побут і культурну спадщину наших пращурів.

Пропоную декілька ігор які доцільно використовувати під час формування соціально-громадянської компетентності.

«У гості до бабусі Ориси»

Мета: виховувати бережливе ставлення до іграшок, патріотичні почуття на основі розширення знань про культуру та побут українського народу, вправляти дітей у виконанні взятої на себе ролі активізувати та закріпити знання дітей про народні традиції, народний побут, учити дітей називати іграшки та описувати, як з ними можна гратися.

Матеріали: група оформлена в українському народному стилі.

Попередня робота: ознайомлення дітей з народним побутом, традиціями приготування їжі.

Хід. Вихователь запрошує дітей на гостину до бабусі Ориси. Діти вирушають у подорож на автобусі (обирають водія, кондуктора). У бабусі роздивляються у хаті, називають предмети вжитку та їх призначення. Потім дівчатка разом з бабусяю ліплять вареники, а хлопчики з глини ліплять коників. Далі проводиться спільне частування варениками. Діти повертаються додому.

«Де я живу»

Мета: закріпити уявлення дітей про місто/село у якому вони живуть, назви квітів українського вінка та домашню адресу, розвивати увагу, пам'ять, виховувати любов до свого міста/села.

Матеріали: квіти для українського віночка.

Хід. Грають 5-6 дітей. Вихователь пропонує дітям назвати свою країну та місто/село, у якому вони живуть. Дитина бере одну квітку, прикладає її до вікна, пригадує її назву, та називає свою домашню адресу.

«Хто де живе»

Мета: формувати уявлення про те, що крім українського народу, на планеті існує ще багато народностей, розвивати вміння називати одним словом людей різних народів, виховувати повагу до всіх людей світу.

Матеріали: глобус, карта світу, картинки із зображенням людей у різних національних костюмах.

Хід. Педагог з дітками переглядає картинки, діти розповідають, що на них зображено. Вихователь розпочинає речення, а діти його завершують.

- В Україні живуть (українці).
- У Грузії живуть (грузини).
- У Японії живуть....
- У Китаї живуть....

І так далі.

«Склади квітку до віночка»

Мета: сприяти фізичному розвитку дітей, поглибити та закріпити знання дітей про український національний оберіг – віночок, про квіти з яких його плели, виховувати патріотичні почуття на основі знайомства дитини з народними рухливими іграми, їхнім національним колоритом, інтерес до народних ігор.

Обладнання: паперові серединки квітів різного кольору, по шість пелюсток того самого кольору.

Хід. Діти з педагогом переглядають картинки із зображенням різних віночків. Поговорити з ними про те, чому віночки різні, чому різні квіти, стрічки. З чим це пов'язано. Педагог пропонує дітям створити власні віночки. Серединки квітів розкладені по колу, а пелюстки розкидані довільно. Діти за сигналом піднімають пелюстки та розкладають навколо серединки відповідно до кольору.

«Козацькі розваги»

Мета: виховувати патріотичні почуття на основі знайомства дитини з побутом і традиціями козаків, їхньою відданістю Україні, українському народу.

Гру можна організувати у спортивній (музичній) залі або спортивному майданчику. Дітям належить пройти через кілька перепон, які можна створити (враховуючи рельєф майданчика закладу) з підручних засобів: обручів кубиків, м'ячів. Канату, гімнастичних лав тощо.

Діти діляться на дві команди. Після того як учасники здолають усі перешкоди, визначається переможець.

Формувати соціальні – громадянської компетентності потрібно вже з дошкільного віку. Це процес тривалий і потребує систематичної роботи. Саме перебування в дитячому колективі дає можливість навчити дошкільника працювати в команді, допомагати один одному, відстоювати власні переконання, а це і є складові соціально-громадянської компетентності.

Л.В. Слинко, директор;

С.М. Келеберда, вихователь

Чорнобаївського закладу дошкільної освіти «Вишенька»

Чорнобаївської селищної ради

Черкаської області

ВЧИМОСЯ БУТИ ГРОМАДЯНАМИ СВОЄЇ КРАЇНИ

Анотація. У статті розкрито сутність занять, ігор для соціалізації, які допомагають здобути навички спілкування, підвищити самооцінку, стимулювати громадську позицію, а також сприяють розвитку творчої уяви.

У кожної людини одна Батьківщина. Це те місце території, де вона народилася, виросла, яке наразі проміряла своїми ногами. Наша Батьківщина – Україна.

Ми вчимо наших здобувачів освіти любити її безмежні, красиві, неосяжні простори. Синє небо, зелені луки, поля налиті колосками пшениці. Милує думку така краса.

У кожного є маленька батьківщина, той найрідніший у світі куточок, де вони народилися, де стоїть їхній будинок, де їх садочок, рідні, вихователі, друзі. Навколо усе таке звичне, дороге, але справжню ціну усьому відчуваєш лише тоді, коли втрачаєш.

На нашу країну напав ворог, і є діти які переселились на іншу територію, або які виїхали за межі нашої країни. І скільки непідробної туги і сліз у їх маленьких оченятах.

Нам українцям є за що любити Україну: за її прекрасний клімат, усі чотири пори року які мають свою гармонію. Вона багата, має сиву, цікаву історію, а головне – скільки справжніх лицарів – воїнів народила ця земля, які не вагаючись ідуть захищати її.

Важко не любити свій край, але все важче його любити таким, яким він є сьогодні. І ми педагоги свідомі люди розуміємо, як потрібно виховувати патріотизм, як складову соціально-громадянської компетентності, у маленьких здобувачів освіти. Адже Україна розкрадається і руйнується ворогом.

Наш педколектив приділяє велику увагу цьому питанню. Знайомимо дітей з прекрасними традиціями та звичаями наших пращурів, вчимо розуміти свою значущість, самобутність та незалежність, виховуємо почуття господаря, почуття причетності до долі

свого народу. Життя – це мир в нашій рідній Україні, це мирне чисте небо, це душевний спокій, думки своєю рідною мовою, своя неповторна пісня, свій шлях у майбутнє.

Нам є у кого вчитися. Це воїни які стали на захист України і захищають її. Щоб виростити патріотів своєї країни проводимо тематичні заняття, використовуючи приклади життя видатних людей, а саме:

- В. Симоненка, який прожив усього 28 років, але цей короткий час він широко і ніжно любив Україну;
- В. Стуса – навіть життя проведене за ґратами на зломили його український дух;
- згадуємо героїв України, які сьогодні ціною власного життя, виборюють право на вільне життя.

Пропонуємо вашій увазі заняття на формування соціально-громадянської компетентності.

Ми хочемо рости і жити в мирі у добрі (активності для дітей старшого дошкільного віку)

Освітні завдання. Збагачувати знання дітей про їхні права, обов'язки, правила, вміння пояснювати їх відмінності; вправляти у проявах основних емоцій, вчити розрізняти кожну з них а також виявляти приязнь, щирість, жаль, бути відповідальним у взаєминах з іншими; розуміти і називати почуття інших дітей, їхній стан, настрій, уміти на нього відгукуватися, виявляти співчуття; виховувати взаємоповагу, бажання допомогти.

Матеріал: «скринька сюрпризів», піктограми із зображенням прав дітей, картки для кожної дитини із зображенням обов'язків, мікрофон, «Квітка імені», пелюстки до неї, стенд правил поведінки, кольорові картки для призначення емоцій і виготовлення візиток для кожної дитини, ІКТ.

Хід.

Діти, до нас надійшла листівка. Давайте подивимось, від кого вона. (На лицевому боці фотографія) Чия це? Та це ж наша Катруся. А на звороті піктограма, яка передає її настрій.

Подивіться, який настрій у Катрусі? (Сумний) А чому? (Бо її татко на війні) Яким кольором можна позначити такий настрій? (Діти серед карток різного кольору вибирають потрібний)

Наша Катруся має право бути щасливою, радісною. Хто про неї зараз піклується? (відповіді дітей)

Так у нашій країні всі громадяни в тому числі і діти мають право на свою на свою Батьківщину, на батьків, і щоб вони були живі і здорові.

А що м и можемо зробити, щоб у Катрусі поліпшився настрій? (відповіді дітей)

Робота з піктограмами.

Діти, ось Катруся нам надіслала піктограму, що вміє робити її тато. (Дістає картки)

Що тут зображено? (Діти розглядають піктограми і називають що на них зображено)

А ще що можна передати піктограмою?

Так настрій. Наведіть приклади.

А тепер я вам покажу зовсім інші піктограми. Давайте уважно розглянемо їх. Спробуйте самі визначити, що вони означають. (Діти розглядають піктограми «Тато на передовій». Пробують розшифрувати їх. Педагог, в разі потреби, їм допомагає.)

Виготовлення «Квітки імені»

А чим ще ми можемо порадувати сумну Катрусю? – Де наша «Скринька сюрпризів»? (Вихователь дістає листівку з квіткою в якій немає пелюсток).

Давайте всі разом придумасмо пестливі форми імені Каті. (Діти називають, вихователь дає дітям пелюстки і кожна дитина прикріплює свою пелюстку до квітки називаючи ласкаво ім'я).

Вправа «Звуковий лист»

Ми всі дуже любимо, коли до нас виявляють увагу і тож і ми проявимо турботу до Катрусеного татка. Щоб наша Катруся не сумувала, давайте пошлемо татусеві «Звукового листа». Що таке звуковий лист? Що потрібно щоб створити звуковий лист? (Діти

висловлюють свої побажання, які вихователь записує на телефон. І всі разом відправляють лист Катрусиному татові.

Активність «Виготовлення візиток»

А зараз діти ми будемо з вами виготовляти особисті візитки, де кожний через малюнок презентує себе. (Кожен малює свою візитку, які потім вкладають у конверт. Можна запропонувати дітям, розповісти що вони намалювали і чому.)

Маринка: ой дивіться Катруся уже не сумує.

Вона рада, що ми підтримали її, тата, її родину. І ми віримо, що скоро закінчиться війна. І тато і всі наші воїни прийдуть до дому. І настане мир. Ми відправимо волонтерами візитки нашим воїнам. Хто такі волонтери? Чим вони займаються?

Під час бесід і екскурсій до Алеї Слави, розглядаючи фотоілюстративний матеріал, ми ознайомлюємо дітей з героями нашого часу. Розповідаючи дошкільникам про ЗСУ, ми виховуємо почуття вдячності героям, захоплення мужністю і героїзмом синів і дочок нашої Батьківщини, бажання бути схожими на них.

У закладі дошкільної освіти «Вишенька» створено стенд «Захисники України наша гордість і сила», виготовлено альбом про героїв Алеї Слави, проводимо тематичні ранкові кола.

Ранкове коло. День Збройних сил України. Професія – військовий

Матеріал: емблеми, які символізують військові професії.

Хід. Збираємося в дружньому колі. Діти домовляються з вихователем, який сигнал сповіщатиме про початок зустрічей упродовж місяця.

Вправа – вітання «Хитрі оченята». Вихователька викладає на дошці знайому дітям емблему – символ вітання підморгуванням.

Запитуємо – відповідаємо. Педагог пропонує дітям відгадати загадку (про військового).

Запитання до дітей:

- Хто такі військові?
- Які риси потрібні людині цієї професії?
- Які професії можна назвати військовими? Аргументуй те свою думку.
- Який транспорт можна назвати військовим?

Вихователька. 6 грудня – День Збройних сил України. Що ви знаєте про професії військово – службовців, перевіримо у грі.

Гра « Так чи ні? » Вихователь швидко промовляє твердження. Якщо воно правдиве, діти вигукують: «Так!», якщо хибне – «Ні!». Хибні твердження обговорюють разом.

Орієнтовні твердження

- Вправні й дужі моряки на гарних, великих літаках розтинають морські простори.
- Здоров'я солдата підтримують військові лікарі та лікарки.
- Серед військовослужбовців є військові льотчики, моряки, лікарі, артилеристи, танкісти.
- Про ворожі задуми дізнаються мужні розвідники й розвідниці.
- Підкорюють безкрає небо відважні льотчики в гарній морській формі.

Взаємодіємо в грі

Вихователька. Уявімо, що ми – військові й готуємося до параду. Зазвичай військові паради проходять у державні свята, такі як День Незалежності, День захисника України, День Збройних сил України. Відомо також, що на параді всі військовослужбовці демонструють свою стройову підготовку, уміння чітко й злагоджено крокувати. Зараз ми спробуємо уявити себе учасниками параду. Моє завдання – чітко давати команди, ваше – виконувати їх разом, одночасно і злагоджено.

Рухлива гра «Військовий парад». Діти об'єднуються у групи, обираючи емблеми, які символізують певні військові професії (моряки, льотчики, артилеристи, прикордонники, танкісти тощо), обирають командирів, які їх очолюють, та шикуються у дві колонки. Вихователька подає команди, діти їх виконують.

Орієнтовні команди: «Шикуйсь!», «Струнко!», «Праворуч!», «Ліворуч!», «Кроком руш!», «Стій!», «На місці кроком руш!» тощо.

Вихователь:

На парад, на парад
Всі військові стали в ряд.
Разом дружно виступають,
Гордо голови тримають.
Не бояться висоти вправні льотчики!
Сильні та мужні військові моряки!
Безстрашні та завзяті танкісти!
Зосереджені й кмітливі артилеристи!
Пильні та надійні прикордонники!

Визначаємо перспективи. Гарно ми погралися та ще й повправлялися! А про значення армії для країни, особливості служби різних родів військ та свято, яке ми відзначатимемо – День Збройних сил України, дізнаємося на занятті. На нас також чекає зустріч зі справжнім військовослужбовцем.

Дидактична гра «Рідний край»

Мета: Через гру поглибити та закріпити знання про свою сім'ю, про себе, свій день народження. Вправляти у веденні діалогу, вмінні висловлювати свою власну думку, виявляти ініціативу у спілкуванні з дорослими, розвивати діалогічне та зв'язне мовлення дітей. Виховувати почуття поваги, любові до своєї сім'ї.

Хід. Вихователь (декламує уривок вірша «Моя сім'я»)

Тато, мама, брат і я
Це не вся моя сім'я!
Я ще маю два діди,
І обоє без бороди!
Я ще маю дві бабусі,
І вони зветься Ганнусі.
Кажуть люди, що сім'я
Має мати аж сім «Я».

Ось такий жартівливий віршик написав поет про сім'ю.

- Назвіть членів родини про яку писав поет.
- Скільки членів родини в цій сім'ї?
- А скільки членів родини налічує ваша сім'я?
- Хто є членом вашої сім'ї?

А зараз я пропоную пограти у цікаву гру, яка називається «Інтерв'ю».

Усі ви дивитесь телевизор і бачите, як журналісти ведуть розмови із видатними людьми України: Президентом, депутатами Верховної Ради, письменниками, вчителями, лікарями, людьми різних професій. Вони задають питання і отримують відповідь. Вони у цих людей беруть інтерв'ю.

Сьогодні я буду журналістом, а ви знаменитими людьми. Отже, я у вас буду брати інтерв'ю. На мої запитання необхідно давати повні відповіді.

Але перше інтерв'ю я візьму у нашої гості (медсестра, вихователь іншої групи).

Запитання до гості:

- Назвіть, будь ласка! Хто ви і де живете? Де працюєте?
- Яка Ваша сім'я?
- Якщо не секрет, то скільки Вам років, і коли Ви народилися?
- Ваша улюблена справа?

Хто хоче почати наше з вами інтерв'ю?

Запитання до дітей:

- Як тебе звати? Твоє прізвище?
- Де ти проживаєш? Назви свою домашню адресу.

- Коли ти народився і скільки тобі років?
- Яка твоя сім'я? Як їх звати?
- Де і ким працюють твої батьки?
- Твоє улюблене заняття?
- Назви свою улюблену домашню їжу? А що ти найбільше любиш у дитсадку із їжі?

Через певний час, можна запропонувати дитині стати журналістом.

Дякую усім, хто так багато мені розповів про себе. Я знаю, що кожен із вас має свою родину – тата і маму, братика і сестричку, дідуся і бабусю. Ви їх дуже любите, а вони люблять і піклуються про вас.

Психогімнастика «Я дитина – квіточка»

- Я дитина квітка. Зовсім легенька, маленька, я повільно, повільно расту, піднімаюсь. Я прокидаюсь від чудового сну, немає тривоги, вибухів. Я розкриваю свої маленькі, ніжні пелюстки. Я вмиваю пелюстками обличчя. Я – квітка, мої пелюстки граються з вітром. Вони танцюють з ними. Я танцюю і дарую свої пахощі небу, сонцю, вітру, землі і людям. Я так хочу миру.

Рефлексія.

*М.М. Сташенко, вихователь
Маньківського закладу дошкільної освіти
(ясла-садок) «Золотий ключик»
Маньківської селищної ради
Черкаської області*

ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

***Анотація.** Соціально-громадянська компетентність дошкільника є передумовою для подальшого розвитку соціальної та громадянської компетентностей в НУШ. Провідне місце в цьому освітньому процесі відводиться грі, як провідному виду діяльності дитини дошкільника.*

Понад рік дошкільна освіта України працює і виконує свої завдання в умовах воєнного стану, забезпечуючи підтримку учасників освітнього процесу. Від малого до дорослого, всі хочуть бачити Україну без війни, гарною, великою і доброю, називають її найкрасивішою на планеті Земля. І наш обов'язок – зберегти та примножити таке ставлення дошкільників, але водночас сформувати усвідомлення того, що, як сказав Сенека, «Батьківщину люблять не за те, що вона велика, а за те, що своя...»

В Базовому компоненті дошкільної освіти значну увагу приділено змістовному компоненту освітнього напрямку «Дитина в соціумі». Мета освітнього напрямку – формування в дітей дошкільного віку соціально-громадянської компетентності, яка є складовою їхнього особистісного зростання в період дошкільного дитинства. І реалізувати завдання Державного стандарту дошкільної освіти дають комплексні, парціальні програми та методичні посібники. Програмою, що відповідає викликам сьогодення, є парціальна програма «Моя країна – Україна» для старшого дошкільного віку (автори Гавриш Н.В., Косенчук О.Г., Піроженко Т.О.). Програмно-методичне забезпечення програми допоможе педагогам закладів дошкільної освіти під час організації освітньої діяльності з дошкільниками.

Життєві цінності... як змінюються вони впродовж життя? Що впливає на їх формування? Що стало цінністю і життєвою потребою в умовах, які склались в нашій країні? Як сприяти формуванню в дітей національної ідентичності й активної громадської позиції? На які освітні програми орієнтуватися? Якою має бути позиція педагогів та участь батьків? Таких запитань можна ставити нескінченно. Але саме сьогодення доводить, що тема формування соціально-громадянської компетентності наших наймолодших громадян як ніколи є актуальною.

Одним із провідних напрямів діяльності нашого закладу дошкільної освіти є формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку. Основи соціально-громадянської компетентності закладаються в дошкільному віці і є передумовою для подальшого розвитку соціальної та громадянської компетентності в Новій українській школі. Державний стандарт дошкільної освіти зазначає, що у старших дошкільників має бути сформована соціально-громадянська компетентність.

Соціально-громадянська компетентність – це ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, до міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми, однолітками в соціально-громадянському просторі, до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур; здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини.

Соціально-громадська компетентність у дошкільників включає розвиток навичок спілкування, взаємодії та розуміння соціальних норм. Це допомагає формувати позитивне ставлення до інших та вміння ділитися. Важливо сприяти їхньому розвитку через гру і спільні активності.

Результат сформованості соціально-громадської компетентності засвідчує ціннісне ставлення дитини до себе, своїх справ і прав інших, наявність уявлень про правила способи міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, іншими людьми та вмінь дотримуватись цих правил у соціально-громадському просторі, а також ціннісне ставлення та повагу до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур.

Провідний від діяльності дітей дошкільного віку є гра. Саме їй відводиться провідна роль в цьому освітньому процесі. Пропоную добірку ігор, які допоможуть при формуванні соціально-громадянської компетентності дошкільників

Дидактична гра «Приємні подарунки»

Мета: формувати знання, уміння й навички соціальної взаємодії; розвивати спостережливість, чуйність, емпатію; виховувати повагу та любов до батьків, членів родини.

Обладнання: картка із зображенням членів родини, розрізні картинки із зображеннями різних предметів.

Хід:

Вихователь обговорює з дитиною, які члени родини зображені на картці. Відтак пропонує обрати кожному подарунок – картинку із зображенням предмета. І розмістити її напроти відповідного члена родини. Вихователь спонукає дитину пояснити свій вибір: «Чому ти вважаєш, що твій подарунок сподобається бабусі? Як ти вважаєш, що тобі сказав би дідусь, отримавши подарунок? Чи захоче братик гратися твоїм подарунком? А який подарунок ти обрала б собі? Чому?»

Очікувані результати: емоційно-ціннісне ставлення – розвиток чуйності, спостережливості, людяності, ініціативності, здатності розуміти емоції та виражати почуття любові до рідних; знання – збагачення уявлень дитини про себе, свою сім'ю та взаємини в родині; усвідомлення необхідності дарувати позитивні емоції та виявляти повагу й любов; навички – уміння робити власний вибір і аргументувати його; сформованість уважного ставлення до членів родини; засвоєні системи соціальних взаємин з оточенням.

Дидактична гра «Цікава подорож»

Мета: формувати знання про власний вибір та його наслідки; розвивати вміння узгоджувати свої інтереси з інтересами інших; виховувати повагу, доброзичливе ставлення до однолітків.

Обладнання: чотири однакові за розміром ємкості – пластикові колби, коробки, великі прозорі пакети тощо; тенісні м'ячики за кількістю дітей; розрізні картинки із зображеннями різних предметів.

Хід. Вихователь пропонує дітям відправитись у цікаву подорож. Запитує в них, куди вони хотіли б поїхати і на чому подорожувати. Відтак узагальнює результати розмови та каже, що у всіх побажання різні. Тож пропонує обирати транспорт і розв'язувати різні питання за допомогою голосування. Вибір відповідатиме більшості голосів. Вихователь обов'язково

запитує дітей, чи всі погоджуються на такі умови. Вихователь демонструє картинки літака, потяга, автобуса та пароплава і пропонує проголосувати за транспорт, на якому діти подорожуватимуть. Кожна дитина робить вибір, кидаючи свій м'ячик у ємкість, розміщену біля відповідної картинки. Вид транспорту, який набрав найбільше голосів, обирають для спільної подорожі. Під час подорожі діти роблять кілька «зупинок»:

- кафе «Дитяча мрія» – вихователь пропонує дітям на вибір напої: сік, лимонад, компот. Усі отримують лише один вид смаколиків, який набрав найбільше голосів;
- «Танцювальна» – діти слухають кілька фрагментів дитячих пісень. Відтак виконують імпровізований танок під ту, яку обрали за допомогою голосування;
- «Художня» – діти обирають один із чотирьох виробів, який виготовлятимуть, щоб привезти з подорожі в подарунок: листівка, сувенір, колаж. За результатами вибору всі виготовляють однаковий подарунок, обираючи самостійно матеріали для оздоблення.

Після завершення гри вихователь проводить із дітьми бесіду та пояснює, що іноді вибір більшості не збігається з індивідуальним уподобанням. Однак він може бути цікавим для всіх.

Очікувані результати:

- емоційно-ціннісне ставлення – розвиток справедливості та відповідальності, здатності керувати власними емоціями, поваги до інтересів інших;
- знання – усвідомлення правил поведінки у групових іграх, необхідності домовлятися, можливості робити вибір і бути за нього відповідальним;
- навички – уміння домовлятися, узгоджувати особисті потреби з потребами інших;
- робити власний вибір, приймати рішення, поважати і приймати результати вибору більшості та поступатися за потреби.

Т.В. Чекаленко, вихователь-методист;

Т.В. Бирко, вихователь

дошкільного навчального закладу

(ясла-садок) №59 «Петрушка»

Черкаської міської ради

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анотація. Стаття містить даного матеріалу входить теоретичний огляд освітнього напрямку «Дитина у соціумі» та практичні методи формування соціально-громадської компетентності старших дошкільників.

«Демократія в освіті - це шлях до мудрості,

а правда – її кінцева мета.

Але в епоху пост-правди,

мудрість і правда можуть бути затемнені ілюзією,

тож потрібно дбайливо пильнувати свої цінності,

щоб вони не загубилися в хаосі сучасності».

Сергій Теренищій

Розбудова дошкільної освіти можлива лише при партнерській взаємодії дошкільного закладу, родини та громади.

Тема демократизації в дошкільній на даний час є дуже актуальною. Кількість внутрішньо-переміщених осіб збільшується кожного дня. Це спонукає педагогів-дошкільників вчити дітей проявляти особисті якості, формувати любов до Батьківщини, розвивати соціальні почуття, залучати до посильної участі у соціальних подіях. Тобто формувати соціально-громадянську компетентність.

Демократія – це одна з головних цінностей, які визначають сучасну українську державність. Демократія в дошкільному закладі повинна вибудовуватися на принципі педагогіки партнерства: «діалог – взаємодія – взаємоповага». Повага до особистості, доброзичливість і позитивне ставлення, довіра у відносинах. Ця цінність відображена в Конституції України, яка забезпечує свободу висловлювання, право на збори та асоціацію, рівність перед законом та інші основні права громадян.

Базовий компонент дошкільної освіти висуває перед педагогами такі завдання щодо формування соціально-громадянської освіти:

- формувати уявлення дітей про те, що усі люди різні, кожна людина особлива і не схожа на інших;
- розвивати етичні уявлення, знайомити з позитивними рисами характеру людини (доброта, щедрість, чуйність, чесність, ввічливість, повага, скромність, працьовитість і т.д.);
- вчити розуміти зміст рис характеру людини;
- вчити давати мотивовану оцінку;
- знайомити з правилами культурної поведінки, сприяти усвідомленню необхідності їх дотримання;
- виховувати бажання наслідувати позитивні зразки поведінки;
- вчити реально оцінювати свої можливості;
- формувати уявлення про статево-рольові стандарти поведінки хлопчиків і дівчат;
- вчити усвідомлювати своє місце серед інших;
- розвивати навички безпечної поведінки, розвивати знання, що потрібно робити у разі небезпеки, та як звернутися по допомогу до дорослого.

Успішний розвиток демократизації в дошкільній освіті можна прослідкувати через особистісно-професійний розвиток педагогічних працівників, демократичні управлінські процеси у закладі, відповідну організацію освітнього процесу.

Складовими демократичного закладу освіти можна вважати: відкритість і партнерська взаємодія, демократичне середовище, повага до різноманіття в освітній діяльності, захист прав дошкільників, рівність, свобода, партнерство, особиста участь кожного учасника освітнього процесу.

Демократичний підхід до організації освітньої діяльності дошкільників має певні складові, а саме: демократичне середовище, організація освітнього процесу, відкритість і партнерська взаємодія. Розвиток демократії в дошкільній освіті можливо лише завдяки партнерським ініціативам батьків, педагогів та дошкільників.

Будь яка діяльність має починатися з аналізу ситуації. Саме тому щоб реалізувати демократичний підхід до організації освітнього процесу у закладі дошкільної освіти, слід провести опитування батьків, педагогів і визначити, який зміст кожен з них вкладає в поняття «демократичний освітній заклад». Педагоги нашого закладу, використовуючи різні форми роботи почули думку кожного члена батьківського колективу, вислухати побажання та пропозиції, демонструючи цим готовність до поваги у різноманітті, свободі та партнерстві. Після отриманої інформації педагоги закладу створили стратегію побудови демократичного закладу дошкільної освіти.

Сучасні діти дуже активні, маючи домінуючим кліпове мислення та бажання встигнути скрізь, педагогу потрібно докласти чимало зусиль, щоб задовольнити потреби кожного дошкільника. Без ініціативи дітей та бажання педагога створити позитивний мікроклімат в групі неможливо. Тому педагог має бути гнучким та вміти поєднати свободу та діяльність по правилам, особисті бажання та бажання інших, лідерські якості та поступки друзям, вміння висловитись та почути один одного, поважати всіх учасників освітнього процесу.

З початком війни, питання демократичності освіти стає найактуальнішим. Педагог має навчити та допомогти дітям усвідомити демократичні принципи, розвивати вміння робити правильний вибір, який зберігає особисті права, не порушуючи прав іншої людини, відчувати перевагу чесності перед брехнею, перевагу поваги та самовираження перед приниженням.

Формувати соціально-громадянську компетентність слід з дошкільного віку. Цей процес тривалий та не простий. Кожний віковий період має певні особливості пов'язані з досвідом та можливостями дітей.

На думку учасників Програми підтримки освітніх реформ в Україні «Демократична школа» навчання через досвід розвиває основні компетентності, а саме: незалежність, свободу, відповідальність за власні результати навчання, міжособистісне порозуміння. Ось декілька форм освітньої діяльності з дітьми дошкільного віку.

Гра «Колаж з природних матеріалів»

Мета: створити ситуацію успіху, показати унікальність кожної дитини. відкритість до інших культур, переконань і світогляду інших людей; впевненість у собі.

Завдання: розвивати підтримку впевненості в собі, розуміння своєї унікальності, удосконалювати вміння домовлятися, виховувати естетичний смак.

Попередня робота: Цікаво буде запропонувати дітям зібрати матеріали для колажу всією сім'єю, залучаючи батьків. Так вся родина якісно проведе час на свіжому повітрі, фантазуючи та спілкуючись разом. Крім індивідуального виконання завдання, можна також запропонувати роботу в парі чи групі. Розгляд картин з осінніми пейзажами, спостереження за осінню під час прогулянки.

Це гра для формування партнерських стосунків, розуміння та прийняття думки інших. Додаючи елементи до спільної композиції, діти вчаться допомагати одне одному, домовлятися, презентувати свій виріб.

Матеріали: листочки з дерев, квіти, кора дерева, шишки, жолуді, гілочки, камінці, колоски, мушлі, пісок, трава, мох. Або запропонуйте дітям зібрати природні матеріали за кольорами (наприклад, білі пелюстки, жовті й червоні листочки, коричневі мушлі, чорні ягоди тощо), фарби, вода, пензлики, клей, серветки, фартушки для дітей під час роботи з художньої діяльності.

Хід. Вихователь пропонує створити колективну аплікацію-малюнок (колаж) з використанням природного матеріалу. Пропонує домовитися дітям між собою, хто в якій частині ватмана буде малювати чи приклеювати свою деталь спільного осіннього пейзажу. Вихователь допомагає дітям скомпонувати всі деталі. По закінченню виконання спільної роботи, діти діляться враження про власний вклад у спільну роботу. Педагог проводить рефлексію. Що вдалося? Що сподобалося? Що було складно? Які емоції були на початку гри, вкінці?, та ін.

Дидактична гра «Правила групи»

Мета: вчити дітей скласти правила які вони будуть дотримуватися з метою розвитку відповідальності за власні вчинки та дії. Розвивати мислення, уважність. Виховувати демократичні стосунки в колективі групи.

Інструкція: Обов'язково повинні приймати участь всі діти групи.

Матеріали: великий ватман, фломастери, олівці, клей ПВА, пензлики, штампики, наклейки, ножиці, серветки, фарби.

Попередня робота: перед спільним складанням правил групи слід попередньо обговорити з дітьми що таке правила, що означає дотримуватися правил, які правила бувають, чому важливо спробувати створити правила групи.

Хід: Вихователь обговорює з дітьми правило, яке всі погоджуються дотримуватися і записують на ватман. Важливо обговорити наслідки при недотриманні чи не виконання правил (Наприклад: «Правило: в групі говоримо тихо, не кричимо.» Наслідки невиконання: якщо голосно кричати, буде боліти голова). Після того, як записали всі правила, вихователь ставить свій підпис, діти також ставлять підпис- штампик, чи наклейку, чи відбиток пальця і т.д. Не забуваємо, що поряд з правилами можна, мають бути і правила неможна.

Рухлива гра «Перевал через обруч»

Мета: сформувати команду, яка спільно ухвалює рішення. Створити умови, де кожна і кожен може проявити свою індивідуальність.

Інструкція: запропонуйте дітям подумати, обговорити та сказати одним словом, що допомагало їм працювати в команді.

Матеріал: обруч. Час: 15 хв.

Хід. Під час цієї гри діти, спостерігаючи за іншими, можуть запропонувати свій варіант виконання завдання, проявляючи спритність та креатив. Активність учить відповідально діяти, дбаючи про безпеку інших.

Обговорення: Чи важко було виконувати вправу? Для чого ми робили цю гру? Чи вдалося виконати завдання так, як вам того хотілося?

Дидактична вправа «Два яблука»

Мета: вчити дітей поважати почуття один одного; розвивати сфокусованість на тих емоціях, які Ви переживаєте тут і зараз. Удосконалити вміння взяти емоції під контроль, змінити власну реакцію на певні сказані у власну адресу приємні чи не приємні висловлювання. Виховувати толерантне відношення в колективі.

Інструкція: налаштувати дітей на розвантаження емоційного стану.

Матеріал: 2 однакових яблука, 2 лотки або картонних коробки.

Хід. Вихователь пропонує побачити на зразку цих двох яблук, як ставлення до людини та слова в її адресу впливають на людину. Всі учасники даної вправи по черзі одному яблуку кажуть приємні, ввічливі слова та обережно кладуть в одну з коробок, другому яблуку кричимо образливі слова і кидаємо з усієї сили в іншу коробку. Після того, як всі учасники виконали дане дійство, вихователь пропонує подивитися – що змінилося у цих яблуках? Так і людина себе відчуває – в залежності від того, що вона чує, чи відчуває по відношенню до себе.

Обговорення: Чи складно було говорити ввічливі чи образливі слова? Для чого ми робили цю вправу? Що ви для себе запам'ятали?

Дидактична вправа «Чарівний Мікрофон»

Мета: вчити дітей впевнено розповідати про свої бажання. Розвивати вміння бути щирим, доброзичливим, уважним. Виховувати повагу та толерантне ставлення до одногрупників.

Матеріал: дитячий мікрофон (можна замінити на чарівну паличку, жезл – мовлення, паличку – спілкування, кашкет – мовника і т.д.)

Інструкція: дану вправу використовувати у випадку розв'язання суперечки між дітьми.

Хід. У разі виникнення непорозуміння між дітьми, вихователь пропонує спільно вирішити конфлікт. Є «чарівний мікрофон». Він вислухає всі невдоволення та образи учасників. Спочатку виказує один учасник, потім другий. (дана вправа допоможе вихователю розібратися в ситуації і допоможе вирішити спосіб подолання конфлікту).

Вихователь, вислухавши всіх, перемикає режим у мікрофоні (дитячий голос) і сама промовляє варіанти вирішення ситуації. Якщо учасники погоджуються, діти дають згоду промовляють у чарівний мікрофон. (наприклад: Петрик і Єгор хочуть скласти леґо, але деталями ділитися не хочуть, вислухавши обох хлопчиків, «Чарівний мікрофон» запропонував за допомогою лічилки обрати першочерговість гри в леґо, оскільки спільна гра хлопчиків не влаштувала. Хлопчики погодилися. «Чарівний мікрофон» встановив і таймер часу гри з леґо одного хлопця, а потім іншого. Використали в якості таймера – пісочний годинник. В кінці згоди Єгор і Петро сказали «згодний». Так конфлікт було вирішено.).

Обговорення: Вас обох це влаштовує? Чи могли Ви самі домовитися? Чи подобається Вам «мікрофон» як помічник?

ДОСЛІДЖУЄМО ТА ВИВЧАЄМО СКАРБИ НА ПОЛОТНІ

***Анотація.** У статті викладена характеристика значення, видів, колірної та орнаментальної символіки вишитого українського рушника. Запропоновано дидактичні ігри та вправи для дослідження дітьми старшого дошкільного віку рушника, як символу України. Складником соціально-громадянської компетентності є формування любові до Батьківщини. Рушник є оберегом, символом нашої України. Тому саме рушник, як оберег, познайомить дітей з традиціями та звичаями України.*

Український вишитий рушник. Які асоціації виникають в нас коли ми чуємо ці слова. Можливо, згадки про весілля, коровай, бабусину хату в селі або музейну експозицію. Але це не просто слово, не просто реквізит. Це наш скарб, українська гордість, оберег. Я вважаю, що це і пояснює актуальність дослідження українського рушника в дошкільній.

Нинішнє доросле покоління – хранителі світу, а діти – його творці. Саме вони творитимуть цей світ, майбутнє нашої країни. Тому нам дорослим потрібно передати правильні знання про найдорожче, що в нас є – нашу самобутність, наш спадок, що нам залишили предки. Я вважаю, що це і пояснює актуальність дослідження українського рушника в дошкільній.

Дуже хочеться, щоб сучасні дітки доторкнулися до українських рушників не лише поглядом чи тактильно, а й відчули душею те, що заклали в його суть та значення пращурів. Саме рушник, може стати ресурсом для формування соціально-громадянської компетентності.

То, що ж означає слово «рушник»? Рушник – це полотняний прямокутник видовженої форми з нанесеним на нього орнаментом, що має обрядове, декоративне й утилітарне призначення. В етимології самого слова «рушник» простежується його зв'язок з рукою людини: призначений для рук та рукотворний.

Етнографи вважають, що назва «рушник» походить від українського слова «рушати», тобто вирушати в дорогу. Тому, напевно, він формою нагадує дорогу.

Вишиті українські рушники вражають своєю красою, різнобарвністю, художнім оформленням. Але це не лише про естетику, це і про глибинний сенс.

Як і все народне мистецтво, український рушник має свою мову, яку мистецтвознавці називають семантикою або символікою орнаментів. Орнаментика рушника, як і всього народного мистецтва, пройшла довгу еволюцію від магічних знаків-символів до суто декоративних елементів.

Кожен регіон України, де побутували вишиті рушники, доніс до нас ту кольорову гаму, яка була характерна протягом тривалого відтинку історії. Чорний та білий – це кольори тих же схем ідей, або матриць, за якими Творець побудував Світ. Ці два кольори дуже часто поодиноці і разом символізують Життя і Смерть. Тому їх використовують у поминальних рушниках, рушниках на піст. Біле світло є іпостассю Бога-Отця, а золоте – Богородиці. На Поділлі поширені вишивки білими та жовтими (пшеничного кольору) нитками, а більш дорогі зразки – білими та золотими нитками. Білі вишивки не розраховані на чуттєві враження, а скоріше для розуму, роздумів, для духовних потреб.

Чорний колір, як антипод білого, навпаки – вбирає в себе енергію, інформацію. Старші люди, котрі є хранителями мудрості, носили чорно-колірні вишивки, тобто утримували в собі інформацію. Цікавим є той факт, що весільні сорочки в багатьох районах вишивались чисто чорними узорами низько. Чорний – це також колір землі, багатства, колір урочистості.

Вишивання червоними і чорними нитками на білому, безперечно, у багатьох викликає асоціацію з класичними, хрестоматійними зразками українського шитва. Це гармонія двох сильних кольорів божественної графіки – білого і чорного з не менш сильним, пульсуючим

червоним, що утверджує Життя. Червоне і чорне – це не тільки любов і журба за висловом українського поета. Це також, як і червоне та синє – поєднання активного і пасивного.

Окремо у вишиванні рушників стоїть жовтий колір. Жовтий з синім – прадавнє поєднання кольорів, що стало для українців символом державності. Але окрім поверхневої символіки про жито і пшеницю заслуговує на увагу, більш давнє окультне тлумачення жовтого, як Сонця, Небесного Царства і синього, блакитного - як води, потойбіччя.

Поєднання червоного, чорного і жовтого кольорів поширене на рушниках переважно Правобережної України – Черкащини, Київщини, Поділля. Починаючи з XIX сторіччя, коли було відкрито анілінові барвники, розширюється спектр кольорів, що використовуються у рушниках.

Всі вишиті рушники можна розділити на групи за характером сюжету, композицією, найголовнішими з яких є:

- Дерево Життя;
- центральний мотив – восьмикутна зірка, восьмидільний мотив, ромб, хрест тощо;
- окремо розташовані мотиви;
- космогонічні сюжети;
- решітка;
- кількаярусна композиція;
- стрічкова орнаментация.

Щодо видів рушника, то в залежності від того, які функції він виконував розрізняють:

- божник – вид текстилю для «червоного кутка», покуття, оздоблення ікон. У вишивці майстрині вигадливо поєднували християнські з язичницькими символами;
- кілковий для оздоблення картин.
- плечовий. Ним перев'язували сватів після вдалого сватання. Нареченому дівчина пов'язувала на руку хустку, а сватів обдаровувала рушниками;
- утирач – прообраз сучасного бавовняного рушника для рук. Такий текстиль не вишивали ніяк. Хіба краї підрублювали, або декорували обметувальним швом контрастного кольору;
- стирок – вид текстилю для витирання посуду. Також без прикрас та пишного оздоблення;
- для стріхи або будівельний. Такий вишитий рушник разом із букетом із дуба, клену, осики прикрашали останню крокву на хаті. Зараз обряд забувся. Лише подекуди на Галичині останню крокву на хаті перев'язують червоними стрічками;
- рушник для благословення в дорогу.;
- рушники для церкви. На них вишивались ікони, стилізовані зображення святих, молитва «Отче наш» чи «Вірую».

Наше з дітками дослідження українського рушника з дітками я розпочала з візуального знайомства з рушником. Проводилися бесіди про види рушників, значення символів, особливості вишивки в різних регіонах України.

На закріплення матеріалу проводилися дидактичні ігри та вправи: «Так чи ні», «Покажи та назви вид рушника». Можна використати картки різного кольору, або картки з написами.

Наступним етапом було тактильне знайомство. Це важливо, тому, що так дітки краще зможуть осягнути красу та велич нашого символу. До речі, вихованці були в захваті, тому, що всі ми звикли до «музейних правил»: чіпати руками не можна, лише дивитися. В цьому випадку важливо наголосити, що створення рушника – важка праця. Варто запропонувати дітям доторкнутися до орнаменту пальчиками, відчутти його рельєф на дотик, розглянути нитки, їхній колір та матеріал. Необхідно звернути увагу малят на зворотню сторону рушника. Розповісти, що візерунок повинен бути ідеально чистим, без вузлів і переплутаних ниток.

Корисним буде екскурсія в музей. Ми відвідали віртуальний Музей рушника. Підсумковим етапом може бути така популярна дидактична вправа «Мікрофон».

Орієнтовні питання:

- Де ми сьогодні мандрували?
- Який настрій у тебе був під час екскурсії?
- Що тобі найбільше запам'яталося?
- Що тебе зацікавило?
- Що нового ти дізнався?
- Які види рушників/ їх орнаменти були тобі знайомі? А про які ти почув вперше?
- Що ти розповіси своїм батькам/ друзям про екскурсію?

Розробляючи дидактичні ігри для дослідження дітками цієї теми я орієнтувалася на:

- вікові особливості дітей,
- пізнавальний характер ігор;
- зацікавленість дітей;
- розвиток вмінь та навичок вихованців.

Пропоную вашій увазі дидактичні ігри з даної тематики.

Дидактична гра «Склади прислів'я про рушник»

Мета: Продовжувати знайомити дітей з прислів'ями та приказками; формувати вміння розуміти прислів'я, логічно складати його з картинок та пояснювати його. Розвивати увагу, пам'ять, мислення, мовлення, пізнавальний інтерес. Виховувати шанобливе ставлення до скарбів народної мудрості, інтерес до українського рушника.

Обладнання: картинки із зображенням складових прислів'я

Хід. Дітям пропонується скласти із картинок прислів'я. Назвати його та пояснити значення. Прислів'я:

- «Хата без рушників, що родина – без дітей»,
- «Рушник на кілочку – хата у віночку».
- «Мати ночей не досипала – рушник на долю вишивала».
- «Газду пізнають по дворові, а газдиню – по рушникові».
- «Не лінуйся, дівонько, рушник вишивати – буде чим гостей вітати».

Дидактична гра «Види рушників»

Мета: Ознайомити вихованців із видами рушника; вчити впізнавати та називати його вид за зовнішнім виглядом; Вправляти у вмінні співвідносити вид рушника до його призначення. Розвивати мовлення, пам'ять, мислення, увагу. Виховувати дбайливе ставлення до українського рушника, патріотизм.

Обладнання: картки із зображенням рушника/його фрагмента, картинки із зображеннями (дівчинка, хлопчик, кран, коровай, молодята).

Хід. Педагог пропонує дітям підібрати до картки із рушником картинку, яка відповідає його призначенню та пояснити свій вибір.

Дидактична гра «Створи рушник»

Мета: Збагатити знання про вишивку, орнаменти та кольори рушника. Вдосконалювати дрібну моторику пальців рук, логічне мислення, увагу, зосередженість, посидючість, художній смак. Виховувати інтерес до естетичної спадщини України.

Обладнання: Заламіновані шаблони візерунків та поля, фломастери.

Хід.

Варіант 1. Дитині необхідно зафарбувати відповідними кольорами клітинки на полі за зразком шаблону.

Варіант 2. Для створення орнаменту можна запропонувати викласти клітинки паперовими деталями або пластиліном по типу «заплаток».

Варіант 3. «Графічний диктант»

Варіант 4. Створення візерунку на свій смак.

Для гри рекомендую заламінувати поля з клітинками. Таким чином, вона стане багаторазовою, так як малюнок можна стерти. І діти не боятимуться помилитися.

Рушник – це оберіг, і прикраса в хаті, і родинна пам’ятка, і деталь традиційного одягу. Його можна порівняти хіба з народною піснею; разом з нею український рушник є символом України. Тому потрібно передати ці знання діткам, щоб вони прославляли та берегли культуру нашої Батьківщини. Саме рушник, може стати корисним інструментарієм формування любові до Батьківщини, як складника соціально-громадянської компетентності.

С.А. Ніколенко, вихователь

Лукашівського навчально-виховного комплексу

«Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I-III ступенів»

Чорнобаївської селищної ради

Черкаської області

ДЕМОКРАТИЧНІ ОРІЄНТИРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Основи соціально-громадянської компетентності закладаються у дошкільному віці і є передумовою для подальшого розвитку соціальної та громадянської компетентностей в Новій українській школі. Провідним видом діяльності дітей дошкільного віку є гра. Тому саме ігрова діяльність є ключовою у формуванні соціально-громадянської компетентності.

Ціннісні орієнтації є головним критерієм відношення людини до навколишнього світу. Вони визначають соціальну взаємодію людей, боротьбу та узгодження їхніх інтересів, вимог, регулюють поведінку людини, визначаючи майбутнє життя особистості в суспільстві. Тому структура ціннісних орієнтацій особистості та виявлення шляхів їх розвитку є об’єктом соціально-психолого-педагогічного аналізу. Тим паче важливо визначення системи цінностей у нових соціальних умовах, що дозволить виділити структуру життєвих установок і на їх основі визначити шляхи формування ціннісних орієнтацій, необхідних гармонійного розвитку особистості в наші дні. Культивування ринкових відносин у суспільстві призводить до зміни системи цінностей як в дорослого населення, так і у дітей. Ідеалом людини тепер служить особистість, яка «вміє красиво жити без особливих трудових зусиль». У зв’язку з цим актуальним є вивчення ціннісної сфери сучасних дітей. Найбільш інтенсивно присвоєння цінностей суспільства особистістю відбувається у молодшому шкільному та старшому дошкільному віці.

На думку О. Пометун, одним з найважливіших завдань сучасного виховання є формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство стане осередком реалізації творчих здібностей та вмінь, задоволення особистих та соціальних інтересів. У державній Концепції громадянського виховання висвітлено, що визначальна риса такої людини – громадянськість

Демократизація дошкільної освіти в Україні необхідна для забезпечення доступності, рівності та якості освіти для всіх дітей, незалежно від їхнього соціального походження, місця проживання або інших факторів. А створене у закладі дошкільної освіти демократичне середовище сприяє формуванню громадянськості, розумінню та прийняттю принципів рівності, толерантності, взаємоповаги.

Рівень демократичності та педагогічної культури вихователя яскраво проявляється в ситуаціях безпосередньої взаємодії з дітьми. Вміння слухати і чути, готовність підтримати, демонстрація поваги до рішень і вибору, вирішення проблемних питань з точки зору справедливості, шанобливе ставлення до оточуючих, орієнтація на дитину як на особу з правами, толерантне ставлення до осіб з іншою точкою зору, безоцінні судження про явища оточуючого життя – все це може стати добрим підґрунтям для початкового оволодіння дітьми демократичними цінностями.

У сучасних умовах утвердження демократичних цінностей в українській системі освіти актуальності набуває питання формування у дітей дошкільного віку соціально-громадянської компетентності.

Складниками соціально-громадянської компетентності є:

- посильна участь дітей у соціальних подіях;
- формуванні любові до Батьківщини;
- здатність до прояву особистісних якостей
- розвиток соціальних почуттів.

Гра є провідним видом діяльності дітей дошкільного віку, тому саме гра є ключовим засобом формування соціально-громадянської компетентності. Пропоную вашій увазі дидактичні ігри, які допоможуть у реалізації цього питання.

Дидактична гра «Потяг Доброти»

Мета: вправляти дітей в умінні розпізнавати добрі та погані вчинки, описувати та давати їм оцінку, обмірковано доводити свою думку. Спонукає та заохочує до аналізу вчинків однолітків. Формувати соціально-громадянську компетентність, набуття навичок поведінки в різних ситуаціях під час участі у виставі, вміння оцінювати вчинки героїв. Продовжувати знайомити дітей з етичними нормами, правилами соціуму. Удосконалювати вміння дітей не залишатися байдужими до поганих вчинків, які роблять поряд з ними. Розвивати дружні стосунки, бажання допомагати, зв'язне мовлення, фантазію, уяву, мислення. Розвивати зорову пам'ять. Виховувати повагу до старших, піклування про тварин, дружні стосунки, доброзичливість, впевненість, повагу до людей, бажання робити добрі справи, чемність, доброзичливість, впевненість, акторські здібності.

Матеріал: сюжетні картини, на яких зображені вчинки дітей, макет вагончиків потягу, іграшки (лялька, ведмедик), сюжетні картки, зім'яті папірці, обгортки від цукерок, чарівна паличка, фішки персонажів, книга для запису добрих справ, ручка, конверти з фішками, фломастери, кольорові олівці, папір.

Дидактична гра «Оціни ситуацію»

Мета: вчити дітей аналізувати, давати оцінку вчинкам героїв, закріпити правила поведінки в громадських місцях, виховувати повагу, толерантне ставлення один до одного.

Матеріал: картини із зображенням життєвих ситуацій.

Хід. Діти переглядають картини із зображенням життєвої ситуації. Аналізують дії персонажів, дають їм оцінку. Діляться думками, як би в цій ситуації вчинив він.

Дидактична гра «Віночок побажань»

Мета: вчити дітей проявляти турботу, вміти підтримати один одного приємними словами. Виховувати толерантне, турботливе відношення. Закріпити ввічливі слова.

Хід. Вихователь пропонує уявити, що сьогодні день народження у всіх вихованців групи. Тому потрібно побажати один одному щось приємне. Діти по черзі грають роль іменинника, а інші вихованці бажають йому щось приємне.

ЦІКАВІ ІГРИ ТА ВПРАВИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

*Л.В. Бардакова, учитель-логопед
закладу дошкільної освіти (ясла-садок)
комбінованого типу №1 «Ромашка»
Тальнівської міської ради
Черкаської області*

Я ЗРОСТАЮ, РОЗВИВАЮСЬ, ПІЗНАЮ І В ГРІ НАВЧАЮСЬ

***Анотація.** Гра є провідною діяльністю дошкільника, засобом його всебічного розвитку, важливим методом виховання, «супутником дитинства». Особлива увага дошкільця в наш час приділяється проблемам формування соціально – громадянської компетентності у вихованні дитини. Виховувати маленького соціально компетентного громадянина складно. Найкращий засіб для цього ігри.*

Гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається життєвий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості.

В. Сухомлинський

Головна мета педагога – це виховання гармонійно розвиненої особистості, підготовленої до самостійного життя в соціумі.

Одне із завдань дошкільної освіти – формувати у дітей соціально-громадянську компетентність.

Соціально – громадянська компетентність, як зазначає Базовий компонент, – це здатність дитини виявляти особистісні якості, соціальні почуття, любов до Батьківщини: готовність до посильної участі в соціальних подіях та спрямовані на поліпшення спільного життя.

Гра – потужний освітній інструмент, що робить процес освіти ефективним, цікавим, пізнавальним і приємним та є провідною діяльністю дітей дошкільного віку. Тому у своїй роботі я широко використовую саме ігрову діяльність для формування соціально-громадянської компетентності старших дошкільників. Щоб якісно та цікаво провести заняття, підбираю тематичні ігри до певної лексичної теми. Зібрала та розробила дидактичний матеріал, який допомагає формувати соціально – громадянську компетентність дошкільників.

Пропоную деякі ігри з практики своєї роботи.

Лексична тема «Україна – рідний край»

Дидактична гра «Наша Україна»

Мета: продовжувати формувати уявлення дітей про рідний край – Україну. Вправляти дітей будувати розповідні речення за заданою темою. Розвивати зв'язне мовлення, пам'ять, мислення, уяву. Виховувати любов до рідної країни, бажання гордитися тим, що ми українці.

Хід

Діти будують розповідні речення за заданою темою. Україна – це.....

Україна – це *дрімучі ліси, високі гори.*

Україна – це *український народ.*

Україна – це *калина під вікном рідної хати.*

Україна – це *багатолюдні міста і мальовничі села.*

Україна – це *співуча солов'їна мова.*

Україна – це *вишитий рушник, і т.д.*

Дидактична гра «Народні перлини»

Мета: розширювати знання дітей про Батьківщину, розвивати пізнавальний інтерес до усної народної творчості (прислів'я та приказки), виховувати ціннісне ставлення до рідного краю.

Хід (пропоную два варіанти дидактичної гри)

1 варіант. Педагог промовляє початок прислів'я (приказки), а діти закінчують.

2 варіант. Педагог називає довільний набір слів із відомого прислів'я (приказки), а діти складають їх правильно.

- Людина без Батьківщини – ... як пташка без крил.
- Батьківщина – мати, ... умій за неї постояти.
- Людина без Вітчизни – ... як соловей без пісні.
- Україна рідненька – ... як батько і нянька.
- Де рідний край, ... там і під ялинкою рай.
- Люби і знай ... свій рідний край.
- Та земля мила – ... де мати народила.
- Кожному мила ... своя сторона.

3 варіант. Педагог повідомляє дітям ігрове завдання: ляльки хотіли розказати малюкам цікаві народні прислів'я про Україну. Але вони призабули їх, хоч і запам'ятали слова, з яких вони складаються. Педагог пропонує дітям упорядкувати слова і скласти з них прислів'я, а потім пояснити їх зміст.

Слова: Українська, слава, держава, наша. *Прислів'я:* Наша слава – Українська держава. (*Орієнтовне пояснення:* ми прославляємо нашу Батьківщину, пишаємося нею).

Слова: У, як, у, краю, ріднім, раю. *Прислів'я:* У ріднім краю, як у раю. (*Орієнтовне пояснення:* рідна земля для кожного наймиліша і найкраща.)

Слова: Без, нема, верба, і, України, калини. *Прислів'я:* Без верби і калини нема України. (*Орієнтовне пояснення:* верба, калина – це народний символ нашого рідного краю, з ними асоціюється Україна.)

Дидактична гра «Скажи, Україна яка...?»

Мета: вчити дітей, за допомогою асоціацій, добирати прикметники, які характеризують рідну країну. Розширювати словниковий запас на основі формування знань дітей про навколишній світ. Розвивати зв'язне мовлення, пам'ять, образне мислення. Виховувати у дітей патріотичні почуття, любов до рідної країни, національну гідність.

Хід

Діти стають у коло, передають прапорець один одному і називають слова-ознаки, якими описують Україну..

Дидактична гра «Скажи, мова яка...?»

Мета: вчити дітей за допомогою асоціацій добирати слова-ознаки, які характеризують рідну мову. Розвивати зв'язне мовлення, пам'ять, образне мислення. Виховувати у дітей патріотичні почуття, любов до рідної мови.

Хід

Діти стають у коло, передають один одному квіточку і називають прикметники, якими описують мову за асоціативною карткою.

Дидактична гра « Намисто складаю – українську мову я вивчаю»

Мета: розкривати для дітей багатство і чарівність української мови. Закріплювати правильність вимови українських слів. Викликати бажання любити рідну мову, свій народ, рідну землю. Розвивати мовлення, увагу, спостережливість. Виховувати прагнення вивчати українську мову, бути гордими з того, що ми українці.

Матеріал: намистинки – картинки; на кожній намистинці певне зображення: верба, прапор, соняшник, лелека, барвінок, криниця, калина, глечик, борщ, чорнобривці, вареники, узвар, мотанка, рушник, колоски, герб, соловей, вишиванка.

Хід

Логопед пропонує дітям дібрати намистинки українських слів. Кожна дитина обирає намистинку, називає слово та прикріплює на дошку. Педагог пропонує дітям розглянути, яке красиве та багате намисто, саме таке, як рідна українська мова.

Лексична тема «Сім'я»

Дидактична гра «Моя родина»

Мета: закріпити знання дітей про членів родини, вміння розповісти про свою родину. Збагачувати словник дітей прикметниками та дієсловами. Розвивати зв'язне мовлення. Виховувати любов і повагу до своїх рідних.

Матеріал: макет родового дерева, картинки – «фотознімки» членів родини, дітей, картинка «Я».

Хід (пропоную декілька варіантів дидактичної гри)

Варіант 1. «Склади розповідь». Дитина викладає створює родинне дерево, а потім складає розповідь за планом:

- Скільки членів родини?
- Із ким ти живеш?
- Як звати батьків?
- Скільки років братикові (сестричці)?
- Яка твоя сім'я? (дружна, працелюбна, весела, ...)

Варіант 2. Завдання дітей – дібрати якомога більше слів-ознак та дій, що характеризують членів їхньої родини.

- Моя мама – ... (висока, красива, ніжна, лагідна, найкраща, ...).
- Мій тато – ... (сильний, чорнявий, веселий, роботящий, ...).

- Мама вміє ...(*кухарити, прибирати, прати, прасувати, вишивати, ...*).
- Тато вміє ...(*ремонтувати, майструвати, керувати автомобілем, грати у футбол, ...*).

Дидактична гра «Вчимося піклуватися один про одного»

Мета: формувати поняття про турботливість, піклування; пов'язувати їх прояв із життєвими ситуаціями.

Хід

Педагог об'єднує дітей у групи, пропонує їм подумати, яку турботу можна виявити до рідних людей у таких ситуаціях:

- мама захворіла;
- у бабусі день народження;
- молодший братик вередує;
- тато повернувся із роботи втомлений.

Наприклад, коли тато повертається із роботи втомлений, потрібно йому всміхнутися, допомогти роздягнутися.

Лексична тема «У світі казки»

Дидактична гра «Згадайся, хто це»

Мета: спонукати дітей впізнавати казкового героя за його характером. Розвивати уяву, слухову увагу та пам'ять, зв'язне мовлення, елементи логічного мислення. Виховувати доброзичливе ставлення до слабшого, бажання допомагати йому.

Хід

Діти стають у коло. Педагог почергово котить дітям Колобка, називаючи слова-ознаки. Дитина підбирає відповідне слово-предмет і котить Колобка назад. Якщо не змогла правильно відповісти, присідає. Наступний відповідає лише за себе або виручає товариша, відповівши на додаткове запитання

- Злий, як ...(*собака*).
- Лагідний, як ...(*кошеня*).
- Хитрий, як ...(*лис, лисиця*).
- Брудний, ніби ...(*порося*).
- Боязкий, як ...(*заець*).
- Задерикуватий, наче ...(*півень*).
- Працьовитий, як ...(*бджола*).
- Спритний, мов ...(*білка*).
- Упертий, як ...(*баран*).
- Дужий, як ...(*лев*).
- Мудрий, як ...(*сова*).
- Дружні, як ...(*мурашки*).

Дидактична гра «Заверши казку на позитиві»

Мета: вчити дітей придумувати кінцівки до казок. Розвивати зв'язне мовлення, фантазію, творчість. Виховувати добрі почуття.

Хід гри

Педагог пропонує перетворитися на Казкарів, зачитує дітям початок казки, діти повинні продовжити казку тільки так, щоб вона завершувалась на позитиві.

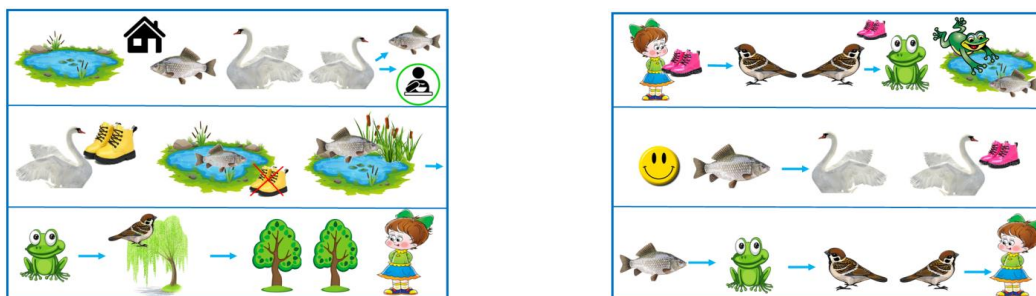
Дидактична гра «Розкажи казку»

Мета: вчити дітей уважно слухати казку «Про дівчинку Наталочку та сріблясту рибку» М. Трублаїні, робити висновки над вчинками героїв. Удосконалювати вміння відповідати на запитання за змістом твору та переказувати. Розвивати зв'язне мовлення, пам'ять, слухову увагу, уяву. Виховувати доброзичливі стосунки, вміння турбуватися про інших.

Матеріал: казка «Про дівчинку Наталочку та сріблясту рибку» М. Трублаїні.

Хід

Дітям пропонують розповісти казку використовуючи мнемодоріжки.

Лексична тема «Мій дім»

Дидактична гра «Із чого будують будинок»

Мета: закріплювати знання дітей про назви матеріалів для будівництва. Удосконалювати вміння утворювати прикметники від іменників. Розвивати зв'язне мовлення, інтерес до професії будівельника. Виховувати дбайливе ставлення до свого будинку та будинків у своєму місті.

Матеріал: казка «Троє поросят», картки-схеми «Будинок який?»

Хід

Логопед пропонує дітям вирушити на будівництво, з'ясувати: з яких матеріалів можна будувати будинки та які з них зручніші. Для того щоб помирити трьох поросят, необхідно по черзі розповісти про всі будинки.

- Будинок з панелей → *панельний*
- Будинок з блоків → *блочний*
- Будинок з бетону → *бетонний*
- Будинок з металу → *металевий*
- Будинок із скла → *скляний*
- Будинок з криги → *крижаний*
- Будинок із снігу → *сніжний*
- Будинок з дерева → *дерев'яний*
- Будинок з каміння → *кам'яний*
- Будинок з глини → *глиняний*
- Будинок з соломи → *солом'яний*
- Будинок з цегли → *цегляний*

Лексична тема «Хліб – усьому голова»

Дидактична гра «Як хліб до столу прийшов»

Мета: узагальнювати та систематизувати знання дітей про хліб. Про хліборобську працю. Розвивати зв'язне мовлення, пізнавальну активність. Виховувати шанобливе ставлення до хліба, праці.

Матеріал: набір сюжетних картинок із зображенням етапів поступового «приходу» хліба до столу (оранка землі, засівання, збирання врожаю).

Хід

На столі перемішані картинки, педагог пропонує розкласти їх за порядком і розповісти як хліб із поля потрапляє до столу.

Підсумовуючи вищесказане, можна впевнено сказати, що дидактична гра – основний вид діяльності, яка допомагає формувати соціально-громадянську компетентність старших дошкільників.

*І.В. Дремлюк, вихователь
Родниківського закладу дошкільної освіти
ясла-садок комбінованого типу «Роднічок»
Паланської сільської ради
Черкаської області*

ЧЕРЕЗ ГРУ ДО ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Анотація. Виховувати маленького соціально компетентного громадянина складно. Про це говорять як науковці так і практики. Проте автори Державного стандарту освіти зазначають, що у старших дошкільників має бути сформована соціально-громадянська компетентність. А будь які складнощі в дошкільному віці найліпше долати у грі.

Аналізуючи соціальні та історичні процеси що відбувалися в нашій державі з набуття нею незалежності і до сьогодні можна побачити що формування демократичних підходів почалось в багатьох галузях та прийшло у всі ланки освіти, починаючи з дошкілля.

Саме заклади дошкільної освіти мають вплив на виховання майбутніх громадян нашої держави, бо в дошкільному віці найлегше інтегрувати демократичні цінності у всі аспекти життя наших маленьких громадян. Як показує історичний досвід – в більшості країн Європи культурні традиції та умови життя кращі для людей саме на засадах демократії. Україна лише недавно стала на шлях розбудови демократії та вибрала Європейське спрямування розвитку економіки і зіткнулась з відсутністю демократичних, культурних традицій в вихованні молодого покоління. Тому вирішили модель демократичної системи в освіті запозичити частково в інших і впровадити в Україні, але власне культурне коріння зберегти.

Головним завданням демократичної освіти в закладах дошкільної освіти України є виховання громадянина сучасного суспільства, патріота з усвідомленням своїх прав, свобод, обов'язків, та підготовка до життя в вільній

Демократичній державі. Слід зазначити що демократичні підходи в закладах дошкільної освіти України не можуть мати якогось політичного підґрунтя. Це лише цінності та базові якості такі як – право вибору, толерантність, патріотизм, знання своїх культурних коренів, лояльність та повага до культурних та релігійних традицій інших народів.

Основним видом діяльності дітей дошкільного віку є гра. Тому демократичні підходи в вихованні застосовуються саме під час гри. В іграх діти проходять соціалізацію, ознайомлюються з моделлю світу та допомагають у формуванні ключових компетентностей.

Розвивальні ігри створюють умови для розвитку інтелекту, інженерного, креативного та критичного мислення, пам'яті, вміння аналізувати, знаходити аналогії та закономірності, систематизувати певні знання, вміння достойно поводитись в колективі та на одинці. Різновид ігор дає можливість дітям самим створювати певні ситуації та моделі з відомих їм елементів, систематизувати їх, знаходити помилки чи недоліки. Розвивати просторову уяву, здатність передбачати результати своїх дій, соціалізуватись в сім'ї, колективі, суспільстві.

Я, як музичний керівник, також користуюсь прийомами гри впроваджуючи демократичні підходи в освіті. Використовую на заняттях різні види ігор: музичні, ритмічні, музично-дидактичні та змішані, сюжетні ігри.

Особлива увага приділяється музично-дидактичним та сюжетним іграм за певними правилами. Ігрові правила бувають двох видів; правила дії та правила спілкування. Правила дії спрямовані на розвиток мислинневої діяльності, самоконтролю, координації рухів. Правила спілкування спрямовані на регулювання певної поведінки, відносин, активностей, набуття та передачу певних знань і умінь, розвиток вольової сфери - спрямованні на укорінення в дітях демократичних засад.

Особливе значення під час музичних занять відіграє колективна гра. Саме в ній розвиваються комунікативні здібності у дітей дошкільного віку, спілкування, співпереживання, лояльність та толерантність до інших учасників, вміння себе проявити,

висловити власну думку, усвідомити свої емоції та стан інших людей. Це і формує соціально-громадську компетентність. Дає змогу краще адаптуватись до навколишнього світу та виключає багато емоційно-особистісних проблем в майбутньому. Дуже велику роль під час ігор на заняттях по музичному розвитку звичайно відіграє музика, підбір музичного репертуару та музичні рухи. Це дає змогу поряд з розвитком інтелектуальних та емоційно-вольових якостей задовольнити потребу дітей в руховій активності, створити певний позитивний настрій, зняти м'язове та емоційне напруження, навчити орієнтуватись в просторі, узгоджувати свої дії з діями інших учасників гри, розуміти навколишнє. Тренується увага, витривалість. Бонусом покращується фізичний та психологічний стани.

В музичному розвитку при створенні ігрового простору для дітей треба враховувати що маємо надати спочатку певну базу знань, навичок та умінь і уявлень. Це є обов'язковою умовою для різноманітної ігрової діяльності в закладах дошкільної освіти, і є умовою для формування основних соціально-громадянських компетенцій таких як:

- цілісне усвідомлення себе, своїх прав і прав інших;
- міжособистісна взаємодія з однолітками, родиною та іншими людьми;
- усвідомлення себе в суспільстві;
- національна ідентичність, любов, цікавість та повага до культурних надбань свого народу;
- лояльне ставлення, повага та цікавість до культурних надбань інших народів та толерантність;
- здатність до проявлення соціальних почуттів, патріотизму, любові до Батьківщини.

Основи ключових компетентностей закладаються саме в дошкільному віці. Вони є передумовою для подальшого розвитку демократичного підростаючого покоління в Україні.

Музична гра карусель-оркестр «Українські народні музичні інструменти»

Мета: розвивати пізнавальну активність, прагнення глибше пізнати свій народ, свої національні корені; формувати чіткі знання про українські народні музичні інструменти; вчити запам'ятовувати зображення та вирізняти звучання, тренувати зорову та слухову пам'ять; розвивати почуття ритму та музичність; викликати інтерес та любов до української культури.

Завдання: систематизувати та закріпити знання про українські народні музичні інструменти; навчити вирізняти їх звучання та розуміти їх значення, способи звуковидобуття.

Матеріали: стільчики по кількості дітей, на стільчиках картинки українських музичних інструментів – трембіта, бандура, сопілка, цимбали, музичний запис соло трембіти, цимбали, бандури, сопілки та українського народного оркестру.

Хід

Стільчики стоять по колу, на стільчиках по одній картинці з українським музичним інструментом. Лунає музика діти рухаються по колу ніби крутяться на каруселі. На кінець музики діти спиняються кожен навпроти стільчика. Роздивляються кожен свою картинку. Уважно слухають який інструмент звучить. Діти - кому випав інструмент що звучить заходять в коло і пританцювують імітуючи гру свого інструмента, всі інші діти плескають під музику. Гра продовжується допоки не випадуть всі інструменти. На кінець гри звучить український народний оркестр. Всі діти разом музикують, кожен на своєму інструменті що випав на картинці.

Музична гра «Солом'яний капелюх» з оберегами «Українські береги»

Мета: розвивати пізнавальну активність, бажання пізнавати власні автентичні звичаї свого народу; вчити вирізняти українські обереги серед берегів інших народів; розвивати мовленнєві навички; навчати рухатись ритмічно під музику, орієнтуватись в просторі; сприяти виникненню емоційного задоволення від гри.

Завдання: дати дітям поняття що таке оберег, ознайомити з оберегами українського народу. Навчити вирізняти українські обереги серед берегів інших народів.

Матеріали: солом'яний капелюх з картинками, картинки з зображенням українських берегів: хліб, рушник, писанка, лялька-мотанка, хустка, вишиванка, вінок тощо (4-6 шт), картинки з зображенням берегів інших культур: індійські маски, японські віяла, єврейська

кіпа, африканські барабани тощо (3-4 шт), фонограма української веселої музики, та повільна музика чи якийсь звуковий ефект.

Хід. Спочатку дати дітям знання про українські народні обереги, їх значення. Засвоїти з дітьми загальне поняття – оберег. Можна показати дітям навчальну презентацію про український оберег та обереги інших народів. Розповісти про значення оберегів. Наприклад: Хліб – благополуччя роду, країни, нації.

- Рушник – оберег в побуті (накривають хліб, вішають на вікна і образи, проводжають в дорогу.
- Вишиванка – пам'ять роду, нації.
- Писанка – Символ сонця, воскресіння і вічності життя.
- Вінок – життя, доля.
- Хустка – любов, вірність.
- Лялька – мотанка – Берегиня роду, здоров'я, сім'ї.
- Чорнозем – захист від рідної землі.

Діти стоять по колу. Під ритмічну музику передають капелюх по колу. На кому перервалася музика той витягує одну картинку і показує всім дітям. Якщо випав український оберег називає його значення і всі виконують нескладні ритмічні рухи під українську музику. В разі коли випав оберег інших народів – всі присідають під звуковий ефект.

Музична гра –бродилка відишуй і покажи «Природні символи України»

Мета: Вчити впізнавати українські народні символи, вирізняти їх серед інших; розвивати вміння рухатись ритмічно під музику; розвивати комунікативні здібності; сприяти виникненню відчуття емоційного задоволення від гри; формувати стійкий інтерес до спадку української культури; вчити дотримуватись правил гри, рухатись в просторі, самостійно мислити та висловлювати власну думку.

Завдання: розширити знання дітей про природні символи України, їх значення.

Матеріали: дитячі стільчики або столики, картинки з природними символами України (або природний матеріал чи іграшки тварин), калина, верба, лелека, мак, жито, соняшник, бджола, коза тощо (брати 4-6 символів, кількість картинок в три-чотири рази більше чим дітей щоб на кінець гри кожен здобув принаймні кілька картинок), запис фонової ритмічної української музики.

Хід. Спочатку на занятті дати поняття про природні символи України. Показати презентацію чи відеоролик про українські природні символи. Розповісти про значення українських природних символів:

- Калина – мама, кров та вічність роду;
- Верба – весна, здоров'я та пробудження життя;
- Лелека – вірність рідній землі. Любов до нашої землі;
- Барвінок – жіноча вірність та добробут;
- Соняшник – сонце, праця та достаток;
- Мак – пам'ять роду;
- Жито – символ життя, продовження роду;
- Коза – родючість та достаток;
- Бджола – чистота душі та працелюбність.

По залу довільно розкладені стільчики чи столи. На них розкладені картинки з зображенням українських природних символів чи на вибір символи у вигляді природного матеріалу чи іграшок. Під ритмічну музику діти довільно рухаються по залу роздивляючись картинку на різних локаціях і стараються їх запам'ятати. На закінчення музики назвати символ. Завдання якомога швидше відшукати картинку з цим символом. Назвати його значення. Хто відшукав залишає його в себе до кінця гри. Гра продовжується допоки не відшукають всі символи і не назвуть їх значення. Виграють діти які відшукали найбільшу кількість символів. Їх вітаємо в кінці оплесками.

ПАТРІОТИЗМ ВИХОВУЄМО ЗМАЛКУ

Анотація. У статті розкриваються пізнавально-ігрові форми роботи щодо формування соціально-громадянської компетентності дошкільників. Запропоновані ігри сприяють розвитку почуття відповідальності та обов'язку, сприяють формуванню патріотизму та знань про рідний край, традиції та звичаї.

Патріотичне почуття за своєю природою – інтегральне, оскільки об'єднує в одне ціле всі сторони розвитку особистості: моральну, трудову, розумову, естетичну, фізичну. Воно формується поступово під впливом навколишнього середовища та інших виховних чинників. Бути патріотом – означає любити материнську мову, свій дім, батьків і усіх людей, любити природу рідного краю, звичаї, шанувати традиції народу, людську працю, прагнути не лише зберегти духовні скарби народу, а й примножувати їх. Саме ці проблеми і є визначальними у формуванні соціально-громадянської компетентності старших дошкільнят.

До вашої уваги пропонуються ігри з національно-патріотичного виховання старших дошкільників.

Сюжетно-рольова гра «Прикордонне місто»

Мета: формувати знання дітей про комунікативну компетентність, розширювати уявлення дітей про професії дорослих (прикордонник, кухар, будівельник). Вчити дітей реалізовувати і розвивати сюжет гри. Виховувати чуйне й уважне ставлення до однолітків, позитивні відносини між дітьми. Розвивати інтерес у грі.

Попередня робота: бесіда про професії; розгляд ілюстрацій будівельників, військових; дидактичні ігри «Відгадай», «Що потрібно військовим», «Військовий».

Матеріал: конструктор LEGO дерев'яний (цеглинки); машини іграшкові (вантажна, підйомний кран); спецодяг (фартушки, маски); спецодяг для військових (каска, фартушки); іграшкова собака «Патрон», рація, автомат, прапор; робоче місце командира: стіл, стілець, телефон; маскувальна сітка.

Хід.

Вихователь. Добрий день, малята! Сідайте зручніше, я вам розповім одну історію.

Жив був хлопчик, звали його Андрійко. Він збудував з LEGO-конструктора в себе на подвір'ї замок. А от сусід Андрійка Максимко прийшов і зруйнував його. Андрійко засмутився. Але в нього були надійні, вірні друзі, які прийшли на допомогу. Вони відбудували замок і стали гратися разом, бо нічого кращого немає за справжніх друзів.

Запитання до дітей:

- Вам сподобалась історія про хлопчика Андрійка?
- Хто його втішив?
- А у вас є друзі?

Вихователька. Сьогодні до нас завітав один хлопчик (лялька). В нього трапилась подібна історія. Він жив в прикордонному містечку, але його зруйнували вороги. Хлопчик просить, щоб ми допомогли відбудувати його улюблене місто. Орієнтовні запитання до дітей:

- Ми йому допоможемо?
- Ким ми будемо для хлопчика? (Друзями)
- Для того щоб відбудувати зруйновані будинки, хто потрібен? (Будівельники)

Дидактична гра «Запитання – відповідь» розвивати логічне мислення, мовлення.

- Як ви вважаєте, що роблять будівельники? (Орієнтовні відповіді дітей)
- Будівельники будують будинки, школи, дитячі садки, лікарні, магазини, вокзали, парковки, гаражі.

- Які професії будівельників ви знаєте? (Муляр, маляр, покрівельник, теслях, столяр, каменяр, водій.)
- А ще для будівництва потрібні інструменти. Які? (Кельма, сокира, цегла, тощо).
- Для того, щоб швидко будувати міцні будинки нам потрібні працівники багатьох будівельних професій.
- Хто ким хоче бути? (Діти вибирають ролі).

Вихователька. Я вам хочу нагадати, що це місто знаходиться на кордоні. Тому щоб було спокійно і затишно в місті потрібні військові – прикордонники, щоб вони охороняли кордон.

Дидактична гра «Військові які?»

Мета: розвивати вміння дітей добирати прикметники, які характеризують українських воїнів, відповідаючи на запитання «які?». Активізувати словник, розвивати мовлення, мислення, увагу, спостережливість, зорове сприйняття зображення. Виховувати граматичну культуру мовлення, віру в перемогу.

Запитання до дітей:

- Що роблять військові-прикордонники? (Охороняють державні кордони нашої Батьківщини, виконують накази командира, тренуються).
- Хто буде військовим-прикордонником? (Відповіді дітей).

Вихователь. Ми вже з вами визначились, хто буде працювати у прикордонному місті. Тож сідайте в автобус і поїдемо допомагати хлопчику у відбудові його улюбленого міста. (Діти сідають в уявлений автобус).

Приїхали, виходьте і займайте свої робочі місця. (Діти одягають спецодяг, беруть інструменти для праці).

Вихователька. Майстри, поміркуйте, з чого ви почнете будувати будинок? Що для цього потрібно?

- Які інструменти потрібні для роботи?
- Як стіни будуть готові, їх потрібно заштукатурити, цю роботу виконує.... Йому потрібні які інструменти?
- А ще стіни потрібно пофарбувати, цю роботу буде виконувати.... Для роботи йому потрібні які інструменти?
- А хто буде робити дах?
- Що йому потрібно для роботи?
- Що ви будете будувати з цеглинок і з LEGO-конструктора?
- Що будуть робити військові-прикордонники?
- Що їм для цього потрібно?

Командир і військові-прикордонники будуть тренуватися, щоб потім змінити на посту прикордонників.

Я буду мером, головною людиною в місті. Кому буде потрібна будь яка допомога, приходьте до мене. Моє робоче місце ось тут. (Самостійна гра дітей)

Рефлексія по завершенню гри:

- Що вам найбільше сподобалось у грі?
- Яка професія вам сподобалась?

- Ми допомогли хлопчику?
- Як ви думаєте, він задоволений?
- Наступного разу яку роль бажаєте зіграти в грі?

Вихователь. День робочий закінчився. А в кого він не закінчився? Так, прикордонники працюють і вдень, і вночі, щоб ніхто не порушив спокій мирних мешканців міст. А ось будівельники відпочивають, щоб завтра продовжити будувати будинки.

Дидактична гра «Чи знаєш ти національні свята?»

Мета: закріпити вміння дітей складати розповідь про національні свята, пов'язані з родинними традиціями. Розвивати зв'язне мовлення. Виховувати любов до народних звичаїв та традицій.

Матеріал: ігрове поле, кубики з фішками за кількістю гравців, картки із зображенням характерних ознак свят.

Хід. На ігровому полі виставляють фішки за кількістю гравців. Кожен учасник по черзі кидає кубик. Гравець ставить свою фішку на відповідний сектор, після чого бере картку, називає свято та складає розповідь про нього. Виграє той, хто правильно розповів і набрав найбільшу кількість карток. Перелік народних свят:

- Вербна неділя
- Вечорниці
- Івана Купала
- Святий Миколай
- Ярило
- Обжинки
- Масляна
- Святвечір
- Зелені свята
- Щедрий вечір
- Великдень
- Водохреще

Дидактична гра «Склади і назви»

Мета: розвивати вміння диференціювати зразки декоративних розписів: Опішнянський, Косівський, Петраківський та за мотивами Яворівської іграшки. Розвивати творчу уяву, мислення.

Матеріал: парні картинки зразків декоративних розписів, один з яких розрізаний на декілька частин.

Хід. Учасники гри розміщуються по колу. Отримавши конверт із розрізаними картинками, складають їх в цілу, та називають за мотивами якого розпису намальований предмет. Виграє той, хто перший назве та кладе вірно.

ІГРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

***Анотація.** Ігри для формування соціально-громадської компетентності у дошкільників спрямовані на розвиток ключових навичок взаємодії та спілкування. Такі ігри сприяють розвитку емпатії, співпраці та взаєморозуміння серед вихованців. Вони включають дидактичні, сюжетно-рольові гри, спільні творчі завдання, а також проблемні ситуації, які спонукають дітей вирішувати завдання разом.*

Першою сходинкою у формуванні соціально-громадської компетентності є сім'я. Саме тут діти вчаться взаємодіяти з різними членами сім'ї. У житті людини сім'я є найважливішою частиною мікросередовища.

Другою сходинкою у формуванні соціально-громадської компетентності є формування соціальних стосунків поза сім'єю. Цей зв'язок здійснюється в дошкільному віці з однолітками і дорослими. Саме в дошкільних закладах вони набувають важливого соціального досвіду, базових знань і навичок, необхідних для співіснування з іншими.

В Базовому компоненті дошкільної освіти наголошується про важливість формування соціально-громадської компетентності дошкільника. Завдання вихователя створити умови для реалізації цього задуму. Оскільки гра це провідний вид діяльності дошкільника, то саме їй відводиться ключова роль у формуванні соціально-громадської компетентності дитини-дошкільника. Адже, як зазначає М. Михайленко, у грі складаються міцні стосунки між дітьми та дорослими: дитина отримує позитивний досвід спільної дії.

Розвиток соціальних навичок дітей залежить від спільних зусиль педагогів і батьків. Тому цілеспрямований розвиток, а саме: ознайомлення з моральними нормами і духовними цінностями, виховання патріотизму, розвиток комунікативних навичок у процесі взаємодії з навколишнім світом сприяють формуванню соціально-громадської компетентності дошкільнят. Граючись, дитина поступово освоює нові способи поведінки в конфліктних ситуаціях і засвоює їх. Позитивний процес зміни дітей у грі не відбувається автоматично. Це можливо, якщо дорослі створять атмосферу взаєморозуміння. Емоційно насичена поведінка дорослих може допомогти дітям зайняти чітке місце в житті. Тому найефективнішим способом формування соціально-громадської компетентності у дітей дошкільного віку є навчання її власним прикладом.

Для розвитку цієї здатності необхідний повний комплекс педагогічних впливів і засобів. Найефективнішими з них є ігри соціального та громадянського змісту.

Гра – це школа соціальних відносин, в якій моделюється поведінка дитини. Наше завдання, правильно і вміло допомогти дітям отримати, закріпити необхідні соціальні навички.

Під час гри діти вчаться:

- Висловлювати згоду та незгоду та висловлювати свою думку
- Сприймати думки інших, приймати їх пропозиції та поважати права, але разом з тим і відстоювати свою думку, аргументувати свою позицію.
- Емоційний відгукуватись на певні дії інших людей.
- Вибачитися самому і пробачати інших.
- Створювати правила групи та слідкувати за їх дотриманням, відповідати за свої вчинки.

Для формування соціально-громадської компетентності дітей дошкільного віку слід вирішувати такі завдання: збагачувати уявлення дітей про себе, родину, дитячий садок, Батьківщину, соціальні ролі та стосунки, знайомити з родинними звичаями та традиціями,

українським народом, українськими народними іграшками та іграми, культурними традиціями інших етносів, відтворювати сюжети народних казок, мультфільмів, почуття героїв, моделі для наслідування та поведінки позитивних героїв для розвитку уявлень про правила поведінки, переговори та потребу ділитися іграшками.

Одним із показників успішної соціалізації дошкільників є поява сюжетно-рольової гри, яка сприяє побудові стосунків між людьми та спонукає їх об'єднуватися в ігрові групи.

Для старших дошкільників, крім сюжету, важливими стають правила, яких необхідно дотримуватися відповідно до певного героя. Діти цього віку вибагливі до того, як поводить себе їхній партнер. Саме правила гри допомагають їм регулювати стосунки. Тому в цьому віці дітей спонукають самостійно встановлювати правила гри, дотримуватися їх і, головне, нести відповідальність за їх порушення. Пропонуйте дітям ігри, в яких потрібно домовлятися, планувати спільні дії та досягати поставлених цілей.

Тому за допомогою ігор соціально-громадянського змісту дошкільники легко й природно оволодівають навичками взаємодії з оточуючими та суспільством. Ігри допомагають їм засвоїти соціальні правила та норми, зрозуміти свої права та обов'язки, навчитися емпатії тощо. Також діти навчаються приймати вимоги соціальної групи та домовлятися, але водночас відстоювати власну думку.

Щоб ігри (і перш за все сюжетно-рольові) справді стали для дітей школою моралі, не вигаданою моралі, а справжньою моралі, керованою їхніми вчинками, вихователь повинен пам'ятати і врахувати:

- цінність тієї чи іншої гри залежить від того, які форми соціальної поведінки вона виховує, які моральні якості виховує у дітей;
- ігри повинні вирішувати загальновиховні завдання, першочерговими завданнями яких повинні бути виховання і розвиток моральності, формування соціальних якостей дітей;
- основною метою в грі має бути засвоєння морально-етичних норм спілкування та поведінки людини;
- ігри повинні викликати позитивні емоції та переживання, ролі, які діти обирають і грають, мають бути наповнені морально-етичним змістом;
- під час гри діти повинні постійно зосереджуватися на однолітках, їхніх потребах і сферах досвіду.

Ігри для формування соціально-громадянської компетентності дошкільників

Мої обов'язки та обов'язки членів моєї родини (середня група)

Мета: Поглибити розуміння дітьми того, що кожен член сім'ї має свої обов'язки залежно від віку, інтересів і потреб.

Хід

Кількість учасників: від 2 до 6 дітей. Кожен гравець по черзі вибирає зображення. Підбірка фотографій супроводжується поясненням, чому саме цей член сім'ї повинен виконувати певні обов'язки. Діти можуть зробити лише одну фотографію в турі. Роздайте гравцям фотографії членів родини. Запропонуйте дітям підібрати інструменти для кожного члена сім'ї, пояснюючи, для чого і з якою метою вони можуть бути використані: хто ще може виконати роботу. Виграє кожен, хто підбере більше малюнків і дасть змістовне пояснення.

Давай одягнемо доньку та підемо гуляти (середня група)

Мета: Закріпити навички одягання та роздягання, соціальні ролі батьків-дітей.

Матеріал: паперові ляльки та паперовий одяг різних розмірів, ляльки-іграшки та ляльковий одяг різних розмірів.

Хід Дитина вибирає для ляльки відповідний одяг за розмірами (довжина, ширина) і одягає його на прогулянку. Розповідає, хто допомагає дитині одягатися і роздягатися вдома, в садочку. Хто складає речі, іграшки після прогулянки.

Добро – зло (середня група)

Мета: Розвивати вміння визначати добрих і злих героїв казки, вчити обґрунтовувати свої відповіді, розвивати позитивні емоції, бажання творити добро. Закріпити правила толерантного спілкування, взаємодії в соціумі.

Матеріали: іграшки або картинки із зображенням героїв знайомих казок, зображення предметів (сонечко, хмаринки).

Хід. Казкова чарівниця запрошує на бал усіх казкових героїв, але щоб вони не сварилися, їх треба об'єднати в групи в яких їм буде комфортно. Діти по черзі обирають казкового героя, згадують, з якої він казки, як поведився (добре чи погано). Свої відповіді діти обґрунтовували, об'єднували в групи, в яких їм буде комфортно на святі.

Гроші – ціна (старша група)

Мета: усвідомити взаємозалежність якості товару від ціни; вчити порівнювати якість і ціну; вчити домовлятися; розвивати вміння аналізувати та робити висновки.

Матеріали: картки-гроші, різні предмети (іграшки різної якості: старі, нові, м'які, електричні та ін., книжки різного розміру, одяг тощо).

Хід. Ця гра має кілька варіантів:

- Педагог запропонував дітям зробити покупки та вибрати найдешевші, але якісніші продукти, пояснити свій вибір.
- Вихователь пропонує написати цінники для продажу різних товарів – діти мають проаналізувати якість товару та відповідно визначити ціну товару.
- Перелічіть найкращі та найкорисніші речі, які можна придбати за певну суму грошей, аргументувати свою думку.

Покупки (старша група)

Мета: закріпити знання дітей правил поведіння в супермаркеті, про його будову, призначення, розміщення товарів, з врахуванням різних потреб та можливостей покупців, розвивати аналітичне мислення.

Хід. Вихователь пропонує дітям для гри в супермаркет розташувати полицки з товаром за спільними характеристиками – зробити відділи товарів (молочні продукти, іграшки, одяг, канцелярські товари, фрукти тощо). Після цього дітям пропонується обрати найкоротший шлях до якогось із товарів.

Як результат: діти можуть переставити полицки чи товари, для того щоб було зручніше знаходити потрібну річ. Поміркувати чи всім буде зручно дістатись до того чи іншого товару.

Впізнай професію (старша група)

Мета: закріпити знання дітей про професії людей, роль даної професії у суспільстві, розвивати кмітливність, увагу, спостережливість.

Хід. Діти зображують за допомогою пантоміми або опису людей різних професій. Кожен з дітей загадує собі професію. Після починає показувати дії людини обраної професії або розповідають про неї не називаючи. Наприклад: я варю суп, готую печиво, годую дітей – хто я? Діти намагаються впізнати професію. Спільно визначають роль даної професії у суспільстві.

Умілі руки (старша група)

Мета: виховувати дбайливе ставлення до предметів, виготовлення яких потребує копіткої праці різних за фахом людей; учити раціонально використовувати речі, що були в ужитку; закріпити правила збереження довкілля.

Хід. Дітей розподіляють на дві команди по 5-6 осіб. Вихователь називає або показує будь-який предмет і пропонує розповісти про його призначення. Після цього дітям дається завдання придумати, як ще можна використати його в дещо зміненому або в тому ж стані, проте за умови, що він вже застарілий й не може бути використаний за своїм призначенням. Оглянути, визначити з чого зроблено, чи шкодить довкіллю виготовлення цього предмету.

СИМВОЛ ОБИРАЙ ТА ПРО НЬОГО РОЗПОВІДАЙ

(дидактична гра для формування соціально-громадянської компетентності)

***Анотація.** Однією із складових особистісного зростання дошкільника є соціально-громадянська компетентність. Результатом сформованості соціально-громадянської компетентності є ціннісне ставлення та повага до культурних надбань українського народу, любові до Батьківщини, та ін. Саме тому патріотичне виховання має прослідковуватись протягом освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Запропонована дидактична гра допоможе дошкільникам поглибити та закріпити знання про державні та народні символи, історію їх виникнення.*

***Мета:** продовжити знайомити дітей з національною державною символікою та народними оберегами. Закріпити та розширити про державні символи України (герб, прапор, гімн) та народні символи-обереги (калина, рушник, віночок, вишиванка).*

Збагатити словник дітей новими прислів'ями та приказками, удосконалити вміння читати напам'ять вірші, формувати інтонаційну виразність мови; виховувати любов до своєї країни, шанобливе ставлення до її традицій, народу, культури. Сприяти розвитку пізнавального інтересу щодо вивчення своєї країни.

***Методи і прийоми:** ігровий (провокація, інтрига, сюрпризний момент), наочний (атрибути, картинки, предмети, іграшок), словесний (запитання, відповідь, повторення, підказка, діалог, похвала), практичний (вправляння).*

***Обладнання і матеріали:** мапа України, ляльки в національному одязі, квітка з трикутним прорізом, квітка з картинками державних та народних символів, музичні записи (гімн України, народні пісні), прислів'я, вірші, легенда про державні символи України.*

***Попередня робота:** вивчення віршів та прислів'їв про Батьківщину, розгляд мапи України, розмальовки рушничків та вишиванок, бесіда з дітьми «Моя країна – Україна»; «Народні символи України».*

***Хід.** Провокація (діти відчули запах свіжоспеченого хліба). Чим пахне, яка є випічка? Який хліб випікали в Україні?*

В групу заходять діти в українських костюмах (або з'являються ляльки в національному одязі (хлопчик та дівчинка) з рушником та паляницею.

***Гості:** Любі діти, прийміть коровай, як символ дружби*

***Діти:** – Ми раді вам, як то кажуть у народі: «Добрий гість – хаті радість».*

***Вихователь:** Наші гості принесли нам дуже цікаву гру, за допомогою якої ми ознайомимося з державними символами України і народними оберегами. Вони є скарбами нашого народу.*

Але для цього нам потрібно відгадати назву країни мапа якої перед нами? Діти розглядають мапу. Знаходять Дніпро, Київ, та ін.

Давайте пригадаємо прислів'я і приказки про Україну?

- Без Батьківщини і сонце не гріє.
- Нема на світі другої України, немає другого Дніпра.
- Наша слава – Українська держава.
- На чужій стороні Вітчизна удвічі миліша.
- Всюди на світі добре, а вдома найкраще.
- Людина без Вітчизни як соловей без пісні.
- Людина без рідної землі, як соловей без гнізда.
- Звідки знати безрідному, що таке любов до Батьківщини?

- Вкраїна – мати, за неї треба головою стояти.
- Жити – Вітчизні служити.
- Без відваги зазнаєш зневаги.
- Грудка рідної землі дорожча за золото.
- З рідної землі і ворона мила.
- Рідна земля – мати, а чужа – мачуха.
- Та земля мила, де мати родила.
- У чужій сторонці не так світить і сонце.
- В чужий край не залітай, щоб крилечка мати.
- В чужім краю і солов'ї не цвірінькають.
- Де рідний край, там і під ялиною рай.
- За рідний край життя віддай.
- За рідним краєм і в небі скучно.
- За своїм краєм серце болить.
- За морем тепліше, та вдома миліше.

Вихователь: Ми з вами пригадали прислів'я та приказки, а зараз давайте пограємось. Перед нами квітка на якій є трикутний виріз і ще одна квітка з зображенням державних та народних символів України. Потрібно покрутити квіточку, тоді в отворі з'явиться якась картинка-символ. Про цей символ ми будемо розповідати гостям. Готові? (Діти по черзі крутять квітку і розповідають про символ який зображений на картинці).

Тризуб – немов сім'я єдина,
Де тато, мама і дитина
Живуть у мирі і любові
На Україні гарній, новій.

- Що символізують промінчики ТРИЗУБА? (трактування є різні, але я пропоную таке: відображена триєдність життя – це Батько, Мати, Дитина, які символізують Силу, Мудрість, Любов)
- Яке слово заховано в тризубі? (Воля)

Прапор – це державний символ,
Він є в кожній державі.
Це для всіх – ознака сили,
Це для всіх – ознака слави.

- Що означають кольори на прапорі? (Синій колір – це колір неба, води, миру. Жовтий колір – це колір хліба, життя.)

Гімн - урочиста пісня, яка поєднує народ в час радості і горя. Виконують гімн України стоячи, приклавши праву руку до серця.)

Діти давайте пригадаємо прислів'я про Україну, в яких згадуються народні символи?

- Любиш Україну – посади калину.
- Дівчинка у вінку – мов калина у цвіту.
- Без верби і калини нема України.
- Рушник – як доля, на ньому люди вишивали своє життя.

Вишиванка – символ України,
Кожної великої родини,
Нашої історії та мови
Залюбки вдягаємо її знову.

В кінці діти дякують гостям за цікаву гру та розглядають експонати на виставці українських вишитих речей.

*Л.П. Стасишина, вихователь
закладу дошкільної освіти №1
«Ромашка» загального розвитку
Христинівської міської ради
Черкаської області*

ГАСТРОНОМІЧНИЙ ТУР УКРАЇНОЮ

(дидактична гра для дітей старшого дошкільного віку)

Анотація. Однією із складових соціально-громадянської компетентності є формування любові до Батьківщини. Дидактична гра «Гастрономічний тур Україною» поглиблює знання дітей про Україну, її національну кухню, традиційні, обрядові страви. Історію їх виникнення та значення в житті народу.

Мета: закріпити знання дітей про традиційні українські страви, вчити впізнавати та називати їх, поглиблювати уявлення про склад страв, технологію їх приготування. Удосконалювати вміння дітей розв'язувати приклади на додавання і віднімання, орієнтуватися на аркуші паперу. Розвивати мислення, пам'ять, зв'язне мовлення, збагачувати словник дітей. Виховувати гостинність, повагу до традицій нашого народу.

Матеріал: різні картинки із зображенням страв української кухні і кухні інших країн; цифри, картки з прикладами.

Попередня робота: розгляд ілюстрацій страв української кухні і країн світу, бесіди.

Хід

Сьогодні ми з вами влаштуємо гастрономічний – тур.

- А чи знаєте ви, що це таке?

Гастрономічний тур –це подорож різними країнами в пошуках смачних страв. А ми з вами помандруємо нашою Україною, адже наша кухня одна з найрізноманітніших по кількості страв.

- Які страви української кухні ви знаєте?
- Які з цих страв готують у вас в родині?

Зараз ми познайомимось більш докладніше з стравами національної кухні. На картинках, які закриті цифрами, зображені українські страви. Щоб дізнатись, що заховалось під цифрою потрібно розв'язати приклад. Цифра-відповідь – це підказка, яка допоможе відкрити картинку.

Наприклад: $3-1=2$. Відкриваємо цифру 2 і розповідаємо про страву яку ми побачили на картинці.

- Це страву української кухні? (Вихователь просить дітей назвати продукти з яких її приготували.)

Ускладнення до гри: зображення страв і цифри можна розміщувати в довільному порядку.

1	2	3
4	5	6

$$3 - 1 = 2$$

1		3
4	5	6

ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ДІТЬМИ

*М.Л. Сивачук, вихователь
Подібнянського закладу дошкільної
освіти (ясла-садок) «Малятко»
Маньківської селищної ради
Черкаської області*

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДОШКІЛЬНИКІВ

***Анотація.** Одним із складників соціально-громадянської компетентності є формування любові до Батьківщини. Саме виховання патріотичних почуттів у дошкільників допоможе виховати гідного громадянина України.*

Патріотизм ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної мови, культури, до власної історії. Патріотизм базується на любові до того місця на землі, де людина народилася.

Головна функція патріотичних почуттів полягає у позитивному ставленні до свого народу, Батьківщини.

Дуже важливо, щоб діти, як можна раніше зрозуміли, що наша Батьківщина – Україна. Вона одна для всіх, хто народився на цій землі, любить її, хто докладає зусиль, щоб вона стала ще красивішою, багатогою, могутньою державою. І кожному з нас треба бути їй корисним. А для цього треба багато знати і вміти. Дмитро Павличко писав:

*«Всі народи рівні. А земля
Там найкраща, де вродився ти!
Виростай, дитино, й пам'ятай:
Батьківщина – то найкращий край!»*

Заклик любити Батьківщину для дитини лише слова, якщо вони не підкріплені її власним почуттям і діями. День у день потрібно маленьким українцям неповторність рідної землі, розповідати про працю їхніх співвітчизників, зокрема й шанованим світом, знаходити у найближчому докількі те, що надихає, дивує, захоплює.

Патріотичне виховання дітей ставить своєю ціллю розбудити у дітей інтерес до оточуючого світу, любові до України, до її героїчного минулого і сьогодення. Мета патріотичного виховання: виховання громадянина - патріота України, утвердження любові до Батьківщини, духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань Українського народу, наслідування найкращих прикладів мужності та з витягів борців за свободу та незалежність України як історичного сьогодення, так і захисників які відстоюють суверенітет держави у боротьбі із зовнішньою агресією.

Завдання соціально-громадянської компетентності з врахуванням патріотичного складника, це:

- формувати патріотичну відповідальність і мужність, самосвідомість, громадську ініціативність та активність, готовність працювати для розвитку Батьківщини, захищати її;
- формувати повагу до Конституції, законів Української держави, прийнятих у них правових норм;
- виховувати повагу до батьків, свого роду, родоводу, історії рідного народу;
- формувати почуттів власної гідності;
- виховувати дисциплінованість, працьовитість;
- виховувати гуманність, шанобливе ставлення до культури, традицій свого народу.

Пріоритетність формування соціально-громадянської компетентності зумовлене сучасними суспільно-політичними умовами, коли Україна ціною життя та зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну

цілісність. Події останніх років дають підстави стверджувати, що переважна більшість громадян України, серед яких є діти і молодь, виявляють високу патріотичну свідомість та міцну громадську позицію. Тому саме формування соціально-громадянської компетентності є одним із найважливіших завдань педагогів закладів дошкільної освіти.

Пропоную вашій увазі форми роботи, які доцільно використовувати з дітьми дошкільного віку.

Державні символи України

Мета: закріплювати та поглиблювати знання дітей про Україну як державу, про державні та народні символи; ознайомити з державним гімном України; продовжувати знайомити дітей з поняттям «Наша Батьківщина»; розвивати інтерес до України, бажання спілкуватися рідною мовою; виховувати громадянина своєї держави, любов до рідного краю, шанобливе ставлення до національних та державних символів, повагу до українського народу; виховувати інтерес до творчої праці; розвивати зв'язне мовлення та дрібну моторику.

Матеріали: дошка, карта України, прапор, герб, гімн, книга.

Хід:

Привітання.

В добрий ранок, В добрий час,

Завітали ви до нас.

Всіх ми вас вітаємо,

Та гарного настрою Вам бажаємо!

Бесіда про державні символи. Діти! Ми з вами живемо у прекрасній країні. Наша країна має чудову історію. Кожна держава має свою національну символіку. Хто мені назве державні символи України? Дійсно це прапор, герб, гімн.

- *Прапор України* – це символ державності та незалежності. Прапор України синьо – жовтого кольору. Синій колір – це колір чистого мирного неба. Жовтий колір – це колір золотої ниви.
- *Герб України* – це Тризуб. Він золотий на голубому тлі відображає триєдність життя: батько – мати – дитя, які символізують собою силу, мудрість і любов. На ньому можна прочитати слово воля.
- *Державний гімн* – це урочиста пісня, символ нашої державної єдності. Називається він «Ще не вмерла України і слава і воля...». Коли звучить гімн, треба обов'язково встати і покласти руку на серце, цим ми виявляємо особливу пошану до наших державних святинь.

Дидактична вправа: «Священні символи» (розширити знання дітей про державні символи України – Герб, Прапор, Гімн; виховувати повагу до них; почуття приналежності до свого народу).

Хід. Діткам пропонують по черзі розглянути зображення державних символів України, описати їх і пояснити, що означають такі символи – позначення. Діти, стоячи, слухають Гімн України. По закінченню гри, вихованцям потрібно об'єднатися в дві команди. За сигналом вони повинні скласти Герб та прапор України. Перемагає команда, яка швидше впорається із завданням.

Читання легенди «Брати» (цей вид діяльності можна перенести на етап підготовки до заняття, тоді на самому занятті можна провести лише бесіду за змістом легенди).

Колись дуже давно жила жінка, яку звали Україна, і мала вона трьох синів. Росли вони чесними, сміливими, дуже любили свою матусю. Виросли і вирішили піти у світ.

«Що ж, – говорить мати, – ідіть, сини, та пам'ятайте рідну домівку». І дала старшому золоту корону з трьома промінцями: воля, честь, свобода, щоб в далекому краю зігрівала вона серце.

Минув час, і завдяки своєму розуму став старший син великим князем. Трипроменева корона зігрівала людей і вела їх уперед, вказувала шлях до кращого життя. А звали старшого сина ... (Герб Тризуб)

– Збирається в дорогу середній син. Дала йому мати синьо – жовтий одяг, що виткала із ниток блакитного неба та золотого пшеничного колоска.

Він здіймався у височінь, бачив усіх, хто потребував допомоги, захищав від злих сил, прославляв свою неньку добрими справами. А звали середнього сина ... (Прапор)

Третьому синові мати подарувала чарівний голос. Він так гарно співав, що люди впізнавали в ньому матусин голос. Він оспівував свою рідну землю, повноводні ріки, славних людей. Його пісня була урочистою. Хто її слухав, підводився і віддавав честь матері, яка виростила таких синів. Як звали наймолодшого сина ... (Гімн)

– Люди впізнавали їх, говорили, що це – сини неньки – України. Брати прославляли свій рідний край, Батьківщину. І там, де вони проходять, завжди звучить урочиста пісня.

– Ось така легенда про трьох братів.

Розучування вірша П. Чубинського «Ще не вмерла Україна» (слова з цього вірша були взяті для тексту Гімну України)

Ще не вмерла Україна, ні слава, ні воля,
Ще нам, Браття-українці, усміхнеться доля.

Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Душу, тіло ми положим за нашу свободу
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Станем, браття, в бій кривавий від Сяну до Дону,
В ріднім краю панувати не дамо нікому.

Чорне море ще всміхнеться, дід Дніпро зрадіє,
Ще на нашій Україні доленька наспіє.

А завзяття, праця щира свого ще докаже,
Що ся волі в Україні піснь гучна розляже.

За Карпати відіб'ється, згомонтить степами,
України слава стане поміж ворогами.

Рефлексія щодо отриманих знань, визначення емоцій, які супроводжували дітей протягом заняття.

Моя Батьківщина – Україна

Мета: розширити знання дітей про Батьківщину – Україну; вчити розуміти поняття «Батьківщина», «Україна – держава»; розвивати вміння логічно граматично правильно виражати свої думки. Виховувати почуття любові до рідної землі, рідної мови, до свого народу почуття гордості.

Матеріал: чарівний мішечок, глобус, книга, різнокольорові стрічки.

Хід.

Організаційний момент

Струмок серед гаю, мов стрічечка.

На квітці метелик, мов свічечка.

Хвилюють, малюють, квітують поля

Добридень тобі, Україно моя!

Читання казки «Україна» (цей вид діяльності можна перенести на етап підготовки до заняття, тоді на самому занятті можна провести лише бесіду за змістом казки)

Колись дуже давно народилася маленька дівчинка з золотим волоссям та голубими оченятами. Звали її Українка. Вона була веселою та доброзичливою. В сусідній країні правив страшний Цар, він був злий Чарівник. В його королівстві було дуже багато зачарованих діток. Одного разу, злий Чарівник задумав збагатити своє королівство чужими землями, а на тих родючих землях проживали друзі Україночки. Вони любили гратися, співати, танцювати. Злий Чарівник покликав до себе солдат. Спочатку він забрав у них розум, щоб вони не могли думати і наказав напасти на Українку та її друзів. Нерозумні солдатики почали нападати на Українку, злякані дівчатка та хлопчики із своїми братиками та сестричками почали ховатися по темних, сирих підвалах. Але Українка була дуже розумна, вона їх обхитрила, і

покликала мужніх, сильних наших захисників на допомогу. Захисники були відважними воїнами і могли влучно стріляти. Стрельнули раз, стрельнули другий раз, розігнавши злих нападників. Так і повернулася до України її воля, свобода і незалежність.

Подарували захисники мир і спокій всім діткам нашої країни. До солдатиків, що здалися в полон, повернувся розум і широко розплющились очі, зрозумівши, що вони накоїли великої біди, залишивши маленьких хлопчиків і дівчаток без рідної домівки, та щасливого дитинства. Повернувшись до королівства солдати, сказали йому, що не будуть виконувати його злих наказів, вони хочуть бути такими добрими, чуйними, як справжні українці. Всі прислуги, почувши що розказують солдатики, розізлилися на свого Царя і залишили королівство. Злий Чарівник сильно розлютився і прогнав їх. З того часу Царя більше ніхто не слухав.

Аналіз казки. Обговорення з дітками дану ситуацію, яка відбулася в казці; пояснити що Злий Чарівник є насправді, який руйнує наші життя, але ми скоро його зможемо перемогти.

Бесіда: «Чому я люблю свою Батьківщину»

Дітки, давайте пригадаємо як називається наша Батьківщина?(Україна). У кожного з нас є місце, де ми народилася, де проходить наше дитинство, де ми ростемо. Це і є маленька Батьківщина. Для вас, діти, це наше село. Якщо скласти маленькі батьківщини кожного з нас, то вийде наша велика держава – Україна. Це наша велика Батьківщина. От і сьогодні ми будемо говорити про нашу державу – Україну. Ми багато знаємо віршів, пісень про рідну мову, про рідний край. Давайте пригадаємо вірш, який ми вивчили «Батьківщина». Хто хоче прочитати?

Що таке Батьківщина?

За віконцем калина

Тиха казка бабусі,

Ніжна пісня матусі,

Дужі руки у тата,

Під тополями хата,

Під вербою криниця,

В чистім полі пшениця,

Серед луку лелека

І діброва далека,

І веселка над лісом,

І стрімкий обелісок...

Дидактична гра «Народні перлини» (розширювати знання дітей про Батьківщину; розвивати пізнавальний інтерес до усної народної творчості (прислів'я, приказки); виховувати ціннісне ставлення до рідного краю).

Хід. Варіант 1. Вихователь промовляє початок прислів'я, а діти закінчують.

Варіант 2. Вихователь дає довільний набір слів із відомого прислів'я, а діти складають їх правильно.

- Людина без Батьківщини – як пташка без крил.
- За рідною землею і в небі сумно.
- Кожному мила своя сторона.
- Де рідний край, там і під ялиною рай.
- Той вітчизну любить, хто їй служить.
- Батьківщина славить тих, хто трудиться.
- У рідному домі і вода солодка.

Руханка: «Барвисті стрічки» (під музику виконуємо рухи за текстом)

Хід.

В руки стрічки ви візьміть,

До гори їх підійміть.

Стрічками помахайте,

Разом з нами покружляйте.

Ручки ваші вже стомились

Стрічки вниз опустились

Колективна робота: «Веселі долоньки» (знайомити вихованців з невербальними формами спілкування, допомагати долати замкненість, скутість; підвищити рівень згуртованості групи, створення умов для залучення вихованців спільної діяльності, розвивати творчість, уяву, фантазію).

Матеріал: папір різного кольору, ватман, олівець, клей, щіточки, серветки.

Хід.

- ручки знайомляться;
- ручки вітаються;
- ручки сваряться;
- ручки миряться;
- ручки прощаються.

Кожна дитина обводить свою долоньку на аркуші того кольору, якої відповідає її настрою, потім наклеює на ватман. В кінці гри дітки складають розповідь про свої долоньки.

Рефлексія

Интерв'ю на тему: «Україна сьогодні!»

*Горить свіча і пам'яті сльоза,
Додолю з неї краплями стікає,
Земля ридає, плачуть небеса,
Героїв Україна пам'ятає.*

Дітки, наша Україна – вільна держава. Але стала вона такою зовсім недавно, в 1991 році. Сотні літ боролися українці за свою незалежність. Часто віддавали за неї свої життя. І завдяки героїчній боротьбі перемогли.

- Які події відбуваються у нашій державі сьогодні? (думки вихованців).

Виготовлення оберегів захисникам. З великою теплою та любов'ю, ви розповідали та дізнавалися про нашу Батьківщину, тому я пропоную зробити обереги для наших захисників, наших героїв. Подаруємо часточку свого серденька Україні, а в листівці напишемо побажання. (під музику «Мій тато Герой!»). Діти стають у коло, беручись за ручки.

Сподіваюсь, що ви завжди будете пишатися тим, що ви – українці, що ви живете в Україні. МИРУ ВАМ УСІМ, СПОКОЮ, ЩАСТЯ!

ФОРМИ РОБОТИ З ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ

*В.Л.Солошенко, вихователь
закладу дошкільної освіти (ясла-садок)
комбінованого типу №1 «Ромашка»
Тальнівської міської ради
Черкаської області*

ФОРМУЄМО СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКУ КОМПЕТЕНТНІСТЬ СПІЛЬНО

(з досвіду роботи ЗДО №1 «Ромашка» Тальнівської міської ради)

Анотація. Формування в дітей дошкільного віку соціально – громадянської компетентності на даний час є як ніколи актуальним. В своїй повсякденній роботі педагоги різнобічно підходять до завдань Базового компоненту дошкільної освіти, реалізуючи завдання освітнього напрямку «Дитина в соціумі». Для цього використовуються різні форми і методи роботи.

Базовим компонентом дошкільної освіти серед всіх компетентностей визначена надзвичайно важлива на даний час соціально-громадська компетентність. Вона є однією із

ключових для старших дошкільників, важливою складовою особистісної сфери. Зараз в нашій країні війна, тому слід особливу увагу приділяти саме цій компетентності і повсякчас в своїй роботі формувати в дітей активну громадянську позицію. Питання набуття важливих елементарних навичок під час успішної соціалізації дітей зараз стало надзвичайно важливим. Адже дитина має не тільки відчувати себе затишно й комфортно в соціальному середовищі, а ще й віднайти своє місце в ньому для того, щоб мати можливість повністю розкрити себе, свої можливості, відчути свою користь для інших.

Я хочу поділитися напрацюваннями нашого педагогічного колективу по даній темі за декілька навчальних років, адже соціально-громадська компетентність тісно переплітається із завданнями багатьох інших, тому річні завдання в різні роки завжди актуальні по даному питанню.

Всі ми знаємо, що для того, щоб виховати справжніх патріотів своєї держави потрібно самому бути патріотом; щоб привити дитині любов до праці – потрібно самому працювати, саме особистий приклад є заporукою для наслідування. Саме тому велику увагу в закладі дошкільної освіти приділяється роботі з педагогічними кадрами. Адже дуже важливо мати активну соціальну та громадянську позицію педагогу, який формує соціально-громадянську компетентність у дітей дошкільного віку. Це питання розглядається на педагогічних радах, семінарах–практикумах, консультаціях; під час: відкритих переглядів, організацій виставок, майстер класів, свят та розваг; під час виготовлення дидактичних посібників та ігор. Отримати уявлення про стан сформованості цієї компетентності можливо під час тематичного контролю, рефлексії, конкурсів, педагогічних диспутів, полілогів.

Показниками сформованості соціально-громадянської компетентності є: ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, до міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми, однолітками в соціально -громадянському просторі до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур; здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини. Ось невеличкі фрагменти із річних планів, з врахуванням даної теми.

Питання для розгляду на педагогічних радах:

- Трудове виховання як важливий засіб ранньої соціалізації дітей дошкільного віку.
- Використання ігрової діяльності – ефективний засіб виховання і розвитку дошкільнят.
- Формування екологічної, економічної й соціально доцільної поведінки в контексті освіти сталого розвитку.
- Вчимося пишатися Батьківщиною.
- Забезпечення формування соціального досвіду в дітей дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.
- Первинний фінансово-економічний досвід – необхідна умова й результат соціалізації та виховання дітей дошкільного віку
- Про ЛЕГО – технології як ефективний освітній процес формування життєвої компетентності дошкільників.

Диспути:

- Формування у дошкільників мотивації до дій і моделей поведінки, орієнтованих на сталий стиль життя.
- Соціалізація дитини в грі.
- Соціально – фінансова освіта як складова соціалізації дитини.

Готуючись до педагогічних рад педагога закладу готували творчі завдання, а саме:

- Творчі цікавинки – ігри та вправи, що сприяють ознайомленню дітей з професіями та трудовою діяльністю (виставка – презентація).
- Створення предметно-розвивального ігрового середовища в групі.
- Крок у майбутнє – через сталий стиль життя» (виготовлення дидактичного посібника).
- Виготовлення дидактичних і творчих ігор для виставки «Моя домівка – Україна».
- Виготовлення лялькових театрів.
- Написання авторської казки – (економічні поняття).

- Інтеграція ЛЕГО-технології в освітній процес» – використання ЛЕГО – технології як засіб формування різних компетентностей.

Вихователями закладу виготовлена велика кількість дидактичних ігор та вправ, які допомагають формувати соціально-громадянську компетентність. Наприклад:

- *формування любові до Батьківщини* («Збери ціле» моя Україна», «Українські майстри та їх вироби», «Намисто складаю, рідну мову я вивчаю», «Чиї речі?», «Чим багата наша Україна», «Математичні пазли», «Українознавство», «Народна символіка України», «Хустка», «Чим багата хата», «Яка українська мова». «Де я живу», «Моя родина» і т.д.);
- *посильна участь дітей у соціальних подіях* («Продуктовий магазин», «Бажання і необхідність», «Доходи та витрати моєї сім'ї», «Купуємо товар», «Копійка гривню береже», «Економічні казки», «Що можна купити за гроші», коректурні таблиці, «Справи моєї родини», «Допоможемо матусі», «Твоя безцінна допомога», «Наведи лад у будинку», «Для якої праці це знаряддя?», «Кому що потрібно для роботи?», «Підбери дію», «Хто як працює у казках?», «Робота на городі», мнемодоріжки, коректурні таблиці, та інші.

Весь цей матеріал знаходиться в тематичних папках методичному кабінеті і систематично використовується педагогами в освітній діяльності.

Для обміну досвідом педагоги запрошували один одного на відкриті перегляди, а саме:

- «Дружно цілий день працюємо, ні хвилини не марнуємо».
- «Трудове виховання в процесі організованої та самостійної діяльності дітей дошкільного віку».
- «Дитинство – це гра, гра – це дитинство».
- «Педагогічний супровід ігрової діяльності».
- «Граючись – виховуємо, граючись – навчаємо, граючись – розвиваємо».
- «Твори добро» – система сталого розвитку (інтегровані заняття).
- «Виховуємо патріотів»
- «Театральна палітра» – (розвиток емоційного інтелекту, як засіб формування соціальної компетентності дошкільників) – колективний перегляд театралізованої діяльності.
- «Соціалізація в просторі сучасного дитинства».
- «Маленькі таємниці великої економіки та чарівний світ енергозбереження».
- «Маленькі громадяни – великої країни»

Для поглиблення знань про соціально-громадянську компетентність дошкільника, вихователь-методист підготувала для педагогів закладу консультації на тему:

- «Формування соціально-громадянської компетентності дошкільників»;
- «Трудове виховання дітей дошкільного віку як педагогічна проблема сучасності».
- «Залучення дошкільників до життя закладу, громади»
- «Причини негативного ставлення до праці як до суспільного явища» .
- «Безпека дитини в докільлі».
- «Освіта для сталого розвитку – потреба сьогодення».
- «Рамка компетентностей, для культури демократії»
- «Національно – патріотичне виховання – запорука розвитку соціально – громадянської компетентності дошкільників».
- «Особливості патріотичного виховання дітей в сучасних умовах».
- «Покликаний служити Україні».
- «Головний пріоритет – саморозвиток дитини».
- «Від людини «діючої» до людини «суспільної».
- «Розвиток емоційного інтелекту як передумова розвитку інноваційної особистості».
- «Пріоритетний аспект роботи – безпека життєдіяльності дитини».
- «Сталий розвиток стосується кожного».
- «Повернімося до джерел духовності».
- «Збережемо багатство докільля».

- «Експурсія як засіб формування соціально-громадянської компетентності дошкільнят», тощо.

Педагоги закладу дошкільної освіти проводять просвітницьку роботу з батьками з даного питання. Активно використовують у своїй роботі інтернет технології, медіаресурси (анкетування використовуючи Google Forms, відеоконференції в Google Meet, відео, фото на своїх вебсторінках, сайті ЗДО). Підготували для батьків консультації, які розкривають питання соціально-громадянської компетентності дошкільника, а саме:

- «Трудове виховання в родині»
- «Роль сім'ї у формуванні соціально-громадянської компетентності дошкільника»
- «Як залучити дітей до морально-патріотичного виховання вдома?»
- «Про цінність сюжетно – рольової гри»
- «Демократична держава починається з сім'ї»
- «Сімейні традиції – важливий засіб виховання дитини»
- «Зберегти дитинство – наш спільний обов'язок»
- «Формування фінансової грамотності дошкільників засобами гри»
- «Ознайомлення з творами Т.Г.Шевченка»
- «Невичерпний потенціал дитячої допитливості»
- «Соціалізація дитини в родині»
- Посильна участь дошкільника у житті закладу, громади
- «Від батьківського порогу – в широкий світ».
- «Як виховати малюка самостійним?» і таке інше

Однією із ефективних форм підвищення професійного рівня педагога є семінар-практикум. Він спрямований на організацію аналітико-практичної роботи педагогів щодо формування соціально-громадянської компетентності старших дошкільників. Вихователь-методист спланувала і провела семінари-практикуми на тему:

- «Формуємо соціально-громадянську компетентність дошкільників».
- «Сучасні підходи до національно – патріотичного виховання дошкільників».
- «Хай в серці кожної людини живе любов до України.»

Не забуваємо ми і про творчий потенціал наших педагогів. Різноманітні конкурси, виставки дозволяють розглянути дане питання під різним кутом.

Підсумовуючи все вищесказане, можна сказати, що реалізуючи Базового компоненту щодо формування соціально-громадянської компетентності, педагоги в своїй щоденній роботі використовували різні форми організації дітей:

- спеціально організовану освітню діяльність (заняття, дослідницько-експериментальна діяльність, індивідуальна робота, спостереження в природі та соціумі, свята та розваги і т.д);
- самостійна діяльності дітей (створені умови для організації самостійної діяльності у різних групових осередках);
- наявність картотеки дидактичних ігор, посібників для роботи з дітьми (різний демонстраційний та роздатковий матеріал, коректурні таблиці та асоціативні картки, розвивальні ігри та вправи);
- проводяться тижні безпеки життєдіяльності дітей, де в ефективній організації освітнього процесу діти засвоювати основи знань про здоровий спосіб життя, формувалися правила безпечної поведінки та дотримання їх в повсякденному житті. Щорічно оформляється виставка дитячих робіт щодо запобіганню дитячого травматизму.

Щоб реалізувати завдання щодо формування соціально – громадянської компетентності дошкільників, педагогами нашого закладу проводились наступні форми роботи: бесіди та розповіді, читання художньої літератури, загадок, приказок, прислів'їв, віршів, перегляд відеофайлів, презентацій, проведення тематичних занять.

Навесні разом з батьками діти садили на території садочку бузкову алею, а з вихователями створювали клумби, долучились до посильного вкладу в життя закладу,

громади. Адже в своїх спостереженнях за рослинним світом в дошкільнят розвиваються естетичні почуття, вміння радіти спілкуванню з природним довкіллям.

В методичному кабінеті створений міні – музей «Українська кераміка», виготовлені альбоми та папки: «Національний український одяг», «Народні ремесла», «Українські художники», «Українська вишивка», «Кераміка», «Малі фольклорні форми», «Витинанки, писанки. Етнопедagogіка.» «Праця хлібороба». Є багато демонстраційного матеріалу: народна іграшка, посуд, одяг, побут. енциклопедії про рослинний та тваринний світ. Педагоги систематично користуються даним матеріалом, використовуючи його в щоденній роботі.

Практикою стали зустрічі з цікавими людьми Тальнівщини. Зовсім недавно у нас в гостині була майстриня-вишивальниця Задояна Лідія Миколаївна, жителька нашого міста. Вона розповіла про особливості вишивання, презентувала свої роботи (сорочки, рушники, серветки), залучила старших дітей до процесу вишивання.

Особливо актуальні сьогодні зустрічі із захисниками. Це батьки наших вихованців, які в цікавій і доступній формі розповідали старшим дошкільникам про сурові військові будні. Саме головне: ці зустрічі сіють в дитячих душах зерна патріотизму, безмежної любові до рідної землі і віру в Перемогу.

Організовували перегляд документального фільму про волонтерів нашого краю. Це прості сільські люди-трудоарі, які щоденно виготовляють для наших воїнів продукти харчування, тим самим підтримуючи наших захисників. Дошкільники також спробували себе у ролі волонтерів, готували маленькі даруночки: малювали, аплікували, ліпили, писали побажання нашим захисникам.

Про форми, методи роботи по формуванню соціально –громадянської компетентності в дошкільників можна говорити багато. Адже в кожній хвилині нашої роботи стоїть завдання формування соціально-громадянську компетентність: готувати дитину до самостійного входження в соціум і виховати гідного громадянина нашої держави, який буде любити звичаї, традиції, нашої рідної України; вивчати фольклор, поезію, мистецтво, цікавитися ремеслами, професіями; любити і берегти природу рідного краю; усвідомлювати, що ти є громадянин УКРАЇНИ!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аббас Н.О. Роль та місце громадянської освіти в демократичному вихованні підростаючого покоління. *Виховна робота в школі*. 2012. №2. 37с.
2. Асоціативні карти в організації навчально-пізнавальної діяльності дітей. URL: <https://dnz1.osvita-konotop.gov.ua/01-04-2020r-asociativni-karti-v-organizacii-navchalno-piznavalnoi-diyalnosti-ditej.html>
3. Атрощенко Т.О. Формування первинного економічного досвіду старших дошкільників засобами мовленнєво-ігрової діяльності. *Збірник наукових праць. Педагогіка та психологія*. Харків, 2015. Вип. № 47. С. 3-13.
4. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
5. Баластрік Г. Пізнаємо секрети фінансової грамотності разом з Економчиком. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2017. №3. С. 47-48.
6. Березовчук А. Сутність та особливості формування соціальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку. Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Зданевич, Л.С. Пісоцької, Н.М. Миськової, Л.О. Онофрійчук. Хмельницький: ХГПА, 2021. С. 3-7
7. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Вид. 2-ге, зі зм. і доп. Тернопіль. 2022. 216 с.
8. Бойко С.П. Формування соціальної компетентності дошкільників у процесі ігрової діяльності. Підвищення якості освіти: стан, проблеми, перспективи: матеріали Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції (м. Кривий Ріг, Криворізький державний педагогічний університет, 27-28 квітня 2017 р.) за заг. ред. Л.О. Савченко. Кривий Ріг. 2017. С. 141-142.
9. Бурова А. Організація ігрової діяльності (методичні рекомендації). *Дошкільне виховання*. 2017. № 10.
10. Ванько К.І. Формування основ соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку. *Педагогічний вісник*. 2024. №1-2 С. 48-50
11. В'юник О.П. Підготовка дитини до школи. Розробка занять. Харків: Вид. група «Основа». 2016. 304 с.
12. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ: методичний посібник. Г. Беленька та ін.; за заг. ред. Н. Гавриш. Харків: Мадрид, 2020. 220 с.
13. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». Культура демократії в дошкільній освіті: рівність і прийняття. URL: <https://nus.org.ua/view/kultura-demokratiji-v-doshkilnij-osviti-rivnist-i-pryjnyattya/>
14. Гавриш Н., Пометун О, Саприкіна О. Дошкільнятам про сталий розвиток: навч.-метод. посібн. для роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Дніпропетровськ: Ліра. 2014. 120 с. з комплектом іл.
15. Гавриш Н., Безсонова О. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей: методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць. Київ: Видавничий Дім «Слово». 2012. 256 с.
16. Гавриш Н., Косенчук О. Моя країна – Україна. Харків: Ранок. 2022
17. Гавриш Н., Крутий К. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. 2015. №8. С. 2– 7.

18. Беленька Г. Особистість педагога у вимірі запитів ХХІ століття. *Дошкільне виховання*. 2019. №4. С. 3-5
19. Гончаренко А.М. Граємо разом – з іграшками та без них. *Дошкільне виховання*. 2014. № 2. С. 10-12
20. Горуха Леся. Українські національні народні ігри в дитячому садку. URL: <https://naurok.com.ua/ukra-nski-nacionalni-narodni-igri-v-dityachomu-sadku-harakteristika-narodnih-igor-h-zmist-struktura-i-klasifikaciya-metodika-vikoristannya-narodnih-igor-u-roboti-z-ditmi-41236.html>
21. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / Упоряд.: О.Г. Косенчук, І.М. Новик, О.А. Венгловська, Л.В. Куземко. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 240 с.
22. Дидактичні ігри як метод навчання URL: <https://stud.com.ua/46760/pedagogika/didaktichni-igri-metod-navchannya>
23. Дитина в сучасному соціопросторі: навч. посіб./ Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, К.В. Карасьова; за ред. Т.О. Піроженко. Кіровоград: Імекс-ЛТД. 2014. 272 с.
24. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років /наук. кер. проєкту В.О. Огнев'юк; авт.кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та ін.; наук.ред. Г.В. Беленька; Київ: ун-т ім. Б. Грінченка. 2020. 440 с.
25. Дудник Н. Економічна соціалізація дітей дошкільного віку: сутність поняття. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки: 2015. Вип. 67. С. 446-450.
26. Закон України «Про дошкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
27. Ілленко Ю. Семантика українського рушника URL: <https://www.svit.in.ua/stat/rushnyk.pdf>
28. Кисіль Н.В. Школа маленьких патріотів. Харків: ОСНОВА 2016. С. 6-21.
29. Китова С. Полотняний літопис України дослідження. Черкаси. 2003. 224 с.
30. Кібка Аліна. Впровадження альтернативної програми «STREAM- освіта або Стежинки у Всесвіт в закладі дошкільної освіти» URL: <https://naurok.com.ua/vprovadzheniya-alternativno-programi-stream-osvita-abo-stezhinki-u-vseshvit-v-zakladi-doshkilno-osviti-214886.html>
31. Ключко К., Колесник Л. Громадянська освіта: мистецтво творити зміни. Київ: Компринт. 2020. 74 с.
32. Коваленко О.В. Допомогти дитині пізнавати навколишній світ і себе в ньому. *Дитячий садок*. 2012. № 34-35(658-659). Вересень. С. 41-44.
33. Коваленко О.М., Єпіфанова-Кожевнікова Т.В. Слово до слова – звучить рідна мова. Старший вік. Харків: Вид-во «Ранок», 2017.
34. Кондратенко Н.І. Сучасні підходи до оцінювання життєвої компетентності та особистісних досягнень дошкільників Наукові записки РДГУ. 2005. Вип.31. С. 56-58.
35. Кондратюк С.М., Бутенко В.Г. Особливості формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Черкаського університету Серія «Педагогічні науки»*. 2018. №12. С. 44-51.
36. Копилова О.В., Ткаченко В.М. Використання символів у роботі з дошкільниками. Старша група. Харків: Ранок». 2009
37. Косенчук О., Кузьменко Л. Виховуємо соціально компетентного громадянина у грі. *Вихователь-методист дошкільного закладу* 2021. №6. С.9-13
38. Косенчук О.Г. Гавриш Н.В. Моя країна – Україна. Хрестоматія. Старший дошкільний вік (українською мовою) навч. метод. посібник. Харків: Ранок. 2023.

39. Кривоніс М.Л., Дроботій О.Л. Патріотичне виховання в ДНЗ. Х.: Ранок 2016. 192 с. (Серія «Сучасна дошкільна освіта»).
40. Кубата Н.П., Айзенберт М.М. Гра як засіб формування соціальної компетенції у дітей старшого дошкільного віку. *Молодий вчений*. №5 (57). Травень, 2018 ст. 3-4 URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/issue/view/58>
41. Кушнірик Н.Я. Гра як важливий засіб всебічного розвитку дітей дошкільного віку. *Вісник Черкаського університету. Сер. Педагогічні науки*. 2010. Вип. 176. С. 79-825
42. Логвинчук С.Л. Дидактичні ігри, вправи, творчі завдання: розвиток мовленнєвої компетентності дошкільників Х.: Вид. група «Основа». 2013.
43. Людмила Соловійова. Сюжетно-рольова гра – школа довільної поведінки. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020 №11 С. 38
44. Макар Юля. Міні-лекція з елементами гри «Суть і принципи патріотичного виховання в сучасному українському суспільстві» URL: <https://naurok.com.ua/dopovid-na-pedradu-innovaciyni-tehnologi-u-zdo-397244.html>
45. Максимова О.О. Формування соціальної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. гол. ред. В.М. Лабунець. Вип. 20 (1-2016). Ч. 2. 2016. С. 229-234.
46. Маричева О.Б. STREAM-освіта в дошкільному закладі. Система роботи з формування у дітей інженерного мислення. Навчально-методичний посібник. Вінниця: ММК. 2017. 64 с.
47. Матвієнко С.І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності: навч.- метод. посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 106 с.
48. Матвієнко С.І. Підготовка майбутнього фахівця дошкільної освіти до використання елементів культури рідного краю. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2011. №4. С. 160-163.
49. Матусевич Т. Розвиток культури демократії в освіті як аксеологічна проблема. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8689/1/02_Тетяна%20Матусевич_45-65.pdf
50. Методичний посібник. Планування та організація ігрової діяльності з дітьми раннього віку. Уклад. Сіренко А.Є., Ванько К.І. Черкаси: Видавець КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2019. 183 с. URL: http://oipoppp.ed-sp.net/public/repository/planuvannya_ranniy_vik.pdf
51. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитини» / наук.ред. Г.В. Беленька, О.А. Половіна, І.В. Кондратець; авт.кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна, К.І. Волинець та ін. К.: ТОВ «АКМЕ ГРУП». 2021. 568с.
52. Навчаємо демократії: Базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів / Р. Голлоб, П. Крапф, О. Олафсдоттір, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер; пер. з англ. та адапт. Л.І. Паращенко. Київ: Основа. 2011. Т.1. 164 с
53. Нерянова С.. Національно-патріотичне виховання дошкільників: коротко про головне. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. №8. С. 6.
54. Ніколаєнко В.М. Народознавство в дошкільному навчальному закладі. 2-6 років. Харків: Видавнича група Основа, 2010. 207с.
55. Олійник Д.С. Сутність формування у дітей соціально-громадянської компетентності в умовах закладу дошкільної освіти. Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якості підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти: збірник

- наукових праць за заг. ред. Л.В. Зданевич, Н.М. Миськової, Л.О. Онофрійчук, Л.С. Пісоцької. Хмельницький: ХГПА, 2022.с. 232-238
56. Олійник Д.С. Формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць: в 2-х ч. за заг. ред.: О.О. Максимової, М.А. Федорової. Житомир: ФОП Левковець. 2022. Ч.1. С.73-76
 57. Косенчук О. Соціально-громадянська компетентність дошкільника: сучасний освітній вектор. *Дошкільне виховання*.2023. №5. С. 8-10.
 58. Косенчук О. Виховуємо соціально компетентного громадянина у грі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. №6. С 9-13
 59. Косенчук О. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження навч. метод. посібник. Харків: Ранок. 2021.
 60. Косенчук О.. Дитина в соціумі. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання* 2021. №4, ст. 3-8
 61. Косенчук О. Соціально-громадянська компетентність дошкільника: сучасний освітній вектор. *Дошкільне виховання*. 2023. №5. С. 8-10
 62. Косенчук О. Формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Випуск 32 (1-2022) (Категорія «Б»). с.138-155
 63. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навч.-метод. посіб. за ред. Г.С. Тарасенко. Київ: Видавничий Дім «Слово» 2010. 320 с.
 64. Організація національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах: Інструктивно-методичні рекомендації: (додаток до листа МОН України від 25.07.2016р. №19/396. *Бібліотечка вихователя дитячого садка* 2016 №9.
 65. Орел Л. Українські рушники : історико-культурологічне дослідження. Держ. музей нар. архіт. та побуту Укр. Львів. 2003. 232 с.
 66. Паньок В. Демократія починається із школи. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100a7uk-c6e6.docx.html>
 67. Піроженко Т.О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 136 с.
 68. Поліщук К. Актуальні проблеми ігрової діяльності дітей дошкільного віку. *Педагогіка. Гуманітарний вісник*. 2011. № 22. С. 163-166.
 69. Поніманська Т.І. Соціальний розвиток дитини: старший дошкільний вік / Т.І. Поніманська, І.М. Дичківська, О.А. Козлюк, Л.І. Кузьмук. К.: Генеза. 2013. 88 с.
 70. Пояснюємо дітям концепцію демократії: поради для вчителів і батьків. Освіта Нова. URL: https://znayshov.com/News/Details/poiasniuiemo_ditiam_kontseptsiiu_demokratii_porady_dlia_vchyteliv_i_batkiv
 71. Про Стратегію національно-патріотичного виховання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
 72. Ранкові зустрічі з дошкільниками 5-6 років життя. авт.-упоряд. І.І. Нікітіна. Х.: Вид. група «Основа». 2021.
 73. Рибалка В. Самовчитель демократії для юної та дорослої особистості. Київ: ТАЛКОМ 2019.
 74. Ладивір С. Сім'я – перша школа морального зростання. *Дошкільне виховання*. 2014. №6. С.6-9.

75. Семенюк Р.Ф. Методи і прийоми формування соціально-громадянської компетентності дошкільників у контексті сьогодення. URL: <http://leleka.rv.ua/metody-i-pryyomy-formuvannya-social-no-gromadyans-koyi-kompetentnosti-doshkil-nykiv.html>
76. Соціалізація дошкільників в умовах ДНЗ. / уклад. Т.І. Прищепи. Харків: Вид. група «Основа». 2009. 169.
77. Соціально-емоційне та етичне навчання: навчальна програма для початкової школи / голов. ред. О. Елькін. Харків: Дім реклами, 2021. 339 с. Спеціально для EdCamp Ukraine. ISBN 978-966-2149-78-4
78. Стаєна О. Громадянське виховання дітей старшого дошкільного віку. *Рідна мова*. 2018. №1. С. 53-57
79. Стаєнна О. Роль дорослого в дитячій грі. *Палітра педагога: науково методичний додаток до журналу «Дошкільне виховання»*. 2017. №1. С. 3-16
80. Сухар В.Л. Ознайомлення з соціально-предметним довкіллям. Старший дошкільний вік. Харків: Ранок. 2019.
81. Сухаревська О.М. Відеомайстер клас по виготовленню моделі оригамі «Тризуб». URL: <https://youtu.be/rOPw7Ikg0JI?si=XEjK0B7fVBRuvxTi>
82. Сухомлинський В. Всі добрі люди – одна сім'я: збірка творів /Василь Сухомлинський. мал. О. Макієвої. Харків: ВД Школа. 2012 160 с.
83. Частнікова А.Г. Живи, Україно, живи для краси! Національно-патріотичне виховання в ДНЗ Старший вік. Харків: Основа. 2016. С. 7-15.
84. Шевцова О.А. 745 Ігор для дошкільників. Харків: Видавнича група «Основа». 2011. 366с.
85. Якубенко В. Від народознавства – до свідомого патріотизму. *Дошкільне виховання*. 2020. №8 С. 12–13.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР»
Зам. № 1692 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1